Tadeusz Dołęga-Mostowicz

Vraciul

Tadeusz Dołęga-Mostowicz

Vraciul

Volumul 1

Tadeusz Dołęga-Mostowicz
ZNACHOR; PROFESOR WILCZUR
Wydawnictwo Lódzkie
Lódź, 1985

Traducere, prefaţă şi note
de ION PETRICĂ

PREFAŢĂ

Rareori un scriitor a cucerit cu atâta dezinvoltură cititorii şi critica literară, aşa cum a făcut-o polonezul Tadeusz Dołęga-Mostowicz.

Cariera fulminantă a acestui ziarist, născut în 1898, cu studii de drept la Kiev, nu a fost precedată de nici un eveniment editorial. Debutul lui cu romanul *Cariera lui Nikodem Dyzma* (Kariera Nikodema Dywny, 1932) a stârnit însă senzaţie.

Cititorii l-au primit cu entuziasm, critica i-a arătat şi ea interes, deşi era pusă într-o situaţie evident jenantă faţă de autorităţi. Cartea apărea la şase ani după lovitura de stat din 1926 şi instaurarea dictaturii lui Pilsudski, într-un moment în care prigoana împotriva opoziţiei, fraudele, abuzurile, dezorientarea din rândurile grupării sanatiste a lui Pilsudski destrămaseră şi umbra de iluzii privind rolul „bărbatului providenţial". Or, romanul aducea în prim plan tocmai cariera ameţitoare a unui impostor lipsit de scrupule, căruia i se construieşte o întreagă legendă pentru a motiva ascensiunea omului cu „mână forte" până în cele mai înalte funcţii şi la un pas de fotoliul primului ministru.

Cititorii ştiau că Tadeusz Dołęga-Mostowicz, colaborator, apoi redactor şef al ziarului naţional-democrat de opoziţie „Rzeczpospolita", scrisese un articol incisiv la adresa lui Pilsudski, pentru care ofiţerii dictatorului l-au transportat la gropile de gunoi de la periferia oraşului molestându-l cumplit{1}, aşa că recepţionau romanul ca pe o răzbunare a autorului şi o satiră antisanatistă, încercând să descifreze fiecare amănunt, să identifice fiecare personaj.

În perioada interbelică era celebră cariera profesorului de arheologie Leon Kozlowski, numit de Pilsudski ministru al agriculturii pentru că avea o concepţie „interesantă" asupra reformei agrare, aceea de a nu o realiza, apoi numit şi prim-ministru pentru că era cel mai obtuz dintre toţi candidaţii{2}. Unii îl vedeau în Dyzma chiar pe Pilsudski.

În orice caz, carierismul devenise o tară incriminată şi de alţi scriitori ai vremii, ca Zofia Nalkowska, Julius Kaden-Bandrowski etc.

Succesul *Carierei lui Nikodem Dyzma* l-a încurajat într-atât pe Tadeusz Dołęga-Mostowicz, încât până la începutul celui de-al doilea război mondial a publicat anual câte două, trei romane.{3}

A creat, prin urmare, numai şapte ani, fiindcă în 1939 a fost ucis în condiţii neelucidate, dar în acest răstimp romanele lui au cunoscut mai multe ediţii, iar zece dintre ele au fost ecranizate. Popularitatea lui era atât de mare, încât revistele îi ofereau onorarii exorbitante iar cineaştii de la Hollywood i-au solicitat şi ei colaborarea.

Succesul de care se bucură până astăzi romanele acestui scriitor laborios poate să-i intrige pe unii dintre cititorii rafinaţi. El nu este un analist de tipul lui Proust, Joyce sau Kafka, nu este nici măcar un inovator, ci se revendică din marea familie a realiştilor secolului al XIX-lea şi stăpâneşte perfect substanţa şi tehnica romanului foileton.

Atenţia autorului se concentrează asupra personajului central, pe care îl modelează până în cele mai mici amănunte, brodând în jurul existenţei lui intrigi ingenioase, captivante. Acţiunea curge vioi, „este ruptă din viaţă", pasionantă, bogat pigmentată cu elemente sentimentale şi de moravuri. Odată accentul deplasat spre dinamica acţiunii, personajele se individualizează în acest plan iar analiza psihologică lapidară, descrierile succinte sunt subordonate stabilirii unui contact rapid cu cititorul.

I s-a reproşat lui Tadeusz Dolega-Mostowicz că a făcut concesii gustului mic-burghez[4] apreciindu-i-se, aproape în exclusivitate, romanele satirice, cum sunt *Cariera lui Nikodem Dyzma*, în primul rând, *Fraţii Dalcz et Comp., Doctorul Murek anihilat, A doua viaţă a doctorului Murek* sau *Jurnalul doamnei Hanka*. Fără îndoială că romanele amintite au toate şansele să rămână mărturii documentare asupra unei perioade istorice confuze, deşi un personaj de tip balzacian ca Nikodem Dyzma depăşeşte cu mult limitele epocii sale. În ultima vreme se constată însă un interes sporit pentru celelalte romane ale scriitorului polonez.

Reeditarea, în 1985, a dilogiei *Vraciul* şi *Profesorul Wilczur* a demonstrat, şi după cincizeci de ani, disponibilităţile unui mare număr de cititori pentru aşa-zisa literatură de masă.

Lupta dintre bine şi rău, contradicţia între realitate şi imaginaţie, între posibilităţi şi aspiraţii, care au dominat de la început arta, ca şi raportul dintre receptor şi obiectul artistic, au îndemnat mereu cititorul să caute în literatură viaţa, să-şi proiecteze propria existenţă în opera literară. Atâta vreme cât nu avem de-a face cu maculatura, acţiunea tranzitivă a literaturii de masă poate fi benefică. Ea îmbogăţeşte spiritual cititorul, sporeşte sensibilitatea omului faţă de valorile etice şi estetice ale existenţei. Din acest punct de vedere romanele lui Tadeusz Dołęga-Mostowicz reprezintă o sursă inepuizabilă de reflecţii, cel puţin atâta vreme cât arivismul, carierismul şi egoismul vor mai naşte drame sociale şi morale.

Mediul cel mai poluat sub aspect moral este oraşul, scriitorul lăsându-se tentat să reînvie o mai veche opoziţie între oraş şi sat, primul înfăţişându-se ca un monstru devorator, al doilea ca o cauză a purităţii morale.

„Oraşul e un monstru, afirmă Wilczur. A pus între om şi pământ

asfalt şi beton. De unde să-şi ia omul sentimentele? Sentimentele vin din pământ, ca toate sevele vitale. În oraş seacă, se fărâmă, se prefac în pulbere, rămâne numai creierul înfierbântat de lupta pentru existenţă, creierul care nu mai e capabil să gândească, ci numai să com-bi-ne."

Construcţiile oraşului acoperă omului orizontul, lăsând „numai nişte deschizături mici, ca nişte tuneluri, prin care putem ieşi din interiorul acestui monstru."

Aproape toate personajele lui Tadeusz Dołęga-Mostowicz îşi încep viaţa sub semnul satisfacerii nevoilor materiale, al luptei pentru un statut social cât mai avantajos. Goana după bani, după înavuţire ucide însă sentimentele, dezumanizează.

La începuturile carierei sale Rafał Wilczur luptă şi el „pentru post, pentru cabinet pentru pacienţi bogaţi". Aşa procedează şi mai tinerii doctori: Jerzy Dobraniecki şi Jan Kolski. Când setea de înavuţire este întreţinută şi de parteneră, viciul devine devorator. Dobraniecki se foloseşte de cele mai josnice mijloace şi nu ezită să provoace moartea unui pacient pentru a-l compromite pe Wilczur, ca să-i la locul. Nina Dobraniecka, frumoasă, fascinantă în societate, se află pe treapta cea mai de jos a moralităţii. În acest univers bogăţia nu serveşte omului, ci „înăbuşă totul şi-l pune pe om să-i slujească ei."

Până şi candida Marysia, alături de Leszek Czynski, începe să gândească prin prisma banilor care i-ar putea asigura activului profesor o viaţă liniştită. Din această perspectivă drama lui Rafał Wilczur nu este urmarea amneziei care îl aruncă într-o existenţă vegetativă, îl transformă dintr-un celebru chirurg într-un vraci de ţară, ci a unui complex de concepţii şi determinări în care sentimentul iubirii este redus la luxul pe care bărbatul îl poate oferi femeii. De aceea el nici nu se întreabă dacă Beata poate fi fericită alături de un bărbat cu şaptesprezece ani mai în vârstă decât ea.

Lui Wilczur i-au trebuit treisprezece ani de suferinţă, de expiere, pentru a putea înţelege că un asemenea mariaj nu putea fi viabil şi pentru a evita altul, şi mai nepotrivit, de astă dată cu Lucia Kańska, altruistă până la sacrificiul de sine, dar cu peste treizeci de ani mai tânără decât el. Numai experienţa de viaţă, în care locul central îl ocupă suferinţa, element purificator, este capabilă să desăvârşească personalitatea umană. Wilczur se transformă când ajunge la antipodul existenţei sale anterioare, Kolski – după ce trăieşte dezamăgirile unei aventuri erotice cu Nina Dobraniecka, doctorul Jerzy Dobraniecki – abia când este salvat de la moarte de cel pe care el l-a distrus pentru a-şi asigura o viaţă plină de lux.

Din fericire, spiritul de observaţie al scriitorului îl depăşeşte pe

ideolog. Lumea satului, chiar şi într-un ţinut atât de înapoiat şi de sărac ca cel surprins în roman, este şi ea stratificată, zguduită de drame. Morarul Prokop Mielnik, care şi-a alungat fratele pentru a-i lua averea, îndură toate nenorocirile care se abat asupra lui pentru ca în cele din urmă să poată aprecia cum se cuvine valoarea binelui şi răului. Zenon, fiul curelarului Wojdyllo, se umanizează abia când vede cu propriii lui ochi monstruozitatea actului său de potenţial ucigaş.

Cinstea şi altruismul nu sunt un dat al universului rural, ci urmarea unei vieţi grevate de privaţiuni, a sensibilizării omului simplu la suferinţă şi nedreptate. Neîncrezători în tot ce vine din afara mediului lor, ţăranii sunt însă capabili de mari sacrificii atunci când cineva le câştigă încrederea.

Relaţiile dintre doctorul Wilczur şi ţărani, dintre doctoriţa Kańska şi ţărani se situează în afara actelor filantropice, ele se bazează pe o comuniune de sentimente, pe modul apropiat de a gândi raporturile interumane şi profesiunea de medic. În felul acesta altruismul nu rămâne un act gratuit, fără consecinţe sociale şi morale, el se transformă într-o forţă modelatoare.

Profesorul Wilczur face parte din familia eroilor lui Ştefan Zeromski, dar în timp ce doctorul Tomasz Judym, erou solitar, era menit să zguduie conştiinţa contemporanilor, Wilczur se adresează inimilor, oferind, conform convenţiei literaturii de masă, soluţii, deschizând perspectivele unor mutaţii etice.

Asupra unei asemenea literaturi pluteşte, ameninţătoare, melodrama.

Se vede că a sesizat şi scriitorul această primejdie, mai ales după prima parte, cu linearitatea ei evenimenţială, fiindcă în partea a doua cazuistica socială este mai bogată, suportul proceselor de conştiinţă mai solid, euforia – cenzurată de cinismul, uşor sentimental, al unui personaj pitoresc ca Cyprian Jemiol.

Jemiol nu este o prezenţă insolită în creaţia lui Tadeusz Dołęga-Mostowicz. În *Cariera lui Nikodem Dyzma*, Jorj Ponimirski, un alienat mintal, rămâne singurul personaj lucid, care demască impostura lui Dyzma într-o cavalcadă a carierismului şi prostiei. În *Vraciul* şi în *Profesorul Wilczur*, Jemiol, alias Obiedziński, dezvăluie şi el o altă faţetă a realităţii.

Cinismul lui maschează dezamăgiri îndelung refulate, tot aşa precum paradoxurile debitate ascund adesea acuzaţii grave la adresa unei lumi în care „mintea există numai pentru a face rău”.

Pentru Jemiol alcoolul este un narcotic, aşa cum fusese pentru Kolski aventura amoroasă. Narcoza nu putea reprezenta însă o

alternativă la spiritul mercantil, la parvenitismul vremii şi Jemiol este nevoit să-i mărturisească lui Wilczur propriul eşec: „Tu trăieşti pentru alţii, alţii pentru ei înşişi, numai eu nu ştiu pentru cine şi pentru ce trăiesc”.

Între doi poli ai manifestărilor existenţiale – egoismul şi altruismul – Tadeusz Dołęga-Mostowicz compromite atât carierismul lui Jerzy Dobraniecki, arivismul Ninei Dobraniecka, izolaţionismul lui Jemiol, cât şi exaltarea juvenilă a Ninei Kańska.

Universul construit de scriitorul polonez rămâne dominat de personalitatea statuară a profesorului Rafał Wilczur, ridicată parcă din suferinţele tuturor semenilor săi. Wilczur nu este un ideal, un model abstract, ci sinteza unor valori umane, rezultată dintr-o pătrunzătoare şi fină investigaţie în cele mai diferite sfere ale potenţialului uman, un personaj care pledează pentru echilibrul dintre raţiune şi sentimente.

Indiferent de coordonatele geografice pe care ar ajunge, mesajul umanist al romanelor lui Tadeusz Dołęga-Mostowicz are darul de a fi convingător şi tonifiant, situându-le la nivelul celor mai bune opere ale literaturii europene de masă.

ION PETRICĂ

Partea întâi
Vraciul

Capitolul I

În sala de operaţii era linişte deplină. Din când în când se auzea doar zăngănitul ascuţit al instrumentelor metalice pe placa de sticlă. În aerul încălzit până la treizeci şi şapte de grade Celsius stăruiau aroma dulceagă de cloroform şi mirosul de sânge, care pătrundeau prin mască umplând plămânii cu un amestec insuportabil. O soră medicală leşinase într-un colţ al sălii, dar nimeni dintre cei prezenţi nu putea părăsi masa de operaţie ca să-i vină în ajutor. Nu putea şi nici nu voia. Cele trei ajutoare nu-şi luau privirile de la rana roşie, deasupra căreia se mişcau încet şi parcă stângace mâinile mari ale profesorului Wilczur.

Până şi cea mai neînsemnată mişcare a acestor mâini trebuia înţeleasă imediat. Fiecare mormăit ce ieşea din când în când de sub mască însemna o indicaţie precisă pentru ajutoare şi era îndeplinită cât ai clipi din ochi. Era vorba nu numai de viaţa pacientului, ci de ceva mult mai important, de reuşita unei operaţii dementiale, disperate, care putea deveni un nou şi mare triumf al chirurgiei, putea spori gloria profesorului, a spitalului şi elevilor lui, dar şi a întregii ştiinţe poloneze.

Profesorul Wilczur opera un mixom al cordului. Ţinea inima în mâna stângă şi cu mişcări ritmice o masa continuu. Prin mănuşa subţire de cauciuc îi simţea fiecare tresărire, fiecare gâlgâit, oricât de neînsemnat ar fi fost el, când valvulele refuzau să-i mai dea ascultare. Atunci, cu degetele amorţite, le silea să lucreze. Operaţia dura de patruzeci şi şase de minute. Doctorul Marczewski, care urmărea pulsul, înfipse pentru a şasea oară acul seringii în camfor şi atropină.

În mâna dreaptă a profesorului lanţetele şi chiuretele licăreau în mişcări scurte. Din fericire mixomul nu pătrundea adânc în muşchiul inimii, ci forma un con plat, clasic. Viaţa acestui om putea fi salvată. Numai de-ar mai rezista opt, nouă minute.

Nici unul dintre ei nu s-a-ncumetat, se gândea mândru profesorul.

Da, nici unul. Nici un chirurg, nici din Londra, nici din Paris, din Berlin sau Viena. L-au adus la Varşovia, renunţând la glorie şi la un onorariu colosal. Iar onorariul însemna construirea unui nou pavilion al spitalului şi încă ceva, mai important, vacanţa Beatei şi a fetiţei lor în Insulele Canare. O iarnă întreagă. Îi va fi greu fără ele, în schimb lor le va prinde foarte bine. În ultimul timp, nervii Beatei…

Perna roz-vineţie a plămânului se umflă spasmodic şi se dezumflă brusc. O dată, de două, de trei ori. Bucata, de carne vie din mâna stângă a profesorului tresări. Câteva picături de sânge se prelinseră din

incizie pe membrana violetă. În ochii celor prezenţi licări groaza. Se auzi fâsâitul uşor al oxigenului, iar acul pătrunse din nou sub pielea pacientului. Degetele groase ale profesorului se strângeau şi se desfăceau ritmic.

În câteva secunde rana era curăţată. Acum firul subţire de aţă chirurgicală urma să desăvârşească opera. O cusătură, două, trei. Era incredibil ca aceste mâini uriaşe să fie capabile de atâta precizie. Aşează cu băgare de seamă inima la locul ei şi câteva clipe o privi atent. Se umfla şi se dezumfla în ritm inegal, dar primejdia trecuse. Profesorul se îndreptă şi făcu un semn. Doctorul Skórzeń scoase dintre fâşiile de pânză sterilizată partea excizată din peretele toracic. Încă vreo câteva operaţii indispensabile şi profesorul răsuflă uşurat. Restul rămânea în seama ajutoarelor sale. Putea să aibă totală încredere în ele. Mai dădu câteva indicaţii şi trecu în vestiar.

Aici inspiră cu voluptate aerul curat. Îşi scoase masca, mănuşile şi halatul pătate cu sânge şi se întinse ca să-şi dezmorţească oasele. Ceasul arăta două şi treizeci şi cinci. Iar întârzia la prânz. Şi tocmai într-o zi ca asta. Ce-i drept, Beata ştie ce operaţie importantă are, dar, oricum, întârzierea într-o asemenea zi îi va produce o mare mâhnire. Dimineaţa, când a plecat de acasă, intenţionat nu lăsase să se vadă că ţine minte data de astăzi; a opta aniversare a căsătoriei lor. Dar Beata ştia că el nu uită. În fiecare an primea câte un cadou frumos, cu fiecare an mai frumos şi mai scump, pe măsură ce sporeau celebritatea şi averea lui. Cu siguranţă că şi acum în cabinetul de la parter aşteaptă un nou cadou. Blănarul trebuia să-l fi trimis încă de dimineaţă…

Profesorul se grăbea şi se îmbrăcă repede. Totuşi trebuia să mai treacă pe la doi bolnavi de la etajul al doilea şi pe la pacientul operat adineauri. Doctorul Skórzeń, care veghea lângă bolnav, raportă scurt:

— Temperatura treizeci şi cinci cu nouă, tensiunea o sută patrusprezece, pulsul foarte slab cu o uşoară aritmie, între şaizeci şi şaizeci şi şase.

— Slavă Domnului.

Profesorul îi zâmbi.

Tânărul doctor învălui cu o privire plină de admiraţie statura uriaşă şi mătăhăloasă a şefului. Fusese studentul lui la Universitate. Câtă vreme profesorul mai făcuse cercetare, îl ajutase la pregătirea materialelor pentru lucrările lui ştiinţifice, iar de când şi-a deschis un spital propriu, doctorul Skórzeń găsise aici un salariu bun şi un larg câmp de activitate. Poate în sufletul lui regreta că şeful renunţase atât de neaşteptat la ambiţiile de om de ştiinţă, că se mulţumise să rămână un belfer universitar şi să facă bani, dar din cauza asta nu-l putea preţui

mai puţin. Ştia, ca de altfel toată Varşovia, că profesorul nu o făcea pentru el, că muncea ca un rob, că n-a ezitat niciodată să-şi asume răspunderea şi adeseori a făcut adevărate minuni, ca cea de astăzi.

— Sunteţi un geniu, domnule profesor, spuse cu convingere.

Profesorul Wilczur râse cu vocea lui joasă şi blajină, care dădea atâta linişte şi încredere pacienţilor săi.

— Să nu exagerăm, colega, să nu exagerăm! O să ajungi şi dumneata la asta. Recunosc însă că sunt mulţumit. În caz de ceva spune să mă caute la telefon. Deşi cred că nu va fi nevoie. Şi aş prefera, fiindcă astăzi am… o sărbătoare în familie. Cred că au şi telefonat că se arde mâncarea pe foc.

Profesorul nu se înşela. În cabinetul lui, telefonul sunase de câteva ori.

— Vă rog să-i comunicaţi domnului profesor să vină cât mai repede acasă, spunea servitorul.

— Domnul profesor e în sala de operaţii, răspundea de fiecare dată, imperturbabilă, secretara, domnişoara Janowiczówna.

— Ce naiba înseamnă asediul ăsta? întrebă medicul-şef Dobraniecki, intrând în cabinet.

Domnişoara Janowiczówna răsuci cilindrul maşinii de scris şi scoţând o scrisoare dactilografiată, spuse:

— Astăzi e aniversarea căsătoriei domnului profesor. Aţi uitat? Doar aveţi invitaţie la bal.

— Ah, aşa e. Şi sper să fie o distracţie agreabilă… La ei întotdeauna muzica-i excelentă, masa rafinată şi societatea aleasă.

— Mă mir că aţi uitat femeile frumoase, spuse ironic secretara.

— N-am uitat. De vreme ce vei fi şi dumneata acolo… ripostă doctorul.

Obrajii uscăţivi ai secretarei se îmbujorară.

— O glumă deplasată. Ridică din umeri. Chiar de-aş fi cea mai frumoasă femeie, tot nu m-aş putea aştepta la o atenţie din partea dumneavoastră.

Domnişoara Janowiczówna nu-l agrea pe Dobraniecki. Îi plăcea ca bărbat, pentru că era într-adevăr ispititor, cu nasul lui acvilin, cu fruntea lui înaltă şi mândră, pentru că era un excelent chirurg şi chiar profesorul îi încredinţa cele mai dificile operaţii şi-l susţinuse să devină conferenţiar, dar ea îl considera un carierist calculat, care urmăreşte un mariaj convenabil. Apoi nu credea în loialitatea lui faţă de profesor, căruia îi datora, de fapt, totul.

Dobraniecki era destul de abil ca să sesizeze acest resentiment. Cum avea însă obiceiul să nu irite pe nimeni care putea să-i facă vreun

rău oricât de mic, continuă conciliant arătând spre cutia de pe birou.

— Ţi-ai luat o haină de blană nouă? Văd cutia de la Porajski.

— Nu sunt eu de Porajski şi mai ales de o asemenea blană.

— Chiar… „asemenea”?

— Uitaţi-vă. Zibelină neagră.

— Fiu… fiu… Îi merge bine doamnei Beata, dădu din cap, apoi adăugă: Cel puţin din punct de vedere material…

— Ce vreţi să spuneţi?

— Nimic.

— Ar trebui să vă fie ruşine, izbucni ea. Orice femeie ar putea s-o invidieze pentru un asemenea soţ, care o iubeşte atât de mult.

— Fără îndoială.

Domnişoara Janowiczówna îl fulgeră cu o privire furioasă.

— Are tot ce-şi poate visa o femeie! Tinereţe, frumuseţe, o fetiţă minunată, un soţ celebru şi stimat de toţi, care munceşte zi şi noapte ca să-i ofere ei confort, belşug, poziţie în societate. Şi vă asigur, domnule doctor, că ea ştie să preţuiască asta!

— Nici eu nu mă îndoiesc, spuse plecându-şi uşor capul, dar mai ştiu că femeile preţuiesc mai presus de orice…

Nu reuşi să încheie fraza, fiindcă în cabinet intră doctorul Bang şi strigă:

— Uluitor! A reuşit! Va trăi!

Începu să relateze cu entuziasm desfăşurarea operaţiei la care asistase.

— Numai profesorul nostru s-a putut încumeta la aşa ceva!… A arătat ce ştie, adăugă domnişoara Janowiczówna.

— Ei, să nu exagerăm, interveni Dobraniecki. Pacienţii mei nu sunt întotdeauna lorzi şi milionari, poate că nu au întotdeauna şaizeci de ani, dar istoria cunoaşte o serie întreagă de operaţii pe cord. Chiar şi istoria medicinii noastre. Chirurgul varşovian, doctorul Krajewski, şi-a câştigat celebritatea mondială exact cu o asemenea operaţie. Şi asta cu treizeci de ani în urmă!

În cabinet se mai adunaseră câteva persoane, lucrători ai spitalului, iar când profesorul îşi făcu apariţia, îl asaltară cu felicitări.

Îi asculta cu un zâmbet de satisfacţie pe faţa lui mare şi roşie, dar trăgea mereu cu ochii la ceas. Trecură însă mai bine de douăzeci de minute, până ajunse jos la limuzina lui mare şi neagră.

— Acasă! spuse şoferului şi se aşeză comod. Oboseala îi trecea repede. Era sănătos şi puternic, şi chiar dacă datorită corpolenţei sale arăta ceva mai în vârstă, nu avea decât patruzeci şi trei de ani şi se simţea încă tânăr. Uneori parcă era un copil. Ştia să se rostogolească

pe covor împreună cu Mariola, să se joace de-a v-aţi ascunselea, nu numai pentru plăcerea ei, ci şi pentru a lui.

Beata nu voia să înţeleagă aşa ceva şi când îi vedea în asemenea situaţii, avea în priviri un fel de jenă şi de teamă:

— Rafał, zicea, dacă te-ar vedea cineva!

— Poate că m-ar angaja pe post de dădacă, răspundea el râzând.

De fapt aceste momente îl întristau. Beata era, fără îndoială, cea mai bună soţie din lume. Îl iubea. Dar de ce îl trata cu atâta respect, cu un fel de veneraţie? În grija şi în atenţia ei era ceva liturgic. În primii ani crezuse că-i e teamă de el şi a făcut totul să înlăture această teamă. Povestea despre el cele mai năstruşnice lucruri, îi destăinuia erorile lui, aventurile compromiţătoare din timpul studenţiei, se străduia să-i scoată din căpşor până şi cea mai neînsemnată idee că nu ar fi întru totul egali. Dimpotrivă, la fiecare pas sublinia că trăieşte numai pentru ea, că munceşte numai pentru ea şi că numai datorită ei este fericit. De fapt acesta era purul adevăr.

O iubea pe Beata nespus de mult şi era convins că ea îl răsplăteşte cu aceeaşi dragoste, deşi mai tăcută, mai puţin impulsivă. Dintotdeauna ea a fost delicată şi gingaşă ca o floare. Întotdeauna a avut pentru el un zâmbet, un cuvânt bun. Şi ar fi fost convins că nu putea fi altfel, dacă n-ar fi văzut-o adeseori bine dispusă, explodând în cascade de râs, glumeaţă şi cochetă, de fiecare dată însă când era înconjurată de tineret şi de fiecare dată când ştia că el nu o vede. Se dădea peste cap s-o convingă că el este mai dispus decât ceilalţi, cei mai tineri, să accepte distracţiile lipsite de griji, dar în zadar. În sfârşit, cu timpul, s-a împăcat şi cu gândul acesta, a renunţat la pretenţia de a-şi spori fericirea şi aşa nespus de mare.

A venit şi a opta aniversare a căsătoriei lor, a opta aniversare a unei convieţuiri netulburate nici de cel mai mărunt conflict, nici de cea mai măruntă neînţelegere sau de o umbră de neîncredere, în schimb, de atâtea ori luminată de mii de clipe şi ore de bucurii de dezmierdări, de mărturisiri…

De mărturisiri… De fapt numai el îi mărturisea sentimentele, gândurile, planurile sale. Beata nu ştia s-o facă, sau poate că viaţa ei interioară era prea uniformă, prea simplă… Poate – şi Wilczur îşi reproşa această formulare – e prea săracă. Socotea că o jigneşte, că o nedreptăţeşte pe Beata gândind astfel despre ea. Dar dacă aşa era într-adevăr, cu atât mai mare era tandreţea care-i umplea inima.

— O năucesc, o ameţesc, îşi spunea el. Ea este atât de inteligentă şi atât de sensibilă. E iritată şi înspăimântată fiindcă nu vrea să arate că grijile ei sunt atât de mărunte, de cotidiene, de terne.

Ajuns la o asemenea concluzie, se străduia să compenseze această nedreaptă disproporţie. Pătrundea cu cea mai mare prudenţă şi grijă în treburile casei, se interesa de toaletele ei, de parfumuri, prelua fiecare cuvânt referitor la distracţia sau la aranjarea camerei copilului şi îl analiza cu atâta preocupare de parcă era vorba de lucruri cu adevărat importante.

Şi pentru el chiar erau mai importante decât oricare altele, de vreme ce era convins că fericirea trebuie îngrijită cu cea mai mare delicateţe, de vreme ce înţelesese că în puţinele ore răpite muncii, pe care le dăruia Beatei, trebuia să ofere un conţinut cât mai bogat, cât mai multă căldură…

Automobilul se opri în faţa unei vile albe, frumoase, fără îndoială cea mai frumoasă de pe Aleea cu lilieci şi una dintre cele mai elegante din Varşovia.

Profesorul Wilczur sări din maşină, fără să mai aştepte ca şoferul să-i deschidă portiera, luă din braţele lui cutia cu haina de blană, traversă repede trotuarul şi străbătu aleea parcului. Îşi deschise singur uşa şi o închise cât mai uşor. Voia să-i facă Beatei o surpriză pe care o plănuise acum o oră, când, aplecat asupra toracelui deschis al pacientului, urmărea traseele complicate ale aortelor şi venelor.

În hol îl găsi însă numai pe Bronislaw şi pe bătrâna menajeră Michalowa. Pesemne că Beata era prost dispusă din cauza întârzierii lui, fiindcă cei doi aveau nişte mutre pleoştite şi se vedea cât de colo că-l aşteptau. Asta-i încurca profesorului planurile, aşa că le făcu semn cu mâna să plece.

Cu toate acestea, Bronislaw spuse:

— Domnule profesor…

— Ssst! îl întrerupse Wilczur şi încruntându-şi sprâncenele adăugă în şoaptă: ia paltonul!

Servitorul mai încercă să spună ceva, dar mişcă doar buzele şi-i ajută profesorului să se dezbrace.

Wilczur deschise repede cutia, scoase din ea o haină frumoasă dintr-o blană neagră, lucioasă, cu părul lung, mătăsos, şi-o aruncă pe umeri, îşi puse pe cap gluga cu cele două codiţe atârnând poznaş, iar pe mână manşonul, apoi se privi fericit în oglindă: arăta ridicol.

Aruncă o privire spre servitori, să vadă ce impresie le făcea, dar în ochii menajerei şi ai servitorului nu întâlni decât oprobriu.

— Proştii, îşi spuse.

— Domnule profesor… începu iar Bronislaw, în timp ce Michalowa îşi trecea greutatea trupului de pe un picior pe altul.

— Gura! şopti şi, trecând pe lângă ei, deschise uşa salonului.

Se aştepta s-o găsească pe Beata împreună cu micuţa lor în camera roz sau în budoar.

Străbătu dormitorul, budoarul, camera copilului. Nu erau. Se întoarse şi se uită în cabinet. Nici aici nu era nimeni. În sufragerie, pe masa încărcată cu flori, strălucind de auriul porţelanurilor şi de cristaluri, erau două tacâmuri. Mariola şi miss Tholereed luau de obicei masa mai devreme. În dreptul uşii deschise a bufetului stătea camerista. Avea faţa plânsă şi ochii umflaţi.

— Unde-i doamna? întrebă îngrijorat.

În loc de răspuns, fata izbucni în plâns.

— Ce-i? Ce s-a-ntâmplat? strigă fără să-şi mai stăpânească vocea. Îl sugruma presimţirea unii nenorociri.

Menajera şi Bronislaw se furişară în sufragerie şi se opriră tăcuţi lângă perete. Îşi trecu privirile îngrozite peste chipurile lor şi strigă disperat:

— Unde-i doamna?

Deodată privirea i se opri pe masă. Lângă tacâmul lui era un plic sprijinit de păhărelul zvelt de cristal. Un plic bleu cu marginile argintate.

Inima i se strânse brusc şi simţi cum se învârte totul cu el. Nu înţelegea încă nimic, nu ştia nimic. Întinse mâna şi luă scrisoarea care i se părea ţeapănă şi moartă. O vreme o ţinu între degete. Pe coperta adresată lui, recunoscu scrisul Beatei. Litere mari, colţuroase.

O deschise şi începu să citească:

„Dragă Rafał. Nu ştiu dacă vei reuşi să mă ierţi vreodată că plec…”

Cuvintele începură să-i tremure şi să i se rotească în faţa ochilor. În plămâni îi lipsea aerul, pe frunte îi apărură broboane de sudoare.

— Unde este? strigă cu vocea sugrumată. Unde este?!

— Doamna a plecat împreună cu domnişoara, bâigui şoptit menajera.

— Minţi! tună Wilczur. Nu-i adevărat!

— Chiar eu am chemat taximetrul… confirmă cu vocea gravă Bronislaw, iar după o pauză, adăugă: şi am coborât valizele. Două valize…

Profesorul intră împleticindu-se în cabinetul de alături, închise uşa în urma lui şi se sprijini de ea. Încercă să citească scrisoarea până la capăt, dar trecu multă vreme până reuşi să-i înţeleagă conţinutul.

„Nu ştiu dacă vei reuşi să mă ierţi vreodată că plec. Procedez odios nedreptăţindu-te pentru marea ta bunătate, pe care n-am s-o uit

niciodată. Dar n-am mai putut rămâne. Îţi jur că altă soluţie nu putea fi decât moartea. Eu însă nu sunt decât o femeie slabă şi nefericită. Nu am putut face un gest eroic. De luni de zile m-am luptat cu acest gând. Poate că nu voi fi niciodată fericită, poate că nu voi cunoaşte niciodată liniştea. Dar nu aveam dreptul s-o lipsesc pe Mariola noastră de mine… şi pe el.

Scriu haotic, dar mi-e greu să-mi adun gândurile. Astăzi e aniversarea căsătoriei noastre. Ştiu, dragă Rafał, că mi-ai pregătit un cadou! Ar fi necinstit dacă l-aş primi acum, când m-am hotărât irevocabil să plec.

M-am îndrăgostit, Rafał. Iar această dragoste e mai puternică decât mine, mai puternică decât toate sentimentele pe care le nutresc şi le-am nutrit întotdeauna pentru tine, de la recunoştinţa neţărmurită până la cea mai profundă stimă şi admiraţie, de la afecţiunea sinceră până la obişnuinţă. Din păcate, nu te-am iubit niciodată, dar am aflat asta abia când l-am întâlnit pe Janek.

Plec departe şi ai milă de mine, nu mă căuta! Te implor, fie-ţi milă de mine! Ştiu că eşti mărinimos şi nespus de bun. Nu te rog să mă ierţi. Rafał, nu merit iertare şi-mi dau seama că ai dreptul să mă urăşti şi să mă dispreţuieşti.

N-am fost niciodată vrednică de tine. N-am reuşit niciodată să mă ridic la nivelul tău. O ştii foarte bine şi numai bunătăţii tale îi datorez, faptul că te-ai străduit întotdeauna să nu-mi arăţi acest lucru, ceea ce însă era pentru mine nespus de umilitor şi de chinuitor. Mi-ai oferit bunăstare, m-ai înconjurat cu oameni din sfera ta. M-ai copleşit cu cadouri scumpe. Se vede însă că eu nu eram făcută pentru o asemenea viaţă. Mă chinuia şi societatea aleasă şi bogăţia şi celebritatea ta şi… platitudinea mea în comparaţie cu tine.

Acum pornesc pe deplin conştientă spre o viaţă nouă, în care s-ar putea să mă aştepte o sărăcie cumplită, şi în orice caz o luptă grea pentru fiecare bucată de pâine. Dar voi duce această luptă alături şi împreună cu omul pe care-l iubesc neţărmurit. Dacă prin fapta mea nu ucid nobleţea inimii tale, dacă reuşeşti, te conjur, uită-mă. Sunt convinsă că în curând îţi vei recăpăta liniştea, doar eşti atât de înţelept; sunt convinsă cu vei întâlni altă femeie, de o sută de ori mai bună decât mine. Îţi doresc din tot sufletul fericire, pe care o voi recăpăta şi eu, cu adevărat, când voi afla că ţie ţi-e bine.

O iau pe Mariola, fiindcă fără ea n-aş putea trăi nici o oră. Tu o ştii cel mai bine. Să nu crezi că vreau să-ţi răpesc comoara cea mai de preţ, care este bunul nostru comun. Peste câţiva ani, când amândoi vom putea privi liniştiţi în trecut, am să te caut.

Adio, Rafał. Să nu mă crezi o uşuratică şi nu-ţi face iluzii că în vreun fel oarecare ai putea determina schimbarea hotărârii mele. Decât să renunţ, mai bine mor. N-am ştiut să te mint, şi află că ţi-am fost credincioasă până în ultima clipă. Adio! Fie-ţi milă şi nu încerca să mă găseşti.

BEATA

PS. Banii şi toate bijuteriile sunt în casă. Cheia de la casă am lăsat-o în sertarul secret din biroul tău. Iau cu mine numai lucrurile Mariolei."

Profesorul Wilczur coborî mâna în care ţinea scrisoarea şi îşi şterse ochii: în oglindă se văzu în îmbrăcămintea aceea stupidă. Aruncă totul de pe el şi începu să citească din nou scrisoarea.

Lovitura căzuse asupra lui atât de neaşteptat, încât i se părea ceva ireal, ceva care aducea mai degrabă cu un fel de ameninţare, de avertisment.

Citi:

„din păcate, nu te-am iubit niciodată…"

Şi mai departe:

„mă chinuia societatea aleasă, şi bogăţia, şi celebritatea ta…"

— Cum se poate? gemu el. De ce?… De ce?…

În zadar se străduia să înţeleagă ceva. În conştiinţa lui rămăsese doar atât: a plecat, l-a părăsit, a luat copilul, iubeşte pe altul. Nici un motiv nu ajungea la creierul lui. Vedea doar faptul nud, sălbatic, neverosimil, grotesc.

Afară se lăsa amurgul timpuriu de toamnă. Se apropie de fereastră, citind scrisoarea Beatei pentru a nu ştiu câta oară.

Deodată se auzi o bătaie în uşă şi Wilczur tresări. Pentru o clipă fu cuprins de o speranţă inconştientă:

— E ea! S-a-ntors!…

Dar imediat înţelese că e imposibil.

— Intră, spuse cu vocea răguşită.

În cameră intră Zygmunt Wilczur, o rudă îndepărtată, preşedintele Curţii de Apel. Întreţineau relaţii cordiale şi se vizitau destul de des. Apariţia lui Zygmunt într-o asemenea clipă nu putea fi întâmplătoare şi profesorul înţelese imediat că Michalowa trebuia să-l fi înştiinţat telefonic.

— Ce mai faci, Rafał? întrebă Zygmunt pe un ton energic dar prietenos.

— Ce mai faci?

Profesorul îi întinse mâna.

— De ce stai pe întuneric? Îmi dai voie? Şi fără să mai aştepte răspunsul, răsuci comutatorul. E frig aici, urâtă toamnă. Ce-mi văd ochii?! Lemne pe şemineu! Nimic nu-i mai bun decât un şemineu. Bronislaw ar trebui să aprindă focul…

Deschise uşa şi strigă:

— Bronislaw, te rog să faci focul în cămin.

Intrând, servitorul aruncă o privire spre stăpânul lui, ridică blana de pe jos, aţâţă focul şi ieşi. Focul cuprinse repede lemnele uscate. Profesorul stătea nemişcat la fereastră.

— Hai să ne-aşezăm aici şi să mai stăm de vorbă. Zygmunt îl trase spre fotoliul de lângă cămin. Aşa. Căldura e un lucru minunat. Tu, aşa tânăr cum eşti, nu ştii s-o preţuieşti. Dar eu cu ciolanele mele bătrâne… Ce-i cu tine, nu eşti la spital? Tragi chiulul astăzi?

— Da… Aşa s-a-ntâmplat.

— Iar eu tocmai ţi-am telefonat, încerca el să întreţină conversaţia. Ţi-am telefonat la spital. Voiam să trec pe la tine ca să-ţi cer un sfat. Începe să mă supere piciorul stâng. Mi-e teamă că-i vorba de o sciatică…

Profesorul asculta în tăcere, dar la el ajungeau numai cuvinte izolate. Cu toate acestea vocea lui Zygmunt, egală şi calmă, îl făcu să-şi adune gândurile, să le lege, să contureze o imagine a realităţii aproape palpabilă. Tresări când vărul lui schimbă tonul şi întrebă:

— Dar unde-i Beata?

Chipul profesorului se crispă şi răspunse cu greutate:

— A plecat… Da… A plecat… A plecat… în străinătate.

— Astăzi?

— Astăzi.

— Asta pare să fie o hotărâre neaşteptată? observă în treacăt Zygmunt.

— Da… eu am trimis-o… înţelegi… au fost anumite lucruri şi…

Vorbea cu atâta greutate, iar pe chipul lui se vedea atâta suferinţă, încât Zygmunt se grăbi să confirme pe cel mai cald ton de care era capabil:

— Înţeleg. Sigur că da. Numai că voi aţi trimis invitaţii pentru astă-seară. Ar trebui să telefonăm fiecăruia şi să contramandăm… Îmi dai voie să mă ocup eu de asta?

— Te rog.

— Excelent. Cred că Michalowa are lista invitaţilor. O iau de la ea. Iar tu ai face mai bine dacă te-ai culca puţin. Ce zici?… Nu te mai bat la cap. Ei, la revedere…

Întinse mâna, dar profesorul nici nu băgă de seamă. Zygmunt îl bătu pe umăr, se opri o clipă în prag şi ieşi.

Wilczur îşi reveni când se închise uşa. Îşi dădu seama că strânge în mână scrisoarea Beatei. O făcu ghemotoc şi o aruncă în foc. Flacăra o cuprinse imediat, o prefăcu într-un boboc roşu apoi în cenuşă. Când se frecă la ochi şi se ridică, nu mai rămăsese de mult nici urmă de scrisoare iar lemnele se prefăcuseră şi ele într-o grămadă de jeratic. Împinse fotoliul cu o mişcare înceată şi se uită împrejur.

— Nu pot, nu pot să mai stau aici, şopti şi ieşi în vestibul.

Bronislaw sări de pe scaun.

— Ieşiţi, domnule profesor?… Pardesiul sau un palton mai cald?

— N-are importanţă.

— Afara nu-s decât cinci grade. Eu cred că mai degrabă ceva călduros, hotărî servitorul şi îi oferi paltonul

— Mănuşile! strigă, alergând după profesor pe verandă, dar se vede că Wilczur nu-l mai auzea. Era în stradă.

Sfârşitul lui octombrie era în anul acesta răcoros şi ploios. Vântul de la miazănoapte smulgea de pe crengile copacilor şi ultimele frunze pretimpuriu îngălbenite. Pe trotuar clipocea apa. Trecătorii rari mergeau cu gulerele ridicate şi cu capetele aplecate ca să-şi ferească feţele de stropii mărunţi şi lăioşi ai ploii, sau îşi ţineau cu amândouă mâinile umbrelele pe care rafalele de vânt încercau să le smulgă. De sub roţile automobilelor care treceau rar de tot, ţâşneau şuvoaie de apă tulbure, caii de la trăsuri plescăiau lenevos, iar coviltirele ridicate şiroiau de ploaie, lucind searbăd în lumina lămpilor gălbui.

Doctorul Rafał Wilczur se încheie automat la palton şi păşi înainte.

— Cum a putut face una ca asta?! Cum a putut? îşi repeta în gând întrebarea.

Să nu-şi fi dat ea seama că-i răpeşte totul, că îl lipseşte de scopul şi raţiunea lui de a exista? Şi de ce?… Pentru că a întâlnit un om… Măcar de l-ar fi cunoscut, de-ar fi avut certitudinea că o poate preţui, că n-o va umili, că o va face fericită. A scris numai numele lui Janek.

Wilczur începu să-şi aducă aminte de toţi cunoscuţii lor mai apropiaţi şi mai depărtaţi. Niciunul dintre ei. Poate fi vreun mizerabil, un escroc, un vântură-lume, care o părăseşte cu prima ocazie. Vreun seducător de profesie, care a ameţit-o pe Beata, a minţit-o, a amăgit-o cu declaraţii şi jurăminte mincinoase. Probabil se gândea la bani. Ce se va întâmpla când se va convinge că Beata nu şi-a luat nici măcar bijuteriile?… Sigur, e un pungaş rafinat. Da, trebuie urmărit, trebuie prevenită ticăloşia, cât mai e timp. Trebuie să ceară autorităţilor, poliţiei să-i caute. Să trimită scrisori de urmărire, detectivi…

Cu aceste gânduri se opri şi privi împrejur. Era în centru. Îşi aduse aminte că undeva pe aproape, la a doua sau a treia intersecţie, văzuse, trecând pe acolo, un comisariat de poliţie.

Porni într-acolo, dar după câţiva paşi se întoarse.

— Şi ce-i dacă o găsesc? Ea nu se va mai întoarce niciodată la mine.

Scrisese limpede că nu-l iubeşte, că o irita presupusa lui superioritate, bogăţia lui, celebritatea lui… şi cu siguranţă şi dragostea lui. A fost delicată şi n-a spus-o deschis… Ce drept are el s-o judece, să-i hotărască soarta? Dar dacă ea preferă umilinţa alături de celălalt?… Ce argumente poţi folosi ca să convingi o femeie să se întoarcă lângă un soţ pe care nu-l iubeşte, pe care… îl urăşte?… Şi apoi, nu cumva a ajuns prea repede la convingerea că omul acela este o lepădătură şi un pungaş lacom?… Beatei nu i-au plăcut niciodată bărbaţii de acest soi, o atrăgeau idealiştii, visătorii… Până şi Mariolei îi citea ore-n şir versuri lirice, pe care un copil de şapte ani nu le poate înţelege. Le citea pentru ea.

Omul cu care a plecat trebuie să fie un tânăr, un sărac lipsit de simţ practic. Cum şi când l-a cunoscut?… De ce n-a amintit niciodată de el?… Şi a fugit, aşa pe neaşteptate, a procedat necruţător, crud. A părăsit un om care pentru ea… ca un câine, ca un rob… Şi de ce? De ce?

A păcătuit el cu ceva faţă de ea, faţă de dragostea lui?… Niciodată! Nici cu gândul! A fost prima femeie pe care a iubit-o. Era aproape cu zece ani în urmă. Ce bine ţinea minte totul. A cunoscut-o întâmplător. Şi a binecuvântat întâmplarea aceea până în ziua de astăzi, a binecuvântat-o seara şi dimineaţa şi în fiecare ceas în care o privea, în care se bucura la gândul că o va privi. Era pe atunci conferenţiar şi tocmai avea seminar în prosectură, când un camion l-a călcat pe bunicul ei. I-a acordat primul ajutor. O fractură complicată la membrele inferioare. Bătrânul îl implorase să-i anunţe cu cea mai mare prudenţă soţia, bolnavă de inimă, şi nepoata. Uşa locuinţei modeste din Oraşul Vechi i-o deschisese Beata.

Câteva luni mai târziu erau logodiţi. Avea numai şaptesprezece ani. Era firavă şi palidă. Purta rochiţe ieftine şi cârpite. În casă era sărăcie. Părinţii Beatei îşi pierduseră în timpul războiului întreaga avere. Până în ziua acelui accident mortal, bunicul îşi întreţinea soţia bătrână şi nepoata din lecţiile de limbi străine pe care le dădea în diferite case. Până a se duce şi ea pe urmele soţului în mormântul familiei din Powazki, singura posesiune somptuoasă care le mai rămăsese din vechea bogăţie, bunica povestea ore-n şir nepoatei şi logodnicului ei

despre vechea splendoare a familiei Gontynski, despre palate, vânători, baluri, despre hergheliile de cai şi despre bijuterii, despre toalete aduse de la Paris… Beata stătea şi asculta, iar în ochii ei visători se părea că licăreşte regretul după trecutul pierdut, după povestea aceea care nu avea să se mai întoarcă.

În asemenea clipe el îi strângea mâna delicată şi-i impunea:

— Am să-ţi dau toate astea. O să vezi, Beata. Şi bijuterii, şi toalete de la Paris, şi baluri, şi servitori! Tot am să-ţi dau!

El însă nu avea atunci nimic în afară de câteva valize într-o garsonieră, de nişte dulapuri cu cărţi de specialitate şi un salariu modest de conferenţiar.

Avea însă o voinţă de oţel, o încredere imensă şi o dorinţă, care-l ardea ca para focului, să-i îndeplinească Beatei promisiunile făcute. A început lupta. Lupta pentru post, pentru cabinet, pentru pacienţi bogaţi. Cunoştinţele uriaşe, talentul înnăscut, caracterul neşovăitor şi munca, o muncă îndârjită, furibundă au dat roade. A avut şi noroc. O dată cu faima îi creşteau şi veniturile. La treizeci şi şapte de ani i s-a oferit o catedră, iar câteva săptămâni mai târziu a avut parte de o fericire şi mai mare: Beata i-a născut o fetiţă.

Tocmai în onoarea acelei străbunici Gontynska au botezat-o Maria Jolanta şi îi spuneau tot Mariola.

Amintirea fetiţei îi provocă o nouă strângere de inimă profesorului Wilczur. Nu o dată se întreba pe care o iubeşte mai mult… Când a început să vorbească, unul dintre primele ei cuvinte a fost:

— Tapa…

Şi-aşa a rămas. De atunci îi spunea numai Tapa. La doi ani, când s-a îmbolnăvit de scarlatină, şi în cele din urmă s-a însănătoşit, Wilczur a jurat să trateze pe gratis toţi copiii săraci. În spitalul lui, atât de scump, în care era mare lipsă de locuri, câteva camere erau ocupate de copii, de pacienţi fără plată. Toate acestea pentru ea, pentru sănătatea ei.

Iar acum i-a fost răpită.

Era ceva inuman, depăşea toate limitele egoismului.

— Trebuie să mi-o dai. Trebuie! vorbea cu voce tare, strângând pumnii.

Trecătorii se uitau în urma lui, el însă nu vedea nimic.

— Legea e de partea mea! M-ai părăsit dar am să te oblig să mi-o înapoiezi pe Mariola. Legea e de partea mea. Şi legile morale. Trebuie să recunoşti tu însăţi, tu, ticăloaso, ticăloaso, ticăloaso!… Nemernico, tu nu înţelegi că ai săvârşit o crimă?! Care crimă poate fi mai cumplită?… Care, spune tu!… Te-au scârbit banii şi toate celelalte. Bine, dar ce ţi-a lipsit? Doar nu dragostea, pentru că nimeni nu te

poate iubi ca mine! Nimeni! Nimeni pe lume!

Se poticni şi era cât pe aci să cadă. Mergea pe o stradă nepavată, cu noroiul până la glezne. Ici şi colo erau aruncate nişte pietroaie pe care locuitorii căsuţelor din cartier încercau să ajungă acasă fără să se murdărească. Ferestrele erau de-acum întunecate. Rarele felinare cu gaz răspândeau o lumină searbăd-albăstruie. În dreapta ducea o stradă mai mare şi cu construcţii mai dese. Wilczur coti pe ea şi, înainta tot mai încet.

Nu simţea oboseala, dar avea picioarele grele, insuportabil de grele. Trebuie să fi avut şi cămaşa udă, fiindcă fiecare suflare a vântului parcă îi şfichiuia pielea.

Deodată cineva îi ieşi în cale.

— Falnic domn, se auzi o voce răguşită, împrumută-mi fără nici o garanţie bancară cinci zloţi, pentru ipoteca Monopolului Polonez de Băuturi Spirtoase. Siguranţă şi încredere.

— Ce? Profesorul nu înţelegea.

— Nu cehăi, că cehăit vei fi, spune Sfânta Scriptură: cum cehăieşti tu pe aproapele tău, aşa te vor cehăi şi pe tine, cetăţean al capitalei unui stat de treizeci de milioane cu ieşire la mare.

— Ce doriţi?

— Sănătate, fericire şi mult noroc. Şi pe deasupra doresc să-mi umplu stomăcelul gol cu o soluţie de alcool de patruzeci şi cinci de grade, cu contribuţia binevoitoare a unei anumite doze de porcărie ce-i zice salam.

Jerpelitul se legăna uşor, iar de pe faţa lui cu barba nerasă de câteva zile venea o duhoare de votcă.

Profesorul duse mâna la buzunar şi-i oferi câteva monezi.

— Poftim.

— *Bis dat, qui cito dat*[5], spuse sentenţios beţivul. *Thank You, my darling*. Dă-mi voie însă, generosul meu binefăcător, să-ţi ofer şi eu ceva de preţ. Am în vedere societatea mea. Da, nu te înşeală auzul, omule bun. Poţi avea această onoare. *Noblesse oblige!* Eu fac cinste! Te-a plouat, sir, şi ai îngheţat în frig, păşeşte în casa mea şi te încălzeşte împreună cu mine. Ce-i drept, nu am casă, în schimb am ştiinţă. Ce înseamnă o clădire în comparaţie cu ştiinţa?… Dar eu, *mon prince*, o împart bucuros cu dumneata. Ştiinţa mea este întinsă. Deocamdată în sens topografic. Ştiu, spre exemplu, unde se află singura cârciumă în care poate intra la această oră un om fără să spargă broaştele şi gratiile. Un singur cuvânt: Drozdzyk. Aici la intersecţia străzilor Polaniecka şi Witebska.

Wilczur îşi spuse că într-adevăr alcoolul i-ar face bine. Era îngheţat.

Apoi sporovăiala monotonă a beţivului întâlnit acţiona ca un anestezic.

Fără să vrea se străduia să înţeleagă ceva din vorbăria lui, iar aceasta-i înăbuşea conştiinţa stridentă a nefericirii, care dezlănţuise în capul lui vârtejurile celor mai dureroase gânduri.

Începuse să se lumineze spre răsărit când, după îndelungi bătăi la ferestruicile închise, pătrunseră într-o prăvălioară îmbibată cu exalaţiile butoaielor de heringi, cu duhoare de bere şi de petrol. Într-o încăpere din spatele prăvăliei, ceva mai mare, dar care duhnea şi mai rău, plină cu fum de tutun ieftin şi acru, stăteau într-un colţ câţiva bărbaţi beţi criţă. Gazda, un găligan pătrat cu mutră de buldog adormit, îmbrăcat într-o cămaşă murdară şi cu vestă descheiată, fără să întrebe, puse pe o măsuţă liberă o sticlă de votcă şi o farfurioară cu nişte felioare de mezeluri.

Dar ce cald era aici. Voluptuos de cald. Mâinile îngheţate începură să i se dezmorţească cu desfătare, aproape dureros. Primul pahar de votcă îi încălzi gâtul şi stomacul. Comeseanul său ocazional vorbea fără încetare. Consumatorii din colţ nu acordau noilor sosiţi nici cea mai mică atenţie. Unul sforăia zgomotos, ceilalţi trei răbufneau din când în când într-o bolboroseală neînţeleasă.

Parcă se certau.

Al doilea pahar îi aduse lui Wilczur o anumită uşurare.

— Ce bine, îşi zise, că nu se uită nimeni la mine, că nimeni nu…

— … fiindcă, vezi, conte, îşi continuă monologul companionul bărbos, pe Napoleon l-au luat dracii, pe Sandu Macedon ditto. Dar de ce, întrebi cu voce de tunet? De aceea pentru că nu-i greu să fii cineva. E greu să fii nimeni. Nimeni, o insectă măruntă după gulerul Providenţei – *disce puer!* Asta ţi-o spun eu, Samuel Obiedzinski, care n-o să cadă niciodată de pe piedestal cu nasul în ţărână, fiindcă niciodată nu se urcă acolo. Soclul e un suport pentru proşti, dragă prietene. Iar credinţa e un balon care mai devreme sau mai târziu pierde gazul. Şansă?… Există, de acord, există o şansă: să crapi tu mai devreme. Cetăţeni, feriţi-vă de baloane!

Ridică sticla goală şi strigă:

— Domnule Drozdzyk, încă una! Stăpân al tuturor bucuriilor, ocrotitor al celor rătăciţi, dătător de luciditate şi de uitare.

Cârciumarul încruntat aduse fără grabă votca, o destupă, izbind cu palma lui lată în fundul sticlei, şi o aşeză în faţa lor.

Profesorul Wilczur bău în tăcere şi se cutremură. Nu era băutor, iar gustul oribil al acestui rachiu ordinar trezea în el repulsie. Simţea însă un uşor vuiet în cap şi voia să ameţească de tot.

— Tot scopul posedării materiei cenuşii din creier, continuă omul

care-şi spunea Samuel Obiedzinski este de-a jongla între conştiinţă şi întuneric. Căci cum am putea explica drama intelectului care ajunge la concluzia absurdă că nu este decât un capriciu al naturii, un balast, o băşică agăţată de coada excelenţei noastre animale? Ce ştii dumneata despre univers, despre lucruri, despre scopul existenţei? Da, te întreb eu pe tine, fiinţă împovărată cu două kilograme de materie cenuşie, ce ştii despre scop?… Nu-i oare un paradox? Nu poţi mişca o mână, nu poţi face un pas fără un scop clar şi înţeles. E adevărat?… Iar când colo, te naşti şi vreme de câteva zeci de ani execuţi milioane, miliarde dintre cele mai diferite acţiuni, te zbaţi, munceşti, înveţi, lupţi, cazi, te ridici, te bucuri, desperi, gândeşti consumând energie cât toată termocentrala din Varşovia şi pentru ce naiba toate acestea? Da, prietene, nu ştii şi nu poţi şti cu ce scop le faci. Singura instanţă căreia te poţi adresa, cerându-i informaţii competente în această privinţă, este intelectul tău, iar el, ca să mă exprim aşa, desface neputincios braţele. Atunci, care-i sensul, care-i logica?

Râse zgomotos şi goli paharul dintr-o înghiţitură.

— Atunci de ce mai există intelect, de vreme ce nu reuşeşte să-şi îndeplinească singurul, de fapt unica lui misiune?… Ştiu ce-mi va răspunde, dar şi asta-i o prostie. Va spune că sfera lui de acţiune se limitează la funcţiile vieţii. Cauzele şi scopurile vieţii nu intră în atribuţiile lui. De acord. Dar ai să vezi cum se descurcă el cu viaţa. Ce ne poate explica? De fapt nimic. Nimic în afară de cele mai elementare funcţii animalice. Atunci de ce ne-a mai crescut sub ţeastă această neoformaţie? De ce naiba, te întreb, stimate domnule preşedinte? Ce ştie el? Ştie ce-i aceea gândire? I-a oferit omului măcar posibilitatea să se cunoască pe sine? Să se cunoască într-adevăr, încât să poată spune cu certitudine: sunt un ticălos, sau, sunt cinstit. Sunt idealist, sau, sunt materialist. Nu, de o sută de ori nu! Spune doar dacă vreau carne de vită sau de porc. Dar pentru asta e suficient creierul unui simplu Azorică. Dar dacă e vorba de om, de aproapele nostru? Ne învaţă el ceva?… Nu! Garantez cu toată averea mea că sub înalta dumitale frunte nu s-a înfiripat nici o certitudine cu privire la persoana mea atât de interesantă. Deşi suntem împreună de… de două sticle. În definitiv, ai vreo certitudine, nu cu privire la mine, ci la persoanele pe care le cunoşti de ani de zile?… Ştiu eu, cu privire la fraţii, la tatăl dumitale, la soţie, la vreun prieten?… Nu! Oamenii umblă în costume impermeabile. Şi nu există mijloc de a ajunge şi de a cunoaşte conţinutul lor. În sănătatea burlacilor! Bea!

Ciocni paharul său de paharul lui Wilczur şi îl bău.

— Dacă doreşti, maestro, să afli cum arată cu adevărat o damă

elegantă, poţi s-o vezi în baie pe gaura cheii. Constaţi, să zicem, dacă are sânii uzaţi şi coapsele subţiri. Afli ceva nou despre ea. Dar despre esenţa ei tot nu ştii nimic. Chiar şi atunci când e singură şi îşi scoate costumul pe care l-a îmbrăcat totdeauna pentru tine, sub el mai are unul, pe care nu-l scoate niciodată, care rămâne şi pentru ea impenetrabil. Nu-i aşa? Fireşte, sunt clipe când poţi privi pe cineva prin mânecă sau pe sub guler. Acestea sunt momentele catastrofale. Costumul se rupe, plesneşte, apar fisuri şi crăpături. Iată… iată, spre exemplu, situaţia în care te afli tu acum! A trecut peste tine ceva greu.

Se aplecă peste măsuţă şi îşi înfipse în Wilczur privirile ochilor lui albaştri şi înroşiţi.

— E adevărat? întrebă apăsat.

— Da, dădu din cap profesorul.

— Sigur că da! strigă furios Obiedzinski. Sigur că da! Un om ca mine, care caută liniştea, nu poate să scape de prostia omenească! Pentru că la capătul fiecărei tragedii stă prostia!… Şi atunci ce e? Balon sau piedestal?… Ai dat faliment, te-au azvârlit dintr-un fotoliu ministerial sau ai avut o decepţie? Cum?… O femeie?… Te-a înşelat?…

Wilczur lăsă capul în jos şi răspunse surd:

— M-a părăsit…

Ochii lui Obiedzinski străfulgerară furios.

— Ei, şi ce!? urlă el. Şi ce-i cu asta?!

— Ce este? Wilczur îl apucă de mână. Ce este?… Asta-i tot. Tot!

În vocea lui trebuie să fi fost ceva ce răsuna ca cel mai puternic argument, fiindcă Obiedzinski se linişti numaidecât, se încovoie şi tăcu. Abia după câteva minute începu să vorbească încet, pe un ton plângăreţ:

— Viaţa e abjectă, iar eu sunt un ghinionist. Detest sentimentalismele, iar soarta îmi scoate în cale tot felul de victime ale sentimentelor. Se vede că diavolii… Nu există nici o îndoială că totul e relativ. Pe unul nu-l doboară nici o lovitură de măciucă, altul alunecă pe un sâmbure de vişină şi îşi sfărâmă ţeasta. Nu există nici o măsură, nici un criteriu. Bea, frate. Votca e un lucru bun. Sapristi!

Turnă în pahare.

— Bea, repetă vârând paharul între degetele lui Wilczur. Hai, Drozdzyk, mai adă una!

Gazda se târî din bârlogul lui şi aduse altă sticlă, apoi stinse lumina. Nu mai era nevoie de ea. Din curtea murdară bătea în fereastră lumina unei zile înnorate şi ploioase. Cei din colţ ieşiseră în stradă, lăsându-şi amicul sforăind.

Obiedzinski se sprijini în coate şi într-o meditare de beţiv spuse:

— Aşa e cu femeile… Una se lipeşte de tine şi-ţi stoarce toată vlaga, alta te jupoaie de tot ce ai, a treia te înşeală la orice pas şi se mai găseşte şi câte una care te bagă în mizerie. În noroiul ăsta de fiecare zi… Spălat, măturat, scutece şi alte asemenea lucruri. Şi asta-i viaţa… Dar nu-i adevărat, totul depinde de bărbat. De cum e el! Unuia nici nu-i pasă, altul se zvârcoleşte ca un motan rănit, miorlăie şi crapă, dar unul ca tine, amigo?… Tu trebuie să fii puternic. Ca un copac uriaş. Dacă ţi s-ar jupui scoarţa, ţi-ar creşte alta, dacă ţi s-ar tăia ramurile, ţi-ar creşte altele… Pe tine însă, te-au smuls din pământ cu rădăcini cu tot… Şi te-au azvârlit în pustiu…

Wilczur se aplecă spre el şi bolborosi:

— Cu rădăcini cu tot… aşa e…

— Ei vezi. Iar dacă n-ai sprijin, puterea nu te mai ajută. Pământul s-a înmuiat, s-a risipit, a încetat să mai existe. Arhimede spunea… Ce spunea el?… A, să-i fie de bine… Aha!… Despre ce vorbeam? Că rădăcinile! Nici cele mai puternice rădăcini nu ajută dacă n-au de ce se ţine. Ei! … viaţa-i ca aţa…

Limba i se împleticea tot mai rău. În cele din urmă se clătină, se sprijini de perete şi adormi.

Cu ultimele străfulgerări de conştiinţă, Wilczur repeta în gând:

— Ca un copac smuls cu rădăcini cu tot… Ca un copac smuls cu rădăcini cu tot…

Se vede că nu a dormit mult, fiindcă trezit de ghiontiri brutale, deschise cu greu ochii şi se clătină. Alcoolul nu dispăruse încă. Pe masă stătea altă sticla cu votcă, iar în afară de companionul nocturn mai erau trei necunoscuţi. Profesorul Wilczur cu greu îşi dădu seama unde se afla, şi deodată se trezi în el dureros amintirea Beatei. Se ridică şi trântind scaunele ce-i stăteau în cale, porni spre uşă.

— Hei, stimate domn, strigă cârciumarul în urma lui.

— Ce-i?

— Nu binevoiţi să plătiţi?… Patruzeci şi şase de zloţi.

Wilczur scoase automat portofelul din buzunar şi-i întinse o bancnotă.

— Ce de bănet! Fiu, fiu, fluieră uluit unul dintru comeseni.

— Leagă căţeaua, mormăi altul.

— Drozdzyk! strigă al treilea. De ce faci pe prostul! Dă-i omului restul! Ia te uită la el!

Cârciumarul se uită cu ură la client, numără banii şi-i dădu lui Wilczur.

— Iar tu, puşlama, vezi-ţi de treburile tale.

Wilczur nu dădu nici o atenţie incidentului şi ieşi în stradă. Cădea o

zăpadă deasă şi moale, dar caldarâmul şi trotuarele rămăseseră negre, fiindcă zăpada se topea numaidecât. Pe mijlocul străzii treceau căruţe încărcate cu cărbune.

— M-a părăsit… m-a părăsit… repeta Wilczur. Mergea împleticindu-se. Ca un copac smuls cu rădăcini cu tot…

— Stimate domn, mergeţi spre cartierul Grochow? auzi alături vocea cuiva. Poate-i mai bine să ocoliţi prin strada Rawska. E mai puţin noroi.

Îl recunoscu pe unul dintre comeseni.

— Mi-e totuna, răspunse Wilczur şi făcu un semn cu mâna.

— Atunci e bine. E-n drumul meu şi mergem împreună. E mai vesel. Se pare că aţi avut un necaz.

Wilczur nu răspunse.

— Necazurile umblă printre oameni. Iar eu vă spun că la necaz nu-i decât un leac: să-l îneci în băutură. Sigur, nu într-o vizuină ca a lui Drozdzyk, care-i un pungaş şi dă oamenilor mezeluri cu stricnină. Dar aici aproape, pe Rawska, e o cârciumă ca lumea. Te poţi şi distra. Servesc nişte chelneriţe… Iar preţurile sunt aceleaşi.

Mergeau din nou în tăcere. Însoţitorul, mult mai scund şi mai subţire decât Wilczur, îl luase de braţ şi tot înălţa capul uitându-se la el pe sub cozorocul şepcii de ciclist. Trecuseră de câteva intersecţii, când îl trase într-o parte:

— Ei, mergem, sau?… Cel mai bine-i să-l îneci. Aici. Unul singur.

— Fie! căzu de acord Wilczur şi intrară în cârciumă.

Prima înghiţitură de votcă nu i-a adus uşurare. Dimpotrivă, parcă-i limpezise mintea înceţoşată, următoarele şi-au făcut însă efectul.

Într-o încăpere alăturată cânta hârâit o orchestră. S-au aprins luminile. După un timp s-au lipit la masa lor doi bărbaţi, muncitori după înfăţişare. A venit şi o chelneriţă grasă şi fardată strident. Erau la a treia sticlă, când dintr-o cămăruţă alăturată se auzi un râs zgomotos de femeie.

Profesorul Wilczur sări în picioare. Tot sângele i se urcă la cap şi o secundă rămase încremenit. Ar fi jurat că recunoscuse vocea Beatei. Cu o mişcare violentă îl dădu la o parte pe comeseanul care-i stătea în cale şi dintr-o săritură ajunse în pragul încăperii.

Două lămpi cu gaz luminau cămăruţa. La masă stătea un bărbat îndesat, burtos, şi o fată pistruiată cu pălărie verde.

Se întoarse încet, se lăsă greoi pe scaun şi izbucni în plâns.

— Mai toarnă-i! mormăi cel cu şapcă de ciclist. Ţine la votcă.

Îl scutură pe Wilczur de umăr.

— Bea, frăţioare! Lasă!

La unsprezece, când se închidea cârciuma, comesenii au trebuit să-

l sprijine pe Wilczur, fiindcă nu se mai putea ţine pe picioare. Şi aşa, clătinându-se cu trupul lui mare, îi legăna în toate părţile. Gâfâiau de atâta efort. Din fericire nu aveau mult de mers. După colţ, pe o străduţă întunecoasă, aştepta o trăsură cu coviltir. Îl urcară tăcuţi pe Wilczur şi se înghesuiră şi ei o dată cu el. Vizitiul dădu bice calului.

După vreun sfert de oră, casele începură să se rărească. De o parte şi de alta, ici şi colo printre garduri, licărea luminiţa câte unei lămpi cu petrol. În cele din urmă dispărură şi ele. În schimb te izbea duhoarea gropilor de gunoaie. Trăsura coti şi tropotul copitelor de cai încetă. Pământul era moale şi nu se mai auzeau. Ajunseră la prima groapă.

— Stai, aici e cel mai bine! se auzi o voce şoptită.

Ascultară o clipă. În depărtare oraşul vuia uniform. Aici, în jur, era linişte deplină.

— Varsă-l! căzu un ordin scurt.

Trei perechi de braţe înşfăcară trupul vlăguit al profesorului. L-au buzunărit cât ai clipi. I-au scos fără greutate paltonul, haina şi vesta. Deodată, probabil din cauza frigului, Wilczur se dezmetici şi strigă:

— Ce-i asta, ce faceţi?…

În acelaşi timp încercă să se ridice de la pământ. Când reuşi să ajungă în picioare, primi o lovitură groaznică în ceafă. Căzu ca un trunchi. Cum însă în cădere se rostogoli, pe marginea unei gropi adânci, în care erau aruncate gunoaiele, alunecă până în fundul ei.

— Fir-ar să fie! spuse unul. Nu l-ai putut ţine?

— De ce?

— Mucos prost ce eşti! De ce? Acum coboară în groapă după ghete şi după pantaloni.

— Coboară tu dacă eşti atât de şmecher.

— Ce-ai spus? Primul se apropie de el ameninţător. Se anunţa o păruială, când se auzi vocea potolită a vizitiului, care îşi fuma în tăcere ţigara.

— Iar eu vă spun: valea. Vreţi să ne găsească cineva aici?…

Bărbaţii se potoliră şi săriră în trăsură. Calul o luă din loc. Înainte de a ieşi în şosea se opriră, vizitiul scoase de sub capră un sac vechi şi şterse cu grijă gunoiul de pe toate roţile, apoi urcă, ţmocăi la mârţoagă şi pe câmp se aşternu, iar liniştea.

Ziua nu venea nimeni pe aici şi cu atât mai puţin noaptea. Dimineaţa însă era forfotă în jurul gropilor. Ţăranii din satele aşezate pe o rază de câţiva kilometri de oraş, care se ocupau cu căratul gunoaielor, veneau cu încărcătura lor duhnitoare. Veneau, aruncau gunoiul din căruţe şi se întorceau acasă cu cei câţiva zloţi câştigaţi. Cei mai conştiincioşi răsturnau murdăria chiar în groapă, aşa cum erau dispoziţiile, alţii,

folosindu-se de lipsa de control, o azvârleau pe câmp.

Bătrânului Pawel Bankowski, gospodar din Brzozowa Wolka îi plăcea însă munca cinstită. Da aceea trăsese chiar pe marginea gropii şi îşi descărca liniştit căruţa. Nu se grăbea, pentru că şi iapa trebuia să se odihnească înainte de a porni la drum, dar şi el suferea de astm, lucru de înţeles la vârsta lui.

Tocmai terminase şi îşi întindea pe capră sacul cu resturile de fân, când auzi clar un geamăt venind din groapă. Îşi făcu repede semnul crucii şi îşi ascuţi auzul. Geamătul se auzi şi mai puternic.

— Hei! strigă el. Cine naiba-i acolo?

— Apă! gemu o voce slabă.

Vocea i se păru cunoscută lui Pawel Bankowski. Aseară, în drum spre oraş, îl văzuse pe Mateusz Piotrowski din Byczyniec, care venea şi el la cărat de gunoi. Ceva îi spunea că acesta-i Piotrowski. Şi vocea e aceeaşi şi întotdeauna trăgea la groapa asta. Apoi îi plăcea să şi bea. O fi căzut în groapă, poate că şi-a rupt ceva şi zace acolo.

Se uită împrejur. Era încă întuneric. La răsărit abia se crăpa de ziuă. Dacă Piotrowski şi-a lăsat căruţa aici, atunci calul s-a-ntors cu siguranţă la Byczyniec.

— Dumneata eşti, Piotrowski? întrebă. Ai căzut ori ce s-a-ntâmplat?

Singurul răspuns fu un geamăt încet.

— Poate că i-au făcut-o orăşenii? De la cei din oraş se aştepta la orice.

Încercă marginea gropii cu piciorul, apoi se răzgândi, se întoarse la cal, dezlegă frânghia care ţinea loc de hăţuri, o legă strâns de osie şi, ţinându-se de ea, coborî în groapă.

— Mateusz, răspunde, că-i întuneric, strigă. Unde eşti?

— Apă!… auzi o voce chiar lângă el.

Se aplecă şi-i atinse umărul.

— N-am apă, de unde apă? Trebuie să ieşi de aici. Dar unde ţi-e calul?… S-o fi dus singur acasă… Hai, că nu te pot lua pe sus, încearcă să te ridici.

Bătători gunoiul cu tălpile, îşi înţepeni zdravăn picioarele şi trase de corpul lipsit de vlagă.

— Mişcă-te. Hai! Singur n-am să reuşesc.

— Nu pot.

— Eee! Nu pot! Sforţează-te. Că n-o să mori aici.

Mâinile lui Bankowski dădură de ceva umed şi lipicios.

Îşi mirosi degetele şi întrebă:

— Te-or omorât?

— Nu ştiu.

Ţăranul căzu pe gânduri.

— Orice-o fi, n-o să-ţi dai duhul aici. Ptiu!… Uite, am aici o frânghie, dacă ai putea să te ridici, te-ai trage cumva sus.

Se vede că victima îşi recăpăta puterile, fiindcă se mişcă o dată, a doua oară, dar se prăbuşi din nou, cu toate că Bankowski îl sprijinea cum putea.

— N-avem ce face, spuse, trebuie mers după ajutoare. Cred că au mai venit şi alţii.

S-a căţărat afară şi s-a întors după câteva minute cu încă doi oameni, explicându-le că nişte lepădături de varşovieni l-au omorât pe Piotrowski din Byczyniec. Ţăranii s-au apucat, fără vorbă, de lucru, şi în curând scoaseră rănitul şi-l întinseră în căruţa bătrânului. De fapt cel salvat se simţea mai bine, fiindcă se ridică singur în capul oaselor şi începu să se plângă de frig.

— L-au lăsat numai în nădragi, neamul lor de câini, blestemă unul dintre ţărani.

— Ar trebui dus la comisariat, spuse celălalt.

Bankowski ridică din umeri.

— Nu-i treaba mea. Eu îl duc la Byczyniec, că tot mi-i în drum, şi acolo copiii lui să facă ce-or vrea. Să se ducă la post, treaba lor.

— Sigur că da, făcură cei doi. Treaba lor.

Bătrânul împinse sacul cu fân sub capul victimei, iar el se aşeză pe scândura goală şi trase de hăţuri. Când au ieşit în şosea, s-a aşezat mai comod şi a tras un pui de somn. Iapa cunoştea bine drumul.

Se trezi abia când cerul era luminat. Se uită împrejur şi se frecă la ochi. În spatele lui, zăcea în căruţă, acoperit cu ţolul, un necunoscut, o faţă latră, tumefiată, păr negru năclăit de sânge în creştetul capului. Bankowski ar fi jurat că nu-l mai văzuse în viaţa lui. Iar cu Piotrowski din Byczyniec nu semăna deloc. Doar la înălţime şi la corpolenţă pentru că şi el era un bărbat zdravăn. De sub ţolul scurt şi găurit se zărea o cămaşă subţire, sfâşiată, pantaloni murdăriţi de noroi şi ghete orăşeneşti.

— Ce dracu! blestemă şi căzu pe gânduri. Ce să fac eu cu treaba asta?

Socoti ce socoti şi în cele din urmă se aplecă în spate şi îşi scutură pasagerul de umăr.

— Hei, domnule, trezeşte-te! Naiba mi l-a scos în cale. Omul şi-o face cu mâna lui… Trezeşte-te!

Pasagerul deschise încet ochii şi se ridică într-un cot.

— Cine eşti dumneata? întrebă furios ţăranul.

— Unde sunt, ce-i asta? răspunse printr-o întrebare pasagerul.

— În căruţa mea. Nu vezi?

— Văd, mormăi omul şi se ridică cu greu în capul oaselor, trăgându-şi picioarele.

— Ei?

— Şi cum am ajuns eu aici?

Bankowski se întoarse şi scuipă. Trebuia să se gândească.

— Ştiu eu? Şi ridică din umeri. Se vede că eu am dormit, iar tu te-ai urcat în căruţă. Eşti din Varşovia, nu?

— Ce anume?

— Întreb dacă eşti varşovian?… Dacă e aşa, atunci n-ai de ce merge cu mine la Wolka, şi nici la Bycznіec. Eu mă duc acasă. Iar dumneata n-ai ce căuta la Wolka. O, eu trebuie să cotesc după moara aia de vânt… Cobori sau ce faci?… Şi aşa până la barieră sunt vreo zece kilometri…

— Până unde? întrebă omul, iar în ochii lui se vedea uimirea.

— Doar îţi spun că până la barieră, la Varşovia. Dumneata eşti din Varşovia?

Omul căscă ochii, îşi şterse fruntea şi spuse:

— Nu ştiu.

Bankowski fierbea. Acum îi era limpede că are de-a face cu o lichea. Îşi pipăi cu băgare de seamă punga cu bani ascunsă la piept şi îşi roti privirile. La o distanţă de vreo jumătate de kilometru se zărea un şir de căruţe.

— Ce faci pe prostul, se răsti ţăranul, nu ştii de unde eşti?

— Nu ştiu, repetă omul.

— Atunci te-ai ţicnit. Şi nu ştii nici cine ţi-a spart capul?

Celălalt îşi pipăi capul şi mormăi:

— Nu ştiu.

— Atunci coboară din căruţă, strigă ţăranul înfuriat la culme. Hai, coboară!

Trase de hăţuri şi iapa se opri. Necunoscutul coborî docil în şosea. Coborâse şi stătea uitându-se năucit în toate părţile. Văzând că omul nu are nici un gând rău, Bankowski se hotărî să-i vorbească cu blândeţe.

— Eu îţi vorbesc ca unui om, ca unui creştin, iar tu ca unui câine. Ptiu, lepădătură orăşenească! Îl întreb dacă-i din Varşovia, el zice că nu ştie. Poate nu ştii nici că te-a născut mama ta?… Poate nu ştii nici cine eşti şi cum te cheamă?…

Necunoscutul se uita la el cu ochii larg deschişi.

— Cum… mă cheamă?… Cum?… Nnnu… nu ştiu…

Şi chipul lui se schimonosi parcă de frică.

— Ptiu! scuipă Bankowski şi hotărându-se brusc, şfichiui cu biciul greabănul calului. Căruţa porni.

Îndepărtându-se vreo câteva postate se uită în urmă: necunoscutul venea după el pe marginea şoselei.

— Ptiu! făcu din nou şi biciui mârţoaga de o luă la trap.

Capitolul II

Dispariţia profesorului Rafał Wilczur tulburase întreg oraşul. În primul rând, toată problema era învăluită în mister. Toţi cei care veniseră de ani de zile în contact cu profesorul şi-l cunoşteau bine, dădeau asigurări că orice bănuială de sinucidere ar fi o absurditate. Wilczur se remarca printr-o vitalitate de-a dreptul stihinică, îşi iubea munca, îşi iubea familia, iubea viaţa. Situaţia lui materială era excelentă. Reputaţia lui creştea necontenit. În lumea medicală era socotit o somitate.

Crima era şi ea exclusă din simplul motiv că profesorul nu avea duşmani. Singurul mobil acceptabil al unei crime putea fi jaful. Dar şi de astă dată apăreau serioase îndoieli. S-a dovedit cu uşurinţă că în ziua critică, profesorul nu avea asupra lui cu mult peste o mie de zloţi, se ştia că avea un ceas obişnuit şi nu purta nici măcar verighetă. Prin urmare, ideea unui jaf premeditat şi în consecinţă o crimă păreau neverosimile. În cazul unui accident sau al unei crime întâmplătoare, ar fi fost găsit imediat cadavrul.

Mai rămânea o posibilitate: pierderea memoriei. Cum anul trecut poliţia reuşise să descopere cinci persoane dispărute ca urmare a pierderii memoriei, în notele din majoritatea cotidienelor se avansa exact această eventualitate.

Că în aceste note se vorbea cu jumătate de gură, iar în convorbirile particulare se discuta deschis despre dispariţia profesorului Wilczur în împrejurări misterioase, se datora cu totul altor cauze.

În zadar asaltau ziariştii vila profesorului din Aleea cu lilieci. Ce-i drept, aflaseră fără dificultate că soţia profesorului, împreună cu fetiţa de şapte ani, nu se află la Varşovia, în rest însă servitorii erau muţi şi refuzau să dea orice informaţie. Cei mai insistenţi erau îndrumaţi spre vărul dispărutului, Zygmunt Wilczur, preşedintele Curţii de Apel. Iar acesta repeta imperturbabil:

— Căsnicia vărului meu a fost întotdeauna foarte fericită. Numeroşi prieteni o considerau o căsnicie model. Prin urmare asocierea dispariţiei profesorului, care m-a afectat profund, cu situaţia lui familială este, şi rămâne, sublinia el, o stupiditate.

— Dar puteţi să ne spuneţi, domnule preşedinte, unde se află în prezent doamna Beata Wilczur? întrebau ziariştii.

— Sigur că da. Sunt gata să vă repet ce am auzit de la vărul meu chiar în ziua în care a ieşit ultima oară din casă. Mi-a declarat că şi-a trimis soţia şi copilul în străinătate.

— Cu ce scop?

Preşedintele, zâmbind, făcea cu mâna un semn nedefinit.

— Recunosc că asta nu l-am întrebat. Probabil că era vorba de un tratament. Din câte îmi amintesc, soţia vărului meu suporta cu greu ploile noastre autumnale. De altfel, ea călătorea destul de des în străinătate.

— Şi totuşi, o plecare atât de inopinată, chiar în ziua sau cu câteva zile înaintea balului pentru care au fost trimise şi invitaţii…

— Domnii mei, treburile oamenilor iau asemenea întorsături… Şi apoi nu eram în relaţii chiar atât de apropiate încât să le cunosc toate planurile. Dacă însă pot să vă rog ceva, v-aş fi foarte recunoscător, din motive familiale, dacă această chestiune nu ar lua amploarea unei acuzaţii nesănătoase. Şi mai ales sper să nu găsesc în presă nici o aluzie la viaţa familială a vărului meu. V-aş fi foarte recunoscător. În schimb, sunt gata să vă împărtăşesc opiniile mele personale cu privire la acest caz. Nu este exclus că profesorul a intenţionat să plece împreună cu soţia. L-a reţinut la Varşovia o operaţie deosebit de importantă, despre care au scris toate ziarele. În clipa în care operaţia a reuşit, vărul meu putea să plece liniştit pe urmele soţiei.

— Au trecut atâtea zile, observă unul dintre reporteri, şi e imposibil să nu fi ajuns la profesor alarma declanşată de presă. Ar fi dat un semn de viaţă.

— Cu siguranţă. Dacă ar fi ajuns. În străinătate sunt însă multe colţişoare, pensiuni montane liniştite, staţiuni de odihnă retrase, în care presa varşoviană nu ajunge.

— Ştirea despre dispariţia profesorului a fost reluată de toată presa din străinătate şi chiar de radio, se încăpăţâna ziaristul.

— Se poate să nu asculţi radioul. Eu personal nu suport radioul. Şi apoi câte persoane nici nu pun mâna pe ziare în timpul concediului. Nu toţi au chef de aşa ceva undeva în Tirol sau în Dalmaţia.

— Da, domnule preşedinte, dar mai există o împrejurare. Profesorul nu-i nici în Tirol, nici în Dalmaţia şi nicăieri în străinătate.

— Cum aţi reuşit să aflaţi aşa ceva? întrebă zâmbind preşedintele.

— N-a fost deloc greu. Pur şi simplu am constatat la prefectură că paşaportul profesorului Wilczur a fost eliberat pentru un an de zile. Termenul valabilităţii a expirat exact acum două luni şi nu a fost prelungit.

S-a aşternut liniştea. În cele din urmă preşedintele desfăcu braţele.

— Ei, fără îndoială, lucrurile nu sunt clare. Vă rog însă să mă credeţi că voi depune toate eforturile ca să le lămuresc. Se ocupă de asta şi poliţia. În orice caz vă reamintesc rugămintea mea.

Datorită rugăminţii exprimate de un om care ocupa o poziţie respectabilă în viaţa publică, precum şi simpatiei de care se bucura profesorul dispărut, presa a renunţat la tentaţia de a răscoli viaţa lui particulară. Asta nu stăvilea, fireşte, şuvoiul de bârfe care circulau printre cunoscuţi şi necunoscuţi, dar cum nu erau întreţinute de ştiri noi, treptat au început să se stingă.

Poliţia, în schimb, nu abandonase cazul. Comisarul Gorny, căruia i-a fost încredinţat, reuşise să stabilească unele amănunte. Investigarea personalului din spital scosese la iveală faptul că în ziua fatală, plecând acasă, profesorul Wilczur era într-o excelentă dispoziţie şi ducea o blană de zibelină, pe care tocmai o cumpărase şi care trebuia să fie cadoul lui pentru soţie cu ocazia celei de a opta aniversări a căsătoriei. Nimic nu indica faptul că soţia lui urma să plece atât de repede în străinătate. Din declaraţiile servitorilor rezulta că profesorul a aflat de plecare abia din scrisoarea lăsată de ea. Scrisoarea aceea a făcut asupra lui o impresie zguduitoare. Părea năucit şi n-a mâncat nimic. Stătea în cabinet pe întuneric.

Scrisoarea nu a fost găsită, dar nu era greu de presupus că îl anunţa hotărârea ruperii relaţiilor dintre ei. O asemenea bănuială exprimase şi preşedintele Wilczur, care nu ascundea anchetatorului nici cele mai mici amănunte şi relatase întocmai vizita făcută vărului său.

Din celelalte declaraţii ale servitorilor nu mai rezulta nimic sigur. Doamna Beata pleca în fiecare dimineaţă cu maşina într-o plimbare mai lungă, în parcul Lazienki. Şoferul rămânea în maşină în faţa porţii şi nu a văzut niciodată pe nimeni care s-o însoţească. În schimb, paznicii parcului au recunoscut-o imediat, după fotografia arătată, pe doamna care se întâlnea în fiecare zi cu un tânăr blond şi firav, îmbrăcat într-un costum destul de uzat. Descrierea acelui blond nu evidenţia nici un amănunt caracteristic.

Cercetarea scrisorilor şi hârtiilor doamnei nu a furnizat nici o urmă. S-a constatat că a lăsat o sumă mare de bani şi bijuteriile. Nu şi-a luat nici blănurile, nici alte lucruri scumpe care ar fi putut fi uşor vândute.

În biroul profesorului, comisarul Gorny a găsit un revolver încărcat.

— Aceasta îmi permite să trag concluzia, îi spunea preşedintelui Wilczur, că profesorul categoric nu avea intenţii sinucigaşe. În caz contrar ar fi luat arma cu el. Ar fi luat-o şi în cazul în care ar fi intenţionat să se răzbune pe seducătorul soţiei.

— Credeţi, domnule comisar, că putea şti unde trebuia să-l caute?

— Nu. Cred că nici măcar nu bănuia existenţa lui. Nici un servilor din Aleea cu lilieci n-a văzut vreun tânăr cu o asemenea înfăţişare. Sunt însă convins că descoperirea acestei perechi ne va da răspuns la

întrebarea: ce s-a întâmplat cu profesorul Wilczur?

Potrivit acestei concepţii, comisarul a îndrumat ancheta spre căutarea Beatei. În urma unor investigaţii îndelungate a fost adus la el şoferul taximetrului cu care a plecat soţia profesorului în ziua respectivă. Nici acesta însă nu avea prea multe de spus. Ţinea minte că a dus din Alee cu lilieci la Gara Centrală o femeie tânără şi plăcută, împreună cu o fetiţă de câţiva ani. A plătit, şi-a luat singură valizele şi a dispărut în mulţime. Cercetarea mersului trenurilor nu a adus nimic nou. Între douăsprezece şi două la amiază, din Gara Centrală pleca o duzină de trenuri în cele mai diferite direcţii.

Comisarul Gorny se gândea să trimită scrisori de urmărire pe numele Beatei Wilczur, când o nouă descoperire i-a împins ancheta pe o altă pistă.

În timpul unei percheziţii de rutină, întreprinsă la unul dintre samsarii din strada Karmelicka, printre numeroasele lucruri provenite din furt sau din jaf, au fost găsite un palton, o haină şi o vestă de dimensiuni neobişnuit de mari. Deşi etichetele croitorului fuseseră scoase, a fost identificat cu uşurinţă atelierul de croitorie care le confecţionase şi în felul acesta s-a constatat că aparţineau profesorului dispărut. Strâns cu uşa, samsarul a declarat că le-a cumpărat de la un anume Feliks Zubrowski.

Contrar aşteptărilor comisarului, Zubrowski nu fusese niciodată înregistrat pentru vreo infracţiune. Locuia pe strada Przywislna, împreună cu soţia şi cu cei patru copii ai săi, era cărăuş de nisip şi a declarat că a găsit hainele pe malul apei în dimineaţa zilei respective, când se întorcea de la o petrecere. Câţiva martori, poate nu prea demni de încredere, confirmau alibiul. În orice caz nu i se putea dovedi nimic şi după trei zile de arest, Zubrowski a fost pus în libertate. În favoarea nevinovăţiei lui pleda şi faptul că în locul acela Vistula era adâncă, iar sinuciderea profesorului Wilczur foarte posibilă.

În zilele următoare a fost cercetată albia fluviului pe o distanţă de câţiva kilometri, dar fără rezultat. Servitorii şi preşedintele Wilczur au fost invitaţi de şase ori la prefectură pentru recunoaşterea unor cadavre neidentificate, dar de prisos, fiindcă profesorul dispărut avea o statură care sărea în ochi; în jur de un metru nouăzeci înălţime şi o greutate de aproape o sută de kilograme.

— Încă n-am găsit cadavrul, spunea cu o voce resemnată comisarul Gorny –, poate îl scoate apa la primăvară. Vistula are numeroase cotloane şi, cum se întâmplă adeseori, cadavrele ies la suprafaţă abia după câteva luni.

— Prin urmare, dumneavoastră îmi confirmaţi temerile? întrebă

preşedintele.

— Foarte multe împrejurări pledează pentru sinucidere. Pentru orice eventualitate am trimis cópii după fotografia profesorului la toate posturile de poliţie.

— Atunci luaţi în considerare şi eventualitatea unei amnezii?

— Ca să fiu sincer nu cred în aşa ceva. Atâta vreme însă cât nu apare cadavrul, nu am voie să neglijez această eventualitate. Din acelaşi motiv n-am abandonat nici ipoteza crimei. Deşi am aproape certitudinea că aici poate fi vorba numai de sinucidere. Asta-i sigur. A plecat de acasă năucit de nenorocirea care s-a abătut asupra lui şi de aceea nu a luat nici o hotărâre. A umblat, cu siguranţă, mult prin oraş, poate a şi băut ca să-şi înece necazul…

— Nu a băut niciodată, l-a întrerupt preşedintele.

— Oricum, a hotărât să-şi pună capăt vieţii. Pentru că cine putea să-l ucidă?… Tâlharii?… Ar fi trebuit să fie cel puţin trei sau patru, ca să-l lichideze fără zgomot. Doar era un om cu o forţă fizică deosebită. Să fi fost împuşcat?… Nu-i exclus, dar împuşcăturile pot atrage pe cineva şi trebuie să te grăbeşti ca să scapi de cadavru. Pe palton şi pe haină nu există nici urmă de sânge. Mai rămâne atragerea într-o cursă şi uciderea într-un loc închis. Prin urmare crimă cu premeditare. Cine putea avea un asemenea interes, cine avea de câştigat?… Nimeni. Profesorul nu a lăsat un testament. După lege tot ce avea ar fi revenit fiicei şi soţiei. Dumneavoastră afirmaţi însă că văduva e cea mai dezinteresată femeie din lume. Mai rămâne amantul care, după înfăţişare, nu o ducea prea bine. Dar şi asta e mai mult decât îndoielnic. Dacă ar fi vrut să obţină bani, ar fi putut s-o convingă pe doamna profesoară să-şi ia banii, blănurile şi bijuteriile, ceea ce ar fi reprezentat o sumă frumuşică. Socotind cu aproximaţie, vreo şaptezeci de mii, iar un şmecher poate îndemna la orice o femeie îndrăgostită.

— Mă îndoiesc. Beata avea principii…

— Domnule preşedinte, ca judecător cu experienţă, ştiţi mai bine decât mine că pentru o femeie acolo unde începe dragostea se termină toate principiile. Dar în favoarea nevinovăţiei acestei perechi pledează şi alte lucruri. Primo: n-ar fi fugit, pentru că ar fi atras suspiciunile asupra lor. Secundo: s-ar fi prezentat după dispariţia profesorului. Doar a trâmbiţat toată presa. Şi ar fi cei din urmă proşti socotind că poliţia nu i-ar găsi mai devreme sau mai târziu, dacă i-ar considera autorii crimei. Fiind vorba de o asemenea moştenire ca a profesorului, ar fi apărut în câteva zile, şi iată că trec două luni. Trebuie să aibă conştiinţa curată.

— Şi eu cred la fel.

— Şi încă ceva. Ştiu din experienţă că un criminal nu are niciodată răbdare. Toţi se grăbesc să obţină ceea ce i-a împins la crimă. Şi întotdeauna încep să se învârtă sub nasul poliţiei. Se simt mai siguri la vedere decât în umbră, unde pot atrage bănuiala asupra lor.

— Asta e adevărat.

— E cert. Am analizat încă o posibilitate. Crimă din întâmplare. Să zicem că profesorul a dat de ei şi în timpul disputei a fost ucis. În acest caz din nou trebuie să avem în vedere faptul că profesorul era un om puternic şi că pe hainele lui nu s-a găsit nici sânge, nici urme de eventuale pete. Este de neconceput ca acel tânăr firav şi destul de sfrijit să fi putut ucide un uriaş fără folosirea unei arme. De aceea nu mă fac luntre şi punte ca să-i caut.

Preşedintele încuviinţă.

— Poate ar fi mai bine dacă nu i-am găsi. Cel puţin câtă vreme cazul nu-i elucidat.

— Poate ar fi mai bine, recunoscu comisarul.

De fapt nici nu putea spune altceva, fiindcă până acum poliţia nu dăduse nici de cea mai vagă urmă a Beatei Wilczur, a fiicei ei şi a bărbatului necunoscut.

Lunile treceau iar în acest carusel, care e viaţa tuturor oraşelor mari, încet, încet lumea uita de profesorul Rafał Wilczur şi de misterioasa lui dispariţie. În dulapurile poliţiei praful se aşeza peste filele dosarelor de anchetă. Pe urmă, peste ele a crescut vraful dosarelor cu alte cazuri, iar după un an au fost împachetate în lăzi şi transportate la arhivă.

Conform legii, tribunalul a stabilit un curator care să îngrijească de averea celui dispărut, iar avocatul Szrenk căruia i-a fost încredinţată această funcţie, nu avea motive să se plângă. Salariul mergea regulat, iar muncă era puţină. Vila din Aleea cu lilieci a închiriat-o, banii i-a investit în acţiuni ale orfelinatelor, conducerea spitalului a încredinţat-o doctorului Dobraniecki, cel mai apropiat colaborator al profesorului, un om foarte dotat şi care se bucura de toată încrederea.

În spital, de altfel, totul mergea după sistemul stabilit încă de profesorul Wilczur. În câteva luni a fost terminat pavilionul cel nou, iar afluenţa pacienţilor, care la început scăzuse vizibil, a revenit la normal. Schimbările aduse de doctorul Dobraniecki erau neînsemnate. Atâta doar că au fost desfiinţate locurile gratuite pentru copiii săraci, iar câteva persoane au plecat, de altfel fără pierderi pentru instituţie. Primul care şi-a prezentat demisia, în urma unui conflict destul de neplăcut cu şeful, din cauza acelor copii, a fost asistentul doctor Skórzen, iar după el au fost eliberaţi contabilul Michalak şi domnişoara Janowiczówna, care făcea totul de capul ei şi îşi permitea să se

amestece în dispoziţiile doctorului Dobraniecki, iritându-l cu felul ei de a fi, lipsit de respectul cuvenit.

Comportarea ei era cu atât mai supărătoare cu cât noul şef mai înăsprise întrucâtva disciplina în spital, unde domnise până acum o atmosferă excesiv de patriarhală. În acelaşi timp, poziţia doctorului Dobraniecki se întărise nu numai în spitalul pe care îl conducea. Noile alegeri în Cercul Chirurgilor i-au adus funcţia de preşedinte, iar un an mai târziu i-a fost încredinţată şi catedra celui dispărut, împreună cu titlul de profesor. Fiind un medic foarte înzestrat şi un om curajos, treptat, dar constant, îi sporea şi averea şi reputaţia.

O dată cu scurgerea anilor, denumirea „Spitalul profesorului dr. Wilczur" devenea un anacronism tot mai evident. Aşa că nimeni nu s-a mirat când, în cele din urmă, cu acordul curatorului, denumirea a fost schimbată „*Spitalul prof. dr. Wilczur*". Cu această ocazie a fost publicată o biografie destul de întinsă, scrisă de prof. dr. J. Dobraniecki şi intitulată: „*Prof. dr. Rafał Wilczur – un chirurg genial*".

Lucrarea se încheia cu următoarele cuvinte: „*Cinstind memoria celui mai bun om, Profesor înţelept şi mare învăţat, lumea medicală poloneză rămâne îndoliată după tragica lui dispariţie, acoperită din nefericire, de negura unui dureros mister*".

Capitolul III

Şeful postului de poliţie din Chotymów, Wiktor Kania, stătea plictisit la masa din cancelarie, acoperită cu o hârtie verde, curată, şi căsca din când în când aruncându-şi privirile pe fereastră. Postul de poliţie se adăpostea în ultima căsuţă de la marginea orăşelului, iar de la ferestrele lui se vedea timpul întins, acoperit cu verdeaţă densă, malul lacului, pe care fuseseră întinse năvoadele, linia neagră a pădurii, la poalele căreia fumega coşul joagărului lui Hasfeld, şi drumul spre joagăr, pe care tocmai venea locţiitorul lui Kania, poliţistul Sobczak, împreună cu un bărbat înalt şi slab.

Sobczak păşea cu picioarele răşchirate, se bălăbănea ca o raţă şi ducea sub braţ o foaie mare de placaj pentru traforare. Bărbosul părea să fie muncitor la joagăr, dar nu de multă vreme. Kania îl vedea pentru întâia oară şi doar îi ştia pe toţi din Chotymów şi de pe o rază de câţiva zeci de kilometri. Apoi, faptul că Sobczak îşi ducea singur placajul dădea de gândit. Se vede că nu socotea indicat să facă uz de serviciile însoţitorului său, prin urmare ceva nu era în regulă cu el: omul nu-l însoţea pe Sobczak de bunăvoie.

La postul de poliţie din Chotymów erau aduşi diferiţi indivizi. Unii pentru bătăile de prin sate, alţii pentru furturi mărunte de prin pădure şi de pe câmp, alţii pentru braconaj. Uneori se întâmpla să pună mâna şi pe ceva mai gras, pe câte un bandit sau pe un delapidator care evita şoselele circulate şi încerca să ajungă la graniţa cu Germania pe drumuri lăturalnice.

Se vede că bărbosul condus de Sobczak, cu toată statura lui de uriaş, nu trezea temerile poliţistului şi era cu siguranţă vorba de ceva mărunt.

Puţin mai târziu uşa se deschise şi intrară amândoi. Bărbosul îşi scoase şapca şi se opri lângă uşă. Sobczak salută şi raportă:

— Acest om s-a prezentat la joagărul lui Hasfeld, cerând de lucru. A fost angajat, dar s-a constatat că nu are nici un act şi nu ştie cum îl cheamă şi de unde e.

— O să vedem noi imediat, mormăi şeful de post Kania şi îi făcu bărbosului semn cu mâna. Ai vreun act?

— Nu am.

— Sobczak, percheziţionează-l!

Poliţistul îi descheie surtucul gros şi uzat, îl scotoci prin buzunare şi puse pe masă tot ce găsise: un briceag mic şi ieftin, câţiva zeci de groşi, o bucată de şnur, doi nasturi şi o lingură de metal. I-a pipăit şi

turetcii, dar nici acolo n-a găsit nimic.

— Cum ai ajuns aici? întrebă majurul.

— Am venit de la Czumka din judeţul Sursk.

— De la Czumka?… Dar de ce ai venit?

— Caut de lucru. La Czumka am lucrat la un joagăr. Joagărul a fost închis. Oamenii ziceau că găsesc de lucru aici, la Chotymów.

— Şi cum îl chema pe proprietarul joagărului din Czumka?

— Fibich.

— Ai lucrat multă vreme acolo?

— O jumătate de an.

— Şi te-ai născut tot în judeţul Sursk?

Bărbosul ridică din umeri.

— Nu ştiu. Nu ţin minte.

Şeful de post îl privi ameninţător.

— Ei, ei! Nu mă duci dumneata pe mine. Ştii să scrii?

— Da.

— Unde ai făcut şcoala?

— Nu ştiu.

— Numele şi pronumele? strigă nerăbdător Kania.

Bărbosul tăcea.

— Eşti surd?

— Nu, domnule majur, şi vă rog să nu vă supăraţi pe mine. Eu nu am făcut nici un rău.

— Ei, atunci spune adevărul!

— Acesta-i adevărul. Nu ştiu cum mă cheamă. Poate că nici nu mă cheamă în vreun fel. Toţi mă întreabă, iar eu nu ştiu.

— Şi cum? N-ai avut niciodată acte?

— Niciodată.

— Atunci cum te-au angajat? Fără acte?

— În oraşe îmi cereau peste tot actele şi nu voiau să mă primească. Prin sate, lumea nu se uită la asta. Îţi spune fiecare cum îi place şi gata. Aici, la joagăr le-am dat numele cu care m-au poreclit cei de la Czumka: Jozef Broda[6]. Dumneavoastră însă v-am spus că nu-i decât o poreclă. Eu n-am făcut nici un rău şi am conştiinţa curată.

— Asta o să vedem noi.

— Puteţi să le scrieţi celor la care am lucrat. N-am furat de la nimeni nimic.

Şeful de post căzu pe gânduri. În cariera lui a avut de-a face cu diferiţi indivizi care-şi tăinuiau numele adevărat, dar întotdeauna dădeau un nume fictiv. Acesta însă susţinea cu încăpăţânare că nu are nume.

— Dar unde-i familia dumitale?

— Nu ştiu. Nu am familie, răspunse resemnat bărbosul.

— Dar ai fost condamnat?

— Da.

Şeful de post deschise larg ochii.

— Unde?

— Anul trecut la Radom, iar acum trei ani la Bydgoszcz. O dată la o lună şi o dată la două săptămâni.

— Pentru ce?

— Pentru vagabondaj. Dar pe nedrept. Dacă cineva caută de lucru, înseamnă că e vagabond?… De fapt pentru că nu aveam acte. Eu am cerut şi la tribunal, şi la poliţie, şi în închisoare să-mi elibereze un act. N-au vrut. Spuneau că nu există asemenea lege. Şi atunci ce să fac?

Tuşi şi desfăcu braţele.

— Daţi-mi drumul, domn majur. Eu nu fac rău nimănui.

— Să-ţi dau drumul?… Nu-mi dă voie legea. Te trimit la prefectură, şi acolo să facă ce vor ei. Poţi să iei loc şi nu mă deranja. Trebuie să închei un proces-verbal.

Scoase din sertar o coală de hârtie şi începu să scrie. Stătu mult pe gânduri, fiindcă lipsa numelui şi a locului de naştere a individului reţinut îi dădea peste cap schema procesului-verbal. În cele din urmă termină şi se uită la bărbos. Barba şi părul cărunt îl făceau cam de cincizeci de ani. Stătea nemişcat, cu privirile aţintite în perete, iar trupul lui uscat şi obrajii scofâlciţi îi dădeau înfăţişarea unui schelet. Numai mâinile uriaşe şi muncite se mişcau într-un fel ciudat şi nervos.

— Dormi aici, spuse Kania, iar mâine te trimit la judeţ.

Se ridică şi adăugă:

— Nu-ţi fac nimic acolo. Cel mult o să stai o vreme pentru vagabondaj şi-ţi dau drumul.

— Dacă altfel nu se poate, n-am ce face, mormăi posomorât bărbosul.

— Şi acum vino încoace.

Deschise uşa unei cămări cu ferestruica prevăzută cu gratii. Pe jos era întins un străjac bine umplut cu paie. Uşa era din scânduri zdravene.

Când uşa s-a închis, bărbosul se întinse pe străjac şi începu să se gândească. Atât majurul cât şi celălalt poliţist nu erau oameni răi, dar se vede că legea le impunea să fie răi. De ce îl privau iar de libertate, de ce-l privesc mereu ca pe un infractor?… E chiar atât de important să ai nişte acte, să te cheme cumva?… În felul acesta un om devine altul?…

I-au explicat de atâtea ori că e imposibil să nu-l cheme cumva. Şi în

cele din urmă a trebuit să le dea dreptate. Dar îi era teamă să se gândească la asta. Când încerca s-o facă, îl cuprindea o senzaţie ciudată: parcă ar fi uitat ceva, ceva nespus de important. Şi deodată gândurile, cuprinse de o nelinişte febrilă, începeau să alerge în toate părţile, se vânzoleau, se sfâşiau cu desperare, ca nişte animale cuprinse de o panică sălbatică; se învârteau tot mai repede, fără sens, fără scop, apoi se rupeau în bucăţi, în ghemotoace ciudate, ce semănau cu nişte monştri, fără forme, fără conţinut, se uneau într-un pachet mare de vată care-i umplea tot craniul.

În asemenea momente simţea cea mai mare frică. I se părea că înnebuneşte, că-şi pierde minţile, că e neputincios şi părăsit în faţa unei catastrofe iminente. Şi în tot haosul acesta infernal el nu-şi pierdea nici o clipă cunoştinţa. Undeva în interiorul creierului un aparat de precizie înregistra cu calm fiecare manifestare, fiecare frază. Şi acesta era cel mai mare chin.

În zadar se străduia cu toate puterile lui să se smulgă din mocirla care-l înghiţea. Să nu se mai gândească, să-şi concentreze atenţia asupra unui obiect, să se salveze. Numai durerea fizică îi aducea puţină uşurare. Îşi înfigea dinţii până la sânge în trup, îşi muşca degetele, se izbea cu capul de pereţi până se istovea, până leşina.

Atunci rămânea nemişcat şi epuizat, aproape mort.

De aceea simţea o teamă, o teamă abjectă de animal în faţa propriei memorii. Se temea de tot ce l-ar fi putut determina să arunce o privire imprudentă în ceaţa trecutului, în întunericul acela de coşmar, pe care nu-l poţi pătrunde, dar care te atrage ca un abis.

Aşa că interogatoriul de la poliţie a reprezentat pentru el o tortură cumplită, iar când a rămas singur şi a constatat că primejdia unui atac trecuse, aproape că se bucura de arestare.

Cu toate acestea, noua reţinere la poliţie, calvarul anchetei şi primejdia unui alt atac îl făceau să se gândească în ce fel s-ar putea pune la adăpost în viitor. Exista o singură modalitate: actele. Cum însă pe cale legală era imposibil să le obţină, nu-i rămânea decât să le fure, să le ia cuiva.

Încă nu ştia cum o să procedeze, dar decizia fusese luată.

A doua zi dis-de-dimineaţă a fost transferat la prefectura dintr-un orăşel mai mare, situat la o distanţă de vreo zece, cincisprezece kilometri. Prefectura era într-o clădire mare, zidită. Poliţistul l-a lăsat pe bărbos jos, la parter, în grija unui alt poliţist, care mai supraveghea vreo câţiva arestaţi. După o aşteptare îndelungată, au început să-i cheme pe rând la etajul întâi, în sala de judecată.

Un funcţionar tânăr şi grăsuţ stătea la o masă acoperită cu postav

verde şi încărcată cu hârtii. Judeca repede. Când a venit însă rândul bărbosului, se vede că i s-au trezit anumite bănuieli, fiindcă i-a cerut să mai aştepte. Poliţistul l-a dus într-o cameră alăturată. Aici, la masă, stătea un bătrânel şi scria cu înverşunare. Camera era mică. Bărbosul s-a aşezat pe banca de lângă fereastră şi din plictiseală începu să urmărească munca bătrânului. Pe birou era un vraf de hârtii. Erau cereri cu timbre ştampilate, avize colorate şi… bărbosul tresări: aproape de el era un pachet de hârtii prinse cu o agrafă iar deasupra un act. Un certificat de naştere. Se trase mai aproape şi citi. Era eliberat pe numele de Antoni Kosiba, născut la Kalisz. Socoti vârsta: 52. Dedesubt se vedeau ştampilele…

Bărbosul se uită la poliţist: stătea cu spatele şi citea nişte anunţuri lipite pe uşă. Nu-i rămânea decât să pună şapca pe birou, în aşa fel încât să acopere hârtiile.

— Te rog să-ţi iei şapca, se stropşi bătrânelul. Şi-a găsit locul.

— Vă rog să mă iertaţi, bolborosi bărbosul şi o luă împreună cu maldărul de hârtii, pe care îl răsuci şi îl ascunse în buzunar.

Fireşte, de data aceasta nu se putea folosi de actele astfel dobândite, aşa că a fost condamnat la trei săptămâni de arest pentru vagabondaj repetat.

După trei săptămâni însă a ieşit din închisoarea judeţeană şi a pornit în lume ca Antoni Kosiba.

Capitolul IV

Chiar în Odryny, pe moşie, nu era nimic demn de a fi văzut. Palatul mare, ars în timpul războiului, năpădit de urzici, de brusturi şi de măcrişul-calului, an de an se acoperea cu tot mai mult muşchi şi mucegai, şi se ruina. Proprietăreasa, prinţesa Dubanţeva, văduvă după un demnitar al curţii din Petersburg, se stabilise în Franţa şi nu venea niciodată pe aici. Administratorul, domnul Poleszkiewicz, un bătrân ciudat, ocupa la fermă două cămăruţe într-o anexă de lemn, purtând şi ea semnele neglijenţei şi paraginii.

În schimb, în jur se întindeau superbi, Codrii Odrynului, mii de hectare de pini, brazi, stejari şi mesteceni înalţi, de aluni şi ienuperi, străbătuţi de poteci înguste şi întortocheate, pe care întâlneai mai des urme de mistreţ şi de cerb decât de cal sau de om. De sus, toată această întindere uriaşă arăta ca o catifea verde, scânteietoare, bătută des cu rubine. Pentru că nici apele nu lipseau de aici. Lacuri mai mari sau mai mici, unite între ele de pârâiaşe ascunse printre sălcii şi arini, făceau mai uşoară înconjurarea codrilor cu barca decât cu piciorul. De bărci se slujeau şi cei câţiva pădurari.

Numai la conacul din mijlocul codrilor trebuiau să meargă pe jos. Conacul era situat pe o măgură, într-o poieniţă înconjurată din toate părţile de zidul codrilor. În conac locuia conductorul silvic Jan Oksza, fiul bătrânului Filip Oksza, care vreme de peste patruzeci de ani îngrijise Codrii Odrynului, iar după moartea lui lăsase fiului său slujba şi tot ce avea. Tânărul făcuse şcoala întâi la Vilnius, pe urmă studiase la Varşovia, iar după ani de zile s-a întors cu diploma în buzunar, cu soţie şi cu o fiică, s-a instalat la conac şi de cinci ani deţinea puteri depline asupra Codrilor. Depline, pentru că domnul Poleszkiewicz, superiorul lui, avea încredere în el, nu se amesteca în treburile lui şi dacă trecea pe la canton, n-o făcea ca să controleze registrele, ci să stea de vorbă cu doamna Beata Oksza, să joace o partidă de şah cu domnul Jan sau s-o aşeze pe micuţa Marysia în şa în faţa lui şi s-o ducă în poiană. De fapt era singurul oaspete care mai trecea pe la canton.

Se vede că domnul Oksza moştenise de la tatăl său o fire retrasă, nu se lipea de vecini, pe care, de altfel, trebuia să-i cauţi la distanţe mari, dar nici ei nu-l asaltau. Era un om de casă, cu toată vârsta lui tânără, ceea ce nu trebuia să mire pe nimeni, fiindcă avea o soţie frumoasă şi – cum spunea pădurarul Barczuk – „foarte de treabă”, o copilă ca un înger şi fericire în cămin.

De aceea nu-i plăcea nici să călătorească. De câte ori trebuia să

meargă până la Braslaw, ori, ferească sfântul, până la Vilnius, amâna plecarea de pe o zi pe alta, poate şi pentru că era cam bolnăvicios, iar călătoria îl obosea. Se întâmpla să răcească puţin şi îndată scuipa sânge şi cădea la pat… Dar cum era bun, omenos şi drept, toţi subalternii se uitau la el cu părere de rău cum se stingea văzând cu ochii. De două ori a trebuit să vină doctorul, lucru dificil şi scump, pentru că opt mile nu-i o joacă. Oamenii ziceau că tânărul conductor n-o mai duce mult şi cam aşa stăteau lucrurile.

Vara e frumos în codru. Răşina miroase puternic, aerul e cald ca în cuptor şi îţi vâjâie urechile de atâtea musculiţe. Vârfurile pinilor zvelţi se leagănă, vântul vuieşte în coroanele bătrânilor stejari, muşchiul e pufos ca un covor, peste tot e plin de afine şi de ciuperci, încât să tot trăieşti. Iar când vine toamna, peste codri se aşterne o linişte ca într-o biserică în timpul sfinţirii. Copacii stau îngânduraţi şi nici nu simt cum le cad frunzele aurii şi roşietice. Iarna, zăpada acoperă totul. Înalt, adânc, se aşează în straturi groase pe crengi, iar când respiri, când tragi în piept aerul rece şi sănătos, simţi că te cuprinde fericirea.

După iarnă, vine însă primăvara. Din pământul dezgheţat al codrilor, din lacuri şi mlaştini se ridică aburi încărcaţi de umezeală, sporind suferinţele celor bolnavi de tuberculoză.

Aşa a fost şi cu domnul conductor Oksza. A trecut cu bine iarna, dar în martie, când au început zăpezile să se topească, sănătatea lui s-a înrăutăţit. Iar dacă s-a înrăutăţit, iată că de patru săptămâni zăcea în pat şi primea rapoartele pădurarilor în dormitor. A slăbit de nu-l mai puteai recunoaşte, iar când îl apuca tusea, când începea să-l scuture, îi pierea şi vocea câte un sfert de oră sau mai bine. Atunci pe frunte i se iveau broboane mari de sudoare şi respira greu.

Sâmbătă, doamna nici nu i-a lăsat pe pădurari să intre. A ieşit la ei în bucătărie, palidă şi istovită, şi le-a spus în şoaptă:

— Soţul se simte atât de rău încât… încât nu trebuie obosit.

Şi a izbucnit în plâns.

— Poate ar trebui să aducem doctorul, spuse unul dintre ei. Ar avea o moarte mai uşoară.

— Nu vrea nici un doctor, scutură ea din cap. Şi eu l-am rugat, nu vrea şi pace.

— M-aş duce eu după doctor, se oferi altul. Iar domnului conductor îi puteţi spune că doctorul s-a oprit aici în trecere.

Aşa a rămas, iar doamna Oksza îşi şterse lacrimile şi se întoarse în dormitor. După atâtea nopţi nedormite abia îşi mai trăgea picioarele. Când se apropia însă de patul bolnavului se străduia să zâmbească şi să pară bine dispusă. Se temea ca privirile lui Janek să nu-i citească

adevăratele, groaznicele şi dureroasele gânduri care îi chinuiau sărmanul suflet. Când el adormea, ea îngenunchea şi se ruga cu înflăcărare.

— Doamne, iartă-mă, nu mă pedepsi, nu te răzbuna pe mine! Nu mi-l lua. Am păcătuit, am făcut mult rău, dar iartă-mă! Iartă-mă! N-am putut altfel!

Şi lacrimile îi şiroiau pe faţa străvezie, iar buzele îi tremurau şoptind cuvinte neînţelese.

Janek se trezea însă repede. Venea un nou acces de tuse, iar pe prosop apărea o altă pată de sânge. Trebuia să-i dea gheaţa şi medicamentele.

Surprinzător, spre seară starea lui s-a ameliorat. Febra i-a scăzut. A cerut să fie ridicat mai sus şi s-a aşezat în capul oaselor. A băut fără împotrivire un pahar cu smântână şi a spus:

— Mi se pare că voi trăi!

— Sigur, sigur, Janek. Criza a trecut, asta-i limpede. Te simţi mai puternic. Ai să vezi că într-o lună te însănătoşeşti complet.

— Aşa cred şi eu. Mariola nu doarme?

Niciodată nu i-a pronunţat acest nume. Nu-i plăcea şi de la început i-a spus simplu Marysia. Până la urmă s-a obişnuit şi Beata.

— Nu, încă nu doarme. Îşi face lecţiile.

— Tu mai ai timp şi pentru lecţii cu ea?…

Tăcu, apoi adăugă:

— Doamne, cât rău v-am făcut eu vouă!

— Janek! Cum poţi spune nişte lucruri atât de îngrozitoare?! se sperie Beata.

— Acesta-i adevărul.

— Nici tu nu crezi ce spui. Ne-ai dat atâta fericire, atâta fericire nemaiîntâlnită!…

Închise ochii şi şopti:

— Te iubesc, Beata. Cu fiecare zi te iubesc mai mult. Şi această dragoste nu mă lasă să mor.

— N-o să mori, nu poţi să mori. Fără tine viaţa mea ar fi mai rea decât moartea. Dar să nu mai vorbim de asta. Acum a trecut. Ştii ceva? O chem şi pe Marysia. Nu te-a mai văzut de atâta vreme. Dă-mi voie!

— N-ar trebui. Aici e un aer plin de microbi. Mă nelinişteşte şi faptul că tu îl inspiri tot timpul. Pentru plămânii ei tineri e o adevărată otravă.

— Atunci o să stea în prag. Schimbă cu ea măcar câteva cuvinte. Tu nici nu ştii cât şi-o doreşte.

— Bine, încuviinţă el.

Beata deschise uşa şi strigă:

— Marysia, tata îţi dă voie să intri.

— Tăticule! din casă se auzi un strigăt fericit, apoi zgomot de paşi grăbiţi.

Fata intră în fugă şi se opri încremenită. Nu-l mai văzuse pe bolnav de două săptămâni şi pesemne că schimbarea lui o speriase.

— Tăticul se simte astăzi mai bine, spuse repede Beata, şi îţi dă voie să stai în prag. În curând o să se scoale şi o să mergeţi iar împreună în pădure.

— Cum îţi merge, draga mea? întrebă Oksza.

— Mulţumesc, tăticule. Ştii, tăticule, că apa a săpat sub mesteacănul acela strâmb de la Pârâul Cărunt?

— A săpat?

— Da. Mikola spune că o să cadă. Şi mai spune că fiul lui, Gryszka, a văzut ieri patru elani lângă Vadul Huminsk. Mergeau unul după altul.

— Sunt cei din Pădurea Roşie.

— Aha, şi Mikola crede la fel.

— Dar n-ai uitat ce-ai învăţat la botanică şi la fizică? întrebă zâmbind.

— N-am uitat, tăticule! îl asigură fetiţa şi ca argument începu să-i spună ce a învăţat singură. După această scurtă convorbire, Oksza îşi luă rămas bun trimiţându-i un sărut cu mâna.

Avea o mână firavă şi incredibil de albă.

După ce Marysia ieşi, spuse:

— Cum creşte fata asta. N-are decât doisprezece ani şi-i aproape cât tine. La anul trebuie s-o dăm la şcoală. Sper că până la urmă prinţesa să primească aprobarea pentru tăierea pădurii şi atunci ne vom pune şi noi pe picioare.

— Numai să te însănătoşeşti cât mai repede.

— Da, da – confirmă energic, trebuie să mă însănătoşesc şi să-mi văd de afaceri. Dacă nu iese nimic din afacerea cu pădurea, m-am hotărât să-mi caut altă slujbă. E greu să te desparţi de Codrii Odrynului, dar Marysia creşte. Şi asta-i mai important.

Căzu pe gânduri, apoi întrebă:

— Ai cheltuit mult pe medicamente?

— Nu-ţi face griji.

— Ştii, mă gândeam că dacă aş muri acum, nu ţi-ar rămâne prea mult după acoperirea cheltuielilor de înmormântare. Asta mă chinuie cel mai mult… Banii de pe mobilă ţi-ar ajunge pentru vreun an. Iar tapiseriile acelea vechi… Se pare că sunt preţioase.

— Janek! Ce tot vorbeşti! îi reproşă Beata.

— Nimic, repet şi eu la ce m-am gândit. M-am mai gândit că în caz

de ceva ai dreptul să ceri pensie pentru Marysia. Nu cred că Wilczur să fi apărut. Ar fi scris în ziare. Cineva însă trebuie să-i administreze averea, iar Marysia are drepturi asupra ei.

— Şi asta o spui tu, Janek? întrebă Beata fără să-şi ascundă revolta.

Până acum, în cei cinci ani, nu s-a adus niciodată vorba de profesor. De cinci ani, de când i-a spus să trimită unui orfelinat până şi lenjeria şi hăinuţele Mariolei.

Oksza îşi coborî privirile.

— Nu am dreptul s-o condamn la mizerie.

— Iar eu nu am dreptul să întind mâna după banii lui. De o sută de ori, de o mie de ori prefer moartea. Niciodată, auzi, Janek, niciodată!

— Bine. Să nu mai vorbim despre asta. Dar vezi, dacă eu n-aş mai fi… Când credeam că o să mor, mă cuprindea teama la gândul ce se va întâmpla cu voi…

— Ştiu să cos, ştiu să brodez, pot să dau lecţii… Orice, numai asta nu! Gândeşte-te, cu ce obraz m-aş putea duce la moştenitorii lui eu, pe care ei… au dreptul să mă socotească vinovată de moartea lui. În definitiv, Janek, de ce vorbim noi despre toate astea? Te simţi sănătos şi, slavă Domnului, totul merge cât se poate de bine.

— Sigur că da, draga mea, sigur că da. Îşi lipi faţa de mâna ei.

— Ei, vezi! se lumină. Iar acum trebuie să încerci să adormi. E târziu.

— Bine. Simt că mi-e cam somn.

— Noapte bună, scumpul meu, noapte bună. Somnul o să-ţi dea putere.

— Noapte bună, fericirea mea.

Beata acoperi lampa, se înveli cu pledul şi se culcă pe canapea. După un sfert de oră însă îşi aminti că trebuie să-i mai dea picăturile înainte de culcare.

Se sculă, numără douăzeci de picături dintr-un medicament cu miros de creozot, adăugă apă şi se aplecă asupra bolnavului.

— Janek, spuse în şoaptă, trebuie să-ţi iei medicamentul.

Nu se trezi. Îi atinse delicat umărul şi se aplecă deasupra lui.

Atunci văzu că are ochii deschişi.

Nu mai trăia.

Capitolul V

Chiar la mijlocul drumului dintre Radoliszki şi Nieskupa se ridica o moară de apă, care cu multă vreme în urmă fusese proprietatea călugărilor bazilieni de la mănăstirea din Wickuny, şi pe care ei o construiseră în timpul regelui Batory, iar acum aparţinea lui Prokop Szapiel, căruia i se spunea Prokop Mielnik{7}.

Pământul pe aici nu era nici prea bogat, nici prea roditor, era bun pentru cultura secarei şi a cartofilor, şi aparţinea ţăranilor şi unor boiernaşi mărunţi. Prokop însă nu ducea lipsă de secară pentru măcinat, mai ales că nu avea nici un fel de concurenţă primprejur. În afară de o moară de vânt situată la vreo cinci kilometri, într-un sătuc de lituanieni, Bierwinty. Aceasta însă nu făcea faţă nici la cele optzeci de case, fiindcă lituanienii erau gospodari neîntrecuţi şi scoteau de pe cinci hectare mai mult decât un ţăran bielorus de pe şapte sau opt.

Aşa era şi în Nieskupa. Nieskupa era locuită de ruşii de rit vechi, veniţi aici cu multă vreme în urmă din Rusia. Toţi bărbaţi înalţi, sănătoşi, harnici, pentru care era o nimica toată să umble cât e ziua de lungă în urma plugului şi să are atât de adânc, cum nici cei din Bierwinty nu arau.

În Radoliszki, în schimb, ca prin târguri, erau mulţi evrei, care se ocupau, la scară mai redusă, cu achiziţionarea de grâne prin satele mai îndepărtate, atât pentru nevoile orăşelului, cât şi pentru vânzare. Ei îl aprovizionau pe Prokop Mielnik. Aşa că nu se plângea. Dacă nu venea vreo secetă, dacă nu lipsea apa în iazuri – nici nu avea motive. Seceta venea însă rar prin părţile acestea şi trebuia să dureze nu ştiu cât, ca apa să nu mai învârtească roata, fiindcă iazurile, cu toate că au fost săpate cu vreo câteva sute de ani în urmă, erau solide, adânci şi, curăţate tot la zece ani, nu se colmatau.

Erau trei iazuri. Două sus şi unul jos. Toate erau înconjurate cu sălcii. Căderea apei în cel de jos era mare, de vreo doi stânjeni, şi în afară de scocul{8} ce ducea la roată, mai erau două stăvilare pentru cazuri de inundaţie. În iazuri era plin de peşte: ocheane, mihalţi, bibani, dar în primul rând porcuşori. Nu lipseau nici racii. În scorburile adânci, printre rădăcinile spălate de apă, colcăiau cu sutele. Cei doi argaţi al lui Prokop, şi mai ales cel tânăr, Kaziuk, se pricepeau grozav să-i prindă. Stătea în apă până la genunchi şi cum se apleca şi băga mâna până la cot ori mai adânc în bortă, cum scotea racul.

La moară nu-i mânca nimeni, pentru că îi socoteau nişte viermi, dar în orăşel, la Radoliszki, aveau căutare: şi părintele catolic, şi popa

ortodox şi doctorul, mai ales doctorul era mare amator. Prefera să ia pentru o consultaţie treizeci de raci decât, douăzeci de ouă sau trei zloţi.

Amatori erau şi la fabrică, la vreo douăsprezece verste dincolo de orăşel, dar până acolo trebuia să nimereşti vreo ocazie. Pe jos era prea departe, iar bătrânul Prokop nu dădea calul pentru aşa ceva, cu toate că era stătut şi gras ca un porc. Ovăzul nu-i lipsea. Stătea cât era ziua de lungă, bătea din copite şi fornăia de răsuna grajdul. Grajdul era mare, solid, construit din bârne groase. În afară de cal mai erau acolo două vaci şi, într-un ţarc – porcii. Sub acoperiş mai era loc pentru căruţă şi pentru sanie. Casa era lipită de moară. Avea trei odăi în care locuia Prokop cu familia lui şi cu argaţii. Mai ridicase el o aripă nouă, pentru Albin, băiatul cel mare, când trebuia să se însoare, dar de la moartea lui Albin, aripa cea nouă stătea pustie fiindcă nenorocirea a dat şi peste al doilea băiat, chiar a doua zi după ce s-a mutat în ea. Oamenii ziceau că cineva trebuie să-i fi făcut farmece, ori s-o fi deocheat. Dacă era adevărat sau nu, cine ştie, destul că nimeni nu voia să stea în ea, cu toate că unii vorbeau în şoaptă că nu căsuţa ar fi fost blestemată, ci copiii lui Prokop Mielnik erau pedepsiţi pentru că bătrânul s-a judecat cu frate-su şi l-a lăsat cerşetor.

Grozav îl mai supărau pe Prokop asemenea vorbe. Nu putea să le sufere şi mulţi au păţit-o pentru bănuielile lor.

Şi totuşi trebuia să fie ceva la mijloc. Bătrânul Mielnik avea trei băieţi. Cel mijlociu a murit pe front, cel mare s-a îmbătat şi a mers pe gheaţă, chiar înainte de a se însura. Gheaţa s-a spart şi el s-a înecat. Cel mic, vrând să bată o pană la un stâlp, a căzut de sus şi era cât pe-aci să-şi piardă viaţa. S-a ales cu amândouă picioarele rupte. În zadar au adus doctorul, în zadar i-a pus doctorul atele. Avea să rămână schilod pentru toată viaţa; nu putea merge. De cinci luni de zile ba zăcea, ba se mai ridica, dar nu mai era bun de nimic, aşa că la optsprezece ani devenise o povară pe capul lui taică-su.

Nici cu fata n-a avut noroc Mielnik. S-a măritat cu un maistru de la ţiglărie, dar maistrul a murit în timpul unui incendiu, iar ea fiind însărcinată a născut un copil bolnav de epilepsie.

Iată de ce umbla bătrânul Prokop întunecat ca noaptea şi se uita încruntat, cu toate că oamenii îi invidiau bogăţia, moara nu stătea deloc, iar el nu se putea plânge de sănătate.

Anul acesta, toamna, mai căzu pe capul lui un necaz: l-au luat la armată pe argatul cel tânăr, pe Kaziuk. Prokop nu voia să ia pe oricine în locul lui. La moară e muncă de răspundere, cere chibzuială şi putere. Nu mergea orice cioban. S-a gândit bătrânul ce s-a gândit până a pus

ochii pe Nikitka Romaniuk din Poberczie. Tatăl lui Nikitka şi aşa avea doi fii însuraţi, iar cel mai mic căutase de lucru şi la oraş. Băiatul era sănătos, chibzuit, ba chiar făcuse şi ceva şcoală.

Luând această hotărâre, Prokop porni la drum, într-o joi, când era zi de târg la Radoliszki. De la moară până la joagăr era aproape, nici o verstă de drum. Ţăranii se duceau la târg. Briştile şi căruţele treceau una după alta. Toţi îl salutau pe Mielnik, fiindcă toţi îl cunoşteau. Câte unii se uitau la el, fără să-şi strunească mârţoaga, să vadă cum a primit bătrânul nenorocirea care i-a schilodit şi pe cel din urmă fiu, pe Wasilko. Dar pe chipul lui Prokop nu se putea citi nimic. Avea, ca întotdeauna, sprâncenele încruntate şi dădea din barba lui sură şi mare ca o lopată.

În sfârşit, îl ajunse şi Romaniuk. Mergea după cumpărături, pentru că avea căruţa goală, numai muierea lui stătea în spate.

Prokop îi făcu semn cu mâna şi porni pe lângă căruţă. Şi-au strâns mâinile.

— Ei, ce mai e? întrebă Romaniuk. Huzureşti, frăţioare?!

— Trăiesc şi eu cu ajutorul Domnului. Dar am un necaz.

— Am auzit.

— Nu asta. Mi-l iau pe Kaziuk la armată.

— Îl iau?

— Îl iau!

— Atunci?…

— Aha. Ştii că la mine se câştigă bine. Argatul nu face foame, ba mai pune şi ceva deoparte.

— Ştiu, recunoscu Romaniuk.

— Eu m-am gândit că Nikitka al tău s-ar potrivi la o treabă ca asta.

— De ce nu?

— Atunci cum rămâne?

— Cu ce?

— Ei, cu Nikitka.

— Adică, să vină la tine la lucru?

— Aha.

Romaniuk se scărpină în cap iar în ochii lui mici şi căprui licări bucuria. Spuse însă pe un ton nepăsător:

— De, băiatu-i sănătos…

— Slavă cerului, mormăi repede Prokop de teamă ca lui Romaniuk să nu-i vină în minte să întrebe de sănătatea lui Wasil. Numai să vină vinerea viitoare, pentru că atunci mi-l iau pe Kaziuk.

— E bine că mi-ai spus, fiindcă el nu-i acasă. S-a dus, hăt, la Oszmiana.

— Să caute de lucru?

— Sigur că da.

— Dar se-ntoarce?

— Cum să nu se-ntoarcă? Îi trimit eu numaidecât din Radoliszki o carte poştală.

— Atunci bine. Pe vineri…

— Am înţeles.

— E mult de lucru acum. Nu mă descurc fără doi argaţi, adăugă Prokop.

— Vine la vreme.

— Atunci cu bine!

— Cu bine!

Romaniuk scutură hăţurile, dar căluţul sur şi burtos nici nu-l luă în seamă, şi ţăranul căzu pe gânduri, mulţumit. Mare cinste că dintre atâţia, Prokop îl alesese tocmai pe fiul lui.

Se întoarse şi se uită la nevastă. Dintre broboadele, groase care-i înfăşurau strâns capul, nu se vedeau decât ochii şi nasul.

— Mielnik îl ia pe Nikitka al nostru, spuse.

Muierea oftă:

— Doamne Dumnezeule!…

Şi nu se ştia dacă se bucură ori se amărăşte. De fapt Romaniuk nici nu s-a gândit vreodată la asta. Aşa era vocea ei, plângăreaţă.

Se bucura şi Prokop. Nu-i plăceau schimbările şi frământările. Acum treaba era rezolvată. Cel puţin aşa i se părea lui. Şi i s-a părut până vineri seara.

În ziua aceea s-a apucat să încuie moara mai târziu decât de obicei. Tot aştepta ceva. Ai casei nici nu bănuiau de ce-i atât de supărat, fiindcă nu spusese nimănui nimic, în schimb el fierbea. Şi i-a spus clar să vină vineri. Kaziuk plecase. De a doua zi avea să fie de lucru până peste cap, iar el n-avea ce face.

— Aşteaptă tu, câine blestemat, mârâia şi îşi răsucea barba.

Şi s-a jurat că nu-l mai primeşte, chiar de-ar veni dis-de-dimineaţă. Sâmbătă nu înseamnă vineri. Mai bine ia unul de pe drum, fie el şi hoţ. numai pe Nikitka – nu.

Dar Nikitka n-a apărut nici a doua zi. A trebuit să-l ia ca ajutor pe un ţăran care adusese nişte secară la măcinat.

În ziua următoare, cum era duminică şi moara închisă, după ce-şi făcuse rugăciunea, deşi supărarea îl tot încurca, Prokop ieşi în faţa casei şi se aşeză pe bancă. A trăit el mult, dar nu i s-a mai întâmplat ca cineva să-l dezamăgească chiar aşa. A vrut să-i facă băiatului un bine, iar el n-a venit. Fireşte, trebuie să fi găsit de lucru la Oszmiana, dar asta

nu-l dezvinovăţea.

— Are să vadă el, şi tot neamul lui, mormăia trăgând din lulea.

Soarele lumina puternic. Era o zi caldă şi liniştită. Deasupra iazurilor zburau sloiuri de păsări căutând omizi. Deodată pe drum se auzi un huruit. Bătrânul îşi duse mâna streaşină la ochi. Pe drum gonea o motocicletă.

— În sfânta zi de duminică… scuipă. Nu se tem de Dumnezeu.

Ştia el de cine vorbeşte. Tot ţinutul ştia de astă-primăvară că acesta-i tânărul Czyński, fiul proprietarului fabricii din Ludwikowo. Studia ingineria în străinătate şi acum venise la odihnă la părinţi. Oamenii ziceau că trebuia să preia conducerea fabricii de la taică-său, dar în capul lui nu era decât motocicleta, maşinăria asta drăcească, ce nu lăsa oamenii să doarmă noaptea şi speria caii pe drum.

De aceea bătrânul se uita cu greaţă la norul de praf ce dispărea pe drum. Tot uitându-se într-acolo, zări un om venind spre moară. Omul mergea încet, cu pas măsurat şi ducea în spinare o bocceluţă în vârful băţului. La început lui Prokop i se păruse că e Nikitka şi tot sângele i se urcase în cap, dar când drumeţul s-a mai apropiat, a văzut că nu mai e tânăr şi barba neagră îi încărunţise.

S-a apropiat, a făcut o plecăciune, a dat bineţe ca orice creştin şi a întrebat:

— Îmi dai voie să mă aşez şi eu şi să cer puţină apă? E arşiţă şi ţi se face sete.

Morarul îl scrută din priviri, se trase mai într-o parte şi-i făcu semn cu capul.

— Oricine poate să se aşeze, iar de apă, mulţumim cerului, nu ducem lipsă. Uite colo în tindă e o găleată, îi arătă în spate.

Drumeţul i se părea simpatic. Avea o faţă tristă, dar Prokop trecuse prin prea multe necazuri ca să-i mai placă feţele vesele. Apoi mai avea şi o căutătură omenoasă. Omul poate învăţa câte ceva de la orice călător. Iar acesta se vede că venea de departe, pentru că vorbea altfel.

— Dar de unde vii? îl întrebă Prokop, când necunoscutul se întoarse şi se aşeză ştergându-şi cu dosul palmei picăturile de apă de pe barbă şi de pe mustăţi.

— De departe. Acum însă de lângă Grodno. Caut de lucru.

— Şi de la Grodno pân-aici n-ai găsit nimic?

— Ba da. Am lucrat o lună la un fierar din Mickuny, dar lucrul s-a terminat şi am pornit mai departe.

— Din Mickuny?

— Da.

— Îl cunosc pe fierarul de acolo. Nu-l cheamă Wotowik?

— Wotowik, Jozef. N-are decât un ochi.

— Aşa e. I-a sărit o scânteie în ochi. Înseamnă că şi tu eşti fierar?

Drumeţul zâmbi:

— Sunt şi nu sunt. Mă pricep la de toate…

— Cum aşa?

— Umblu prin lume de vreo douăzeci de ani, aşa că am învăţat multe lucruri.

Bătrânul îi aruncă o privire pe sub sprâncenele stufoase.

— Ai lucrat şi în morărit?

— Nu, nu mi s-a-ntâmplat. Dar să-ţi spun drept, domnule Mielnik, am înnoptat la Poberezie, la familia Romaniuk. Oameni buni. Am auzit că băiatul lor s-a tocmit să lucreze la tine. El însă şi-a găsit de lucru la Oszmiana, la cooperativă, şi nu vrea să se întoarcă.

Prokop se întunecă.

— Înseamnă că ei te-au trimis.

— Da de unde. Când am auzit, mi-am zis să încerc. Să mergi şi să întrebi, nu-i păcat. Dacă vrei mă iei, dacă nu vrei, nu.

Prokop ridică din umeri.

— Cum pot să te iau, să bag în casă un om străin?

— Eu nu te silesc.

— Şi bine faci. Nu te cunosc şi nimeni nu te cunoaşte pe aici. Înţelegi şi tu… Poate că tu eşti un om bun, fără gânduri rele, dar poţi fi şi rău. Nu ştiu nici cum te cheamă, nici de unde eşti.

— Mă cheamă Antoni Kosiba şi sunt din Kalisz.

— Cine ştie unde mai e şi Kaliszul ăsta.

— Apoi departe.

— Lumea-i mare, oftă Prokop, şi oamenii de tot felul.

Se lăsase tăcerea, dar după un timp morarul îl întrebă din nou:

— Da de ce umbli atâta şi nu-ţi găseşti şi tu un loc? Tu n-ai casă?

— N-am.

— Şi n-ai nevastă?

— Nu.

— Da’ de ce?

— Nu ştiu. Muierea n-aduce nimic bun pe lume.

— Ce-i drept e drept, încuviinţă Prokop, din pricina ei e atâta stricăciune şi necaz. Dar omul trebuie să se-nsoare. Aşa-i legea.

Şi bătrânul Prokop se gândi că legea asta a fost pentru el cumplită. Ce-i drept nevasta i-a născut trei fii şi o fiică, dar nu ca să se bucure de ei, ci ca să sufere.

Călătorul îi întrerupse gândurile:

— Sigur că nu mă cunoşti, dar eu am lucrat la oameni, am şi certificate. Poţi să le citeşti.

— N-am de gând să le citesc. Din citit şi din scris nu iese nimic bun.

— Am şi acte-n regulă. Dacă aş fi hoţ, n-aş căuta de lucru ci de furat. Şi apoi m-ar fi băgat demult la puşcărie. Iar eu umblu de doisprezece ani. N-aş avea nici la cine să mă ascund, pentru că n-am pe nimeni apropiat.

— Dar de ce n-ai?

— Dar tu ai? întrebă călătorul.

Asta-l puse pe gânduri pe morar.

— Cum să nu? Am familie.

— Dar dacă, ferească Dumnezeu, ţi-ar muri?… Ai găsi pe cineva apropiat, binevoitor, care să te ajute la nenorocire?…

Necunoscutul vorbea cu un fel de amărăciune şi-l privea în ochi pe Prokop.

— Nimeni n-are pe cineva apropiat, încheie el, iar Mielnik nu răspunse nimic.

Pentru întâia oară în viaţă cineva îi strecura un asemenea gând şi i se părea adevărat. Aşa că privi mai prietenos la drumeţ.

— Nu mă priveşte, spuse, ce gândesc şi ce vorbesc oamenii despre mine. Ştiu eu singur cum trebuie să trăiesc. Nu vreau răul şi necazul nimănui. Dacă vine cineva la mine, nu pleacă flămând. Dumnezeu mi-e martor. Asta-ţi spun şi ţie: de pâine nu duc lipsă, te saturi şi tu. Sigur că n-o să te las să dormi în şanţ. Se găseşte un colţ şi pentru tine. Dar de lucru nu am. Îţi spun aşa: mi se pare că eşti cinstit şi nici prost nu eşti, dar eu am nevoie de un muncitor sănătos, puternic, tânăr. Iar tu ai vârsta ta.

Drumeţul se ridică fără să scoată o vorbă. La câţiva paşi de casă zăcea în iarbă o piatră de moară, crăpată în două. Se aplecă asupra ei, îşi băgă mâinile sub una dintre jumătăţi, îşi propti picioarele şi o ridică. O ţinu un timp, privindu-l în tăcere pe Mielnik, apoi o azvârli de dudui pământul.

Prokop îşi umplea încet luleaua. Drumeţul se aşeză alături, scoase o ţigară din buzunar şi o aprinse. Morarul spuse:

— Se apropie amiaza.

— Se apropie, încuviinţă drumeţul uitându-se la soare.

— E vremea prânzului. Ce fac muierile astea, nu respectă şi ele rânduiala în zi de sărbătoare?

Muierile însă respectau rânduiala, fiindcă tocmai atunci se auzi în tindă o voce subţire de fetiţă:

— Bunicule! Prânzul!

— Hai, mănânci şi tu cu noi ce s-o nimeri, mormăi Prokop ridicându-se.

— Mulţumesc, răspunse drumeţul şi porni în urma lui. Din tinda cu pământ pe jos, în dreapta, se trecea peste un prag înalt şi se intra în odăi, iar în stânga, se trecea peste un prag şi mai înalt şi se intra într-o încăpere mare, adică în bucătărie, în care oamenii luau masa şi stăteau toată ziua. Aproape un sfert din încăpere îl ocupa un cuptor uriaş, albit cu var. Prin uşa lui mare răbufnea dogoarea. Pe plita roşie se zăreau nişte oale negre, burtoase, care sâsâiau şi bolboroseau umplând aerul cu un miros plăcut de mâncare. Pe cuptor şi pe laviţele pe care iarna dormeau bătrânii şi copiii erau acum întinse numai nişte vechituri acoperite cu un chilim{9} vărgat.

Pereţii netencuiţi, dar căptuşiţi cu scânduri erau acoperiţi cu sute de ilustraţii colorate. Într-un colţ era agăţat un iconostas aurit, împodobit cu hârtie de diferite culori, iar în faţa lui ardea o candelă atârnată în lănţişoare de aramă.

În acelaşi colţ stătea o masă mare, acoperită duminica cu o pânză groasă şi curată. Pe faţa de masă era o pâine enormă şi turtită, erau linguri de lemn şi de aluminiu, furculiţe, cuţite şi sare într-o untieră verde, al cărei capac imagina o oaie cu miei. De-a lungul pereţilor erau laviţe late, iar deasupra lor poliţe aşternute cu ziare tăiate în colţuri. Pe poliţe erau străchini, ulcioare, căni, talere, oale emailate şi ceainice, iar la loc de cinste şase tigăi de aramă străluceau de un roşu metalic.

În încăpere erau şase persoane. O femeie bătrână, gârbovită, două femei încă tinere şi o fetiţă de vreo treisprezece ani, cu ochi negri frumoşi. Şi doi bărbaţi: unul roşcat, zdravăn, lat în umeri, care şedea smerit lângă uşă, şi un brunet tânăr, zvelt, în care drumeţul recunoscu numaidecât pe fiul gazdei – Wasil. Wasil şedea pe laviţă, după masă, sprijinindu-se într-un cot, şi privea pe fereastră. Intrarea tatălui şi a străinului nu-i întrerupse gândurile triste.

În schimb femeile începură să forfotească şi să se învârtă prin încăpere. Imediat apărură pe masă două străchini învăluite în aburi: una cu borş gras, cealaltă cu cartofi fierţi.

Pentru Prokop şi pentru Wasil erau pregătite farfurii adânci de faianţă. Ceilalţi trebuiau să mănânce din aceeaşi strachină. Bătrânul se aşează la locul de cinste, de sub tablouri, se închină cu mişcări largi, ceilalţi îi urmară pilda, apoi în încăpere se auzi numai sorbitul îmbietor. Prezenţa unui necunoscut nu mira pe nimeni aici. Nu era întâia oară. Aşa că nimeni nu-i acorda vreo atenţie deosebită, între ei schimbau rar frânturi de fraze, când poloneze, când bieloruse, ca toţi cei de prin părţile locului. Străchinile se goliră repede şi bătrâna, căreia i se

spunea „mama Agata”, se adresă uneia dintre femei:

— Hai, Zonia! Ce, ai adormit? Mişcă-te!

Zonia, o femeie înaltă, lată-n şolduri, sări în picioare, luă străchinile şi alergă la cuptor. Apucă un cârlig cu coada lungă, ce stătea în colţ, îl vârî repede în cuptorul aprins şi scoase din el o oală. Obrajii ei sănătoşi şi bucălaţi se înroşiră de la foc. În vreme ce aducea strachina plină, ţinând-o cu mâinile întinse, se vedea că are sâni nespus de mari şi de plini.

După borş a urmat carnea, carne de porc fiartă şi tăiată în bucăţi mari cât pumnul.

— Olga! strigă nerăbdătoare mama Agata, adresându-se celeilalte femei. Taie-i fratelui tău pâine! Nu vezi?!

Olga zveltă şi sprintenă, luă pâinea, o ridică uşor, o sprijini de piept şi croi o felie lungă şi subţire.

— Şi eu vreau pâine, mamă, spuse fetiţa pe care o chema Natalka.

— Nici de om să nu uiţi, mormăi Prokop.

Olga aruncă oaspetelui o privire şi puse dinaintea lui o felie la fel de frumos croită.

— Mulţumesc, spuse el, iar ea îi zâmbi şi dădu din cap.

— N-ai de ce.

— De departe eşti?

— De departe, din Kalisz.

— Ai fost şi la Vilnius?

— Am fost!…

— Ai văzut şi Ostra Brama?

— Am văzut-o. E acolo o icoană a Maicii Domnului, făcătoare de minuni.

Prokop îşi privi fiul pe sub sprâncene şi iar îşi coborî ochii.

— Toată lumea ştie că e, mormăi el.

— Ai văzut chiar tu vreo minune? întrebă Wasil.

— De văzut n-am văzut, dar oamenii povesteau fel de fel de minuni.

— De pildă. Fii bun şi povesteşte.

— Eu nu mă pricep la astfel de lucruri continuă oaspetele, dar am să vă spun, cum oi putea, ce-am auzit.

— Spune, spune!

Micuţa Natalka se mută mai aproape de el.

Începu să vorbească despre o mamă care a născut doi gemeni morţi, despre un negustor căruia hoţii i-au furat marfa, despre un clevetitor căruia i s-a uscat limba, despre un soldat care şi-a pierdut amândouă braţele la război, iar madona i-a ajutat pe toţi.

Tocmai terminaseră de mâncat şi femeile voiau să se apuce de

strâns masa, dar se opriseră, ascultând cuvintele povestitorului. El însă, tăcut de felul lui, vorbea încet şi scurt.

— Am auzit eu şi alte minuni, dar nu le ţin pe toate minte, încheie.

— Dar asta-i icoană catolică? întrebă Zonia.

— Catolică.

— Aş vrea să ştiu, interveni iar Wasil, dacă ajută şi oamenilor de altă credinţă, să zicem ortodocşi.

— Asta nu ştiu, ridică din umeri oaspetele, dar cred că oricui numai să fie om bun.

— Numai să fie creştin, îl corectă supărată mama Agata. Doar nu vrei să spui că i-ar ajuta şi pe ovrei!

— Pe ovrei? se auzi vocea de bas a argatului cel roşcat, care tăcuse până atunci. Lor le-ar trimite numai boli. Asta e!

Râse zgomotos şi se lovi cu palmele peste genunchi.

Bătrânul Prokop se ridică şi se închină. Era semnalul şi pentru ceilalţi. Femeile se apucară de spălat vasele. Bărbaţii ieşiră în faţa casei, în afară de Wasil, care rămase la masă. Mielnik îşi fumă luleaua, apoi îşi aduse cojocul, îl întinse pe iarbă sub arţar şi se culcă, să aţipească puţin după un prânz îndestulat.

— Eu sunt aici muncitor, începu vorba roşcatul adresându-se călătorului ce şedea alături. Al şaselea an. Bună moară. Dar tu în ce meserie o să lucrezi?

— Eu n-am meserie. Mă pricep la tot felul de lucruri…

— Dacă rămâi peste noapte aici şi dacă mâine dimineaţă o să ai chef şi te pricepi la lăcătuşerie, repară-mi şi mie revolverul. S-a înţepenit şi nu se ridică deloc cocoşul. Parcă a intrat diavolul în el.

— I-am rugat să mă lase să înnoptez aici; m-au lăsat, aşa că o să înnoptez. Iar dimineaţă o să mă uit bucuros. Mă pricep puţin la lăcătuşerie.

— Îţi mulţumesc.

— Nu-i nevoie. Şi aşa trebuie să plătesc cumva pentru ospitalitate. Oameni buni.

Argatul încuviinţă.

— Oameni deschişi, nimic de zis. Bătrânul e pretenţios şi aspru, dar drept. Nu ia omului ultimul bănuţ şi nu stoarce din el ultima picătură de sudoare. Chiar dacă oamenii zic că şi-a lăsat fratele pe drumuri iar acela i-a blestemat copiii. Cine ştie cum a fost, fiindcă asta a fost demult. Cu peste patruzeci de ani în urmă. În ce priveşte blestemul, poate a şi fost, pentru că Prokop n-a avut noroc de copii. Cel mare s-a înecat, cel mijlociu a pierit în război. A rămas după el numai văduva, Zonia aceea, şi cum era din oameni săraci n-a mai plecat de la socri.

Femeie sănătoasă şi încă tânără. Puţine fete o întrec. Bătrânei Agata nu-i place. Se ia de ea. Au fost fel de fel de motive, dar acum… S-a împăcat şi cu Olga, fata lui Prokop. Bătrâna însă e mai înverşunată. Şi Olga e muiere bună. Nu doreşte nimănui rău…

— Ieri duc eu fân în grajd, iar ea mulge vaca. Şi zice: Ascultă, Witalis, ţi-a venit şi ţie cam de mult vremea să te însori. Pe mine mă pufneşte râsul. Ce să mă însor. Şi-i spun: Poate cu tine, Olga. Iar ea, ştiu că se uită după învăţătorul din Biernaty. Atunci îşi arată dinţii şi zice: Ţie, Witalis, nu ţi-e gândul la mine. Pentru tine, zice, Zonia, văduva, e mai bună decât mine.

Argatul se porni pe râs, scuipă şi adăugă:

— Aşa glumeşte ea. Ei, treburi muiereşti.

În vremea asta au ieşit şi femeile afară. Olga şi Zonia gătite. Se duceau la Biernaty, la serată. Micuţa Natalka se învârti ce se învârti şi se opri lângă oaspete.

— Tu l-ai văzut pe Wanka al nostru?

— Nu, dar cine-i Wanka?

— E cal. Şi-i gras ca un porc. Dar pe tine cum te cheamă.

— Antoni.

— Pe mine Natalka Szuminska. Tatăl meu a fost maistru la fabrica din Ludwikowo. Tu cunoşti fabrica din Ludwikowo?

— Nu, n-o cunosc.

— E tare frumos acolo. E un palat mare. Iar domnişorul merge cu motocicleta. Şi în hală sunt cuptoare mari, unul lângă altul. În ele se arde cărămidă. Sunt şi cuptoare pentru faianţă şi pentru porţelan. Foarte interesant. Dar iazurile noastre le-ai văzut?

— Nu, nu le-am văzut.

— Atunci hai să-ţi arăt unde poţi să te scalzi. Acolo, lângă pădure. Aici, jos, e primejdios. Sunt gropi mari şi vârtejuri. Bunicul Prokop nu lasă pe nimeni de când s-a spart gheaţa de s-a-necat unchiul Albin.

— Bine, mergem, căzu de acord.

Natalka, cu vocea ei subţire, îl copleşea cu poveştile ei. Mergeau pe mal, pe o cărare îngustă şi bătătorită. Aşa au înconjurat iazul şi au ajuns la pădure. Atenţia fetei fu atrasă de ciuperci.

— Doamne, strigă ea, ce de bureţi galbeni! Au crescut de vineri până acum, fiindcă vineri i-am cules pe toţi împreună cu mătuşa Zonia. Vrei să adunăm?… E drept că astăzi e duminecă, dar dacă faci ceva de plăcere, nu-i păcat. Şi bunica zice…

Au stat toată după-amiaza să adune bureţi galbeni din iarba-neagră cu care era înţesată pădurea. S-au mai odihnit puţin şi s-au întors acasă pe înserate. S-au întors tocmai la timp, pentru că era vremea

cinei. Mama şi mătuşa Natalkăi nu veniseră de la dans, aşa că a trebuit s-o ajute ea pe bunica Agata. Adunaseră un şorţ de ciuperci. Ca să nu se strice, trebuiau alese şi puse în apă. După cină şi după ce s-a strâns tot de pe masă, Prokop, iar după el şi bătrâna, s-au dus să se culce în odăile de pe cealaltă parte a tindei. Witalis l-a luat în braţe pe fiul lor, pe infirmul Wasil şi l-a dus tot în odăi, apoi s-a-ntors, a scos de după cuptor două străjace, le-a întins pe laviţa de lângă perete şi a spus:

— Culcă-te. Dormi noaptea asta cum poţi. Nu mai sunt multe muşte.

A închis uşa, a stins lampa şi s-a culcat. Oaspetele a făcut la fel. În încăpere s-a lăsat liniştea. La început se mai auzea bâzâitul muştelor, până nu s-au cuibărit şi ele, pe urmă răzbătea numai susurul liniştit şi uniform al apei de la moară. Era linişte, cald şi bine. Iar somnul venea uşor.

Era încă întuneric când i-a trezit scârţiitul roţilor, tropotul copitelor şi nişte strigăte: oamenii aduceau secară la măcinat. În tindă se auzi tuşitul lui Prokop. Witalis sări în picioare şi oaspetele la fel. Înghesuiră strajacele după cuptor.

Prokop Mielnik intră şi mormăi:

— Lăudat fie…

— În veci… răspunseră, ei.

— Ce staţi? Mişcă, diavole, îi spuse lui Witalis. Ridică stăvilarul!

Se uită încruntat la oaspete şi adăugă:

— Da’ cu tine ce-i? Apucă-te de lucru! N-auzi? Oamenii au adus secară!…

— Înseamnă că-mi dai de lucru? întrebă bucuros.

— Fie! Îţi dau.

Capitolul VI

Din ziua aceea Antoni Kosiba a rămas la moara lui Prokop Mielnik. Şi cu toate că nu râdea niciodată, iar de zâmbit zâmbea rar, se simţea aici mai bine decât oriunde în altă parte. De muncă nu se temea, şalele şi mâinile nu şi le cruţa, vorbăreţ nu era, aşa că Prokop nu avea ce să-i reproşeze. Dimpotrivă, era chiar mulţumit de argatul cel nou. Dacă însă n-o arăta, asta se datora felului său de a fi.

Antoni Kosiba îndeplinea toate treburile care-i reveneau. La stăvilare, la turnat secară, la cântar sau la măcinat. Când se strica ceva, se apuca repede de reparat şi, fiind priceput, era de mare folos. Adeseori se rupea catarama sau aluneca roata dinţată pe osie, el imediat ştia ce trebuie făcut, o făcea şi numai era nevoie de fierar sau de rotar.

— Eşti priceput, Antoni, spunea Witalis. Se vede că eşti umblat prin lume.

Iar altădată:

— Nu eşti încă bătrân. Dacă-l slujeşti cum trebuie pe Prokop o să vezi că-ţi găseşti şi nevastă. Ţi-o dă pe Olga, văduva.

— Vorbeşti şi tu să te afli-n treabă, ridica din umeri Antoni Kosiba. Nici lor nu le trece prin cap aşa ceva şi nici mie. Ce-mi trebuie?

Roata morii duduia, şuvoiul de apă vuia, pietrele huruiau. Făina se ridica în văzduh şi-l umplea cu gust de pâine. Avea de lucru de dimineaţa până seara. Nici nu-i ajungea timpul. În schimb duminica se putea odihni şi îşi putea îndrepta ciolanele. Dar nici atunci Antoni nu căuta să se apropie nici de Zonia cea veselă, nici de mama Natalkăi, cu toate că amândouă îl îndrăgiseră şi erau binevoitoare cu el. În timpul lui liber stătea mai mult cu Natalka.

Toate zilele semănau una cu alta şi lui i se părea că aşa va fi mereu, până când se întâmplă un lucru care schimbă totul, iar pentru familia lui Prokop Mielnik avea să fie un mare eveniment.

S-a întâmplat aşa: într-o sâmbătă, chiar înainte de a opri moara, a plesnit butucul de stejar al roţii. Trebuia cât mai repede strâns cu un cerc de fier. Prokop adusese în goană uneltele iar Antoni se chinui vreo trei ceasuri până îl repară. Cum bătrânul ţinea la unelte mai mult ca la orice şi le păstra lângă patul lui, îi porunci lui Antoni să le ducă înapoi. Antoni a luat cutia pe umăr şi a plecat. Până atunci nu intrase niciodată în odăi, pentru că nu era un curios de felul lui şi nici nu avusese ce căuta acolo.

Aici era nespus de curat. La ferestre erau perdele albe, scrobite, şi

ghivece cu muşcate. Pe paturile înalte se ridicau până aproape de tavan piramide de perne pufoase, duşumeaua era vopsită în roşu.

Antoni se întoarse ca să-şi şteargă mai bine picioarele şi intră. În cealaltă odaie îl zări pe Wasilko. Stătea întins în pat şi plângea. Când Wasilko îl zări pe Antoni, se mai linişti, dar îl strigă.

— Ascultă, Antoni, eu nu mai pot să rabd. Mai bine mor, decât să trăiesc aşa. Eu îmi pun capăt zilelor. Aşa mi-a fost scris.

— Nu vorbi aşa, îi răspunse liniştit Antoni. Multe nenorociri cad asupra oamenilor şi totuşi trăiesc…

— Trăiesc?… Atunci?… Să putrezesc aşa ca un butuc?

— De ce să putrezeşti?

— Dar ce rost mai am eu? N-am pentru cine trăi. Şi aşa va fi. Zac şi mă socotesc. Şi am socotit: Altă ieşire nu-i.

— Lasă prostiile, mormăi Antoni, ascunzându-şi emoţia. Eşti tânăr.

— Şi ce-i dacă sunt tânăr? Ce mi-e tinereţea, dacă nu mă pot ţine singur pe picioare? Dacă aş fi bătrân, atunci… Asta-i pedeapsă pentru păcatele tatei! Dar de ce trebuie să sufăr eu? De ce eu?… Eu i-am luat unchiului partea lui?… Nu eu! Nu eu! Tata! Atunci de ce sunt eu schilod?…

Antoni îşi plecă privirile. Nici nu se putea uita la băiatul ăsta frumos ca o fată, care se căina aşa.

— Gândeşte-te la altceva.

— La ce mă pot eu gândi, la ce? Numai când mă uit la picioarele astea ale mele, îmi zic că mai bine nu m-aş fi născut! Uită-te şi tu!

Trase de plapumă şi se descoperi.

Picioarele uscate, neînchipuit de subţiri erau pline de umflături noduroase şi de dungi roşietice, care nu apucaseră să albească. Wasil spunea ceva, dar Antoni Kosiba nu auzea nimic, nu desluşea cuvintele. Se uita ca fermecat. Simţea că se petrece ceva ciudat în el. Se uita de parcă ar mai fi văzut cândva aşa ceva, de parcă aşa ar fi trebuit să fie. O forţă irezistibilă îl făcea să se aplece asupra băiatului, întinse mâinile şi începu să-i palpeze genunchii şi tibia. Apăsând musculatura atrofiată, degetele lui butucănoase, acoperite cu piele îngroşată, descopereau cu o îndemânare desăvârşită locurile în care oasele se sudaseră greşit.

Respira greu, de parcă era după un mare efort. Se lupta cu gândurile. Da, sigur că da: înţelegea cu o limpezime extraordinară. Oasele s-au sudat greşit. Asta trebuie să fie. Şi aici la fel. Asta e!

Se îndreptă şi îşi şterse cu mâneca sudoarea de pe frunte. Ochii îi scânteiau şi era atât de palid, încât Wasil îl întrebă:

— Ce ai?

— Stai aşa, Wasil, îi spuse Antoni cu vocea răguşită, când ai căzut de ţi-ai rupt picioarele?

— Acum cinci luni… Dar…

— Cinci? Dar ţi le-au pus la loc?

— Mi le-au pus. Doctorul din orăşel, din Radoliszki.

— Şi?

— Şi zicea că voi fi sănătos. Mi-a bandajat picioarele în nişte scândurele. Am zăcut două luni, dar când mi le-a scos…

— Atunci?

— Atunci mi-a spus că nu mai e nimic de făcut. Că nu mai ajută nimic.

— Nimic?

— Aha. Tata a vrut să mă ducă la spital, la Vilnius. Doctorul spunea însă că n-are de ce, fiindcă nici Dumnezeu nu mai poate face nimic.

Antoni râse.

— Nu-i adevărat.

— Cum nu-i adevărat? întrebă cu vocea tremurândă Wasil.

— Uite aşa, nu-i adevărat. Ia… mişcă degetele… Ei vezi?… nu-i adevărat. Dacă nu le-ai putea mişca, atunci totul ar fi în zadar. Dar tălpile?

— Nu pot, se strâmbă Wasil, mă dor.

— Te dor?… Aşa şi trebuie. Înseamnă că e bine.

Îşi încruntă sprâncenele şi se părea că se gândeşte la ceva. În cele din urmă spuse cu hotărâre:

— Picioarele tale trebuie rupte încă o dată şi puse corect. Aşa cum trebuie să fie. Dacă n-ai putea mişca degetele, atunci n-ar mai fi nimic de făcut, dar aşa se poate.

Wasil se uita la el uluit.

— Dar tu de unde ştii, Antoni?

— De unde?… Antoni ezită. Nu ştiu de unde. Dar asta nu-i deloc greu. Uite, aici s-a sudat strâmb, şi aici, iar la piciorul ăsta e şi mai rău. Aici osul e plesnit până la genunchi.

Apăsă şi întrebă:

— Doare?

— Doare rău.

— Ei, vezi. Şi aici trebuie să fie la fel!…

Băiatul gemu la apăsarea cu degetul.

Antoni zâmbi.

— Vezi?… Aici trebuie tăiată pielea… şi muşchiul. Pe urmă cu un ciocănel… sau cu un ferăstrău. Aşezate la locul lor.

Antoni, de obicei liniştit şi chiar flegmatic, era de nerecunoscut. Îi

explica lui Wasil cu înflăcărare că nu mai e timp de pierdut şi că trebuie făcut repede.

— Doctorul Pawlicki n-o să vrea… Wasil scutură din cap. El dacă zice ceva, pe urmă nici nu mai vrea să audă. Poate să merg la Vilnius?

Tremura tot, răscolit de speranţa pe care o trezise în el Antoni, şi-l privea neliniştit.

— Nu trebuie să mergi la Vilnius! îi răspunse furios Antoni. Nu-i nevoie de nimeni. Eu ţi-o fac. Eu singur!

— Tu? strigă neîncrezător Wasil.

— Da, eu. Şi ai să vezi că o să fie ca înainte.

— De unde poţi şti tu una ca asta? Asta-i operaţie. Trebuie să ai învăţătură ca să faci aşa ceva. Ai mai făcut vreodată?

Antoni se întunecă. Nu-şi putea învinge această ciudată dorinţă, ceva îl obliga să stăruie în intenţia lui. În acelaşi timp înţelegea că nu-l vor lăsa, că nu-i vor da voie, că nu-l vor crede. Până acum nu se ocupase niciodată cu vindecarea bolilor şi cu atât mai puţin cu tratarea picioarelor rupte. Printre numeroasele meserii, pe care le practicase în îndelungatul său pelerinaj, ştia cu siguranţă că nu tratase pe nimeni. Se mira singur de el, cum putea susţine cu atâta certitudine, cu atâta convingere că infirmitatea lui Wasil putea fi înlăturată. Se mira, dar asta nu-i schimba câtuşi de puţin convingerea şi nici hotărârea.

Lui Antoni Kosiba nu-i plăcea minciuna. De data aceasta însă, hotărî să nu renunţe la ea, dacă astfel nu îşi putea atinge scopul.

— Dacă am făcut? ridică din umeri. Am făcut de multe ori. Am să-ţi fac şi ţie şi o să te însănătoşeşti. Tu nu eşti băiat prost şi o să fii de acord.

Uşa se deschise şi micuţa Natalka strigă:

— Antoni, vino la cină! Dar ţie, Wasilko, să-ţi aduc în pat?

— Nu mănânc, se răsti iritat şi supărat Wasilko, fiindcă îi întrerupeau discuţia atât de importantă. Cară-te, Natalka!

Începu să-l întrebe iar pe Antoni şi-l lăsă să plece abia când se auzi în tindă vocea mamei.

Două zile mai târziu, bătrânul Prokop îl chemă pe Antoni la el, în faţa morii. Şedea şi pufăia din luleaua lui.

— Antoni ce i-ai trăncănit tu lui Wasilko al meu? întrebă după ce stătu o vreme pe gânduri. Adică în problema aia cu operaţia.

— I-am spus adevărul.

— Care adevăr?

— Că eu pot să-l scap.

— Cum poţi tu?

— Trebuie deschis, oasele trebuie rupte din nou şi puse la loc. Nu s-

au sudat bine.

Bătrânul scuipă, îşi mângâie barba sură şi dădu din mână.

— Termină. Chiar doctorul a spus că nu mai e nimic de făcut, iar tu, un prost, fără învăţătură, vrei?… E drept că te pricepi la felurite lucruri. Nu zic ba. Ar fi şi păcat… dar cu trupul omului nu-i aşa uşor. Trebuie să ştii unde-i locul fiecărui osişor, al fiecărei vinişoare, care cu care se potriveşte, ce rost are. Am mai tăiat şi eu câte un porc, câte un viţel. Câte sunt acolo, pe care nu le pricepi. Şi la urma urmei, ce-i?… Un animal. La om însă toate-s delicate. Trebuie să te pricepi la aşa ceva. Asta nu-i maşină de tocat paie, pe care o desfaci, îi întinzi şuruburile şi altele pe pământ şi pe urmă o pui la loc, o ungi şi taie mai bine decât înainte. Trebuie să ai priceperea asta, şcoli, carte.

— Cum vrei! Antoni dădu din mână. Te silesc eu, sau ce? Îţi spun că pot, fiindcă am scăpat atâţia oameni de necazuri ca acesta, şi pot. Ţi s-a întâmplat să mă auzi pe mine vorbind în vânt?

Bătrânul tăcea.

— S-a întâmplat să spun că mă pricep la ceva şi să stric?

Mielnik dădu din cap.

— Asta-i drept! Ar fi păcat să spun altfel! Eşti priceput şi nu mă plâng. Dar aici e vorba de fiul meu. Înţelegi? Ultimul care mi-a mai rămas.

— Tu vrei să rămână pentru totdeauna schilod? Fiindcă îţi spun că nu-i va fi mai bine, ci tot mai rău. La el au sărit bucăţi din os. Le pipăi şi tu cu mâna. Spui că-i nevoie de carte. Ai avut carte. Doctorul din orăşel e om cu carte. Şi ce-a făcut?

— Dacă unul cu carte nu poate, unul fără carte nici n-are de ce să se apuce. Doar – şi ezită – să-l duc la Vilnius, la spital. Cheltuielile sunt însă mari şi nu se ştie dacă ajută…

— Nu-i nevoie de cheltuieli. Mie nu-mi dai nici un ban. Nu te silesc, Prokop, îţi repet, nu te silesc. Am vrut s-o fac din inimă, pentru că ţin la voi. Dacă ţi-e teamă că Wasil poate să moară din asta, sau poate să se îmbolnăvească şi mai rău, atunci bagă de seamă la două lucruri. Întâi, e dreptul tău să mă şi omori. N-am să mă apăr. Iar dacă vrei, îţi slujesc cât trăiesc pe degeaba. Al doilea lucru, Prokop: tu n-ai auzit ce gânduri îi umblă lui prin cap?

— Ce gânduri?

— Din astea… că vrea să-şi ia viaţa.

— Ptiu, să nu vorbeşti într-un ceas rău.

Mielnik se scutură.

— Eu nu vorbesc. El însă numai la asta se gândeşte. Mi-a spus-o şi mie, şi altora. Întreab-o pe Zonia ori pe Agata.

— În numele Tatălui…

— Iar tu, Prokop, lasă-l pe Dumnezeu, spuse supărat Antoni, fiindcă toată lumea zice că nefericirea copiilor tăi e pedeapsă pentru nedreptatea care i-ai făcut-o fratelui tău…

— Cine spune aşa?! sări bătrânul.

— Cine?… Cine?… Toţi. Toată lumea. Dacă vrei să ştii şi fiul tău spune la fel. De ce, zice, trebuie să sufăr eu, să fiu schilod toată viaţa pentru păcatul tatei?…

Se aşternu tăcerea. Prokop îşi lăsă capul în jos şi stătea încremenit. Părul lui lung, cărunt şi barba i se mişcau uşor în bătaia vântului.

— Ai milă, Doamne. Ai milă, Doamne, şoptea.

Şi deodată lui Antoni i se făcu milă de el. Iată, i-a aruncat în faţă acestui nefericit cea mai dureroasă acuzaţie. Simţi nevoia să îndulcească ceea ce i-a spus şi-i zise cu blândeţe:

— Ce vorbesc oamenii e neîndoielnic o minciună… Nimeni nu poate cunoaşte soarta omului. Iar Wasil e tânăr şi-i încă prost. Eu nu cred în alde astea.

Bătrânul se foi.

— Eu nu cred, continuă Antoni. Şi cea mai bună dovadă e faptul că fiul tău poate fi vindecat şi eu îl vindec. Gândeşte-te, Prokop, eu nu-ţi vreau decât binele, aşa cum ştiu că nici tu nu-mi doreşti rău. Gândeşte-te ce-o să fie când în pofida tuturor vorbelor, Wasil se va înzdrăveni şi va începe să meargă, aşa cum merg toţi oamenii, şi se va apuca de lucru? O să ai cui lăsa moara, iar la bătrâneţe o să-ţi găseşti sprijin şi grijă chiar la fiul tău. Gândeşte-te dacă asta nu va închide gura bârfitorilor când o să-l vadă pe Wasil sănătos?

Mielnik se ridică greu de pe butuc şi se uită la Antoni. Ochii îi scânteiau neliniştiţi.

— Ascultă, Antoni, dar juri că nu-mi va muri copilul?

— Jur, se auzi răspunsul.

— Atunci vino!

Porni înainte tăcut. Aruncă o privire în odăi. Nu era nimeni. În colţ, în faţa icoanei pâlpâia flăcăruia candelei.

Prokop luă icoana din cui, o ridică solemn deasupra capului şi spuse:

— Pe sfânta şi preacurata…

— Pe sfânta şi preacurata, repetă Antoni.

— Pe Cristos izbăvitorul…

— Pe Cristos izbăvitorul…

— Jur.

— Jur.

— Jur – repetă Antoni şi sărută icoana pe care i-o întinse Prokop.

Totul trebuia făcut în mare taină. Prokop Mielnik nu voia să se audă şi să înceapă iar să se vorbească de fratele cel alungat şi de pedeapsa care ar fi căzut asupra copiilor lui. Cu tot jurământul lui Antoni Kosiba, cu toată încrederea deosebită pe care o avea în el, luase totuşi în seamă şi eventualitatea morţii fiului.

De aceea nu le-a spus nimic precis nici celor mai apropiaţi.

În ziua următoare, conform planului lui Antoni, muierile au trebuit să deretice în aripa pustie. Au aprins focul în sobă, au adus un ciubăr cu apă, două dintre cele mai mari cratiţe şi aşternutul lui Wasil şi al lui Antoni.

Muierilor şi celuilalt argat le-a spus numai atât:

— Antoni ştie cum să-l vindece pe Wasil, şi-l va vindeca acolo.

În acest timp, Antoni a luat dintre unelte, un ciocan, un ferăstrău mic, le-a curăţat până s-au albit cu praf de cărămidă şi le-a făcut mânere. Pe urmă a căutat o daltă şi două cuţite. Le-a ascuţit îndelung, dar cum a făcut-o în magazie, nimeni nu l-a putut vedea. Nimeni nu ştia cum a scobit scândurelele. Bătrânul Prokop a plecat la oraş dis-de-dimineaţă şi la întoarcere i-a dus lui Antoni în căsuţă nişte pachete. Era vată şi tinctură de iod. Bandaje şi-a făcut Antoni singur din două cearşafuri.

Seara l-au culcat acolo pe Wasil şi au rămas împreună în anexă. Acolo era o odaie mare cu trei ferestre şi o nişă întunecoasă. Lui Wasil i-au pus patul în odaie. Nişa a ocupat-o Antoni. Ca şi în odăile din casa mare, pe lângă pereţi erau laviţe, iar într-un colţ, o masă mare.

Wasil nu putea adormi. Mereu îl întreba pe Antoni fel de fel de amănunte.

— Mai bine ai dormi, îl repezi Antoni. Ce, ţi-e frică de durere, ca unei muieri?

— Nu mi-e frică de durere. Da' de unde. Ai să vezi. Nici n-am să gem. Şi te rog tu nici nu te gândi la durere. Am să suport. Numai să fie bine.

— Va fi bine.

În zori, moara a pornit ca de obicei. Doar că amândouă femeile au trebuit să se ducă în locul lui Antoni.

— Ce-i asta, Prokop, glumeau ţăranii, macini cu muierile?

Prokop însă nu răspundea la glume. Altceva avea el în cap. Îşi vedea de lucru, dar în sufletul lui se ruga neîncetat.

În vremea asta soarele ieşise din ceaţa ce atârna deasupra orizontului şi inundase pământul cu o lumină caldă. În căsuţă se luminase de-a binelea.

Antoni, care trebăluia de mult, mormăia ceva pe sub mustaţă. Wasil îl urmărea cu privirile şi nu spunea nimic. Uriaşul acesta bărbos i se părea un om extraordinar, misterios şi primejdios. În purtarea lui, în graba şi în clipele scurte în care cădea pe gânduri, în zâmbetele şi în încruntarea sprâncenelor era ceva ce te umplea de o spaimă superstiţioasă. Wasil ştia că acum nu va veni nimeni aici şi că el e în mâinile lui. Mai ştia că nu ajută nici o rugăminte, fiindcă Antoni nu renunţa pentru nimic în lume la planul lui. Poate ar fi strigat după ajutor, dar nici de asta nu mai era în stare. Se uita ca fermecat la lucrurile de neînţeles pe care le făcea Antoni, cum arunca felurite instrumente în apă clocotită, cum se înfăşură în cearşaf, cum aşeza pe scăunel sulurile de bandaje… Cum scotea de undeva nişte frânghii…

Wasilko îşi spuse că aşa trebuie să arate un călău care se pregăteşte să tortureze pe cineva. Şi deodată îl cuprinse uimirea când auzi la capul lui o voce caldă şi domoală, atât de deosebită de tonul obişnuit al lui Antoni.

Antoni se aplecase asupra lui şi vorbea senin şi blând:

— Ei, curaj, prietene, fii bărbat! Trebuie să suferi puţin, dacă vrei să fii iar un flăcău vioi şi semeţ. Totul va merge bine. Hai, sprijină-te de mine.

L-a luat pe braţe şi l-a lungit pe masă.

— Vezi, spunea, eu ştiu că tu eşti curajos, că o să strângi din dinţi şi n-o să scoţi nici un cuvânt. Dar fără voia ta, s-ar putea să tresari, aşa că trebuie să te leg. Fiindcă orice tresărire ar putea să-mi strice treburile. Bine?

— Leagă, şopti Wasil.

— Şi nu te uita aici. Uită-te în tavan sau pe fereastră, la norii de pe cer.

Vocea aceasta domoală îi liniştea nervii. Simţea cât de tare îl strâng frânghiile. Acum era atât de strâns legat de masă, încât nici nu se putea mişca. Trăgând cu coada ochiului mai văzuse că Antoni îşi suflecase până sus mânecile şi îşi spălase îndelung mâinile în apă fierbinte.

Pe urmă s-a auzit zornăitul instrumentelor, încă o secundă şi pe piciorul drept simţi două atingeri repezi de sârmă înroşită în foc. Încă două!… Durerea devenea tot mai puternică. Wasil încleştă fălcile cât putu de tare, în ochi îi apărură lacrimile. I se părea că se scurg ceasuri în şir, iar durerea creştea mereu… În cele din urmă printre dinţii strânşi îi scăpă un strigăt prelung şi înăbuşit:

— Aaaaa…

În piciorul dureros simţi deodată o lovitură puternică. Durerea fusese atât de mare încât parcă-i turnase foc în măduva oaselor şi-i

smulsese muşchii într-o strânsoare ucigătoare. În ochi i se roteau puncte argintii.

— Mor, îşi spuse şi leşină.

Când şi-a revenit, primul lucru pe care l-a simţit a fost un gust de rachiu în gură. Era complet vlăguit. Nu-şi putea ridica pleoapele, nu-şi dădea seama unde e şi ce s-a-ntâmplat cu el. Pe urmă a simţit miros de tutun şi a început să desluşească şoapte. Vorbeau doi bărbaţi. Da, recunoştea vocea tatălui şi a lui Antoni.

Deschise cu greu ochii. Se obişnui cu lumina. Pe laviţa din faţa lui stătea Prokop şi se uita la el. Alături, Antoni.

— A deschis ochii, spuse tatăl. Băiatul meu, Wasilko! S-a-ndurat cerul de noi, păcătoşii! Slavă lui. Băiatul meu, trăieşti? Trăieşti?…

— Cum să nu trăiască? Antoni se apropie de pat. Trăieşte şi ar trebui să se însănătoşească.

— Mi-ai pus la loc oasele picioarelor? întrebă în şoaptă Wasil.

— Păi, cum?! Şi am reuşit! Tare rău mai erau rupte, iar doctorul acela ţi-a făcut şi mai mult rău. Acum stai liniştit. Ar trebui să se sudeze bine.

— Şi… şi voi merge?

— Vei merge.

— Ca toţi oamenii?

— Ca ei.

Pleoapele lui Wasil căzură din nou.

— A adormit, spuse Antoni. Să-l lăsăm să doarmă. Somnul îi dă puteri.

Capitolul VII

O săptămână mai târziu, lui Wasil i-a trecut febra şi i-a revenit pofta de mâncare. Odată cu speranţa îi revenea şi buna dispoziţie. În timpul pansării se schimonosea de durere, dar glumea. Îl îngrijea Antoni însuşi, iar când era mai mult de lucru la moară, atunci femeile aveau grijă de bolnav.

N-a fost chip să se păstreze taina faţă de ele şi se vede că de aceea vestea despre operaţie s-a răspândit prin împrejurimi. Câte un prieten sau coleg al lui Wasil se abătea din drum ca să mai schimbe o vorbă cu el. Şi femeile curioase veneau să spioneze, ca să aibă ce bârfi. Numai de Antoni se fereau şi dacă cineva vedea că e în odaie, pleca numaidecât.

Aşa au trecut octombrie, noiembrie, decembrie. În ziua de ajun, Wasil a început să-l roage pe Antoni să-l lase să-şi încerce puterile. Antoni însă, mârâi ameninţător:

— Stai acolo şi să nu mişti vreo atelă! Îţi spun eu când!

Abia spre sfârşitul lui ianuarie hotărî că-i timpul să scoată bandajul. Toată familia ar fi vrut să fie de faţă, dar Antoni n-a lăsat pe nimeni. El însuşi era foarte emoţionat şi-i tremurau mâinile când desfăşura bandajul.

Picioarele lui Wasil se subţiaseră şi mai mult, muşchii se atrofiaseră şi mai rău. Dar rănile se vindecaseră bine şi, ce-i mai important, dispăruseră nodurile şi strâmbăturile de pe picioare.

Antoni pipăia cu băgare de seamă prin pielea subţire centimetru cu centimetru de os. Ţinea ochii închişi, de parcă privirea l-ar fi încurcat. În cele din urmă răsuflă uşurat şi mormăi:

— Mişcă degetele… Acum uşor tălpile… Doare?…

— Nu, nu doare, răspunse Wasil cu vocea sugrumată de emoţie.

— Acum încearcă să îndoi genunchii…

— Mi-e frică.

— Hai, curaj!

Wasil îi îndeplini porunca şi se uita cu lacrimi în ochi la Antoni.

— Pot să-i îndoi! Pot!

— Ai răbdare. Nu prea mult. Acum ridică uşor piciorul ăsta… aşaa, acum pe ăsta…

Wasil făcea eforturi ca să-i îndeplinească indicaţiile şi tremura din tot trupul de emoţie.

— Iar acum acoperă-te şi stai acolo. Mai stai vreo săptămână. Pe urmă începi să te ridici.

— Antoni!

— Ce-i?

— Asta înseamnă… asta înseamnă că… voi putea umbla?…

— La fel ca mine. Nu dintr-o dată. Trebuie să înveţi. La început, ca un copil mic, n-ai să te poţi ţine pe picioare.

Şi acesta era adevărul. Abia după două săptămâni de la scoaterea bandajelor a reuşit Wasil să înconjoare odaia fără ajutorul cârjei. Atunci Antoni a chemat toată familia. A venit Prokop şi Agata, şi amândouă femeile tinere, şi micuţa Natalka.

Wasil stătea pe pat, complet îmbrăcat şi aştepta. Când s-au adunat toţi, s-a ridicat şi a înconjurat odaia încet, slăbit, dar cu pas sigur. S-a oprit în mijlocul odăii şi a izbucnit în râs.

Atunci femeile s-au pornit pe plâns de parcă s-ar fi întâmplat o mare nenorocire. Mama Agata îşi luase fiul în braţe şi se cutremura de plâns. Numai bătrânul Prokop stătea nemişcat, dar şi lui îi curgeau lacrimile pe mustăţi şi pe barbă.

Când s-au mai potolit plânsetele şi râsetele femeilor, Prokop îi făcu semn lui Antoni.

— Vino cu mine.

Au ieşit amândoi din aripa cea nouă, au înconjurat casa şi au intrat în tindă.

— Dă-mi căciula ta, îi porunci Prokop. A luat-o şi a dispărut cu ea în odaie. A stat acolo vreo zece minute. Deodată uşa se deschise. Ţinea căciula cu amândouă mâinile. I-o întinse lui Antoni.

— Ţine, ia! Numai imperiali. Îţi ajung pentru tot restul vieţii. Binele pe care mi l-ai făcut tu, nu se poate plăti cu bani, dar dau tot ce pot! Ia-i!

Antoni se uită întâi la el, apoi la căciulă; era aproape plină cu monezi mici de aur.

— Ce-i cu tine, Prokop? Antoni făcu un pas îndărăt. Ce-i cu tine? Tu ţi-ai pierdut minţile.

— Ia-i! repetă Mielnik.

— Ce să fac cu ei? Eu n-am nevoie. Astâmpără-te, Prokop. Pentru bani am făcut eu asta?… Pentru că ţin la voi, pentru că eşti un om de treabă! Şi-mi părea rău de băiat.

— Ia-i!

— Nu-i iau! îi răspunse hotărât Antoni.

— De ce?

— N-am ce să fac cu ei. Nu-i iau!

— Ţi-i dau din inimă, cerul mi-e martor, că ţi-i dau din inimă. Şi nu-mi pare rău.

— Iar eu îţi mulţumesc din inimă. Îţi mulţumesc, Prokop, pentru

gândul tău curat, dar eu n-am nevoie de bani. O bucată de pâine am, pentru tutun şi îmbrăcăminte câştig, ce să fac cu ei?

Mielnik rămase pe gânduri.

— Eu ţi-i dau, spuse în sfârşit, iar tu nu-i iei. Treaba ta, Antoni. Cu forţa nu ţi-i pot da. Dar nici tu nu ai dreptul aşa! Tu, Antoni, nu vrei să-mi primeşti recunoştinţa. Ce vrei, să-mi scoată oamenii ochii că pentru aşa lucru eu nu te-am răsplătit cu nimic?… N-ai dreptul să te porţi cu mine aşa necreştineşte, neomeneşte. Nu vrei aur, atunci primeşte altceva. Fii oaspetele meu. Trăieşte cu noi ca unul de-al familiei. Vrei câteodată să dai o mână de ajutor la moară sau în gospodărie, dă, nu vrei, nu da. Trăieşte ca la tatăl tău.

Antoni încuviinţă dând din cap.

— Mă simt bine la tine, Prokop, şi rămân. Dar n-am de gând să-ţi mănânc pâinea pe degeaba. Cât mai sunt sănătos şi mă mai ţin puterile, nu mă las de muncă, fiindcă ce viaţă ar fi aia fără muncă? Iar ţie îţi mulţumesc pentru inima ta bună.

Mai mult n-au vorbit despre asta. Şi totul a rămas ca mai înainte. Doar la masă, mama Agata îi punea lui Antoni farfurie separată, şi-i alegea chiar ea cele mai grase bucăţi de carne.

În prima vineri, când se adunase o mulţime de lume la moară, Wasil a ieşit în ogradă îmbrăcat într-un cojoc scurt, nou, cu căciulă înaltă de astrahan şi cizme cu carâmbi de lac. Mergea de faţă cu toţi, de parcă n-ar fi avut niciodată nimic. Oamenii căscau larg gurile şi îşi dădeau coate, pentru că nimănui nu-i venea să creadă ce spuneau femeile, că argatul lui Prokop Mielnik, Antoni Kosiba, venit de pe meleaguri îndepărtate, l-a vindecat ca prin minune pe Wasil.

Pe cât de cunoscută fusese înainte nenorocirea lui Wasil, pe atât de răsunătoare devenise acum însănătoşirea lui. Se vorbea la Biernaty şi la Radoliszki, la Wieckuny şi la Nieskupa, la Poberezie şi la Guminskie. Iar de acolo vestea a mers şi mai departe, până la moşia lui Romejko şi a lui Kuncewicz, până în satele întinse de pe Ruczejnica, ba chiar şi mai departe. Pe acolo oamenii se ocupau mai puţin de asta, dar aici, aproape, toţi ţineau minte însănătoşirea nemaipomenită de la moară.

Aşa că pe la sfârşitul lui februarie, când în răsura din pădurea din Czumsk un mesteacăn a căzut peste Fedorczuk, un ţăran din Nieskupa, vecinii au hotărât să-l ducă la moară, la Antoni Kosiba. L-au adus aproape fără suflare. Sângele îi ţâşnea pe gură, iar omul nici nu mai gemea.

Când sania trasă de un căluţ mic şi umflat s-a oprit în faţa morii, Antoni tocmai ducea un sac de tărâţe în magazie.

— Ajutor, frate, i se adresă unul dintre ei. Un copac ne-a strivit

vecinul. Patru copii rămân orfani, fiindcă pe mama lor am îngropat-o anul trecut.

A ieşit şi Prokop, iar ei de îndată s-au întors spre el să-l convingă pe Antoni.

— L-a vindecat pe băiatul tău, să-l ajute şi pe Fedorczuk.

— Nu-i treaba mea, oameni buni, le-a răspuns Prokop aşezat. Nu pot nici să-i poruncesc, nici să-l opresc. E treaba lui.

În vremea asta, Antoni îşi scuturase mâinile de făină şi îngenunchease pe zăpadă lângă sanie.

— Luaţi-l cu grijă, spuse, şi veniţi după mine.

După însănătoşirea lui Wasil, Antoni rămăsese definitiv în aripa cea nouă. Acolo se simţea mai bine şi apoi tot stătea ea goală. Acolo l-au dus şi pe Fedorczuk.

Antoni s-a ocupat de el până seara târziu, apoi s-a dus în odaia în care aşteptau ţăranii din Nieskupa.

— Slavă cerului, spuse, vecinul vostru e un bărbat zdravăn. Şira spinării e-ntreagă. I-a frânt numai şase coaste şi furca gâtului. Duceţi-l acasă şi să stea culcat până nu mai scuipă sânge. Cum îl apucă tusea daţi-i câte o bucată de gheaţă. Nu-i daţi nimic fierbinte. Şi nici mâna stângă să n-o mişte. Se vindecă. Peste zece zile trimiteţi pe cineva după mine, să văd cum îi merge.

— Şi n-o să moară?

— Eu nu-s proroc, ridică Antoni din umeri, dar cred că dacă faceţi tot ce vă spun eu, scapă.

L-au luat pe Fedorczuk şi au plecat. N-au trecut însă zece zile şi tot din Nieskupa au adus un nou pacient. Un argat a alunecat când făcea o copcă în gheaţă şi şi-a despicat laba piciorului cu securea, aproape până la os. Nu se ştie dacă securea era ruginită sau i-a intrat în rană mizeria din papuc, destul că piciorul se înnegrea văzând cu ochii. Până şi bolnavul îşi dădea seama că e cangrenă.

Antoni clătină din cap şi mormăi:

— Eu nu mai am ce face. Piciorul e pierdut.

— Salvează-mi măcar viaţa! se ruga nefericitul.

— Trebuie tăiat piciorul de aici, din locul ăsta. Antoni arătă deasupra genunchiului. O să rămâi schilod pe toată viaţa şi o să mă blestemi. O să spui că se mai putea face ceva.

— Îţi jur, frate, salvează-mi viaţa, că văd şi eu petele negre. Cangrenă.

— Cum vrei, căzu de acord Antoni după o clipă de gândire.

Operaţia a fost foarte dureroasă şi într-atât l-a sleit pe bolnav, încât nici nu l-au putut lua acasă vreo câteva zile. Viaţa lui însă nu mai era în

primejdie.

După aceste cazuri, faima lui Antoni Kosiba a crescut şi mai mult. Aproape că nu era zi să nu vină bolnavi cu fel de fel de suferinţe. Unuia îi puroiau ochii de nu mai vedea nimic pe lume, pe altul îl dureau oasele, al treilea se plângea de crampe, altul se sufoca de tuse. Erau şi dintre cei care nu ştiau ce au: boleau şi gata.

Antoni nu-i ajuta pe toţi. Pe unii îi trimitea imediat înapoi, spunându-le că pentru boala lor nu-i nici un leac. Altora le spunea fel de fel de lucruri: să pună pe pântece un sac cu nisip fierbinte, să nu pună sare în mâncare, şi să nu mănânce carne, să bea felurite fierturi din plante. Şi aşa se întâmpla, că cine pleca de la el cu vreun sfat întotdeauna se însănătoşea, iar dacă nu se însănătoşea de tot, cel puţin îi mai alina suferinţa.

În împrejurimi erau câţiva vraci. La Pieczki, la contele Zantoft, un baci bătrân ştia să descânte bolile de piele şi durerea de dinţi, dar se pricepea şi la alte boli. O babă, Bielakowa, din colonia Nowe Osiedle, avea leac pentru pecingine şi pentru naşteri norocoase; un ţârcovnic din Radoliszki gonea viermii şi oprea sângerările. Dar toţi îi puneau pe bolnavi să spună nişte rugăciuni sau nişte cuvinte misterioase, făceau nişte semne deasupra bolnavilor sau le dădeau amulete.

În schimb vraciul cel nou, Antoni de la moară, nu făcea aşa ceva. El întreba, se uita, pipăia, pe urmă umbla ca rătăcit prin odaie, îşi freca violent fruntea, îşi dădea ochii peste cap şi spunea numaidecât cum trebuie vindecată suferinţa.

Prin sate oamenii discutau mult despre metodele lor de vindecare. Dintr-un punct de vedere Antoni Kosiba îi întrecea pe toţi: nu lua bani. Dacă bolnavii aduceau un boţ de unt, un pui, un săculeţ cu bob, un sul de pânză de casă ori un scul de lână, le primea mulţumind cu un mormăit scurt, dacă nu aduceau nimic îi îngrijea şi aşa. Unora mai săraci le mai dădea şi de la el, iar ce rămânea intra în cămara lui Mielnik. Antoni n-avea nevoie de nimic pentru el, lui îi era de-ajuns să aibă de tutun, de o pereche de bocanci neargăsiţi şi de ceva îmbrăcăminte. Pentru atâta îi ajungea câştigul de la moară, fiindcă nu se lăsase de lucru, cu toate că Prokop îl îndemnase la aceasta din recunoştinţă pentru băiat, şi pentru tot ce le dădea lor Antoni.

În vremea asta numărul pacienţilor creştea. Erau şi zile în care lui Antoni nu-i mai rămânea nici un ceas pentru munca lui. Afară stăteau câte zece sau şi mai mult căruţe cu bolnavi, dacă veneau de departe. Fiindcă şi dintre aceştia erau mulţi. Altfel, cei care mai aveau putere, veneau pe jos. În cămară, în tindă şi chiar în odaie, prin colţuri, se ridicau grămezi cu daruri, fiindcă mama Agata nu voia să primească

decât hrană, în schimb pânza, lâna, inul, pieile de miel şi de viţel, penele şi în primul rând plantele la care se lăcomea Antoni, zăceau grămadă unele peste altele.

— Acuşi ajunge gunoiul până-n grindă, spunea Zonia cea lată-n şolduri. Te dă afară bogăţia din casă. Dacă mi-ai spune, ţi-aş mătura… Şi podeaua ar trebui frecată…

— Lasă… făcea el cu mâna. Mie mi-e bine şi aşa.

— Ar trebui spălate ferestrele, adăuga ea.

— Merge şi aşa.

— Bărbatul fără-ngrijire e ca livada fără-ngrădire.

Antoni tăcea crezând că dacă nu răspunde, Zonia o să stea, ce o să stea, şi o să plece. El de fapt o îndrăgea, preţuia bunătatea ei, dar prefera să fie singur.

De data asta Zonia însă nu se dădea bătută.

— Tu, Antoni, eşti un bărbat descurcăreţ. Dar nu ştii să-ţi vezi interesul. Ehe, ce bogăţii ai putea tu strânge dacă ai vrea. Atâta popor vine la tine. Să-i ajuţi pe suferinzi, e un lucru creştinesc. Dacă-i sărac, şi pe degeaba, dar mi se-ntorceau măruntaiele pe dos când am văzut că n-ai luat de la un bogătan ca Dulejko din Bierwinty decât un cojocel. El ţi-ar fi dat şi o vacă dacă i-ai fi cerut. Mulţi bani ai putea strânge.

— N-am nevoie de bani, ridica el din umeri. Eu nu sufăr de foame şi nu am pentru cine strânge.

— Asta-i vina ta.

— Care?

— Că n-ai pentru cine strânge. Ar trebui să ai şi tu femeia ta. Şi copii.

— Eu sunt bătrân de-acum, mormăi.

Zonia îşi arătă dinţii.

— Tu, bătrân… Câte nu te-ar lua!…

— Nu-i nevoie.

— Şi eu te-aş lua. Zău că te-aş lua.

Antoni se întoarse repede cu spatele şi mormăi:

— Lasă prostiile astea.

— Dar de ce-s prostii?… Nu te teme. Nu trece lună să nu mă peţească cineva. Sunt eu văduvă, dar nu sunt cea din urmă muiere. Duminica trecută, ai văzut şi tu, au venit din Wickuny bătrânul Baran şi grădinarul Siwek. M-au cerut pentru Miszczonek cel tânăr. Eu însă nimic, cu toate că-i mai tânăr decât mine şi-i lasă tat-său treizeci de jugăre de pământ. Eu însă nici gând. Nu aşa bărbat îmi trebuie mie. Pe tine te-aş lua, numai o vorbă de-ai zice. Şi află că şi Prokop ar fi…

— Nu mi-e mie de-nsurat, Zonia…

— Nu-ţi plac?

— Ce să-mi placi?… Mie nu-mi place nici una, fiindcă nu mi-e gândul la însurătoare…

— Adică, de ce?

— De aia.

— Ai şi tu nevoie de femeie. Ori poate că n-ai?

— Nu.

— Atunci, du-te dracului! răbufni pe neaşteptate Zonia. Să stai pe deal şi să nu vezi soarele! Scutura-te-ar frigurile! Să stai în apă şi să nu-ţi poţi astâmpăra setea. Uită-te la el! Aşa eşti tu de ţanţoş. Aşa eşti de duşmănos?… Bine, bine. Am să ţin eu minte. Ptiu!

Şi a ţâşnit afară trântind uşile, roşie de furie. A doua zi însă nu mai rămăsese nimic din supărarea ei. Îi turna iar grijulie supă, ceai mai tare decât altora şi îşi arăta dinţii frumoşi şi albi.

În afară de Zonia şi micuţa Natalka, în cămăruţa lui Antoni nu mai intra nimeni din familia morarului. Dacă ar fi putut, Natalka, ar fi stat zi şi noapte aci. Se legase mult de Antoni.

Într-o zi îi spuse:

— Mătuşa Zonia se găteşte tot mai frumos. Ieri şi-a cumpărat la iarmaroc o bluză roşie. Şi ghete cu toc înalt…

— Asta-i bine.

— Dar eu ştiu de ce se găteşte ea aşa.

— Pentru că-i muiere, iar muierilor le place să se gătească.

— Nu, Natalka clătină din cap. Pentru că ea vrea să se mărite cu tine.

— Nu vorbi prostii, o repezi el.

— Nu eu, Witalis vorbeşte. Şi bunica la fel.

— Prostii.

Fetiţa bătu din palme.

— E adevărat?… E adevărat?…

— Sigur că-s prostii. Dar tu de ce te bucuri aşa?

— Pentru că eu ştiu de ce n-o vrei pe mătuşa Zonia. Tu te-nsori cu mine, când o să fiu mare.

— Sigur că da, sigur că da. O mângâia pe păr zâmbind.

— Te-nsori cu mine?

— Numai să creşti.

Numai cu ea îi plăcea să stea de vorbă, numai ei îi zâmbea uneori. O îndrăgise pe Natalka din toată inima. Aşa că de câte ori fata avea vreun atac de epilepsie, se amăra rău de tot şi îşi spunea că numai să vină primăvara şi se duce în pădure să caute ierburile care o pot lecui. Pe aici, unde oamenii strângeau pentru vânzare ori pentru folosul lor

muşeţel, valeriană, mentă, floare de tei, bujorel, albăstrele, frunză de mesteacăn, măciulii de mac sălbatic, angelică, mătrăgună, cimbrişor, ruje şi multe alte ierburi, numai de una nu putea afla nimic. Nu-şi putea aminti cu nici un chip numele ei şi cu toate că o descria cum arată iarba asta cu frunzuliţe mici şi ascuţite, nimeni nu-i putea spune cum se cheamă şi dacă se găseşte prin pădurile de primprejur.

Odată s-a dus şi la farmacia din Radoliszki cu speranţa că o găseşte acolo. Farmacistul însă, enervat de explicaţiile lungi şi de faptul că el nu cunoştea această plantă, l-a dat afară pe Antoni. L-a dat afară cu atât mai bucuros, cu cât înmulţirea vracilor în jurul orăşelului îi stătea ca sarea-n ochi şi lui şi doctorului Pawlicki. Faima lor era prea mare ca să nu le ia chiar şi pacienţii din orăşel.

În timpul dezgheţului din martie, când oamenii au început să se îmbolnăvească mai des, dar doctorului Pawlicki nu-i sporea numărul pacienţilor, acesta se sfătui cu farmacistul şi se hotărî să acţioneze. Scrise o amplă sesizare prefectului şi medicului şef din judeţ, plângându-se de adevărata plagă a vracilor, cerând adoptarea unor măsuri oficiale în scopul etc. Măsurile oficiale mergeau încet şi nu venea nici un răspuns. Între timp s-a întâmplat un lucru care l-a înfuriat la culme pe doctorul Pawlicki. Într-o zi a venit după el trăsura din Kluczewo. Domnul Kijakovicz, boierul din Kluczewo suferea de pietre la rinichi şi chema deseori medicul. Brişca din Kluczewo îşi făcea apariţia de obicei dis-de-dimineaţă. Aceasta era urmarea unor cauze bine determinate. Domnul Kijakowicz avea seara oaspeţi la bridge şi cum nu se putea abţine să nu bea câteva păhărele, noaptea îl apucau crizele, iar în zori vizitiul Ignacy pornea cu o pereche de murgi iuţi după doctor.

De data aceasta a venit abia după-amiază. Aşezându-se în brişcă, doctorul Pawlicki începu să-l întrebe ce s-a-ntâmplat. Ignacy, cinstit cum era, se vede că nu-şi dădea seama de ceea ce spune şi cu cine vorbeşte, ori poate că o făcea anume ca să-l necăjească pe doctor, care mereu uita de bacşiş, i-a povestit totul deschis. Stăpânul îl trimisese ca de obicei dis-de-dimineaţă, dar nu după domnul doctor, ci după vraciul acela, Antoni Kosiba, care locuia la Mielnik, la marginea orăşelului.

— Cum aşa? se înfurie doctorul. Te-au trimis după vraci?

— După vraci.

— Se vede că domnul Kijakowicz se grăbeşte să ajungă pe lumea cealaltă.

— De grăbit nu se grăbeşte. Dar lumea zice că vraciul ăla dacă lecuieşte pe cineva, apoi parcă-i ia boala cu mâna.

Doctorul izbucni.

— Câtă prostie! Câtă prostie! Dumneata nu înţelegi că un neghiob, care habar n-are de medicină, de anatomie e un pericol pentru viaţa omului?

— Eu înţeleg, răspunse vizitiul.

— Te lămuresc eu îndată. Să zicem că ţi se îmbolnăveşte cel mai bun cal. La cine te duci? La veterinar sau la un neisprăvit care nu ştie unde-i coada şi unde-i capul calului?

Ignacy se porni pe râs.

— Cine să nu ştie aşa ceva?!… Dar de ce să zic eu că mi se îmbolnăveşte calul?… Dacă omul îngrijeşte de cal, şi-i un cal bun, de ce să zic de boală, să nu fie într-un ceas rău.

Doctorul Pawlicki dădu din mână, dar adăugă:

— Vezi însă că dumneata ai avut atâta minte să nu te duci după vraciul acela, ci să vii după mine.

— Dar ce era să fac? Dacă m-aş întoarce cu brişca goală, boierul m-ar lua la palme. Mă gândesc eu şi-mi zic: dacă ăla nu vrea, atunci mă duc după domnul doctor.

— Cine nu vrea?

— Ăla… Vraciul de la Mielnik.

— Cum nu vrea?

— Aşa, n-a vrut. Eu, zice n-am vreme să umblu pe la boierii voştri, zice. Nu vezi, zice, câţi bolnavi aşteaptă?… Aşa zice, iar eu mă uit, e adevărat: popor mult ca joia la iarmaroc. Atunci eu îi zic: boierul, zic, îţi plăteşte mai mult decât toţi ăştia la un loc, numai să-l ajuţi. Atunci el zice: Dacă boierul e bolnav, să vină aici şi el ca ceilalţi. Mie bani nu-mi trebuie… Ce era să fac?… Am întors şi gata. Ştiu şi eu că el nu ia bani.

— Dar produse ia, strigă Pawlicki.

— Nu, nici produse nu ia! Ceva unt, ouă, cârnaţi. Nu-i lacom.

Doctorul strânse din dinţi. Ajuns la conac, nu i-a mai făcut reproşuri domnului Kijakowicz, dar la întoarcere i-a poruncit însă lui Ignacy să se abată pe la moară.

În faţa morii, sau mai degrabă în bătătura din faţa căsuţei, erau vreo duzină de căruţe. Caii deshămaţi mâncau liniştiţi fân. În căruţe zăceau bolnavi. Vreo şapte, opt ţărani şedeau pe grinzile de lângă grajd, trăgând din ţigară.

— Unde-i… vraciul acela? întrebă doctorul Pawlicki.

Unul dintre ţărani se ridică şi-i arătă cu mâna spre uşă.

— În odaie, domnişorule!…

Doctorul sări din brişcă şi împinse uşa. Chiar în tindă îl lovi duhoarea de piele neargăsită, de catran şi de varză acră. În odaie era o putoare insuportabilă. Grămezile de zdrenţe şi murdăria de pe duşumea, de pe

geamuri şi de pe lucruri… Era aşa cum îşi închipuise doctorul. Lângă perete şedea o femeie cu simptome clare de icter. Un uriaş lat în umeri, cu părul încărunţit, stătea aplecat deasupra mesei şi amesteca nişte ierburi uscate într-o basma murdară.

— Dumneata eşti vraciul? întrebă cu o voce aspră doctorul Pawlicki.

— Eu sunt muncitor la moară, răspunse scurt Antoni, aruncând o privire neprietenoasă spre noul venit.

— Dar îndrăzneşti să tratezi bolnavii! Otrăveşti oamenii! Ştii dumneata că pentru asta te mănâncă puşcăria?

— Ce doriţi, cine sunteţi dumneavoastră? întrebă liniştit vraciul.

— Eu sunt medic, doctor în medicină. Şi să nu-ţi închipui că am să închid ochii la modul în care otrăveşti dumneata populaţia.

Vraciul sfârşi cu ierburile, legă basmaua şi dându-i femeii legătura, spuse:

— Cât iei de două ori între degete la o litră de apă, aşa cum ţi-am spus. O bei fierbinte. Jumătate pe stomacul gol şi jumătate seara. Înţelegi?

— Înţeleg.

— Cu bine.

Băbuţa mulţumi şi ieşi văitându-se. Vraciul se aşeză pe laviţă şi se adresă doctorului.

— Pe cine am otrăvit eu, domnule?

— Pe toţi îi otrăveşti!

— Nu-i adevărat, domnule. Nu a murit nici unul.

— Nu a murit? Dar vor muri! Dumneata otrăveşti organismul încetul cu încetul. Asta-i crimă! Înţelegi? Crimă! Iar eu n-am să permit! N-am dreptul să tolerez aşa ceva! În murdăria asta, în putoarea asta! Numai pe mâinile dumitale sunt mai mulţi microbi decât într-un spital de boli infecţioase.

Îşi roti scârbit privirile prin încăpere.

— Ţine minte ce-ţi spun: dacă nu încetezi practica dumitale criminală, ai să ajungi la puşcărie!

Vraciul ridică uşor din umeri.

— Ce să fac? Eu nu fac nici un rău. Puşcăria? Şi puşcăria e pentru oameni, nu pentru câini. Dar vă rog să nu vă supăraţi pe mine.

— Eu te previn! Şi te sfătuiesc să încetezi. Te sfătuiesc!

Îl ameninţă cu degetul şi ieşi. Afară respiră cu plăcere aerul proaspăt. De pe capră, Ignacy îi aruncă o privire ironică. Doctorul Pawlicki se şi instalase în trăsură, când îl zări în prag pe Wasil, fostul lui pacient. Wasil trebuie să-l fi aşteptat, pentru că l-a salutat şi s-a apropiat de brişcă.

— Bună ziua, domnule doctor.

Mersese cu pas sigur, iar acum stătea drept. Stătea şi se uita chiar în ochii doctorului.

— Vedeţi, domnule doctor, că m-am însănătoşit, spuse mândru. Slavă Domnului, m-am însănătoşit. Antoni m-a vindecat. Iar dumneavoastră ziceaţi că pentru mine nu mai e nici o nădejde. Aţi vrut să mă lăsaţi schilod pentru toată viaţa.

— Şi cum te-a vindecat? întrebă doctorul fără să-şi ascundă furia.

— Şi-a dat numaidecât seama că oasele n-au fost puse cum trebuie. Le-a rupt şi le-a pus din nou. Acum pot să şi joc.

— Ei… ei, felicitări, mormăi doctorul şi strigă la vizitiu: Dă-i bătaie!

Cât a ţinut drumul, doctorul Pawlicki nu a putut scăpa de nişte gânduri negre. Când a ajuns acasă era trecut de ora prânzului. Familia s-a aşezat din nou la masă, ca să-i ţină tovărăşie. Înghiţea repede friptura uscată, străduindu-se să nu se observe că nu-i place. Bătrâna Marcysia, care cu treizeci de ani în urmă îl învăţase să meargă pe picioare, umbla preocupată de ceva, tatăl se uita cu nostalgie la ziarul pe care Kamila începuse să i-l citească. Acum trei săptămâni îşi spărsese ochelarii şi nu avea bani să-şi cumpere alţii. Kamila avea pe ea o rochiţă cărămizie, în care arăta jalnic şi îmbătrânită, mama, zâmbind delicat, încerca să ascundă expresia de suferinţă care i se întipărise pe faţă. O lună de băi cu nămol i-ar reda sănătatea pentru o vreme îndelungată.

— Doamne, Doamne, îşi spunea doctorul Pawlicki, în timp ce îşi servea compotul de mere. Îi iubesc, sunt gata să fac orice pentru ei, dar e peste puterile mele să mă uit în fiecare zi şi în fiecare ceas la mizeria în care trăiesc.

I se părea că fiecare gest al lor, fiecare cuvânt, fiecare colţişor al locuinţei sărace, îi adresează reproşuri amare. Câte speranţe nu şi-au legat ei de viitorul lui, de practica, de veniturile lui. Şi iată că stau de aproape un an în acest târg uitat de lume şi abia le poate asigura o existenţă modestă.

Dacă ar putea să plece de aici! Nu se temea de greutăţi. El ar fi plecat şi în Africa, şi în Groenlanda. Ei însă ar muri aici de foame. Simţea, ştia că în lumea largă ar avea succes, ar face carieră, bani, ştia însă tot atât de bine că nu avea curajul să facă un pas hotărât. Era robul sentimentelor sale, sincere şi profunde. Aceste sentimente l-au legat de ei, de părinţi, de soră, ba chiar şi de bătrâna Marcysia, l-au legat ca nişte lanţuri, de căsuţa mică de lemn, de târgul acesta mizer…

Cu cât se scufunda mai adânc în mocirla unei vegetări fără perspective, cu atât mai duios, mai grijuliu îşi ascundea desperarea în

faţa celor mai apropiaţi. Cât le era de îndatorat că nici ei nu-şi trădau dezamăgirea. Îl dureau însă gândurile lor, gândurile care trebuiau să trăiască în ei. Ele pătrundeau într-un fel misterios tot ce era în casa lor, umpleau văzduhul cu o tristeţe neţărmurită, pe care n-o putea împrăştia nici cel mai bine simulat râs, nici cea mai zgomotoasă manifestare de satisfacţie.

— Am fost la vraciul acela, începu Pawlicki. I-am spus câteva adevăruri şi l-am sfătuit să abandoneze practica atât cât mai e timp.

— E adevărat, interveni Kamila, că are atâţia pacienţi?

— Atâţia? izbucni în râs. Dacă eu aş avea a zecea parte, dacă aş avea…

Se opri şi îşi muşcă buzele.

Mama începu să vorbească repede, foarte repede, despre pisica Basiei, care a dispărut undeva, despre onomastica lui Kozlicki, despre vaca preotului, care dă nespus de mult lapte.

Pawlicki însă nu auzea. Ceva îl rodea, sângele îi zvâcnea în tâmple. Pe neaşteptate îndepărtă paharul cu ceai şi sări în picioare.

— Pentru că el ştie să trateze, iar eu nu ştiu!

— Jurek! spuse îndurerată mama.

— Da! Da! Nu ştiu.

— Ce tot vorbeşti!

— Vă amintiţi de fiul morarului, care şi-a rupt picioarele? Vă amintiţi?… Ei, eu i-am pus greşit oasele. Da, greşit. N-am ştiut cum se face, iar vraciul acela a făcut-o!

Tatăl îi puse mâna pe umăr.

— Linişteşte-te, Jurek. N-are de ce să-ţi fie ruşine, tu nu eşti chirurg. Iar ca internist nu eşti obligat să te pricepi la… altă specialitate.

Doctorul Pawlicki râse.

— Sigur că da! Nu sunt chirurg. Dar vraciul acela, fir-ar să fie, nici el nu e chirurg. E un simplu ţăran! E un simplu argat al morarului! Dar m-am săturat! Mi-e totuna. Nu dau voie nimănui să mă lase muritor de foame! O să vedeţi voi! O să vedeţi că ştiu să lupt!

Ieşi, trântind uşa.

Capitolul VIII

În orăşelul Radoliszki, acolo unde o străduţă îngustă, care poarta numele lui Napoleon, dă în Piaţa Mică, botezată Piaţa Independenţei, e o clădire cu etaj, construită din cărămidă roşie. În ea sunt patru prăvălii. Cea mai mare şi cea mai arătoasă dintre ele e cea de pe colţ, proprietatea doamnei Michalina Szkopkowa. În prăvălie sunt de vânzare articole de papetărie, timbre fiscale şi poştale, aţă, panglici, nasturi, pe scurt: un adevărat bazar care mai avea şi tutun şi ţigări.

De câte ori venea Antoni Kosiba la Radoliszki, tocmai în prăvălia doamnei Szkopkowa îşi cumpăra tutun, ţigări şi chibrituri şi tot de aici mai cumpăra şi aţă de mătase.

Doamna Szkopkowa servea rar în prăvălie. Mai mult joia, când era zi de târg. De obicei avea de lucru până peste cap acasă, pe lângă cei patru copii şi în gospodăria ei frumuşică. La prăvălie se ajuta cu o fată tânără, orfană, care îşi îndeplinea cinstit şi conştiincios obligaţiile de vânzătoare, pentru locuinţă, masă şi zece zloţi pe lună.

Doamna Szkopkowa ştia să preţuiască şi alte calităţi ale fetei, în primul rând faptul că pe Marysia o simpatizau clienţii. O simpatizau pentru că era politicoasă, zâmbitoare, binevoitoare şi cum se spune, frumoasă. Mulţi dintre clienţii mai răsăriţi, ce să mai ascundem, intrau special în prăvălia doamnei Szkopkowa ca să mai stea de vorbă cu Marysia, să mai glumească cu ea şi să-i facă curte. Domnul farmacist, notarul, nepotul preotului paroh, moşierii din împrejurimi, inginerii din fabrică – nici unul nu pierdea ocazia să treacă după un pachet de ţigări sau după o carte poştală.

— Tu, Marynka, să ai grijă, spunea doamna Szkopkowa. Tu nu te uita la oricine şi nici la oameni însuraţi, dar dacă se nimereşte un flăcău cu situaţie, care îţi place, du şi tu o politică înţeleaptă. Cine ştie, poate ieşi chiar o căsătorie.

Marysia râdea.

— Mai am timp.

— În asemenea treburi, noi femeile n-avem niciodată timp. Iar tu cred că împlineşti în curând douăzeci de ani. E vremea. La vârsta ta eu aveam un fiu de trei ani. Să nu pierzi vremea cu oricine, şi nici prea sus să nu ţinteşti, că te frigi. Asta ţi-o spun eu!… De pildă cu domnişorul acela de pe motocicletă! Vine el, vine, dar să se-nsoare cu tine nici nu-i trece prin cap. Îi cunosc eu pe ăştia. Îi cunosc bine! Îşi dau ochii peste cap, te prind de mână, oftează, şi pe urmă… ruşinea de pe lume! Nu-ţi căuta nenorocirea cu lumânarea.

— Ce spuneţi, doamnă! râdea Marysia. Nici prin minte nu mi-a trecut aşa ceva.

— Bine, bine! Tatăl lui e mare bogătaş. Proprietar de moşie şi de fabrică. Îşi însoară fiul cu vreo contesă… Să ţii minte asta.

— Fireşte. Eu nici nu mă gândesc. Ce aţi văzut la el? Dacă-i fac vreunui client ochii dulci, adăugă în glumă, atunci bătrânului vraci de la moară.

Era adevărat. Marysia îl îndrăgise pe Antoni Kosiba. În primul rând o atrăgea meseria lui. În orăşel se spuneau tot felul de minuni despre el. Ziceau că pe cine atinge el cu mâna, îl însănătoşeşte, chiar de-ar fi pe moarte, că şi-a vândut sufletul diavolului, alţii spuneau că i-a dat puteri Maica Domnului de la Ostra Brama, ziceau că lecuieşte pe gratis, că ştie şi ierburi, care-i de ajuns să le bei ca să-l iubeşti pe cel care ţi le-a dat.

Şi apoi era tot timpul trist, tăcut şi avea nişte ochi atât de buni.

Şi se purta altfel decât oamenii simpli. Nu scuipa pe duşumea, nu înjura, nu alegea marfa. Venea, îşi scotea căciula, spunea pe scurt ce vrea, plătea şi mormăia:

— Mulţumesc, domnişoară.

Şi pleca. Aşa a fost până într-o zi de martie, când pe neaşteptate s-a pornit o ploaie. Vraciul tocmai era în prăvălie, iar afară ploua cu găleata.

S-a uitat pe fereastră şi a întrebat:

— Îmi daţi voie, domnişoară, să mai rămân până trece ploaia?…

— Dar, vă rog. Sigur că da. Luaţi loc.

A ieşit de după tejghea şi i-a oferit un scaun.

— Cum să plecaţi pe o ploaie ca asta, adăugă ea. E departe. V-ar uda tot până aţi ajunge la moară.

Atunci a zâmbit.

— Înseamnă că ştiţi că sunt de la moară?

— Ştiu, încuviinţă cu o mişcare a capului. Sunteţi vraci. Toată lumea vă cunoaşte. Dar nu sunteţi de prin părţile acestea, fiindcă vorbiţi altfel, cu alt accent.

— Sunt de departe, din Regat.

— Şi mama era tot din Regat.

— Doamna Szkopkowa?

— Nu, mama mea.

— Dumneavoastră nu sunteţi fiica proprietăresei?

— Nu. Eu lucrez aici.

— Dar mama unde e?

— A murit. Acum patru ani… de tuberculoză.

În ochii ei se iviră lacrimi, apoi adăugă:

— Dacă dumneavoastră aţi fi fost atunci pe aici, poate că aţi fi vindecat-o… Sărmana de ea. Altceva visa ea pentru mine. Dar să nu credeţi că mă plâng. Nici vorbă. Doamna Szkopkowa este foarte bună cu mine. Şi nu-mi lipseşte nimic… Poate cărţile… şi pianina.

— Dar tatăl dumneavoastră?

— Tata a fost conductor silvic pe moşia prinţesei Dubanţeva, în codrii Odrynului. Ah, ce frumos era acolo. Eram pe atunci o fetiţă mică. Am rămas numai cu mama. Săraca de ea, a trebuit să lucreze din greu. Câştiga cosând, dând lecţii de muzică. Întâi am locuit la Braslaw, pe urmă la Swieciany, spre sfârşit aici, la Radoliszki. Aici a murit mama şi eu am rămas singură pe lume. S-a îngrijit de mine preotul de dinainte, iar când a plecat în altă parohie, m-a lăsat în grija doamnei Szkopkowa. Mai sunt şi oameni buni pe lume. Dar e greu să n-ai pe nimeni cu adevărat apropiat.

Vraciul dădu din cap.

— Ştiu şi eu ce înseamnă asta.

— Nici dumneavoastră n-aveţi familie?

— Nici eu.

— Pe nimeni?

— Pe nimeni.

— Dumneavoastră aveţi cel puţin bucuria că vă iubesc oamenii, pentru că îi salvaţi. Ajutorarea aproapelui, alinarea suferinţelor trebuie să vă dea o mare satisfacţie. Omul se simte util. Să nu râdeţi de mine, dar eu din copilărie visam să fiu medic. Dacă trăia mama… Mă şi pregătisem pentru examenul de clasa a şasea şi trebuia să urmez gimnaziul la Vilnius.

Zâmbi trist şi dădu din mână.

— Ah, ce să-i faci?!

— Dumneavoastră, sunteţi o domnişoară cu carte?…

— Aş vrea să fiu. Acum e prea târziu. Bine că am ce mânca.

Pe tejghea era întins un lucru de mână: o faţă de masă cu flori colorate. Fata o luă şi începu să brodeze.

— Pot câştiga şi cu rochiţe şi cu alte mărunţişuri de îmbrăcăminte. Vedeţi, brodez. Asta-i pentru doamna Hermanowiczowa din Piaski.

— Brodaţi frumos.

— Mama m-a învăţat.

Au mai stat de vorbă vreo jumătate de oră. Când s-a oprit ploaia, vraciul şi-a luat rămas bun şi a plecat. Din ziua aceea însă trecea tot mai des pe la prăvălia doamnei Szkopkowa şi stătea mai mult de vorbă. O îndrăgise mult pe domnişoara Marysia. Îi făcea o mare plăcere numai

să se uite la ea, la chipul ei vioi, la mâinile ei delicate, la părul ei auriu şi pieptănat lins. Avea o voce clară şi sonoră, ochii ei mari şi albaştri priveau cu căldură şi simţea limpede că şi ea îl îndrăgeşte.

La moară, ca de obicei înainte de strângerea recoltei, era puţin de lucru. Începuseră lucrările de primăvară în câmp, iar oamenii n-aveau timp să bolească şi să se lecuiască. Aşa că nu mai veneau atât de mulţi pacienţi, iar Antoni tot a doua, a treia zi se ducea la orăşel. Nu mai ruga pe nimeni să-i facă cumpărături, ceea ce atrase atenţia familiei lui Prokop Mielnik.

— Ceva te trage pe tine la Radoliszki, spunea înţepător Zonia.

— Ce să-l tragă, glumea Wasil. Se duce la vreo muiere.

— Du-te de-aci, deşteptule! mormăia Antoni îmbufnat.

Cum însă în sat nu se poate ascunde nimic, în curând toţi ştiau că Antoni stă în prăvălia doamnei Szkopkowa.

— Ei, şi – ridicase din umeri Prokop, când i-a spus Zonia – e bărbat, Szkopkowa e o femeie ca lumea, nu-i nici bătrână şi are bani. Şi-i comerciantă. Dar tu ce-ţi bagi nasul unde nu-ţi fierbe oala.

Într-o zi a trecut pe la moară un negustor ambulant. Şi-a desfăcut desagii şi toată familia s-a adunat să-i admire marfa. Ce nu era acolo! Pânzeturi subţiri de fabrică şi percaluri colorate, şi poşete orăşeneşti din piele, şi brăţări, şi fel de fel de mărgele. O avere.

Manifestându-şi zgomotos admiraţia, femeile se uitau la fiecare lucru, îl măsurau, îl pipăiau. Şi se târguiau cu înverşunare, iar târguiala era anevoioasă, fiindcă negustorul primea nu numai bani, ci şi in, lână, ciuperci uscate.

Antoni stătea deoparte, dar când femeile s-au liniştit, s-a apropiat şi el de desagi. N-a cotrobăit mult în ei. A luat un cupon de mătase pentru rochie şi o brăţară de argint, lată, încrustată cu pietre verzi. A trebuit să-i dea negustorului multe sculuri de in şi un sul mare de lână.

Zonia se-mbujorase toată văzând acest schimb. Nu se îndoia că-i pentru ea. În schimb Olga era convinsă că Antoni cumpărase lucrurile pentru micuţa Natalka.

Se înşelaseră însă amândouă. A doua zi pe la prânz, vraciul a pornit spre orăşel cu o legătură sub braţ. Amândouă îl vedeau pe fereastră, iar Zonia, mai explozivă, începu să blesteme:

— Pentru broasca aia bătrână, pentru vaca aia! Frânge-i-s-ar picioarele pe drum!

Antoni a ajuns în orăşel întreg şi nevătămat. Cum a văzut pe fereastră că în prăvălie era o doamnă, a aşteptat până a ieşit, apoi a intrat şi el. Domnişoara Marysia l-a întâmpinat, ca de obicei, cu căldură:

— Frumoasă vreme, unchiule! E cald de parcă ar fi vara.

Nu se ştie de ce, îi spunea unchi. Aşa i-a venit ei în minte. Alte fete tinere se temeau de Antoni, ea nu simţea nici o teamă. Dimpotrivă, credea în bunătatea lui şi se revolta ori de câte ori cineva dădea de înţeles că vraciul de la moară era slujit de diavol.

— Cine are de-a face cu necuratul, spunea ea, acela face rău oamenilor şi trăieşte necinstit. Cât despre el nimeni nu poate spune nimic rău.

Nu există nici o cauză care să determine o fiinţă omenească să simpatizeze altă fiinţă omenească. Simpatia vine de undeva, din văzduh sau din afară. Nici Marysia nu ştia, de ce l-a îndrăgit pe vraci. Ajunge că se bucura ori de câte ori trecea pe la prăvălie. În ziua aceea se bucura cu atât mai mult, cu cât avea să-l roage ceva.

— Ce bine că ai venit, unchiule Antoni – îi spuse zâmbind. Am nevoie de dumneata, unchiule…

— Ce nevoie ai, domnişoară?

— Te rog să-mi promiţi că-mi îndeplineşti orice rugăminte.

Îşi mângâie barba şi o privi în ochi.

— Tot ce stă în puterile mele.

— Mulţumesc frumos! Aici pe strada Bisericii, stă o bătrână. Tare necăjită. În ultima vreme aşa i s-au umflat picioarele, încât nu mai poate merge. M-a implorat să te rog, unchiule, să treci pe la ea şi să-i dai un sfat.

— Fie! zâmbi. Trec pe la ea, cu toate că eu nu mă duc la oameni acasă. Dar nu e nimic pe gratis.

— Ea e tare săracă… începu Marysia cam încurcată.

— Nu despre asta-i vorba, o întrerupse el, dar ca răsplată trebuie să-mi faceţi plăcerea şi să primiţi acest dar.

Spunând asta puse pachetul pe tejghea.

— Ce-i asta? se miră ea.

— Uitaţi-vă. Nu-i mare lucru, dar vă prinde bine.

Marysia desfăcu pachetul şi se înroşi.

— Material… Şi brăţara…

— Vă rog să le purtaţi spre sănătate şi podoabă.

Marysia scutură din cap.

— Eu nu pot primi aşa ceva. Nu, nu! De ce?… De ce îmi faceţi asemenea cadouri?

— Mă refuzaţi? întrebă în şoaptă.

— Păi, cum pot eu!… Şi de ce?

— Fă-mi plăcerea asta, domnişoară. Primeşte. Dumitale rochiţa şi podoabele astea îţi prind bine, şi apoi e o mare bucurie pentru mine. Parcă ţi-aş da o parte din inima mea. Nu se cuvine să le refuzi. E un

semn de recunoştinţă. De recunoştinţă, că de când viu pe aici, mi-e mai uşor.

— Dar astea trebuie să fi costat scump!

— Ce să coste. Dădu din mână. Dumneata ştii, domnişoară, că eu n-am nevoie de nimic pentru mine… adică… aşa am crezut până acum că nu am nevoie, dar iată că am şi eu aiurelile mele, toanele mele… Şi mi-am zis că trebuie să ai pe cineva pe lume, – un sufleţel bun, să ai la cine să te gândeşti şi să-ţi fie mai uşor să trăieşti. Eu îmbătrânesc. Iar la bătrâneţe omul începe să tânjească după căldură. Te-am îndrăgit sincer, domnişoară. Ia-le, te rog! Nu-i un dar scump, e însă din inimă. Ia-l! Şi dumneata eşti singură şi eu sunt singur, dar singurătatea mea e grea, fiindcă sunt bătrân. Dă-mi voie, domnişoară, ca măcar din când în când să-ţi arăt că-ţi doresc numai binele.

Fata era emoţionată. A întins mâinile şi i-a strâns puternic palmele mari şi muncite.

— Mulţumesc, mulţumesc mult de tot, unchiule Antoni. Nu le merit, dar îţi mulţumesc.

Seara, când s-a întors acasă, i-a arătat doamnei Szkopkowa darurile primite.

— Cât e el de bun, doamnă, spunea. Ce sunt eu pentru el? O fată străină. Mi-a fost ruşine să le primesc, dar ştiam că l-ar durea refuzul meu.

— Ia te uită. Doamna Szkopkowa clătina din cap. Ai grijă să nu ţi semplinească prezicerea.

— Care prezicere?

— Că se-nsoară cu tine.

Marysia izbucni în râs.

— Ce spuneţi! Dumneavoastră se vede că nu-l cunoaşteţi! E bătrân şi nici nu-i trec asemenea gânduri prin cap. Şi apoi, adăugă semeaţă, e mai bun decât mulţi tineri.

Şi era aproape sinceră în ceea ce spunea. Aproape, căci cunoştea ea un tânăr care îi plăcea foarte mult. S-au cunoscut tot în prăvălie, dar de mult, cu doi ani în urmă. Era tânărul Czyński, fiul proprietarului de la Ludwikowo. Un an întreg n-a fost pe acasă. Studia ingineria. Dar vara şi-o petrecea la Ludwikowo, de unde venea deseori prin Radoliszki. Uneori cu părinţii, în automobil sau într-o trăsură frumoasă, şi atunci doar trecea pe la prăvălia doamnei Szkopkowa, alteori venea singur, călare sau cu motocicleta. Atunci stătea ore-n şir în prăvălie.

Băiatul era vioi, înflăcărat şi atât de frumos, cum nu mai văzuse Marysia în viaţa ei. Înalt, zvelt, negru ca smoala, bronzat. Numai ochii îi avea albaştri ca ea, altfel ar fi semănat cu un ţigan. Şi era plin de viaţă,

vesel, zgomotos încât atunci când trecea pe acolo părea că umple singur toată prăvălia. Râdea, cânta melodii noi (cânta foarte frumos!), făcea diferite scamatorii. O dată a sărit cu picioarele pe tejghea spre dezolarea şoferului care tocmai venise după el.

Dar cel mai mult îi plăcea cum povestea. Era tânăr, numai cu şapte ani mai în vârstă decât ea, dar, Doamne Dumnezeule, ce nu văzuse el, unde nu fusese! A străbătut toată Europa, a fost în America şi în diferite insule exotice. Şi cum povestea! Avea ce povesti, pentru că natura lui exuberantă îl băga în fel de fel de aventuri. Le înşira, parcă le scotea din mânecă.

Poate că l-ar fi socotit un mincinos, dacă n-ar fi vorbit toată lumea de scandalurile lui şi n-ar fi ştiut câte necazuri are domnul Czyński cu fiul. Odată, la Radoliszki, când era iarmaroc, a intrat călare în cârciumă şi s-a certat cu tânărul Zarnowski din Wieliszkowo, iar mai târziu s-a ajuns şi la duel. Altădată a aprins un foc mare pe calea ferată şi a oprit trenul. Multe anecdote circulau pe seama lui prin judeţ. Nu erau însă dintre acelea care să-l compromită ori să-l facă de ruşine.

Poate doar cele cu femeile. Se spunea că nu-i scapă nici una, că le curtează pe toate şi multe au vărsat lacrimi din cauza lui.

Marysia însă nu credea în bârfe. Şi nu credea din două motive. Domnul Leszek nici nu se uita la femei. Constatase chiar ea. De câte ori stătea mai mult în prăvălie, toate frumuseţile târgului alergau în fuga mare. Dacă vreuna vedea calul sau motocicleta în faţa prăvăliei, gonea ca nebună acasă, se gătea cu cea mai frumoasă rochie, îşi făcea părul cârlionţi, îşi punea cea mai bună pălărie şi venea, chipurile, după o carte poştală sau după hârtie de scrisori.

Iar Marysia râdea, fiindcă tânărul Czyński nici nu se uita la ele.

— Dumneata, domnule Leszek, îmi atragi clienţii, îi spunea când rămâneau iar singuri. Doamna Szkopkowa ar trebui să-ţi fie recunoscătoare.

— Dacă mai vine una, îi arăt limba! ameninţa el, prefăcându-se iritat.

Întâmplarea a făcut ca cinci minute mai târziu să intre doamna farmacistă. Era gătită ca de bal şi atât de parfumată încât cu greu se mai putea respira în prăvălie. Czyński, fără să stea mult pe gânduri, deşi nu i-a arătat limba, a făcut ceva mult mai grav: s-a prefăcut că strănută. Şi dacă a început, a tot strănutat până când doamna parfumată a plecat ca din puşcă din prăvălie, roşie şi ameţită de furie.

De atunci o ura pe Marysia şi de câte ori o întâlnea pe doamna Szkopkowa o asigura că nu va mai cumpăra de la ea nici de un bănuţ, câtă vreme va mai fi în prăvălie fata aceea oribilă.

Doamna Szkopkowa era necăjită pentru că pierdea o clientă, a şi

certat-o pe Marysia, cu toate că nici ea nu ştia de ce, aşa pentru orice eventualitate, dar n-a dat-o afară.

Farmacista poate că nu mai era tânără, dar era neîndoielnic frumoasă. Domnul Leszek nu se uita însă nici la altele mai tinere, nici chiar la cele care se îmbrăcau elegant ori proveneau din familii bune, ca nepoata de frate a preotului, ca fiica inginerului de drumuri sau ca domnişoara Pawlicka, sora doctorului. Fireşte, asta o măgulea pe Marysia. O măgulea cu atât mai mult, cu cât Leszek era îngrozitor de încrezut, ceea ce Marysia considera un mare defect. În timp ce faţă de ea era simplu şi vesel, faţă de alţi oameni se purta rigid şi-i privea de sus. Vorbea de la egal la egal numai cu moşierii mai înstăriţi din împrejurimi, pe ceilalţi îi dispreţuia. Repeta adesea că mama lui e din familie de conţi, iar tatăl provenea dintr-o familie de magnaţi, de senatori, şi că în tot voivodatul, în afară de neamul Radziwill şi Tyszkiewicz, nimeni n-are dreptul să ridice nasul mai sus decât Czyński.

Odată, Marysia n-a mai putut răbda şi i-a spus cu un zâmbet ironic:

— E foarte amuzant să vezi un tânăr bogat umblând cu nasul pe sus ca să se impună unei fete sărace, vânzătoare într-o prăvălie.

El s-a fâstâcit şi a jurat că n-a avut asemenea intenţie.

— Te rog să nu crezi, domnişoară Marysia, că sunt atât de snob şi de prost.

— Eu nu cred aşa ceva, i-a răspuns rece. Cred însă că dumneata subliniezi cu foarte mult tact diferenţa socială dintre noi…

— Domnişoară Marysia!

— … şi favoarea pe care mi-o faci binevoind să-ţi răpeşti din timpul dumitale preţios pentru a sta de vorbă cu o vânzătoare prostuţă şi săracă dintr-un orăşel prăpădit…

— Domnişoară Marysia! Dumneata mă scoţi din minţi!

— Nu am această intenţie, domnule. Obligaţia mea este să fiu politicoasă cu clienţii. Şi de aceea vreau să vă cer iertare că trebuie să mătur în prăvălie, iar praful ar putea să dăuneze preţioasei dumneavoastră sănătăţi, fără să mai vorbim de costumul londonez.

— Aşa vorbiţi? se ridică palid.

— Da, domnule.

— Domnişoară Marysia!

— Mai doriţi să vă împachetez ceva?

Se aplecă peste tejghea silindu-se să zâmbească.

Czyński lovi din toate puterile cu cravaşa peste tureacul cizmei.

— Mă împachetez eu singur şi mă duc la dracul! Adio, domnişoară! N-o să mă mai vedeţi curând!

— Drum bun!…

— Fir-ar să fie!

A ţâşnit din prăvălie, a sărit în şa şi a pornit în galop. Vedea pe fereastră cum goneşte ca un nebun prin piaţa nepavată a Independenţei, ridicând nori de praf.

Se aşeză şi căzu pe gânduri. Era convinsă că a procedat cum se cuvine, că trebuia să-i dea o lecţie acestui încrezut, şi totuşi îi părea rău.

— N-o să-l mai văd curând… Poate niciodată, oftă. Ce să fac? Poate că-i mai bine aşa.

A doua zi, la opt, când a venit să deschidă prăvălia, în faţa uşii aştepta pădurarul din Ludwikowo. Adusese o scrisoare. Czyński scria că din cauza ei şi-a stricat vacanţa, că nu se aştepta la aşa ceva de la ea, că a înţeles cu totul pe dos intenţiile lui, că l-a nedreptăţit şi l-a jignit, dar pentru că şi el s-a purtat nepoliticos, consideră că e de datoria lui de gentelman să-i ceară scuze.

„Pentru ca să-mi înec aceste amare amintiri, scria la sfârşit, plec la Vilnius, şi voi bea până mă va lua dracul, aşa cum v-aţi dorit.”

— Aştept răspuns, domnişoară? întrebă pădurarul.

S-a gândit o clipă. Nu, de ce să-i scrie? Ce rost are?

— Nu am nici un răspuns, spuse. Te rog să-i transmiţi domnului că-i doresc numai bine.

Trecuseră trei săptămâni şi Czyński nu apăruse. Îi era puţin dor de el, ba chiar şi-a ghicit dacă va veni şi dacă va intra în prăvălie. În a treia săptămână a primit o telegramă. Nu-i venea să-şi creadă ochilor: era prima telegramă pe care o primea în viaţa ei. Era trimisă din Krynica şi suna astfel:

„Lumea e plictisitoare stop, viaţa e lipsită de sens stop, oare farmacista se mai parfumează stop, dumneata eşti cea mai frumoasă fată din Europa centrală, stop, păcat stop, Lech”.

Trei zile mai târziu, în Radoliszki se auzi iar huruitul motocicletei, dând de ştire întregului orăşel că tânărul Czyński s-a întors pe meleagurile natale. Marysia abia reuşi să ajungă la oglindă şi să-şi aranjeze părul, că el şi dăduse buzna în prăvălie.

În fond îi era foarte recunoscătoare pentru această vizită, dar nu voia să se trădeze. Se temea să nu-şi închipuie că ţine atât de mult la prezenţa lui. Asta însă îl supără şi-i strică întâmpinarea cordială la care

se aştepta.

După câteva fraze convenţionale, Czyński spuse:

— Dumneata condamni snobismul meu, dar snobii au măcar această calitate că ştiu să facă efortul de a fi politicoşi chiar şi atunci când nu au chef de aşa ceva.

Marysia ar fi vrut să-l asigure că faţă de ea nu trebuia să facă eforturi, că întoarcerea lui şi faptul că s-a gândit la ea acolo, în Krynica, i-a făcut o mare plăcere… Dar în loc de aşa ceva s-a auzit spunând:

— Ştiu că aceasta este politeţea dumitale.

A străfulgerat-o cu o privire plină de ură.

— Da, da! Aveţi dreptate!…

— Nu mă-ndoiesc.

— Cu atât mai bine.

— Mă mir doar că faceţi atâtea eforturi.

Izbucni într-un râs care i se păru sarcastic.

— O, câtuşi de puţin. E un automatism. Vedeţi dumneavoastră, educaţia mi-a inoculat automatismul unor forme cuviincioase în relaţiile cu oamenii…

Fata îşi plecă privirile.

— Admir acest lucru.

Czyński se întoarse brusc. Nu-i vedea faţa, dar era convinsă că strângea din dinţi.

Încă o dată ar fi vrut să facă pace. Înţelegea că trebuie să spună ceva împăciuitor, că îl tratează nedrept, că el nu se va mai întoarce dacă nu aude de la ea nici un cuvânt amabil. Înţelegea, dar nu reuşea să facă acest pas spre capitulare.

— Adio, domnişoară! spuse şi ieşi repede, fără să mai aştepte răspuns.

Numai pentru că a intrat o clientă nu s-a pornit pe plâns.

Asta s-a-ntâmplat în urmă cu un an. Până la sfârşitul vacanţei, Czyński nu s-a mai arătat niciodată în Radoliszki. Pe urmă a venit iarna, o iarnă lungă, pe urmă primăvara. Despre tânărul Czyński se mai bârfea, ca de obicei, iar la urechile Marysiei ajungeau din când în când diferite ştiri. Se spunea că a fost la practică în străinătate, că avea să se căsătorească cu o baroneasă din Poznan, că prinţii baronesei veniseră chiar în vizită la Ludwikowo.

Marysia primea totul cu indiferenţă. Niciodată nu-şi făcuse iluzii în ceea ce-l privea pe tânărul Czyński. Şi apoi îi făcea reproşuri neîntemeiate.

În timpul iernii a trecut pe la Radoliszki caravana cinematografică. Instalat în hangarul pompierilor cu tot frigul pătrunzător de acolo, trei

seri la rând, cinematograful n-a dus lipsă de public. Rulau nişte filme americane, iar doamna Szkopkowa, cu toate că ascultase atâtea cazanii care încriminau desfrâul arătat pe ecrane, s-a hotărât, în sfârşit, să vadă cu ochii ei acel desfrâu şi să-i aprecieze gradul de nocivitate. Dar pentru că se temea că nu va înţelege multe lucruri, a luat-o cu ea pe Marysia, atât din consideraţie pentru educaţia ei, cât şi pentru faptul cu Marysia mai fusese la cinematograf.

Într-adevăr, Marysia fusese la cinematograf în oraşe mari ca Braslaw şi Swieciany, dar pe atunci era încă un copil. Acum se gândea la filmele acelea şi îi plăcea mai cu seamă unul dintre ele. Era povestea unei fete de la ţară, pe care nimeni nu o băga de seamă prin părţile ei. Toţi o socoteau o sărăntoacă. Când a ajuns însă într-un oraş mare, într-un magazin uriaş, prin care se perindă zilnic mii de cumpărători, a cunoscut-o şi s-a îndrăgostit de ea un pictor celebru şi bogat, care a ştiut să vadă în ea şi frumuseţe, şi farmec, şi caracter…

— Da, se gândea cu melancolie Marysia. Poate că într-un oraş mare e posibil, dar dacă rămânea la ţară, tristă ar fi fost soarta ei.

În ceea ce o privea, ştia că nu va pleca niciodată de aici. Iar aici… ce bărbat s-ar putea îndrăgosti de ea şi ar putea s-o ia în căsătorie… Avea destulă minte ca să nu se gândească nici o clipă la fiul proprietarului de la Ludwikowo. Nici părinţii lui n-ar fi de acord, nici lui nu i-a trecut prin cap aşa ceva şi nici ea nu-şi dorea să fie soţia unui asemenea bogătaş. Ea căra rudelor şi cunoştinţelor lui pachetele din prăvălie până la trăsură, cum ar putea deci s-o trateze ca pe o egală cu ele.

Cu totul altfel şi-ar închipui ea viitorul dacă domnul Leszek ar fi un funcţionar obişnuit, fără avere, un meşteşugar sau chiar şi un gospodar.

Atunci ar fi cu totul altfel!

Îl socotea culmea frumuseţii bărbăteşti. În nici o fotografie din filme, în nici o ilustrată din prăvălie (şi erau atâtea) n-a văzut un băiat mai atrăgător decât el. Îi plăcea din toate punctele de vedere. Chiar şi mândria, îngâmfarea asta a lui, nu era un defect la care să nu poţi închide ochii. De altfel dacă ar fi un modest om al muncii, n-ar fi atât de încrezut.

A venit şi primăvara iar Marysia dacă se mai gândea la tânărul Czyński, apoi se gândea ca la un personaj din visurile ei şi nu ca la viitorul proprietar al moşiei din Ludowikowo.

Personajul acesta poate că nu ocupa în imaginaţia ei un loc prea important, dar permanent şi de neclintit. De neclintit pentru că nu mai exista spaţiu pentru alţii. În împrejurimi nu lipseau tinerii care îi acordau

atenţie Marysiei, fără să-şi ascundă sentimentele, dar nu făceau nici o impresie deosebită asupra ei.

A venit şi iunie, un iunie călduros şi exuberant. Orăşelul înconjurat de marea vălurită a grânelor verzi, semăna cu un mănunchi uriaş de tei şi mesteceni, sub care se ascundeau, ca nişte flori modeste, căsuţele albe şi roşii, abia vizibile, printre tufele de iasomie, liliac şi floarea-miresei. În zilele de sărbătoare, când te întorceai dintr-o plimbare mai lungă, ţi se părea că nu există pe lume un colţişor mai liniştit şi mai frumos decât acesta. De departe nu se vedeau uliţele nepavate, pline de hârtoape, nici grămezile de gunoi din curţi sau porcii tolăniţi în băltoace.

Soarele strălucea pe cerul senin, peste câmp trecea o boare blândă, înmiresmată, iar sufletul îţi era uşor şi fericit.

În zilele de lucru Marysia pleca de la prăvălie abia după şapte. Iar în prăvălie era o zăpuşeală insuportabilă. Pomii sădiţi de curând în jurul pieţei dădeau încă prea puţină umbră sau aproape deloc, iar zidurile se încălzeau, aşa de tare încât produsele de tutun trebuiau duse ziua în pivniţă, de teamă să nu se prefacă în pulbere. În schimb seara, Marysia închidea cât mai repede prăvălia şi înainte de a se întoarce acasă alerga la Zwirowka. Zwirowka era un pârâiaş, pe care vara îl trecea şi o găină fără să-şi ude penele, dar care în două locuri, lângă şosea şi după biserică, se revărsa în două iazuri late şi destul de adânci. Lângă şosea se scăldau bărbaţii, iar după biserică femeile, de obicei fetele tinere.

După baie îi mai rămânea destul timp ca s-o ajute pe doamna Szkopkowa în gospodărie iar pe urmă să ia o carte în mână. Marysia citise de mult toate cărţile din biblioteca parohială, le citise şi pe cele din mica bibliotecă a şcolii generale din localitate. I se mai întâmpla să împrumute câte un roman sau un volum de versuri de la puţinii intelectuali ai locului. Şi era avidă de cărţi. Multe le ştia aproape pe de rost, printre ele două franţuzeşti şi una germană, pe care le citea mai des, ca să nu uite limba.

Cea franceză era un volum vechi şi uzat din versurile lui Musset, proprietatea fostului preot. Odată, la prăvălie, era cu ea în mână, când a intrat bătrânul şi dragul ei oaspete, vraciul de la moară.

— Dar ce citeşti dumneata, domnişoară? întrebă, aşa într-o doară.

— Nişte poezii, foarte frumoase poezii… Versuri. Dar sunt în franceză.

— În franceză?

— Da, unchiule. Le-a scris Musset.

Vraciul întoarse cartea spre el, se aplecă asupra ei şi Marysiei i se

păru că încearcă să citească. Buzele lui se mişcară încet, dar se ridică imediat.

Era palid iar ochii lui parcă se tulburaseră.

— Ce ai, unchiule Antoni? întrebă uimită şi uşor speriată.

— Nimic, nimic…

Clătină din cap şi îşi strânse tâmplele.

— Ia loc, unchiule. Ieşi de după tejghea şi îi oferi un scaun. Astăzi e o căldură groaznică, cred că ţi-a făcut rău.

— Nu, fii liniştită, domnişoară. Mi-a şi trecut.

— Slavă Domnului. M-am speriat… În ceea ce priveşte cartea, ascultă ce limbă frumoasă. Cred că poţi să n-o cunoşti, dar tot simţi frumuseţea ei, mai ales în poezie.

Întoarse câteva pagini şi începu să citească. Dacă şi-ar fi ridicat pentru o clipă ochii de pe carte, ar fi văzut imediat că ceva se întâmplă cu Antoni Kosiba. Dar Marysia citea pentru ea. O delectau fluiditatea şi sonoritatea strofelor, vioiciunea rimei şi sentimentele poetului care trăia disperarea a două inimi despărţite fără milă de capriciile sorţii şi în care dorul arde, cu o flacără tot mai potolită, dorul care devenise singura lor raţiune de a exista.

Când sfârşi îşi ridică ochii: întâlni privirile buimăcite ale vraciului aţintite asupra ei.

— Ce s-a-ntâmplat?

Sări de la locul ei. Şi atunci auzi cum repetă, cât se poate de exact, ultima strofă. Nu se putea înşela, cu toate că şoptea cu o voce hârâită.

— Dumneata… dumneata… începu, dar el, parcă ar fi încercat să-şi amintească ceva, spuse:

— Da… capriciile sorţii. Precum copacul smuls cu rădăcini cu tot… Ce-i asta?… Ce-i asta?…

Se ridică împleticindu-se.

— Doamne! Unchiule Antoni! Unchiule! strigă ea.

— Mi se-ntunecă mintea, spuse respirând greu. Mi se-ntunecă de parcă aş înnebuni… Ce cai trec pe acolo?… De ce am venit eu aici?… După tutun… Spune ceva, domnişoară… Vorbeşte-mi…

Marysia mai degrabă simţi decât înţelese ce vrea. Începu să vorbească repede că sunt caii din Piaski, că probabil doamna Hermanowiczowa venise după cumpărături, ori să plătească o slujbă pentru sufletul bărbatului ei, că în fiecare lună dă…

Debita tot ce-i venea ei în minte şi îl ţinea pe vraci de mâinile lui mari.

Se liniştea încetul cu încetul. Se aşezase, dar tot mai respira greu. Marysia i-a adus un pahar cu apă, pe urmă a dat o fugă până în pivniţă

după tutun şi l-a împachetat. Cum se apropia şapte, şi-a zis că nu-l poate lăsa singur.

— Mai aşteaptă, unchiule, un sfert de ceas, pe urmă închid şi te conduc o bucată de drum. Bine?

— De ce, domnişoară? Mă duc singur.

— Dar dacă eu vreau să fac o plimbare.

— Bine, se învoi resemnat.

— Poate vrei să aprinzi o ţigară?… Ţi-o răsucesc eu.

— Aprind, încuviinţă dând din cap.

Când au ajuns în şosea, a început să-şi revină.

— Se întâmplă să mi se facă rău, spuse. Cred că e ceva la creier. Înainte, cu mult înainte, nu mi se întâmpla.

— Dă, Doamne, să nu se mai repete, spuse Marysia şi-i zâmbi afectuos. Asta-i de la soare.

Vraciul scutură din cap.

— Nu, dragă domnişoară! Nu-i de la soare.

— Atunci de la ce?

Tăcu vreme îndelungată, apoi oftă:

— Nici eu nu ştiu.

Pe urmă mai adăugă:

— Şi nu mă mai întreba de asta, fiindcă deîndată ce încep să mă gândesc, să-mi forţez memoria s-ar putea să se dezlănţuie iar răul acela în mine.

— Bine, unchiule Antoni. Să vorbim despre altceva.

— Nu, nu trebuie, domnişoară. Întoarce-te. Prea lung drum pentru picioruşele dumitale micuţe.

— Eee, nu-s deloc micuţe. Dar dacă dumneata vrei să rămâi singur, eu mă întorc.

Se opri, zâmbi, o strânse uşor la pieptul lui şi o sărută cu blândeţe pe frunte.

— Dumnezeu să te răsplătească, domnişoară, spuse şi se îndepărtă.

Marysia porni spre orăşel. Gestul şi sărutul neaşteptat al acestui om nu numai că nu-i pricinuiseră vreo supărare, dar parcă o mai liniştiseră după toate cele întâmplate. Acum înţelegea şi mai clar că în acest vraci bătrân găsise o fiinţă cu inimă de aur şi apropiată de a ei. Era convinsă că nimeni pe lume nu nutreşte pentru ea sentimente mai nobile şi mai fierbinţi, că în caz de vreo nenorocire el e singurul care i-ar sări în ajutor.

Dar mai înţelegea că acest prieten bun are şi el nevoie de ajutor, că asupra lui trebuie să se fi abătut o mare nenorocire, că în sufletul lui se

petrece ceva misterios şi de nepătruns.

Criza la care asistase în prăvălie, îi sugera mii de ipoteze fantastice. Pentru o minte sănătoasă fiecare dintre ele era o aberaţie, dar având de ales între banal şi neverosimil, Marysia alegea, prefera să aleagă întotdeauna neverosimilul. De aceea i se părea că Antoni Kosiba, vraciul de la moară, este un personaj romantic, misterios, poate că sub sumanul lui se ascunde un prinţ sau un nefericit care a comis cândva o crimă – fireşte fără să vrea sau într-un moment de furie – şi s-a autocondamnat să trăiască simplu şi să se sacrifice pentru binele altora.

Nu, nu se înşela, nu se putea înşela, doar auzise limpede cum recitase poezia în limba franceză. Un ţăran simplu nu putea s-o repete aşa. Şi apoi înţelesese conţinutul poeziei!… Cum s-ar putea explica una ca asta?…

— Să presupunem, se gândea ea, că în peregrinajul său a ajuns cândva în Franţa sau în Belgia. E posibil. Mulţi ţărani emigrează şi pe urmă se întorc.

Dar un asemenea raţionament şi o astfel de dezlegare a misterului erau prea prozaice. Iar dacă era aşa, atunci de ce a fost atât de şocat?… Oare nu se ascunde aci o tragedie?… Fără îndoială că poezia i-a adus aminte de ceva, a trezit în el amintiri dureroase.

— Trebuie să fie un om neobişnuit, îşi spunea cu convingere.

Convingerea aceasta devenea cu atât mai puternică, cu cât îşi amintea mai multe amănunte care-i confirmau supoziţia. Felul de a fi al acestui om, aparent, dar numai aparent şi superficial, asemănător cu felul de a fi al oamenilor simpli. Delicateţea lui, altruismul…

Era sigură că a dat de urma unui mare şi captivant mister şi s-a hotărât să-l dezlege. Încă nu ştia cum va proceda, ştia însă că nu va cunoaşte odihna până nu va descoperi miezul acestei taine.

Între timp s-au întâmplat lucruri care i-au canalizat gândurile şi preocupările în cu totul altă direcţie.

Capitolul IX

Pe la mijlocul lunii iunie, într-o dimineaţă devreme, în piaţă s-a oprit un automobil mare albastru. În Radoliszki toţi îl cunoşteau şi ştiau că e al moşierului din Ludwikowo. Automobilul s-a oprit în faţa prăvăliei de coloniale a Mordkăi Rabinowa. De la fereastra prăvăliei doamnei Michalina Szkopkowa se vedea ca-n palmă cum coboară întâi domnul Czyński, pe urmă doamna Czynska şi, la sfârşit, fiul lor, Leszek.

Marysia se retrase repede de la fereastră. Reuşise doar să vadă că tânărul inginer mai slăbise şi că avea pe el un costum gri deschis, în care arăta şi mai bine decât de obicei.

Era convinsă că din clipă în clipă uşa se va deschide şi el va intra în prăvălie. Constată cu uimire că inima îi bate tot mai repede. Îşi spuse că s-ar putea să fie îmbujorată, iar el ar putea crede că din cauza lui.

De atâtea ori îşi imaginase cum îl va primi. Acum, când era atât de aproape, nu-şi mai amintea nimic din planurile făcute. Ştia doar că se bucură, că se bucură copilăreşte de venirea lui.

— Cel mai bine e să nu-mi fac nici un plan, hotărî ea, şi să mă port potrivit cu purtarea lui. S-ar putea să intre şi să ceară doar un pachet de ţigări… Ca orice client.

Asta ar fi fost urât din partea lui şi numai la gândul acesta Marysia se întristă, mai cu seamă că acum, mai mult ca oricând, era convinsă că toamna trecută a fost nepoliticoasă şi nedreaptă cu el.

— Chiar de-ar cere numai ţigări, îşi spuse, eu tot trebuie să fiu amabilă. De-ar veni mai repede.

El însă nu veni deloc.

După un sfert de oră de aşteptare, Marysia se apropie cu băgare de seamă de fereastră şi văzu că familia Czyński se urcă în automobil. Maşina întoarse şi porni spre Ludwikowo.

— A plecat, spuse ea cu voce tare şi în prima clipă îi păru nespus de rău.

Abia seara, stând în pat, începu să se gândească la toate cele întâmplate şi ajunse la concluzia că asta încă nu înseamnă nimic. Chiar dacă ar fi vrut să treacă pe la ea, n-a făcut-o pentru că părinţii se grăbeau, iar el nu voia să le atragă atenţia asupra faptului că se cunosc, ceea ce sigur nu le-ar fi fost pe plac. A adormit liniştită.

A doua zi însă pe la prânz a electrizat-o huruitul cunoscut al motocicletei. Se auzea de departe. Spre surprinderea ei, huruitul nu slăbea. Într-adevăr, motocicleta a trecut vâjâind prin piaţă, prin faţa ferestrelor şi s-a dus mai departe.

Devenise clar că uitase de ea, că nici nu se gândea s-o mai vadă.

— Aşa?… îşi spuse. E mai bine…

Dar nu era mai bine. Nu putea nici să brodeze. Îi tremurau mâinile. De câteva ori s-a înţepat dureros în deget. Nu se putea gândi la altceva. Dacă s-a dus pe şosea, înseamnă că s-a dus la familia Zenowicz. Familia Zenowicz era foarte bogată şi avea două fete de măritat. De multă vreme lumea îl şi potrivise pe tânărul Czyński cu una dintre ele. Dar atunci cât de adevărat era zvonul despre baroana din Poznan?…

— În definitiv, se gândi ea cu amărăciune, ce mă priveşte pe mine? Însoară-se cu cine vrea. Îi urez să-şi găsească cea mai potrivită şi mai frumoasă soţie. Dar e oribil din partea lui că nu trece să schimbe măcar o vorbă. Doar nu-l muşc. Eu nu vreau nimic de la el.

Czyński s-a întors chiar înainte de şapte. Uşa prăvăliei (cu totul întâmplător) era deschisă, iar Marysia (tot întâmplător) stătea în prag.

A trecut. Nici n-a întors capul. Nici nu s-a uitat.

— Poate că-i mai bine aşa, se consola Marysia. Doamna Szkopkowa are dreptate că n-ar trebui să mă gândesc la el.

În aceeaşi seară, dirigintele poştei locale, domnul Sobek, a avut o plăcută surpriză. A întâlnit-o pe domnişoara Marysia în drum spre casă şi când i-a propus să facă o plimbare cu el până la Trei Peri, ea a acceptat fără să stea pe gânduri. N-ar fi însemnat nimic deosebit dacă ar fi fost vorba de oricare altă fată din Radoliszki. Sobek se putea socoti liniştit printre bărbaţii care se bucurau de succes la femei. Era tânăr, prezentabil, funcţionar cu perspectiva unei frumoase cariere, fiindcă toţi ştiau că unchiul lui era o persoană importantă în direcţia judeţeană. În afară de aceasta cânta dumnezeieşte la mandolină, o mandolină frumoasă, încrustată cu sidef, de care nu se despărţea decât la serviciu.

Mandolina, ca şi celelalte calităţi ale domnului Sobek, atrăgeau tinerele fete. Pe toate, aproape pe toate, cu o singură excepţie, foarte dureroasă pentru domnul Sobek. Ce-i drept, domnişoara Marysia a fost întotdeauna amabilă cu el, dar nu şi-a manifestat niciodată dorinţa de a se cunoaşte mai bine. De fiecare dată evita să meargă cu el la patinoar, la plimbare sau la dans.

Dacă domnul Sobek ar fi fost un tânăr vanitos, de mult ar fi încetat să se mai învârtă în jurul Marysiei. El era însă un tânăr cinstit, realist, fără capricii, răbdător şi cum se remarca printr-o mare stabilitate a gusturilor, din când în când îşi reînnoia propunerile.

Şi iată că în ziua aceasta se convinse că alesese tactica cea mai potrivită.

Mergeau alături pe drumul spre Trei Peri, cunoscut tuturor tinerilor şi bătrânilor din Radoliszki, pe care bătrânii cândva, iar acum tinerii mergeau perechi, şi pe care doamna farmacistă îl poreclise cu răutate Promenada Vacilor, fiindcă vacile tot pe drumul acesta erau scoase la păşune.

De la ferestrele casei parohiale, de unde preotul, grijuliu cu morala oiţelor lui, vedea drumul ca-n palmă, putea să spună cu o anumită precizie câte cununii va oficia în anul viitor. Şi ale cui. Era de-ajuns să constate că un tânăr sau altul „participă" la promenadă cu una şi aceeaşi domnişoară. În limbaj colocvial se spunea că „el umblă cu ea", iar asta însemna preludiul căsătoriei; în cel mai rău caz o manifestare certă a dragostei. De ce o găseau tocmai în plimbare şi nu în statul pe loc, în şedere sau în altă poziţie a corpului omenesc, la asta nimeni nu s-a gândit în Radoliszki. Şi cu siguranţă nu s-a gândit nici domnul Sobek în timpul plimbării lui cu domnişoara Marysia la Trei Peri.

El se gândea numai şi numai la domnişoara Marysia, la faptul că e săracă, dar mai instruită şi mai educată decât altele, că e şi mai frumoasă, iar cu o asemenea soţie nu s-ar ruşina nici un funcţionar de stat, chiar de ar avea un rang ameţitor de înalt. Domnul Sobek îşi exprima gândurile zdrăngănind uşor la instrument (aşa îi plăcea să-i spună mandolinei sale) melodia unui tango la modă: „Ai să mă iubeşti, Lolita?…"

Din păcate, deşi înţelegea aluzia subtilă a tangoului, deşi bănuia intenţiile virtuosului cântăreţ, deşi simţea o anumită recunoştinţă pentru atenţia care i-o acorda, domnişoara Marysia nu putea împărtăşi starea de spirit a partenerului ei. Acceptase să meargă cu el la plimbare ca să mai uite, să se convingă ea singură că Sobek este un băiat cinstit, că n-ar trebui să se ferească de el, că ar fi un soţ potrivit pentru ea. Chiar ideal. Nu bea, nu făcea scandaluri, nu gonea cu motocicleta, şi ce-i mai important: se remarca printr-o statornicie nemaiîntâlnită. Nu aşa ca alţii. Şi ce-i dacă nu-i prea inteligent, dacă are maniere de om simplu. Asta nu-i ceva ruşinos…

Zadarnice au fost însă toate argumentele de necontestat, toată bunăvoinţa ei, plimbarea care a luat sfârşit la lumina lunii, atmosfera romantică, înfrumuseţată cu muzică şi discuţii. Marysia s-a întors acasă dezamăgită, tristă şi hotărâtă să nu mai meargă niciodată la Trei Peri, nici cu domnul Sobek, nici cu altcineva.

Noaptea a avut un vis îngrozitor. Se vedea pe ea şi pe tânărul Czyński. Goneau pe motocicletă cu o viteză demenţială, fugind de un incendiu, care mereu îi ajungea. Deodată, în faţa lor s-a deschis o prăpastie şi ei au căzut pe fundul ei stâncos… Şi era mult sânge, iar el

i-a spus:

— Din cauza ta mor.

Simţea şi ea că moare, şi a început să strige după ajutor.

Când a deschis ochii şi s-a dezmeticit din somn, o văzu pe doamna Szkopkowa aplecată deasupra ei.

— Ferească Dumnezeu de visul rău! o auzi spunând. Ce ai visat de ai ţipat aşa?

În prima clipă Marysia ar fi vrut să-i povestească visul, dar amintindu-şi că doamna Szkopkowa se pricepe la tălmăcit visele, preferă să tacă. Poate că însemna ceva neplăcut pentru domnul Czyński, pe care doamna Szkopkowa şi aşa nu-l iubea. Putea să-i spună vreo răutate.

— Am ţipat?… Nu ştiu de ce, spuse Marysia. Poate că am visat ceva. Visele se uită atât de uşor.

Marysia însă nu uitase. A doua zi când a zărit caii din Ludwikowo şi pe domnul Lech în brişcă, a tresărit. Era convinsă că de data aceasta nu o va ocoli.

S-a înşelat din nou. A trimis vizitiul după ţigări! Vizitiul!

Se vede că o evita cu îndârjire. Evenimentele ulterioare au confirmat în întregime această opinie. Nu era zi în care să nu vină la Radoliszki. Uneori în brişcă, alteori călare, dar cel mai des cu motocicleta. Anul trecut nu venea atât de des. Acum însă parcă îi făcea în necaz Marysiei, sau poate că avea alte motive, pe care ea nu le putea desluşi.

De câte ori era fără ochelari de motociclist, Marysia putea observa că era tras la chip, slab şi avea înfăţişarea unui om posomorât şi îndârjit.

— Poate că i s-a întâmplat ceva? se nelinişti ea, dar se mustră repede pentru gândurile negre atât de pripite: cu ce drept şi de ce mă neliniştesc eu?!…

În cele din urmă o cuprinse apatia. Nu mai alerga la fereastră la ropotul copitelor, la huruitul trăsurii sau al motocicletei, ba se străduia nici să nu le mai audă.

Când îşi pierduse şi ultimele speranţe, s-a-ntâmplat.

Era în douăzeci şi patru iunie. În prăvălie forfota începuse încă de cu dimineaţă. Ca de obicei, cu ocazia onomasticii preotului, copiii de la orfelinat, surorile de caritate şi alţi localnici cumpărau multe felicitări. Abia pe la nouă s-a mai liniştit, şi a avut şi Marysia timp să coboare în pivniţă după tutun, ca să expună măcar câteva pachete în vitrină. Le-a luat în şorţ şi a urcat pe scară. S-a întors şi parcă tot sângele i s-a adunat în inimă: la doi paşi de ea stătea el.

Nu mai ştia dacă a scos vreun ţipăt, nu ştia că pachetele de ţigări i-

au căzut din şorţ. Ştia doar că pământul se învârteşte cu o viteză nebună, şi că s-ar fi prăbuşit cu siguranţă, dacă el n-ar fi prins-o-n braţe şi n-ar fi ţinut-o puternic, lipită de pieptul lui.

De câte ori a încercat mai târziu, niciodată n-a reuşit să-şi aducă aminte pas cu pas, clipă cu clipă acea întâmplare minunată şi extraordinară. Ţinea minte doar privirea lui aspră, supărată parcă, şi cuvintele învălmăşite pe care nu le înţelesese atunci, dar care păreau să se reverse în sângele ei.

Pe urmă cineva a intrat în prăvălie şi s-au îndepărtat.

Cu siguranţă clientului i s-a părut ameţită sau lipsită de simţul orientării. Nu putea înţelege ce vrea, nu reuşea să-i spună cât costă. După ce clientul a plecat cu pachetele, Marysia a izbucnit în râs.

— M-am prostit de tot! Ce i-am putut eu da în loc de hârtie de scris! Doamne! Uită-te şi dumneata!

Arătă cele mai diferite lucruri întinse pe tejghea şi râdea, fără să-şi poată stăpâni râsul fericit. Ceva tresărise în ea. Ceva se trezise la viaţă, ceva nou, minunat, luminos, înaripat, ca o pasăre mare şi albă.

Czyński stătea nemişcat şi o privea încântat. Cândva îi scrisese într-o telegramă că o consideră cea mai frumoasă fată… Acum însă era atât de frumoasă, cum n-o mai văzuse niciodată.

— Frumos! Foarte frumos, spunea Marysia. Să veniţi de atâtea ori în oraş şi să nu treceţi pe la mine! Credeam că v-aţi supărat.

— Că m-am supărat? Glumiţi! Eu v-am urât!

— De ce?

— Pentru că nu vă puteam uita, domnişoară Marysia. Pentru că nu puteam nici să mă distrez, nici să lucrez.

— Şi de aceea când treceaţi prin faţa prăvăliei, întorceaţi capul în altă parte?

— Da! De aceea. Ştiam că nu vă plac, că mă dispreţuiţi!… Până acum nici o femeie nu m-a dispreţuit. Şi mi-am dat cuvântul de onoare că n-am să vă mai văd niciodată.

— Aţi săvârşit două lucruri urâte: întâi când v-aţi dat cuvântul, apoi când l-aţi călcat.

Czyński scutură din cap.

— Domnişoară Marysia, nu m-aţi condamna dacă aţi şti ce înseamnă dorul.

— Cum se poate! se revoltă ea. De ce să nu ştiu ce înseamnă dorul? Poate că ştiu mai bine decât dumneavoastră.

— Nu! făcu un semn cu mâna. E imposibil. Dumneavoastră nu puteţi avea nici cea mai mică idee despre dor. Dumneavoastră ştiţi că uneori mi se părea că m-am scrântit?… Da! Că m-am scrântit!… Nu mă

credeţi? Atunci uitaţi-vă.

Scoase din buzunar o broşurică subţire, roz.

— Ştiţi ce-i asta?

— Nu.

— E un bilet de vapor pentru Brazilia. Cu un sfert de oră înainte de ridicarea ancorei, a trebuit să-mi iau lucrurile şi în loc să plec în Brazilia am venit la Ludwikowo. N-am putut, pur şi simplu n-am putut! Pe urmă a venit cel mai mare chin! Mă străduiam să-mi respect cuvântul dat, dar nu puteam renunţa la Radoliszki. Nu puteam provoca o întâlnire cu dumneavoastră, dar ea putea avea loc întâmplător. Nu-i aşa?… Atunci nu mi-aş fi călcat cuvântul.

Marysia se întunecă brusc.

— Se pare că aţi procedat greşit călcându-vă cuvântul.

— De ce? se revoltă el.

— Fiindcă… aţi avut dreptate să nu mă mai vedeţi.

— Am fost un idiot! strigă convins.

— Nu, aţi fost un om rezonabil. Pentru amândoi… Fiindcă nu are nici un sens.

— Ah, da?… Chiar atât mă dispreţuiţi, încât nu vreţi nici să mă vedeţi?

L-a privit drept în ochi.

— Nu! Ca să fiu sinceră, şi mie mi-a fost foarte dor de dumneavoastră, poate…

— Marysienka! Întinse braţele spre ea.

Clătină din cap.

— O clipă, să vă spun tot. Aşteptaţi. Mi-a fost foarte dor. Mi-a fost rău… Atât de rău… Am… plâns…

— Draga mea! Minunea mea!

— Dar, continuă ea, am ajuns la convingerea că am să vă uit mai uşor dacă nu ne vedem. La ce poate duce cunoştinţa noastră? Dumneavoastră sunteţi destul de rezonabil ca să ştiţi mai bine decât mine.

— Nu, o întrerupse, sunt destul de rezonabil ca să ştiu că nu aveţi dreptate. Eu vă iubesc. Fireşte, dumneavoastră nu puteţi şti ce înseamnă dragostea. Dar dumneavoastră mă simpatizaţi. Ar fi o nebunie să ne condamnăm în continuare la despărţire. Întrebaţi la ce poate duce?! Oare nu-s frumoase, nu-s îndeajuns de convingătoare şi de importante întrevederile noastre, discuţiile, prietenia noastră? Ce vă deranjează să vă vedeţi cu mine?… Vă rog să mă ascultaţi!…

Asculta atentă şi nu putea să nu-i dea dreptate, nu putea fiindcă voia să fie convinsă. Iar el ştia să fie convingător.

De fapt, nici nu putea să-i interzică să intre într-o prăvălie în care avea acces orice client. Iar cu clienţii trebuia să vorbească politicos.

Aşa că, din ziua aceea, domnul Loch Czyński venea zilnic, iar calul sau motocicleta lui din faţa prăvăliei stârneau senzaţie în tot orăşelul, fel de fel de comentarii şi invidie care, prin firea lucrurilor, s-au transformat în ceea ce se numea scandal public.

Ce-i drept, în sensul strict al cuvântului, nimeni nu avea cunoştinţă de vreun act scandalos. Vizitele tânărului inginer într-o prăvălie în care uşa era deschisă oricui, nu puteau sugera nimănui bănuieli care s-o compromită pe domnişoara Marysia. Invidia oamenilor nu ţine însă seama de evidenţă. Aproape fiecare fată din Radoliszki se putea lăuda cu câte un admirator, nici unul însă nu se putea compara cu tânărul Czyński. Atunci de ce acest frumos brunet a ales-o tocmai pe venetica asta de la Szkopkowa? Dacă tot a vrut să-şi găsească o domnişoară din orăşelul acesta, putea să-şi găsească una şi mai frumoasă, şi mai înstărită, şi mai demnă de el din toate punctele de vedere. Fireşte, părinţii acestor fete mai demne, împărtăşeau indignarea copilelor, o împărtăşeau şi tinerii care se plimbau cu ele la Trei Peri. Iar asta însemna opinia publică din Radoliszki.

Dacă în pofida sensibilităţii sale înnăscute, Marysia nu a sesizat modificarea opiniei publice din Radoliszki, asta se datora faptului că era prea absorbită de propriile-i trăiri. Iar trăirile acestea erau atât de noi şi atât de tulburătoare, încât toată lumea înconjurătoare i se părea înceţoşată, ireală, întâmplătoare şi lipsită de însemnătate.

Marysia abia acum îşi dădea seama că iubeşte. Cu fiecare zi această convingere devenea tot mai clară, tot mai profundă. În zadar încerca ea să lupte împotriva ei. Sau mai degrabă nu în zadar, pentru că tocmai datorită acestei lupte, datorită nevoii de a ceda în faţa forţei sentimentelor se realiza o potenţare a acelei ciudate şi tulburătoare vrăji, a acelei ameţeli ce o prindea ca un vârtej care-ţi taie respiraţia, te ameţeşte şi te învăluie din toate părţile cu atingeri nevăzute, transparente, te imobilizează, te răpeşte şi te duce…

— Iubesc, iubesc, iubesc, îşi spunea de mii de ori pe zi, iar în spusele ei era şi uimire, şi bucurie, şi teamă, şi fericire, şi admiraţie pentru marea descoperire din sufletul ei, care nu ştiuse până acum că poartă în el un giuvaier atât de preţios.

Şi totul era cu atât mai ciudat, cu cât, de fapt, nu se petrecea nimic nou. Dacă nişte martori străini ar fi vrut şi ar fi putut asculta discuţiile dintre cei doi tineri în prăvălia doamnei Szkopkowa, ar fi rămas dezamăgiţi. Czyński venea, îi săruta Marysiei mâna, pe urmă îi povestea despre călătoriile şi aventurile lui sau citeau împreună cărţile

aduse de el. De obicei erau versuri. Uneori povestea şi Marysia despre copilăria ei, despre mama ei, despre planurile ei, din păcate nerealizate. S-a schimbat poate numai faptul că ea îi spunea lui: domnule Leszek, iar el pur şi simplu: Marysia. Fireşte, când nu-i auzea nimeni.

Poate că s-ar fi schimbat mai multe dacă Marysia ar fi fost de acord. Domnul Leszek încercase de multe ori să o sărute, dar ea a protestat întotdeauna cu atâta vehemenţă şi cu atâta teamă, încât lui nu-i rămânea decât să se resemneze.

Pe urmă el pleca, iar ea se gândea tot restul zilei la ceasurile trecute şi la cele care vor veni mâine.

După închiderea prăvăliei se întorcea acasă, gânditoare, contemplându-şi bucuroasă propria fericire, plină de înţelegere pentru căsuţele din jur, pentru copacii verzi, pentru întregul univers, pentru toţi oamenii pe care îi întâmpina cu un zâmbet deschis.

De aceea nu vedea privirile lor neprietenoase, chipurile lor dispreţuitoare, invidia şi răutatea lor. Şi iată că într-o zi s-a întâmplat ceva care avea să lase urmări foarte neplăcute.

În Radoliszki locuia de ani de zile o familie de curelari, vestită în tot judeţul. Familia Wojdyllo provenea din nobilimea scăpătată, dar cu vechi tradiţii, şi acesta era primul argument pentru stima şi preţuirea de care se bucura în orăşel; al doilea era faptul că din moşi-strămoşi erau cunoscuţi ca cei mai buni curelari. O şa, un căpăstru sau un harnaşament de la Wojdyllo din Radoliszki aveau mare căutare, cu toate că adesea erau mai scumpe decât cele din Vilnius. Capul acestei familii înstărite şi respectate era în vremea aceea Pankracy Wojdyllo, pe care lumea îl poreclise Domnia-sa, fiindcă îi plăcea să repete acest cuvânt, iar lui trebuiau să-i urmeze în meserie Jozef şi Kalikst, în timp ce al treilea fiu, Zenon, era socotit, atât de familie, cât şi de tot orăşelul, un vlăstar nereuşit!

Tatăl său voia să-l facă preot. L-a trecut cu greu pe flăcăul cel leneş prin cele şase clase de gimnaziu şi l-a înscris la seminar. Toate necazurile şi cheltuielile n-au folosit însă la nimic. În zadar îi creştea inima bătrânului când, spre uimirea târgului, i-a venit fiul în sutană de seminarist. N-a trecut nici un an şi l-au dat afară de la seminar. Zenon spunea că a plecat el de bună voie, fiindcă nu avea înclinaţie, dar oamenii povesteau că înclinaţiile lui spre votcă şi femei l-au dus la eliminarea din rândurile viitorilor păstori de suflete. În favoarea acestor zvonuri părea să pledeze comportarea de mai târziu a ex-seminaristului. Mai mult stătea în cârciumă decât în biserică şi la ce femei de pe strada Kramna se ducea, mai bine să nu vorbim.

Cum ştia latineşte, ar fi putut lucra la farmacie. Cel puţin aşa credea

tatăl lui. Dar şi de data aceasta s-a înşelat. Zenon a abandonat repede farmacia. Şi în problema asta circulau diverse poveşti, care nu puteau fi verificate, fiindcă domnul Niemira, farmacistul din Radoliszki, nu făcea parte dintre oamenii vorbăreţi şi apoi era prieten cu bătrânul Wojdyllo.

Şi iată că acest Zenon Wojdyllo, trecând într-o zi împreună cu câţiva tineri, pe lângă prăvălia doamnei Szkopkowa, tocmai când Marysia închidea prăvălia, a oprit-o şi i-a vorbit aparent, pe tonul cel mai prietenos din lume.

— Bună seara, domnişoară Marysia, ce lucruri bune se mai aud?

— Bună seara, i-a răspuns ea zâmbind. Mulţumesc de întrebare.

— E cam incomod la dumneavoastră…

— De ce-i incomod? se miră ea.

— Ei, o fi doamna Szkopkowa femeie de treabă, dar să nu se gândească ea la atâta lucru, îi spuse cu compătimire.

— La ce?

— La canapea.

— La o canapea? făcu ea ochii mari.

— Sigur că da. În prăvălie nu-i decât tejgheaua aceea îngustă şi tare. Nu e loc pentru doi, mai ales cu Czyński.

Tinerii izbucniră în râs.

Marysia încă nu înţelegea unde bate, dar presimţind o mârşăvie, ridică din umeri.

— Nu ştiu ce vreţi să spuneţi…

— Suzana cea virtuoasă nu ştie ce spun, se adresă Zenon camarazilor. Dar ştie cum se face.

Urmă altă explozie de râsete.

Tremurând din tot trupul, Marysia scoase cheia din uşă, coborî repede scările şi porni în fugă spre casă. Genunchii i se înmuiaseră, capul îi vâjâia, iar inima îi bătea, mai să-i sară din piept.

Nimeni, până atunci, n-o jignise atât de brutal şi de murdar. Nu făcuse nimănui nici un rău, nu spusese nimănui un cuvânt urât. Nici măcar în gând. Şi deodată…

Se simţea aşa, de parcă cineva ar fi aruncat pe ea o găleată cu lături. Alerga, dar în urechi îi răsunau strigăte, râsete şi fluierături.

— Doamne, Doamne… şoptea cu buzele tremurânde. Cât e de groaznic, de josnic…

Se străduia să-şi revină, să-şi stăpânească hohotele de plâns ce se adunau în ea, dar nu reuşea. Ajunse până la gardul casei parohiale, se sprijini în el şi izbucni în hohote.

Străduţa din spatele grădinilor era una dintre cele mai puţin umblate. Trebuia o coincidenţă nemaipomenită, ca tocmai atunci

domnul Sobek, dirigintele poştei din Radoliszki, să se ducă la grădinarul preotului după căpşuni. Văzând-o pe Marysia plângând, întâi s-a mirat, pe urmă s-a îndoioşat şi, în sfârşit, s-a hotărât s-o consoleze.

Bănuia care poate fi cauza lacrimilor. Ştia şi el că tânărul Czyński stă toată ziua în prăvălie.

I-a sucit fetei capul, a făcut-o să se îndrăgostească, iar acum a părăsit-o, îi trecu prin minte domnului Sobek.

Îi atinse Marysiei braţul şi începu să-i vorbească:

— Nu merită să plângeţi, domnişoară Marysia. V-o spun din inimă şi din raţiune. Nu merită. Timpul trece, durerea se vindecă. Păcat de ochi. Dumneavoastră sunteţi de o mie de ori mai de preţ decât el. Să-i pară lui rău. V-a nedreptăţit, o să-şi primească el pedeapsa. În lume nu se pierde nimic. Aşa-i legea. Nimic nu se pierde. Cum e şi cu grebla. Calci pe ea, şi când nici nu te aştepţi, grebla se ridică şi buf cu coada în frunte… Aşa-i legea. Hai, nu mai plângeţi, domnişoară Marysia…

Îl înduioşau plânsul ei şi neputinţa lui de a o consola. Era şi el gata să izbucnească în lacrimi. O mângâia uşor pe spatele cutremurat de hohote.

— Liniştiţi-vă, domnişoară Marysia, liniştiţi-vă. Nu trebuie, nu merită. V-a nedreptăţit… v-a nedreptăţit. E un om rău. Fără conştiinţă.

— Dar de ce, de ce?!… Ce-i drept, nu mi-a plăcut… niciodată… Dar nu i-am făcut nici un rău.

Sobek stătu pe gânduri.

— De cine vorbiţi?

— De el, de Wojdyllo…

— De bătrân? se miră Sobek.

— Nu, de… ex-seminarist.

— De Zenon?… Dar ce v-a făcut huliganul acela?

— M-a împroşcat cu injurii oribile… În faţa oamenilor. Aşa ruşine!… Aşa ruşine!… Cum mai ies eu acum în lume?

Îşi frângea mâinile.

Sobek simţi că tot sângele i se urcă în cap. Câtă vreme crezuse că Czyński o nedreptăţise pe Marysia, privise totul cu resemnare, ca pe o acţiune a unor forţe superioare, împotriva cărora nu ai ce face. Dar când a aflat că e vorba de tânărul Wojdyllo, l-a cuprins furia.

— Şi ce v-a spus? întrebă el, străduindu-se să fie calm.

Dacă n-ar fi fost atât de deznădăjduită şi atât de iritată, cu siguranţă că Marysia nu s-ar fi încumetat să se destăinuie. Dacă ar fi avut timp să mediteze, şi-ar fi dat seama că nu avea nici un rost să-i spună domnului Sobek şi nici altcuiva toate cele întâmplate. Acum însă îşi dorea prea mult să simtă compasiunea cuiva. Aşa că i-a povestit cum a

putut, cu întreruperi, toată povestea acelei groaznice întâmplări.

Ascultând, Sobek s-a liniştit, ba chiar a şi râs.

— Iar dumneavoastră vă uitaţi la un prost ca ăsta, spuse. Ori vorbeşte el, ori latră un câine, totuna e. N-aveţi de ce vă necăji.

— Dumneavoastră vă e uşor să vorbiţi aşa…

— Uşor sau nu, n-are importanţă, iar Zenon nu-i de luat în seamă. Ce-i el pentru dumneavoastră?… Să-l scuipi şi atât…

— Chiar şi atât. Şi-a şters lacrimile. Oamenii au auzit, se răspândeşte prin oraş. Ce am să mă fac eu?

— Ei, domnişoară Marysia, ce să faceţi? Important e că aveţi conştiinţa curată.

— N-o să creadă toţi că e curată.

— Cine-i cinstit, crede, cine-i rău găseşte murdărie şi-n biserică. Pe cei răi nu trebuie să-i iei în seamă. A fost, a trecut, s-a dus. Vedeţi, îi arătă coşuleţul, mă duc la grădinar după căpşuni. Nu veniţi cu mine? Sunt nişte căpşuni bune, mari. Şi dulci…

Marysia zâmbi.

— Mulţumesc, mă grăbesc să ajung acasă… La revedere!

— La revedere, domnişoară Marysia. Şi n-aveţi de ce vă necăji.

S-a oprit şi i-a spus:

— Dumneavoastră sunteţi atât de bun cu mine. N-am să uit asta niciodată.

Sobek făcu o grimasă şi dădu din mână.

— Ce bunătate. O nimica toată. La revedere.

A intrat în grădină fredonând un tangou. Şi-a ales căpşunile, s-a târguit, a plătit şi a plecat acasă. Le-a pus în două farfurii adânci, a pisat în piuliţă nişte zahăr, le-a presărat cu multă pudră, ca să intre zahărul în ele. Îi plăcea să facă totul sistematic.

Între timp a fiert apa pentru ceai, a scos din dulap pâinea, untul. Aceasta era cina lui. Astăzi, pentru că era sâmbătă, o încheia cu un desert excelent: o farfurie cu căpşuni zemoase şi aromate. A doua farfurie o păstra pentru prânzul de a doua zi.

Pe urmă şi-a spălat tacâmurile, le-a şters, le-a pus la locul lor, şi-a luat din cui frumoasa lui mandolină şi a ieşit.

Vara, sâmbătă seara, tot tineretul era pe străzi, mai cu seamă pe Promenada Vacilor. Domnul Sobek întâlnea la tot pasul cunoscuţi. Cu unii se oprea, stătea de vorbă, glumea, pe alţii doar îi saluta de departe. A mers pe strada Wilenska, pe strada Napoleon, pe urmă s-a dus la Trei Peri şi s-a-ntors. Fetele încercau să-l atragă, fiecare în grupul ei. Întotdeauna e plăcut să asculţi ceva muzică. El însă se scuza şi se plimba singur, zdrăngănind din când în când strunele mandolinei.

Când a ajuns în strada Oszmianska, a zărit în pridvor la Lejzor câţiva tineri. Stăteau şi fumau.

— Hei, domnule Sobek, strigă unul dintre ei. Ia vino şi cântă-ne ceva.

— Nu prea am chef.

Sobek se opri.

— Lasă cheful, se auzi altă voce. Ia loc aici cu noi, şi-ţi vine cheful.

— Eu cu voi nu iau loc, răspunse Sobek.

— Dar de ce?

— Fiindcă printre voi e o scârbă, iar eu nu vreau să am de-a face cu scârbele.

O clipă s-a aşternut tăcerea, apoi a treia voce întrebă:

— La cine te gândeşti, dacă nu ţi-e cu supărare?

— Eu la el nu mă gândesc, spuse liniştit Sobek. Eu îl dispreţuiesc. Iar dacă eşti curios să afli despre cine-i vorba, domnule Wojdyllo, apoi să ştii că despre dumneata.

— Despre mine?

— Da, despre dumneata, domnule ex-seminarist! Dumneata eşti pentru mine o scârbă şi nu vreau să fiu în societatea dumitale.

— De ce jigneşti un om, domnule Sobek? se auzi o altă voce împăciuitoare.

— Nu un om, ci o vită. Mai rău, un huligan.

— E beat sau ce-i cu el?!… strigă Zenon.

— Beat?… Nu, domnule Wojdyllo, eu nu sunt băutor. Sunt complet treaz. Nu ca dumneata, care dormi prin şanţuri. Care te porţi neruşinat cu fetele. Numai un porc beat, să-mi fie cu iertare, poate arunca unei fete nevinovate şi lipsite de apărare cuvinte atât de murdare în plină stradă. Asta e.

Şi zdrăngăni câteva măsuri din valsul Manevrele toamnei.

— El vorbeşte despre Maryska aia de la Szkopkowa, observă unul dintre ei.

— Sigur că despre ea, confirmă Sobek. Despre ea, pe care o scârbă ca stimatul domn Wojdyllo…

— Termină, odată, strigă Wojdyllo. Ajunge!

— Dumitale îţi ajunge, mie nu!…

— Vezi-ţi de nasul dumitale!

— Şi dumneata ai putea să-ţi vezi de al dumitale. Numai că-i întuneric. Nu se vede de la distanţă. Iar până aici nu cobori, pentru că ţi-e frică.

— De ce, de ce să-mi fie frică, prostule?

— Ţi-e frică să nu-ţi pocesc mutra!…

— Liniştiţi-vă, nu merită, îi sfătui cineva cu blândeţe din pridvor.

— Sigur că nu merită să-mi murdăresc mâinile, conveni Sobek pe acelaşi ton.

— O să-ţi pocesc eu mutra! urlă Zenon.

Şi înainte ca ceilalţi să-l fi putut opri, sări din pridvor. În întuneric se produse învălmăşeală. Se auziră câteva lovituri surde, apoi un trosnet puternic. Frumoasa mandolină a domnului Sobek se făcuse ţăndări în atingere cu ţeasta ex-seminaristului. Adversarii se înşfăcară şi se prăbuşiră sub gard.

— Dă-mi drumul, se auzi vocea sugrumată a lui Zenon.

— Ţine, huligane, ţine, ţine, ca să nu uiţi!

Vocea lui Sobek era însoţită de bufnetele loviturilor.

— La mine sari tu!… Ţine! Ţine! Te mai legi de fete? Ai?

— Nu!

— Atunci ţine, ca să nu uiţi!

— Nu mă mai leg, jur!

— Atunci mai ţine, ca să nu-ţi uiţi jurământul! Na! Mai na!

— Ajutor, fraţilor! se miorlăia Zenon.

În jur se adunaseră mai multe persoane atrase de bătaie, dar nimeni nu-i sări în ajutor. Sobek se bucura de stima tuturor, aşa că până şi cei care nu ştiau despre ce fusese vorba, preferau să creadă că dreptatea este de partea lui, cu atât mai mult, cu cât adversarul era un scandalagiu detestat. Nici camarazii lui Zenon nu se simţeau obligaţi la solidaritate. În adâncul sufletelor fuseseră de la început de partea lui Sobek. De altfel, Zenon sărise la bătaie.

— Domnilor, se auzi o voce din mulţime, ajunge, ajunge!

— Terminaţi, adăugă alta.

Sobek se ridică. Lejzor ieşi din casă cu o lampă cu gaz în mână. La lumina ei se vedea tot dezastrul săvârşit pe învelişul exterior al lui Zenon. Hainele sfâşiate, ochii învineţiţi, nasul spart. O vreme îşi plimbă limba prin gură, apoi scuipă câţiva dinţi.

Sobek îşi scutură hainele, îşi adună de pe jos resturile cutiei de la mandolină, ce se legănau jalnic atârnate de strune, îşi drese glasul şi se îndepărtă tăcut.

Începură să se împrăştie şi alţii, fără să spună şi fără să întrebe nimic. A doua zi însă orăşelul vuia ca un stup. După slujbă, în faţa bisericii, nu se vorbea de nimic altceva. Toată lumea cunoştea exact cauzele şi desfăşurarea conflictului. În general i se dădea dreptate lui Sobek şi oamenii se bucurau de pedepsirea lui Zenon. Pe de altă parte însă era condamnată şi Marysia. O dată, că ea a fost cauza, a doua oară că vizitele lungi ale tânărului Czyński în prăvălie nu pledau în

favoarea moralităţii tinerei domnişoare.

Şi apoi nu se făcea ca pentru o venetică, o vânzătoare de prăvălie, să se bată doi oameni din societatea orăşelului, un funcţionar şi fiul unei familii bogate şi respectate.

Toată lumea era curioasă să afle cum va reacţiona familia Wojdyllo. Unii îi întrebau, aşa în treacăt, pe fraţii lui Zenon, dar ei ridicau doar din umeri.

— Nu-i treaba noastră. Se-ntoarce tata, ştie el ce face. Într-adevăr, Domnia-sa nu era în Radoliszki. Plecase după cumpărături la curelarii din Vilnius.

Marysia a aflat de bătaia pe care a primit-o Zenon, dis-de-dimineaţă. Au venit două vecine şi au povestit totul, cu lux de amănunte. Dacă doamna Szkopkowa a primit ştirea cu satisfacţie, ca pe o pedeapsă a divinităţii fiindcă Zenon părăsise sfânta slujbă duhovnicească, Marysia era desperată. Îşi făcea reproşuri că fusese atât de guralivă. De ce s-a plâns ea acestui mărinimos domn Sobek?! I-a făcut atâtea necazuri. Cine ştie ce urmări va avea. Bătrânul Wojdyllo nu va trece cu vederea molestarea fiului său. Cu siguranţă se vor adresa tribunalului, îl vor reclama la direcţia poştelor. Domnul Sobek poate să-şi piardă postul din cauza gestului său nobil…

Fără îndoială, Marysia îi era recunoscătoare, dar simţea un anumit regret. S-a sacrificat pentru ea, s-a expus, a intrat de bunăvoie în toată bârfa asta care se va hrăni multă vreme cu numele lui. Şi datorită acestui fapt a devenit creditorul ei, al Marysiei. Chiar dacă n-ar scoate nici o vorbă, fiecare privire a lui îi va spune:

— Ţi-am apărat onoarea, demnitatea şi bunul renume, şi nu mi se cuvine nici o răsplată?

Şi mai era ceva. Marysia îşi dădea seama că din cauza scandalului, va deveni obiectul tuturor bârfelor, care îi vor otrăvi viaţa.

Aşa că n-a minţit când s-a scuzat că nu poate merge la slujbă fiindcă o doare capul. Într-adevăr, se simţea bolnavă, nefericită şi deprimată. Toată duminica a stat în casă, a plâns şi s-a gândit ce o să fie de acum încolo. Dacă ar fi putut să fugă de aici, să plece cât mai departe… Chiar şi la Vilnius. S-ar apuca de orice muncă, s-ar face slujnică… Nu avea însă bani de drum şi nu-şi făcea iluzii că doamna Szkopkowa i-ar putea împrumuta. Nici doamna Szkopkowa şi nici altcineva din orăşel. Poate… doar…

Aşa şi-a adus aminte de vraciul de la moară. Unchiul Antoni nu i-ar refuza nimic. Iată un om, singurul om care i-a mai rămas.

Începu să-şi alcătuiască în grabă un plan. Seara, când se lasă întunericul, o ia prin spatele grădinilor şi se duce la joagăr, iar de acolo

la moară!… Pe drum închiriază o căruţă şi în zori ajunge la gară. De acolo îi trimite o scrisoare doamnei Szkopkowa… Şi lui, domnului Leszek.

Inima Marysiei se strânse. Dar ce se va întâmpla dacă el nu va voi să vină la Vilnius?…

Şi toate proiectele s-au năruit…

Nu, de o sută de ori prefera să suporte aici, zilnic, bârfa, batjocura, ponegririle şi chiar ruşinea, decât să renunţe la posibilitatea de-a vedea ochii şi gura lui, şi părul lui, de-a asculta vocea lui gravă şi dragă, de-a simţi atingerea mâinilor lui puternice şi frumoase.

— Fie ce-o fi, s-a hotărât ea.

Mai era o soluţie: să-i destăinuie totul. Doar e mult mai învăţat decât ea, şi cu siguranţă găseşte cea mai bună soluţie.

Aşa ceva n-ar face însă niciodată. Ştia că nimeni din orăşel nu va îndrăzni să-i spună motivul conflictului dintre domnul Sobek şi fiul lui Wojdyllo. De altfel, domnul Leszek nu intra în vorbă cu nimeni de aici. Dacă însă ar afla de scandal, ar fi gata să intre la bănuieli şi să creadă să Sobek avea anumite drepturi ca să-i ia apărarea Marysiei, iar atunci…

— Nu, nu-i spun nimic, nimic! hotărî ea. Aşa e cel mai înţelept.

Dimineaţa a pornit de acasă cu capul aplecat şi mergea atât de repede de parcă ar fi alergat-o cineva. A răsuflat uşurată abia când a intrat în prăvălie. S-a privit în oglindă şi a constatat cu părere de rău că ultimele întâmplări şi cele două nopţi nedormite lăsaseră urme pe chipul ei. Era palidă şi avea cearcăne la ochi. Asta a descumpănit-o şi mai mult.

— Dacă mă vede cum arăt, îşi spunea, i se face silă de mine. Ar fi mai bine să nu vină.

Era ora unsprezece şi Marysia devenea tot mai neliniştită.

— M-am gândit într-un ceas rău să nu vină! îşi reproşă.

Clopotul bisericii bătea de amiază, când Marysia zări caii din Ludwikowo. Domnul Leszek nu era însă în brişcă. Vizitiul şedea pe capră căscând. Doamna Michalewska cea grasă, menajera de la Ludwikovo, coborî şi se duse după cumpărături. Marysia ar fi vrut să alerge până la brişcă şi să întrebe de domnul Leszek, dar s-a abţinut şi bine a făcut, fiindcă n-a trecut nici un ceas şi pe stradă se auzi huruitul motocicletei.

Era gata să izbucnească în plâns de fericire. Domnul Leszek n-a observat însă nici paloarea ei, nici lacrimile din ochi. A intrat ca un uragan, a făcut câteva sărituri ca într-un *mazur*[10] şi a strigat:

— Vivat genialul mecanic! Trăiască! Felicită-mă, Marysienka! Am

crezut că mă iau toţi dracii pe căldura asta, dar m-am încăpăţânat.

A început să-i povestească cum i s-a stricat motocicleta pe drum, cu câtă greutate a reparat singur defecţiunea, cu toate că putea veni cu brişca odată cu doamna Michalewska.

Era atât de mulţumit de el, încât radia de fericire.

— *Pân' la mândra când te duci, toate drumurile-s dulci!* strigă el.

— Ce te-ai murdărit, domnule Leszek! Îţi aduc imediat nişte apă.

Tocmai turna apă în lighean, când intră doamna Szkopkowa cu prânzul. Le aruncă o privire aspră, dar nu spuse nimic.

— Domnul Czyński a trebuit să-şi repare motocicleta, îi explică Marysia. S-a mânjit cu unsoare şi a vrut să se spele.

— N-am să stropesc prea mult, adăugă Czyński.

— Nu face nimic, răspunse rece doamna Szkopkowa şi ieşi.

Inginerul nu luă deloc în seamă răceala proprietăresei prăvăliei. Îi explica vesel Marysiei ce defecţiune avusese la motor şi cât de ingenios a reuşit s-o repare. Treptat fata îşi recapătă şi ea naturaleţea.

— Ce frumos râzi tu! îi spunea Czyński.

— Obişnuit.

— Tocmai că nu obişnuit! Îţi jur, Marysia, că din toate punctele de vedere, dar absolut din toate punctele de vedere, tu eşti neobişnuită. Iar dacă-i vorba de râs… fiecare om râde altfel.

Şi începu să dea monstre din râsul diferitelor persoane. Era atât de hazliu şi făcea nişte grimase, încât ar fi mişcat şi un mort. Cel mai mult şi cel mai bine o imita pe menajera cea grasă, pe doamna Michalewska.

Nu ştia că exact în clipa aceea, doamnei Michalewska îi venea mai degrabă să plângă decât să râdă, şi asta tocmai din cauza lui.

Vizitiul observase că în timp ce se cocoţa în brişcă, menajera era îmbujorată, de parcă abia venise de lângă plită. Tot drumul o auzea cum bombănea ceva în spatele lui, cum ofta şi gemea.

— Trebuie să se fi întâmplat ceva, şi-a spus vizitiul.

Şi se întâmplase. Doamna Michalewska aflase în orăşel nişte lucruri atât de groaznice, încât nici nu-i venea să creadă şi n-ar fi crezut dacă n-ar fi fost mărturia mai multor persoane şi dacă n-ar fi văzut cu ochii ei unde şi-a lăsat domnul Leszek motocicleta şi unde a stat două ceasuri bătute pe muchie.

Cei doi murgi mărunţi, dar bine hrăniţi, alergau la trap, dar doamnei Michalewska i se părea că brişca abia se mişcă. Mereu se uita înainte, socotind câţi kilometri mai erau până la Ludwikowo.

În sfârşit, dincolo de pădure peisajul se deschidea. Câmpul înclinat cobora spre linia albastră a lacului ce se zărea la orizont. Pe malul

lacului erau aşezate în rânduri simetrice cubuleţele caselor din cărămidă roşie. Pe o colină, în mijlocul unor buchete de verdeaţă, se albea un palat înalt şi zvelt, socotit în tot judeţul a opta minune, dacă nu a lumii, atunci cel puţin a ţinuturilor din nord-est. Numai doamna Michalewska nu împărtăşea această euforie. Prefera vechiul palat de lemn, mai întins şi mai intim decât cel nou, în care s-a născut, a crescut şi a muncit de copilă.

Nu putea să-i ierte stăpânului de-un leat cu ea, bătrânului Czyński, că în loc să reconstruiască exact casa arsă în timpul invaziei, a ridicat un palat modern, şi cu două etaje, de parcă ar fi ţinut cu tot dinadinsul ca bătrânele picioare ale menajerei să aibă cât mai multe trepte de urcat şi de coborât.

Cu toate că era absorbită de alte gânduri, doamna Michalewska sacrifică şi de astă dată un oftat acestei bizare inovaţii, cu care, în pofida anilor scurşi, nu reuşise să se obişnuiască.

Intrând pe poartă, trăsura coti pe o alee laterală a parcului şi se opri la scara de serviciu. Doamna Michalewska era prea iritată ca să se mai ocupe personal de descărcatul şi depozitarea în cămară a rezervelor aduse. Se avântă ca locomotiva unui accelerat prin bucătărie, prin oficiu şi prin sufragerie, gâfâind poate ceva mai puternic decât o cerea oboseala şi viteza ei de deplasare.

Ştia unde îi poate găsi la ora asta pe doamna şi pe domnul Czyński, şi nu s-a înşelat. Erau pe terasa dinspre miazănoapte. Doamna Eleonora, ţeapănă şi dreaptă în corsetul ei, stătea pe un scaun tare, netapisat (de altele nici nu voia să audă) şi era cufundată în lectura unor registre ale fabricii. În spatele ei stătea contabilul, domnul Slupek, cu o mutră de nefericit, care parcă dintr-o clipă în alta urma să fie supus la cazne. Capul lui chel, asemănător unei gogoşi mari, roşietice, era acoperit cu broboane dese de sudoare. La celălalt capăt al terasei, într-un fotoliu mare de trestie, şedea domnul Stanislaw Czyński, înconjurat de vrafuri incredibile de ziare.

Michalewska s-a oprit tăcută în mijlocul terasei ca un monument al groazei.

Domnul Czyński îşi coborî ochelarii şi întrebă:

— Ce s-a întâmplat Michalesia?

— Nenorocire! gemu ea.

— N-ai găsit lămâi?

— Ah, ce lămâi!… Com-pro-mi-te-re!

— Ce s-a-ntâmplat? întrebă domnul Czyński, liniştit, dar cu mai mult interes, lăsând deoparte ziarul.

— Ce s-a-ntâmplat?… Un adevărat scandal!… Credeam că mor de

ruşine. Tot târgul nu vorbeşte decât de asta! Numai de el!

— De cine?

— Ei, de iubitul nostru Leszek.

— De Leszek?

Doamna Czynska îşi ridică privirile şi spuse:

— Ţine minte, domnule Slupek. Întrerupem la poziţia asta, 1482 zloţi şi 24 de groşi.

— Da, doamnă. Contabilul răsuflă uşurat. Douăzeci şi patru de groşi. Pot să plec?

— Nu, rămâi. Ce spui, Michalesia?

— Despre domnul Leszek! Ruşine pentru întreaga familie! Am aflat nişte lucruri, încât…

— Atunci te rog să le repeţi. Cu siguranţă nişte bârfe, spuse cu o linişte deplină doamna Czynska.

— În Radoliszki se bat, se omoară din cauza domnului Leszek al nostru. Dirigintele poştei şi-a spart ghitara în capul lui şi s-au tăvălit prin toată piaţa. I-a spart nasul! I-a rupt dinţii…

— Cui? sări domnul Czyński. Lui Leszek?

— Nu, băiatului Domniei-sale, curelarul.

— Şi ce ne priveşte pe noi?

— Fiindcă-i din cauza fetei pe care o curtează domnul Leszek.

Doamna Czynska îşi încruntă sprâncenele.

— Nu înţeleg. Te rog, Michalesia, povesteşte totul pe rând.

— Asta şi fac. Din cauza fetei. Din cauza Marysiei de la Szkopkowa. De mult mi-am dat eu seama că trebuie să fie ceva la mijloc. Am eu ochi bătrâni, dar văd bine. N-am zis eu săptămâna trecută: Ei, ei, cam prea des se duce domnul Leszek la Radoliszki!… N-am zis?… Spuneţi, n-am zis?…

— Lasă asta! Şi ce-i cu fata aceea?

— Pentru fată. Frumoasă, frumoasă, dar eu nu văd nimic special la ea. Ca să te baţi pentru ea?… Asta-i una, domnul Leszek – alta. Toată ziua fuga la oraş. Mă gândesc eu: Ce-l tot trage pe el acolo? Şi ce se dovedeşte? Abia acuma.

— Ei, ce se dovedeşte?

— Că la ea merge, la Marysia aceea. Unde stă motocicleta zile întregi?… În faţa prăvăliei doamnei Szkopkowa. Dar domnul Leszek unde stă?… Păi, în prăvălie. Numai ei doi! Da! El şi ea. Szkopkowa nu stă în prăvălie. Doamna farmacistă zice că-i de mirare că până acuma părintele n-a probozit din amvon acest scandal. Şi, zice, dacă n-o face, se vede că din respect şi din stimă pentru părinţii acestui, zice, cavaler întreprinzător.

Domnul Czyński făcu o grimasă cumplită.

— Şi, mai departe?

— Ei, fiul curelarului, ex-seminaristul, sâmbătă… Nu, nu, vineri… Nu, bine zic, sâmbătă, o întreabă în public pe Marysia aceea de ce n-a pus în prăvălie şi o canapea… Marysia nimic. Atunci el a început să-şi bată joc de domnul Leszek al nostru şi de ea, cu asemenea cuvinte, de se ţineau toţi cu mâinile de burtă de atâta râs.

— Cum toţi? întrebă calm doamna Eleonora.

— Ei, lumea. Asta se petrecea pe uliţă şi auzea fiecare. Se vede că fata s-a ruşinat, fiindcă n-a suflat o vorbă, şi a rupt-o la fugă. Dar trebuie să se fi plâns ăluia de la poştă, lui Sobek. Ori poate că el a aflat de la altcineva. Destul că de îndată ce l-a întâlnit pe ex-seminarist, a tăbărât şi aşa l-a burduşit, încât abia a scăpat cu viaţă. Iar astăzi am văzut cu ochii mei că motocicleta domnului Leszek era din nou în faţa prăvăliei. Îşi mai atrage vreo belea. Sobek acela poate să-i facă vreun rău, fiindcă…

— Bine, bine, o întrerupse doamna Czynska. Îţi mulţumim, Michalesia, pentru informaţii. Am să mă ocup eu de problema asta.

Vorbea pe un ton total indiferent, dar menajera ştia ce înseamnă asta. Acum îi trecu prin minte că a procedat prea în grabă şi nechibzuit. Ce-i drept era revoltată împotriva vizitelor imorale făcute de Leszek, dar îl iubea mai mult decât pe propriii ei copii şi acum îi părea rău de fapta săvârşită.

— Dar, eu, începu, nu zic nimic de domnul Leszek al nostru, fiindcă se-nţelege…

Doamna şi domnul Czyński vorbeau însă în franceză, ceea ce însemna că prezenţa Michalesiei, era de prisos. A plecat, dar şovăind, şi gândindu-se dacă n-ar fi bine să iasă în întimpinarea lui Leszek şi să-l prevină în legătură cu tărăboiul pe care chiar ea îl dezlănţuise. După ce s-a mai gândit însă, a ajuns la convingerea că nu-i strică tânărului o săpuneală zdravănă, pe care o merită, ba chiar o să-i prindă bine, aşa că a renunţat.

Oricum, merita un blam. Dacă a sedus o fată cinstită, a procedat urât, dacă Marysia aceea nu era o fată cinstită, atunci s-a făcut de ruşine pe el şi familia.

Aşa judeca Michalesia, şi de aceeaşi părere erau şi părinţii lui Leszek.

Întorcându-se acasă spre uimirea şi neliniştea sa, Leszek observase privirile reci cu care a fost întâmpinat. La început a fost îngrozit de bănuiala că nemernicul acela de Bauer, directorul hotelului din Vilnius, trimisese nota de plată.

— Asta-i o porcărie, se gândea luând cina în tăcere. N-a mai putut aştepta câteva săptămâni cu nota de plată? Dacă Leszek mai ţinea minte – erau trecute acolo lucruri pe care pentru nimic în lume n-ar fi vrut să le afle părinţii. Mai ales oglinzile sparte şi mult prea multe sticle de şampanie…

— Ai putea să ne sacrifici o jumătate de oră? îl întrebă doamna Czynska ridicându-se de la masă. Am vrea să stăm de vorbă.

— Chiar o jumătate de oră? replică bănuitor Leszek.

— Crezi că e prea mult pentru părinţi?

— Da de unde, mamă. Sunt la dispoziţia voastră.

— Să trecem în cabinet.

— Oho! mormăi Leszek. Înseamnă că e ceva serios. În cabinet se desfăşurau de obicei cele mai oficiale şi mai puţin plăcute conferinţe cu părinţii.

Domnul Czyński se aşeză pe locul prezidenţial şi tuşind de două ori, începu:

— Dragă Leszek! Am fost încunoştinţaţi că prin comportarea ta uşuratică împingi până dincolo de limitele admise nu numai bunele moravuri, dar şi noţiunea de demnitate personală, pe care eu şi cu mama ne-am străduit să ţi le insuflăm.

— Nu ştiu despre ce-i vorba, tată, răspunse Leszek pe un ton rece şi defensiv.

— E vorba de gâlcevile oribile dintre… cavalerii… din târg, de gâlcevile provocate de tine.

Leszek răsuflă uşurat:

— Deci nu-i nota de plată! Slavă cerului! şi zâmbi deconectat. Iubiţii mei părinţi! Văd că aţi fost induşi în eroare, sau, vorbind mai simplu, v-au dus cu nişte poveşti. Eu nu ştiu de nici o gâlceavă. Şi cu atât mai mult nu am putut-o provoca.

— Şi nu ştii nimic despre o anume Marysia? întrebă calm mama. Despre o vânzătoare în prăvălia Szkopkowei?

Leszek se înroşi uşor.

— Ce are a face asta?

— Are, dragul meu.

— Da. O cunosc pe această Marysia. Drăguţă fată. Leszek tuşi, apoi adăugă: Trec destul de des pe la prăvălia aceea după ţigări.

— În fiecare zi, sublinie mama.

— Posibil, îşi încruntă sprâncenele. Şi ce-i cu asta?

— Eşti acolo în fiecare zi şi stai ore-n şir.

— Chiar dacă… Nu crezi, mamă, că am trecut de vârsta la care mai trebuie să fiu controlat?…

— Fără îndoială. Dacă e vorba de controlul nostru. Dar până şi cel mai matur şi mai independent om este supus şi unui alt control şi încă mult mai puţin înţelegător. Mă gândesc la controlul opiniei publice.

Leszek se ofuscă:

— Iartă-mă, mamă, dar nu am comis nici o crimă.

— Nimeni nu te acuză de crimă.

— Atunci despre ce-i vorba?

— Despre tact şi demnitate, spuse apăsat doamna Czynska.

— Cred că nu m-am abătut nici de la una, nici de la alta.

Domnul Czyński se foi nerăbdător în fotoliu.

— Dragul meu, începu. Trebuie să înţelegi şi tu că desele tale vizite, vizitele demonstrative în prăvălia aceea nu puteau să nu trezească comentarii…

— Nimeni n-are nici un drept. Prăvălia… prăvălia e un loc public. Oricine are dreptul să intre într-o prăvălie.

— Scuză-mă, interveni mama, dar asemenea explicaţii sunt mai prejos de nivelul tău. În primul rând, stai acolo zile-ntregi, ceea ce atrage atenţia şi stârneşte comentarii. Doar nu-ţi închipui că e cineva atât de naiv încât să creadă că-ţi petreci timpul studiind metodele comerţului cu amănuntul. Stai acolo pentru vânzătoarea aceea.

— Se poate. Şi ce-i cu asta?

— Din asta ar rezulta că socoteşti societatea ei deosebit de interesantă.

— Într-adevăr.

— Şi de potrivită pentru tine?… Da?… Potrivită pentru domnul Czyński sub aspect distractiv, intelectual, social?

Leszek ridică din umeri.

— Asta-i o problemă de concepţii, de opinii…

— Ei, dă-ne voie să-ţi spunem că, după părerea noastră, aici nu-i nici o problemă. Şi cea mai bună dovadă este faptul că vizitele tale au dat naştere la tot felul de bârfe.

— Nu-mi pasă de bârfe! strigă iritat.

— Şi nu numai la bârfe. Fata aceea a fost jignită în public de unul dintre… concurenţii tăi mai puţin norocoşi, drept urmare… alt adorator al acestei domnişoare atât de populare, a socotit potrivit să sară în apărarea onoarei ei provocând o bătaie în plină stradă. Datorită acestui fapt, aventurile tale galante şi… persoana ta au devenit celebre prin împrejurimi.

Leszek făcu ochii mari.

— Eu nu ştiu nimic de toate astea! E imposibil!

Sări în picioare şi strigă:

— Astea sunt nişte bârfe ordinare, în care nu e nimic adevărat!

— Din păcate, fiule, spuse domnul Czyński, avem ştiri sigure.

— Nu cred! răbufni Leszek. Mi-ar fi spus. Iar dumneata, mamă, vorbind despre o fată pe care nici n-o cunoşti, despre cea mai cinstită fată, n-ar trebui să foloseşti astfel de… astfel de… aluzii echivoce! Asta-i… asta-i oribil!

Domnul şi doamna Czyński se priviră repede unul pe celălalt. Erau surprinşi de revolta fiului lor, care până acum se exprimase mult prea uşor despre femei.

— Observ că domnişoara aceea te interesează foarte mult.

— E firesc să mă intereseze, de vreme ce din cauza mea este expusă la asemenea… asemenea…

Îşi muşcă buzele şi tăcu.

Doamna Czynska povesti calm tot ce aflase de la menajeră. Leszek reuşise să se stăpânească într-atât încât n-o întrerupse niciodată. După ce a terminat, spuse sec:

— Şi ce măsuri vreţi să luaţi?

— Ce măsuri? se miră domnul Czyński. Singura măsură e aceea că te rugăm să reflectezi la comportarea ta. Asta-i tot.

Leszek scutură din cap.

— Asta nu-i tot. Puteţi să credeţi sau nu, dar eu nu văd în comportarea mea nimic ce v-ar prejudicia vouă, mie sau oricui altcuiva. Nu am nimic să-mi reproşez. Absolut nimic! În schimb nici eu şi cred că nici părinţii mei nu putem lăsa nepedepsit un mitocan care, servindu-se de numele meu, terfeleşte reputaţia unei fete, ce-i drept sărace, dar demne de toată stima.

Doamna Eleonora îşi măsură fiul cu o privire ironică.

— Eşti prea sigur, dragul meu, de stima de care este, demnă, chipurile, domnişoara aceea. Nu te bănuiesc de naivitate! Dar cum ai de gând să reacţionezi?… Sunt foarte curioasă. Poate că urmând exemplul acelui funcţionar de la poştă, ai de gând să te iei la bătaie cu fiul curelarului?

— Nu, dar am să-l dau în judecată!

— N-ar fi o dovadă de înţelepciune. Un proces nu ameliorează reputaţia acelei domnişoare.

— Atunci îl pun pe vizitiu să-l bată cu biciul! strigă pierzându-şi răbdarea. Şi în orice caz… De azi înainte nu mai luăm nimic de la tatăl lui, nici pentru fabrică, nici pentru moşie!

— Tatăl lui nu are nici o vină, observă domnul Czyński.

— Sigur că nu, îl susţinu doamna Eleonora. Şi apoi dă-mi voie să-mi exprim uimirea în legătură cu tonul tău atât de apodictic, de parcă

fabrica şi moşia ar fi proprietatea ta iar problema comenzilor ar depinde numai de tine.

Leszek avea însă nervii prea surescitaţi. A făcut un pas îndărăt şi a întrebat:

— Da?… Prin urmare intenţionezi să te aprovizionezi în continuare de la curelarul acela?

— Nu văd nici un motiv de schimbare.

— Dar eu văd! strigă el.

— Din fericire asta nu ne obligă şi pe noi.

— Da? Atunci ascultaţi! Cer categoric. Aveţi de ales. Ori sunteţi de acord, ori nu mă mai vedeţi niciodată!

S-a întors pe călcâi şi a ieşit din cabinet. Era revoltat la culme, atât de revoltat, încă n-ar fi ezitat să-şi pună în aplicare ameninţarea şi să plece numaidecât.

Nu voia şi nici nu putea să se gândească acum dacă procedează bine. Numai gândul că un mucos dintr-un târg oarecare a îndrăznit în public să facă glume pe seama lui îl ducea la exasperare, îi întuneca mintea şi-l obliga să reacţioneze imediat. Acum cel mai important lucru era: să-l pedepsească, să se răzbune, chiar de s-ar opune părinţii! De s-ar opune! Aproape că dorea acest lucru. Le-ar arăta el că e în stare să nu dea înapoi de la nimic, şi-i va pedepsi şi pe ei.

Ieşi în parc şi, furios, începu să lovească frunzele şi cactuşii cu bastonul tatălui, pe care-l luase din antreu.

Fireşte, plecarea de acasă echivala cu sărăcia. Avea, ce-i drept, pregătire de inginer ceramist, putea primi un post la Cmielowo sau în altă fabrică, dar asta i-ar fi limitat bugetul la o sumă mizeră de câteva sute de zloţi pe lună.

— Asta este, încerca să se convingă singur. Va trebui să rezist.

Şi deodată se ivi o întrebare:

— Ce anume a determinat conflictul, conflictul care avea să se răsfrângă asupra întregii lui vieţi? Răspunsul veni uşor: Marysia…

Da. În fond aici era vorba de Marysia, de fata aceasta delicioasă, pentru care era gata să facă orice. Iar dacă, să zicem, nu chiar orice, atunci foarte multe…

— Foarte multe, se asigura el însuşi.

Imediat însă apărură îndoielile. Ruperea relaţiilor cu părinţii, renunţarea la situaţia lui şi la bunăstare, n-ar reprezenta un preţ prea ridicat?…

Alungă acest gând cu indignare. Lucrurile erau limpezi: cineva a îndrăznit s-o jignească pe Marysia şi pe el, aşa că acela trebuie să-şi primească pedeapsa. Dacă însă părinţii refuză unicului lor fiu această

măruntă satisfacţie, atunci dovedesc că nu merită nici o milă. Să sufere.

Dar Marysia?… Cu Marysia e cu totul altă problemă. În cazul ei nu trebuie să se pună întrebarea dacă ea merită sau nu milă. Fiindcă judecând la rece, cu Marysia ceva nu e în ordine. Categoric – nu. Se vede că fiul curelarului pretindea o anumită intimitate în relaţiile cu ea, ori a acţionat sub impulsul geloziei. Dar poştaşul acela, Sobek?… De ce i-a luat apărarea Marysiei?… Fără nici un motiv?

Un asemenea raţionament ar fi expresia celei mai tâmpite naivităţi. Fără îndoială că între el şi fată trebuie să fie ceva.

Era cumplit de iritat. Chiar şi numai bănuiala sugerată de mama că oamenii aceia ar fi… rivalii lui i se părea o insultă, cea mai gravă insultă.

— Iată consecinţele apropierii de persoane din acest mediu, gândea cu amărăciune.

Mama este, fără îndoială, o femeie cu experienţă. Ştie să privească viaţa cu realism. Dacă bănuielile ei sunt măcar în parte adevărate…

— Frumos mai arăt! M-am făcut de râs ca un mucos. Fata asta în faţa mea se preface în floare, dar cine ştie ce face ea cu unul ca Sobek?…

E adevărat că bănuiala era hidoasă, dar cine poate garanta că viaţa, că realitatea nu e tot atât de hidoasă?

Şi Leszek fu cuprins de o totală apatie. Se aşeză pe banca de piatră, umezită de rouă, iar lumea i se părea dizgraţioasă, plictisitoare, nevrednică de nici un efort, de nici o luptă, de nici un sacrificiu…

…Dacă Marysia ar fi fost o fată cinstită, sinceră, nu i-ar fi tăinuit scandalul acela. Dimpotrivă. I-ar fi spus totul, l-ar fi rugat pe el s-o apere, nu pe un oarecare Sobek…

De după copaci se ridică luna rotundă. Lui Leszek nu-i plăcea luna. De data aceasta descoperi în fizionomia ei dezagreabilă un zâmbet evident ironic.

— Sunt încă îngrozitor de prost, îşi spuse, îngrozitor de prost.

Şi se gândi ce vor spune părinţii despre toată povestea asta şi despre comportarea lui.

Dacă ar fi putut auzi discuţia lor, s-ar fi convins că nu se deosebea de ei în privinţa aprecierii înţelepciunii sale.

După plecarea lui, domnul şi doamna Czyński au rămas multă vreme tăcuţi. În cele din urmă doamna Eleonora a oftat:

— Mă îngrijorează foarte mult prostia lui Leszek.

— Nici pe mine nu mă bucură, adăugă domnul Stanislaw ridicându-se. E târziu. Să mergem la culcare.

Ca de obicei i-a sărutat soţiei mâna, apoi a sărutat-o pe frunte şi s-a

dus în camera sa. După un sfert de oră era în pat şi auzi o bătaie în uşă tocmai când începuse să citească Potopul, care reprezenta pentru el cel mai sigur mijloc de liniştire a nervilor înainte de culcare, de uitare a problemelor zilnice şi care-i legăna îmbătător imaginaţia.

— Tu eşti? se miră zărindu-şi soţia. De mulţi ani se dezobişnuise de vizitele ei în capot şi la această oră.

— Eu sunt, Stasio. Am vrut să-ţi cer părerea într-o problemă. Nici eu nu ştiu cum e mai bine să procedăm. Crezi că ameninţarea lui Leszek ar trebui luată în serios?

— E un băiat lipsit de echilibru, spuse evaziv domnul Czyński.

— Fiindcă, vezi tu… Ar fi foarte nepedagogic să cedăm sub presiunea ameninţării. De pe altă parte trebuie să avem în vedere şi vârsta lui. Dacă n-am reuşit să-l educăm până acum, atunci pedagogia nu mai ajută la nimic.

Domnul Stanislaw privi cu regret spre volumul gros deschis pe plapumă. Zagloba tocmai preluase comanda şi trecuse la aprovizionarea taberei. Un fragment deosebit de senin, când colo, iar cazul lui Leszek.

— Cred, Ela, că l-am refuzat prea categoric.

— Dar corect.

— Fără îndoială. Pe de altă parte însă a fost lezată ambiţia băiatului. Sunt de părere că în cele din urmă…

Gândul la ce urma, la aprovizionarea cu arme şi cu muniţie din Bialystok, la sosirea prinţului Sapieha (Un cap prostesc, e din Witebsk!), totul îi crea domnului Czyński o dispoziţie paşnică şi conciliantă.

— … în cele din urmă curelarul acela ar trebui să-şi înveţe odrasla să se poarte. Nu i se poate nega lui Leszek o anumită doză de dreptate.

— Prin urmare, stărui să acceptăm condiţia impusă de Leszek? reluă doamna Eleonora.

— Eu stărui? se miră sincer domnul Stanislaw.

— Doar nu eu, ridică nerăbdătoare din umeri doamna Eleonora. Întotdeauna am fost de părere că tu eşti prea moale şi prea îngăduitor cu el. Numai de nu ne-ar costa prea scump moleşeala ta.

— Scuză-mă, Ela… începu domnul Czyński, dar soţia îl întrerupse:

— Poftim, am să fac cum vrei tu. Cu toate că, subliniez încă o dată, o fac împotriva convingerii mele.

— Dar… încerca să se împotrivească domnul Stanislaw. Dar eu…

— Tu? Tu l-ai educat greşit, dragul meu! Noapte bună!

Şi doamna Eleonora ieşi. Ieşi cu un sentiment de ruşine în suflet.

Conştiinţa nu putea fi înşelată, aruncând răspunderea pentru concesie în spinarea soţului. Firea ei despotică se revolta împotriva acestui ultimatum dat de Leszek şi dacă domnul Stanislaw ar fi încurajat-o măcar cu un cuvânt în rezistenţa ei, în fermitatea ei, atunci nu şi-ar fi schimbat hotărârea. Mergând însă spre dormitorul soţului era absolut sigură că nu va auzi de la el o asemenea încurajare.

Ar greşi cel care ar crede că doamna Eleonora Czynska putea să se împace cu o totală înfrângere. Ce-i drept, tremura la gândul că fiul şi-ar putea pune în aplicare ameninţarea şi ar pleca undeva la capătul pământului, dar nu putea concepe ca propria-i capitulare să echivaleze cu renunţarea la toate avantajele.

A doua zi şi-a chemat fiul şi i-a comunicat scurt că la insistenţele tatălui şi nicidecum sub presiunile lui Leszek, a decis să renunţe la comenzile făcute curelarului Wojdyllo, dar cu o condiţie. Leszek pleacă chiar astăzi, pentru o perioadă mai îndelungată, la unchiul Eustachy, lângă Varşovia.

Intenţionat nu precizase perioada, de teamă că un timp prea îndelungat ar fi fost respins de Leszek. Temerile ei erau însă de prisos. După o noapte nedormită, după multe serii de gânduri sceptice, ba chiar cinice, Leszek era complet resemnat. Chiar şi el se gândise, dacă n-ar fi mai bine să plece undeva, aşa că primi proiectul mamei fără cea mai mică împotrivire.

Plecarea elimina automat tentaţia vizitelor în orăşel. În casa gălăgioasă şi veselă a unchiului Eustachy, plină întotdeauna de fete şi de femei tinere, îşi va petrece timpul mai plăcut decât în ţinutul acesta oribil, în băltoaca asta înnămolită, printre treburi mărunte, murdare şi terne.

Aşa gândea până când prin faţa ferestrelor vagonului nu au început să alerge clădirile gării. Când însă roţile trenului au intrat în hurducăitul ritmic şi monoton, gândurile lui se tulburară, se vânzoliră şi porniră brusc în altă direcţie.

Dar asta-i altă poveste.

Capitolul X

La moara lui Prokop Szapiel, poreclit Prokop Mielnik, viaţa se scurgea liniştit. Cerul senin şi albastru se răsfrângea în oglinda întinsă şi tăcută a iazurilor, teii răspândeau în jur o mireasmă de miere, apa – dătătoare de viaţă, strălucitoare ca o panglică – aluneca pe roata mare a morii ca o necurmată fâşie de oglindă, spărgându-se între zbaturi în cioburi verzui, străvezii, din ce în ce mai mărunte, din ce în ce mai albe, până când răbufneau de jos într-o spumă învolburată, în stropi de vuiet.

Jos se auzea vuiet, sus mormăia monoton râşniţa mulţumită şi sătulă de pâinea mestecată, iar pe jgheaburi curgea făina pufoasă şi preţioasă. Numai să ţii sacii sub şuvoiul acela de făină.

Fiind în ajunul secerişului, moara nu avea prea mult de lucru. Pe la trei după-amiază, Witalis închidea stăvilarul şi, eliberată de greutatea apei, roata se mai învârtea o dată, de două ori din inerţie, osiile de stejar scârţâiau, angrenajul metalic trosnea, râşniţa huruia, apoi se aşternea liniştea. Numai pulberea de făină cădea fără zgomot, de la înălţimea acoperişului, pe pământ, pe sacii înşiraţi, pe cântare, şi se aşternea până dimineaţa în straturi groase de o jumătate de deget.

Alţi morari, necinstiţi, vindeau oamenilor şi făina asta, dar bătrânul Prokop o strângea pentru hrana animalelor şi a altor vieţuitoare, aşa că vacile, calul, dar şi porcii, raţele, gâştele şi găinile mamei Agata umblau hrănite boiereşte.

După trei, nu mai era nimic de lucru la moară iar vraciul Antoni Kosiba pleca de obicei în orăşel. Se scutura de făină, îşi punea o cămaşă curată, îşi spăla faţa şi mâinile pe malul iazului şi pornea spre Radoliszki.

Vara veneau puţini bolnavi şi asta mai ales seara, după apusul soarelui, când, aşa cum se ştie, oamenii sunt mai liberi.

În ultima vreme toţi ai casei, dar mai cu seamă femeile, observaseră mari schimbări în comportarea vraciului. Parcă începuse să se îngrijească mai mult. Îşi lustruia ghetele cu cremă neagră, îşi cumpărase două cămăşi colorate, îşi tundea barba şi părul care înainte îi cădea pe umeri, făcându-l să semene cu un popă.

Zonia nu avea nici o îndoială în ceea ce priveşte cauzele acestei eleganţe. Instinctul femeiesc, infailibil în asemenea probleme, îi spusese mai de mult că Antoni Kosiba, indiferent până atunci la farmecele femeieşti, şi-a găsit vreo muiere în orăşel. La început bănuielile cădeau asupra Szkopkowei, proprietăreasa prăvăliei, dar după o scurtă investigaţie s-au dovedit neîntemeiate. Ce-i drept, Antoni

îi vizita prăvălia, dar acolo o vedea numai pe fata care lucra la Szkopkowa.

Zonia o vedea deseori şi o apuca râsul şi furia când se gândea la stăruinţele lui Antoni.

— Ei, bătrâne, spunea uitându-se la vraci. Ce ţi-a venit? Nu-i ea pentru tine!… Bagă-ţi minţile-n cap! Asta e! De ce-i ea bună? Umbli după ea şi la ce ajungi? Tu ai nevoie de muiere sănătoasă, de lucru, nu de una cu mănuşiţe albe.

— De una ca tine, râdea Olga.

— De ce nu?! De ce nu?! Zonia îşi punea mâinile în şolduri, luând o poziţie agresivă. Nu că mă laud, dar cu ce-s eu mai prejos de aia?… Că nu-s aşa de tânără?… Şi ce? Gândeşte-te, Antoni, ce nevoie ai tu de una aşa de tânără?… Şi încă de la oraş! Cu fandoseli. Cu pălărie. Îţi faci numai păcate!

— Taci, proasto! răspundea în cele din urmă vraciul pierzându-şi răbdarea.

Şi pleca mormăind:

— Ce-i poate trece proastei prin cap!…

Antoni socotea pălăvrăgeala Zoniei o pierdere de vreme. Nici nu-i trecea prin minte să se însoare. Simţea faţă de femei o repulsie, pe care nici nu încerca să şi-o explice. Se temea de ele, dar le şi dispreţuia. Dacă era vorba însă de Marysia din Radoliszki, asta era cu totul altceva. Marysia era altfel decât toate celelalte. Atât de altfel, încât i se părea o absurditate să o compari cu femeile în general. Până şi ideea Zoniei despre o căsătorie a lui cu Marysia era atât de stupidă, încât nici nu merita să te gândeşti la ea. Dacă totuşi se gândea, o făcea numai ca să-şi dea seama cum a apărut aşa ceva în mintea ei îngustă.

Că se ducea la prăvălie?… Se ducea, şi ce-i cu asta? Că uneori îi ducea Marysiei câte un dar?… Şi nu avea voie?… Că-i plăcea să tăifăsuiască cu ea?… Sigur că-i plăcea mai mult cu ea decât cu altcineva, dar nu ca să toarne prostii… Sărăcuţa de fată. E un copil aproape, şi singură, orfană. Ce e rău în faptul că-i arăţi puţină bunătate?… Cu atât mai mult cu cât e sinceră, dezinteresată, lipsită de orice calcule. De altfel simţea că şi ea se legase de el, că îl îndrăgise sincer. Dacă ar fi altfel nu l-ar întâmpina întotdeauna cu atâta bucurie, nu l-ar ţine cât mai mult în prăvălie, nu i-ar destăinui toate tristeţile şi necazurile ei.

Iar în ultimele zile Marysia nu ducea lipsă de ele. Încă de luni părea abătută. Joi, când a venit, a observat imediat că plânsese.

— Ce-i, fetiţa mea, o întrebă el, iar nu te lasă oamenii să trăieşti?

Ea scutură din cap.

— Nu, unchiule Antoni! Nu-i asta! Dar din cauza scandalului s-a abătut o mare nenorocire.

— Asupra cui? se neliniști el.

— Asupra lui Wojdyllo, curelarul.

— Ce nenorocire?

— Se vede că domnul Czyński cel tânăr a aflat de la cineva de bătaia aceea, şi că ex-seminaristul m-a jignit, iar ieri, când curelarul a trimis la Ludwikowo căruţa cu marfă, nu i-au mai dat altă comandă. Domnia-sa n-a fost în oraş. A fost la Vilnius şi a venit abia ieri. Când s-a întors căruţa goală, a întrebat:

— Şi unde-i materialul?

Căruţaşul i-a răspuns:

— Doamna mi-a poruncit să-ţi repet că nu mai are de lucru pentru noi.

— De ce nu mai are? Închide fabrica?

— Fabrica n-o închide, zice căruţaşul, dar nu mai vor să-ţi dea de lucru pentru că fiul dumitale l-a jignit pe domnişorul.

Vraciul tuşi.

— Asta-i nedrept. De ce să răspundă tatăl pentru fiu? Fiul e o puşlama, dar tatăl e om cumsecade şi n-a făcut nici un rău.

— Sigur că da, recunoscu Marysia. Şi eu i-am spus la fel.

— Adică cui?

— Domniei-sale. El abia când a auzit acele lucruri de la căruţaş a început să se intereseze şi a aflat ce s-a întâmplat. S-a dus întâi la domnul Sobek, i-a întins mâna şi l-a felicitat că bine i-a făcut fiului său, apoi a venit la mine.

— Şi ce-a vrut?

— Întâi m-a privit aspru şi mi-a spus: Am venit să cer iertare pentru purtarea lui Zenon al meu. E un băiat prost şi rău. Merita o pedeapsă, derbedeul, dar ce a primit de la domnul Sobek e prea puţin. Înţeleg, zice, că nu avea dreptul să vă jignească, adică pe mine. Nu-i treaba lui ce faceţi dumneavoastră. De dumneavoastră se îngrijeşte doamna Szkopkowa, e dreptul ei, nu al unui linge-blide. Dacă dumneavoastră mi-aţi fi spus mie, ar fi primit el ce merita. Dar, zice, v-aţi plâns boierului cel tânăr din Ludwikowo, iar acum asupra mea, om bătrân, s-a abătut pe nedrept o mare nenorocire, fiindcă mi-au retras comenzile, iar asta înseamnă mai mult de o jumătate din câştig.

Vraciul se miră.

— Dar dumneata nu te-ai plâns boierului cel tânăr?!

— Întocmai. Aşa că i-am spus asta domnului Wojdyllo, dar el se pare că nu m-a crezut.

— Ei, încă nu văd nici o nenorocire.

— Nenorocirea-i alta. Azi-dimineaţă bătrânul Wojdyllo şi-a alungat fiul de acasă.

— L-a alungat?… Cum l-a alungat? se miră vraciul.

— Aşa e el, aspru. Tot târgul nu vorbeşte decât de asta. Şi toată lumea spune că din cauza mea… Dar cu ce-s eu vinovată?… Ce rău am făcut eu?…

Vocea Marysiei tremura, iar în ochi i se iviră lacrimi.

— Am vrut să alerg la domnul Wojdyllo şi să-l implor să-l ierte pe Zenon, dar mi-a fost frică… Şi nici n-ar lua în seamă rugămintea mea. Preotul a intervenit pentru Zenon spunându-i că băiatu-i stricat, dar alungat din casă, apucă pe drumuri şi mai rele… N-a ajutat. Bătrânul i-a răspuns că să putrezească şi în închisoare şi pe el tot nu-l înduplecă, fiindcă, zice, nu-i numai leneş, derbedeu şi o haimana, dar îşi mai lasă şi tatăl şi fraţii fără pâine.

Vraciul dădu din cap.

— Neplăcută treabă, dar tu n-ai nici o vină, domnişoară.

— Şi ce-i dacă n-am! îşi frângea mâinile Marysia, dacă toată lumea mă arată cu degetul ca pe o ucigaşă… se uită chiorâş la mine… O întărită împotriva mea şi pe doamna Szkopkowa. L-am auzit pe un dulgher spunându-i doamnei Szkopkowa: O ţineţi pe venetica asta s-aducă numai pagubă oamenilor şi mânia lui Dumnezeu.

Marysia îşi acoperi faţa cu palmele şi se porni pe plâns.

— Ştiu, ştiu, hohotea, cum o să se sfârşească. Or să mă sfâşie… mă lasă fără lucru… Şi eu am vrut, am vrut să fie cât mai bine… Dacă ar veni domnul Leszek l-aş ruga în genunchi să-l ierte pe Zenon… Dar el… nu vine… Nu dă nici un semn de viaţă. Asta îmi mai lipsea, nefericita de mine… asta… O, Doamne!…

Antoni Kosiba şedea cu mâinile atârnând fără vlagă. Chipul îi pălise de emoţie. Şi-ar fi dat şi sufletul numai să o scape pe fata asta de suferinţe şi de necazuri. Se simţea cuprins când de furie, de dorinţa de a acţiona imediat, când de sentimentul propriei neputinţe.

Nu existau cuvinte cu care ar fi putut s-o îmbărbăteze. Aşa că se ridică, o îmbrăţişă şi mângâind-o pe păr cu mâna lui aspră, muncită, repeta:

— Liniştеşte-te, porumbiţa mea, liniştеşte-te, porumbiţa mea!…

S-a lipit de el zguduită de plâns. Şi l-a cuprins atâta jale gândindu-se la ea şi la el, la singurătatea şi la neputinţa lor, încât începură să-i curgă şi lui lacrimi pe faţă, pe barba încărunţită, pe degetele ce alunecau cu cea mai mare dragoste pe capul bălai al fetei.

— Liniştеşte-te, porumbiţa mea, liniştеşte-te, liniştеşte-te… spunea

abia şoptit.

— Numai pe tine, unchiule Antoni… numai pe tine te am pe lume… venetică…

— Amândoi suntem străini printre oameni, amândoi suntem, venetici, porumbiţa mea! Şi nu te mai necăji, nu-ţi mai plânge ochii. Nu-i las eu să te năpăstuiască. Sunt bătrân, dar mai am putere… Câtă vreme nu sufăr eu de foame şi de mizerie, atâta vreme o să ai şi tu de toate, porumbiţa mea. Linişteşte-te, linişteşte-te, fetiţa mea, scumpa mea, linişteşte-te… Dacă te-or necăji oamenii prea tare, vii la mine la moară. Nu-i frumos acolo la mine şi nici bogăţie nu-i, dar de foame şi de frig n-o să suferi şi nici căldura sufletească n-o să-ţi lipsească… Sunt acolo păduri mari, lunci întinse, o să adunăm ierburi, o să m-ajuţi, porumbiţo, să tămăduim oamenii… N-o să se lege de tine nici o limbă rea, n-o să auzi o vorbă de ocară… O să ne fie bine împreună, nouă veneticilor… Linişteşte-te, porumbiţo, linişteşte-te…

— Cât eşti tu de bun, unchiule Antoni, cât eşti de bun. Marysia se liniştea încetul cu încetul. Nici un tată adevărat nu putea fi mai bun… Ce am făcut eu să merit atâta bunătate?…

— Ce-ai făcut? vraciul căzu pe gânduri. Cine poate şti? Dar ce-am făcut eu că iată tu, porumbiţa mea, te lipeşti de mine, că mi-ai încălzit ca un soare inima bătrână, care bătea doar din obişnuinţă şi nu din vreo nevoie… Dumnezeu ştie, iar eu, cu toate că nu ştiu, am să-i mulţumesc cât voi trăi…

În faţa prăvăliei se opri o brişcă şi îndată intră un domn. Cumpăra hârtie colorată pentru lampioane, probabil pentru sărbătoarea recoltei, ce se apropia. Alegea pe îndelete, se târguia şi se plângea de preţurile ridicate.

Când, în sfârşit, a ieşit cu pachetele, vraciul spuse:

— Îmi dai voie, porumbiţo, să-ţi spun deschis ce gândesc?

— Te rog.

Zâmbi cam îngrijorată că după o asemenea introducere nu va auzi lucruri plăcute.

Şi nu se înşela: vraciul începu să-i vorbească despre domnul Leszek.

— De la el ţi se trag toate grijile şi necazurile. Ce nevoie ai tu de el porumbiţo?… Nu spun că ar fi rău sau primejdios, n-are nici căutătură rea, da-i încă tinerel, fără cumpătare, un vânturatic. Nu o dată m-am uitat la el, nu o dată şi nu numai de zece ori l-am văzut venind şi stând aici… Oamenii vorbeau şi ei… Şi cum e tânăr şi uşuratic, nu-i de mirare că-l bănuiesc de gânduri nu prea curate. Eu unul, cerul mi-e martor, nu cred! Pun capul că tot ce se zice nu-s decât vorbe-n vânt. Dar vezi tu,

de ce să vorbească?… Limba oamenilor n-o poţi lega, ochii nu-i acoperi. Se uită şi vorbesc. Eşti tânără, ai văzut puţine, uşor poţi crede în orice făgăduială.

— Dar el nu-mi făgăduieşte nimic, îl întrerupse Marysia îmbujorată şi uluită.

— Nu-ţi făgăduieşte nimic?… Atunci ce vrea?… Ţine minte că el e mare boier, bogat, umblat. Ce eşti tu pentru el?… O jucărie. Inima se obişnuieşte. Iată şi acum: lipseşte şi ţi-e greu.

— Din alte motive…

— Poate şi din altele, poate şi din acesta. Clătină blând din cap. De căsătorit cu tine nu se căsătoreşte. Atunci de ce!…

Marysia îşi plecă privirile.

— Eu nici nu m-am gândit la asta. E plăcut să stai de vorbă cu el. A călătorit mult, a văzut multe. Povesteşte frumos…

— Să-i povestească alteia. De ce te-a ales tocmai pe tine?

— Fiindcă… zice… că-i plac.

— Cum să nu-i placi? Că doar nu-i orb.

— N-am crezut că şi tu, unchiule, o să vezi ceva rău în asta.

Vraciul se apără cu mâinile.

— Ferească sfântul! Nu-i nici un rău, dar n-are rost. Pe tine te pune rău cu oamenii, se face multă tevatură şi nu foloseşte nimănui. Nu-s împotriva lui. Nu. Dar dacă ar fi chiar om de treabă, porumbiţo, nu te-ar arunca el aşa, în gura lumii, nu ţi-ar suci capul, n-ar sta aici ca o stană de piatră.

— Eu… eu nu-l pot pofti afară, încerca să se apere Marysia.

— Nici nu trebuie. Dacă vrei să asculţi de un sfat bun, sincer, nu te mai întinde cu el la vorbă. Şi n-o să mai stea pe capul tău. Nu vrei să asculţi, eu n-am ce face.

Marysia căzu pe gânduri. Înţelegea foarte bine că sfatul vraciului e şi binevoitor şi înţelept. În fond, mai devreme sau mai târziu, într-un fel sau altul, cunoştinţa ei cu domnul Leszek tot ar trebui să ia sfârşit. Ori îi vine alt capriciu, ori se însoară. Şi gata. Tărăgănarea nu duce la nimic. Cu cât va dura mai mult, cu atât îi va fi mai greu să se despartă, cu atât mai dureros va fi dorul. Iată, n-a venit câteva zile şi viaţa ei a devenit un coşmar… Pe de altă parte, oare n-ar prefera ani de suferinţă în schimbul fericirii pe care i-o oferă cele câteva luni în care îl poate vedea, îl poate privi în ochi şi-i poate asculta vocea?…

Amintirea celei mai scurte fericiri rămâne în suflet pentru totdeauna, până la moarte. Are ea dreptul să renunţe la această comoară? E mai bine să renunţe de teama suferinţei şi să trăiască cu pustiul acela searbăd şi sterp în suflet?…

Vraciul e un om bun şi înţelept, dar dacă se înşeală de data aceasta?

— Am să mă gândesc la sfatul tău, unchiule Antoni, spuse în cele din urmă pe un ton grav. Am să mă gândesc, deşi poate n-o să mai fie nevoie, fiindcă nu cred să mai vină pe aici.

Şi într-adevăr, zilele treceau, dar pe tânărul Czyński nu-l mai văzuse nimeni prin împrejurimi.

În schimb bârfa era în floare. Asprimea Domniei-sale era dezaprobată de unii şi lăudată de alţii. Toate opiniile însă coincideau în două puncte: primul era convingerea că Zenon Wojdyllo va sfârşi rău, al doilea – credinţa că principala vinovată este Marysia.

Chiar şi cei care până nu de mult o întâmpinau cu căldură acum încercau să treacă pe lângă ea, prefăcându-se că n-o văd. Alţii, în schimb, îşi spuneau opiniile cu voce tare, în orice împrejurare, fără să facă economie de cuvinte pipărate. Şi nici măcar nu erau oameni răi sau înăcriţi. Pur şi simplu se obişnuiseră cu anumite norme ale vieţii din orăşel şi orice se depărta de la aceste norme devenea în ochii lor demn de condamnat. O fată sărmană care umblă cu un tânăr bogat nu poate spera să se căsătorească cu el, atunci ce speră?…

Această logică era împărtăşită cu precădere de cei care-l lăudau mai cu zel pe curelar pentru izgonirea din casa părintească a fiului trândav şi scandalagiu. Dacă până la vârsta asta nu s-a făcut om, atunci nimic nu-l mai ajută. Nu şi-a ascultat tatăl şi mama, să simtă acum pe pielea lui. Să plece în lume şi să nu mai facă de ruşine o familie cumsecade.

Se vede însă că Zenon nu avea de gând să plece. Ce-i drept dispăruse undeva în prima zi, dar a doua zi s-a întors, confirmând prin purtarea sa cele mai pesimiste bănuieli şi previziuni. S-a îmbătat criţă la cârciuma lui Judka, a băut toţi banii pe care-i dăduse taică-su de drum, pe urmă, până noaptea târziu, a făcut scandal pe uliţă strigând că dă foc casei părinteşti, că-i împuşcă pe toţi Czyńskii şi-i sfărâmă capul dezmăţatei ăleia de Marysia.

Ca urmare, s-a luat de un poliţist, sfâşiindu-i buzunarul, şi dus cu forţa la post, a spart geamurile şi a stricat mobilierul. I-au pus cătuşe şi l-au ţinut o zi şi o noapte la arest, pe urmă i-au încheiat proces-verbal, care trebuia să-l trimită în judecată şi să-i dea o pedeapsă de vreo două luni.

Eliberat temporar, Zenon a dispărut din nou din orăşel, dar se spunea că se învârte pe undeva prin apropiere.

Evenimentele acestea n-au zguduit numai opinia publică din orăşel. S-a aflat de ele şi la Ludwikowo. Doamna Czynska a trimis imediat un

flăcău la curelar şi i-a comunicat că deşi consideră dreaptă pedeapsa aplicată lui Zenon, din dorinţa de a împiedica rostogolirea lui în mocirlă, a hotărât să reînnoiască vechile comenzi şi speră că domnul Wojdyllo îşi va ierta fiul.

Curelarul era însă un om aspru. A mulţumit pentru comenzi, dar a declarat că el nu-şi schimbă hotărârea şi că nu mai vrea să-l vadă în faţa ochilor pe fiul denaturat. Nu s-a lăsat convins.

— Uite, îi spunea doamna Czynska soţului. Uite care-i atitudinea unui tată faţă de copii, dacă tatăl are principii şi caracter.

Domnul Stanislaw s-a prefăcut că n-a înţeles aluzia şi a mormăit ceva pe sub mustaţă, adâncindu-se în lectură. În schimb, doamna Eleonora a ajuns la convingerea că din toată afacerea aceasta putea trage anumite foloase pedagogice în ceea ce-l privea pe Leszek şi s-a apucat să redacteze o amplă scrisoare adresată unicului său fiu, relatându-i exact lucrurile şi însoţindu-le cu numeroase apostrofe didacticiste.

Dacă ar fi primit-o, scrisoarea aceasta ar fi avut o influenţă moralizatoare asupra lui Leszek. Din păcate, în timp ce această capodoperă a vocaţiei pedagogice a mamei se afla în vagonul poştal al trenului ce gonea spre Varşovia, destinatarul se întorcea de pe o parte pe alta în vagonul de dormit al unui tren cu direcţia Ludwikowo.

Se întorcea de pe o parte, pe alta şi nu putea adormi fiindcă avea mustrări de conştiinţă care nu puteau fi înşelate de nici un pretext şi de nici un subterfugiu. Fireşte, la unchiul său se plictisea ca un mops în şifonier, dar nu din motive obiective. Societatea era numeroasă, plăcută şi veselă, distracţiile variate şi nesfârşite, femeile frumoase, bucătăria excelentă, vremea superbă. Cauza plictiselii era în el însuşi. Pur şi simplu îi era dor.

Era o prostie şi o neseriozitate ca lui, om matur, cu judecată sănătoasă, să-i fie dor de blonda aceea din prăvălie ca unui licean după o domnişoară de pension, să-i fie dor în pofida celei mai insistente autopersuasiuni, a celei mai irezistibile argumentări, în pofida voinţei şi hotărârilor sale. Plecase cu hotărârea nestrămutată de a scăpa de sentimentele acelea nesăbuite, de a se smulge din hăţişul de treburi mărunte şi dezgustătoare, rezultate din aceste sentimente. Dar abia îşi începuse călătoria că l-au şi năpădit alte gânduri, l-au încolţit, l-au asaltat şi n-a mai avut linişte şi odihnă.

În loc să simtă repulsie, căzuse într-o stare de tristeţe, de sentimentalism, de duioşie. Imaginaţia îi oferea numai scene fantastice, în care o vedea pe Marysia plângând în braţele acelui cavaler impostor, Sobek, altădată o vedea batjocorită şi umilită de gloată, sau plecând

într-o direcţie necunoscută… într-un paltonaş ponosit, cu o pălărioară ridicolă de provincie şi cu tot avutul ei adunat într-o valijoară jerpelită.

Imaginea fusese atât de clară, încât se speriase. A sărit din pat, s-a îmbrăcat, şi-a împachetat lucrurile, a poruncit să fie trezit şoferul ca să-l ducă la Varşovia. Unchiului i-a lăsat o scrisoare cu explicaţia că şi-a adus aminte de o afacere deosebit de importantă şi de urgentă.

La Varşovia, până la plecarea trenului mai avea două ore. Mergând fără nici un rost pe Marszalkowska, s-a oprit în faţa vitrinei unui giuvaiergiu. Fără să vrea privirile i s-au oprit asupra unui inel superb de platină cu safire de un albastru deschis.

Aceasta e culoarea ochilor ei, constată cu duioşie şi, fără să mai stea pe gânduri, intră în magazin.

Inelul nu era prea scump, dar îl costă tot restul de bani care-i mai rămăsese după cumpărarea biletului de tren.

Cum nu putea să adoarmă, scoase cutia din buzunarul pardesiului şi privi inelul. Până acum nu-i făcuse Marysiei nici cel mai neînsemnat cadou. Era îndoielnic dacă ea ar fi primit ceva.

— Ar fi primit, îl străfulgeră un gând, dacă ar fi fost un inel de logodnă.

Şi deodată simţi că inima îşi grăbise pulsaţiile. Întinse mâna în care ţinea inelul privind scânteierile nestematelor.

— Acesta este inelul meu de logodnă, spuse cu voce tare.

Îşi înălţă capul şi privi ameninţător prin compartiment, de parcă ar fi aşteptat împotrivirea cuiva. Compartimentul era însă gol, pereţii tăceau, numai perdelele se legănau uşor în ritmul trenului.

Îl cuprinse o linişte plăcută, asemănătoare somnului. Acum ştia, acum nu mai exista nici o îndoială. Da, se va căsători cu ea. Va fi a lui, va fi alături de el pentru totdeauna. S-a sfârşit cu dorul, s-a sfârşit cu neliniştea, cu îndoielile şi suferinţele.

Să-i spună nebunie cine o vrea! Dar îi vor spune aşa numai cei care nu ştiu ce nebunie, ce nebunie disperată e lupta împotriva iubirii!

Ce crimă e! Are omul dreptul să-şi smulgă din piept cel mai bun, cel mai nobil şi cel mai frumos sentiment? Cine ştie, poate singurul sentiment care ne justifică existenţa, care reprezintă bogăţia sufletului nostru?… Să-l calci în picioare, să-l distrugi, să te lepezi de el?… În numele cărei raţiuni?… Ca să obţii preţuirea oamenilor? Ce prostie! Să renunţi pentru alţii la tine, să renunţi la ce-i mai important în tine, la propria-ţi fericire?!

Era perfect conştient de greutăţile şi piedicile care se vor ridica în calea lui. Nu se amăgea nici o clipă că va obţine acordul părinţilor pentru această căsătorie. Nu se îndoia că vor face totul ca să-i

zădărnicească planurile. Opinia publică, toate cunoştinţele şi rudele se vor mobiliza împotriva Marysiei. Trebuie să fie pregătit pentru o luptă îndârjită.

Nu se temea însă de luptă. Dimpotrivă. Îl incita gândul că se va ridica singur împotriva tuturor în apărarea fericirii lui şi a Marysiei, că va înlătura toate piedicile, va rezista tuturor atacurilor, că va învinge, fiindcă trebuie să învingă.

În mintea lui se şi contura planul bătăliei. Îşi imagina tot arsenalul de arme şi de şiretlicuri pe care-l vor folosi împotriva lui. Vor fi ameninţări cu ruperea relaţiilor, avertizări că va fi dezmoştenit sau chiar va fi dezmoştenit, glume răutăcioase şi calomnii josnice, scene şi scandaluri, crize şi leşinuri, rugăminţi şi presiuni. Şi totul va începe cu tăierea fondurilor. Cu relaţiile lor, părinţii lui îl vor pune uşor în imposibilitatea de a-şi găsi vreo slujbă.

Asta trebuie avut în vedere, îşi spuse.

Nu-i nimic mai uşor decât să te arunci în luptă cu viziera ridicată şi să pierzi. Aici nu e vorba numai de a lupta, ci de a câştiga. Trebuie să rămână în picioare. Ce-i drept, ar putea să-şi vândă pe ascuns lucrurile personale şi să fugă cu Marysia undeva la capătul pământului. Ea e obişnuită cu sărăcia. Iar el se va obişnui. E tânăr, va găsi undeva de lucru. Dar o asemenea fugă nu i-ar da nici o satisfacţie, dimpotrivă, i-ar şterbi din fericirea cucerită. De aceea trebuia exclusă de la bun început.

Avea suficient simţ practic ca să excludă donchişotismul care-l ispitea adeseori, când era vorba de lucruri importante. De acea se hotărî şi acum să acţioneze prudent, prevăzător şi în cea mai mare taină.

Deocamdată nu voia să-şi bată capul cu strategia pe care urma s-o adopte. Era atât de încântat de descoperirea adevăratelor sale dorinţe, atât de fericit de hotărârea luată, încât toate celelalte probleme trebuiau să scadă, să se micşoreze, să-şi piardă însemnătatea.

Apariţia lui Leszek radios, plin de bună dispoziţie a stârnit senzaţie la Ludwikowo. În primul rând nu se aşteptau să vină, în al doilea rând, prea vizibilă era schimbarea lui. Dispăruseră fără urmă iritarea lui, violenţa reacţiilor, indiferenţa faţă de treburile casei şi ale averii, plictiseala.

— Ce s-a întâmplat cu tine, Leszek? întreba mulţumită doamna Eleonora.

— M-am schimbat, mamă. Sunt pur şi simplu alt om.

— Sunt curioasă dacă această fază prielnică e şi de durată.

— Da, sigur. Zâmbea misterios. Am impresia că e ultima fază a evoluţiei mele. Vedeţi, am meditat îndelung şi am ajuns la concluzia că

e timpul să mă stabilizez, să mă apuc de lucru, de ordonarea vieţii mele şi aşa mai departe.

Uimit, domnul Czyński îşi ridică privirile de pe ziar.

— Asta înseamnă că intenţionezi să te ocupi de fabrică?

— Şi nu te înşeli, tată.

— Atunci trebuie să-i trimit unchiului o depeşă de mulţumire. Ai întâlnit la el pe cineva care te-a schimbat într-atât? Se pare că erau acolo multe persoane.

— Ah, da, foarte multe. Adevărată aglomeraţie. Dădu afirmativ din cap şi adăugă după o clipă: iar în aglomeraţia aceea m-am întâlnit… pe mine.

— A… Şi, ce impresie ţi-a făcut această întâlnire?

— La început destul de neplăcută. Am auzit multe observaţii critice pertinente. În cele din urmă m-am convins că am de-a face cu un om care ştie ce vrea. Amândoi am fost foarte mulţumiţi de această constatare.

Doamna Eleonora s-a aplecat şi l-a sărutat pe frunte.

— Vă felicităm pe amândoi şi cu această ocazie şi pe noi.

— Mulţumesc, mamă. Merit aceste felicitări mai mult decât îţi închipui tu, răspunse grav.

Această convorbire a avut loc seara după cină şi-i umpluse pe doamna şi pe domnul Czyński cu cele mai roze speranţe. Nu mică le-a fost însă mirarea când, a doua zi dimineaţa, întrebat dacă domnişorul mai doarme, servitorul le-a comunicat:

— Domnişorul a poruncit să i se aducă motocicleta a plecat în direcţia Radoliszki.

Capitolul XI

Părintele Pelka era un bărbat în vârstă. Dormea puţin şi se trezea devreme. Anumite tulburări ale aparatului digestiv îl făceau să se simtă groaznic pe nemâncate. De aceea, în zilele de lucru clopotul anunţa slujba de dimineaţă înainte de şapte, iar la şapte părintele Pelka ieşea în faţa altarului.

Ca să ajungă la slujbă, Marysia trebuia să se trezească la şase şi din cauza aceasta era cam nedormită. Reculegerea în biserică îi aducea însă alinare, aşa că de câteva zile nu lipsise de la nici o slujbă. Îngenunchea într-un colţ după amvon şi se ruga fierbinte să i se ierte păcatele, să scape de tristeţea şi de necazurile care s-au abătut asupra ei, să cunoască şi ea bucuria iar omul pe care-l iubeşte – fericirea.

Orga cânta acele ciudate melodii bisericeşti în care nu era nici tristeţe, nici veselie, ci doar liniştea neobişnuită şi atotputernică a lucrurilor veşnice, o linişte cum pare să se reverse din cer în nopţile înstelate.

Liniştea aceasta umplea toată biserica, încremenea în statuile albe ale apostolilor şi profeţilor, se risipea în contururile şterse ale icoanelor înnegrite, răsuna în cuvintele de marmură ale rugilor latine, ce veneau dinspre altar, şi umplea sufletele chinuite ale credincioşilor care căutau aici liniştea.

Marysia ieşea din biserică ameţită parcă de această seninătate nepământeană, liniştită şi împăcată cu soarta. Nu îndrăznea să pătrundă cu gândul revelările din ceasurile de contemplare. Nici n-ar fi putut. Dar cât de clar simţea acea adiere a veşniciei, care-i insufla ei, o fată mică şi sărmană, uitată de toţi şi de care nimeni nu avea nevoie, încrederea că undeva are un ocrotitor mare şi puternic şi un aliat ai cărui ochi buni o privesc nevăzuţi, dar văd totul.

În fiecare zi ieşea cu impresia ciudată că în curând se va întâmpla ceva, că totul se va schimba, că o fericire neaşteptată se va revărsa asupra ei. Iar convingerea aceasta era atât de puternică, încât în dimineaţa aceea, când, întorcându-se de la biserică, l-a zărit pe domnul Leszek în faţa prăvăliei, nici măcar nu s-a mirat. Numai că nu-şi putuse stăpâni bucuria.

— Aţi venit, repeta cu vocea tremurândă, aţi venit… Dacă mai era capabilă să observe ceva în stare aceea de surescitare, atunci domnul Leszek i se părea grav de concentrat. S-a ruşinat când i-a sărutat, mâna în plină stradă, de faţă cu oamenii.

Abia au ajuns înăuntru că i-a luat mâna şi privind-o în ochi i-a spus:

— Niciodată n-am iubit pe cineva cum te iubesc pe tine. Nu pot trăi fără tine. Vrei să fii soţia mea?

Marysia simţi că i se înmoaie genunchii şi i se învârteşte capul.

— Ce… ce… spuneţi?… se bâlbâi.

— Te rog, Marysia, să accepţi să-mi fii soţie.

— Dar… e imposibil! ţipă aproape.

— De ce-i imposibil?

— Vă rog să vă gândiţi! Şi-a smuls mâinile din strânsoarea lui. Dumneavoastră glumiţi!

Leszek îşi încruntă sprâncenele.

— Nu mă crezi?

— Nu, nu! Vă cred, dar v-aţi gândit… O, Doamne! Ce s-ar întâmpla! Părinţii dumneavoastră… Oamenii din orăşel… V-ar ponegri, v-ar otrăvi viaţa… Iar pe mine m-ar sfâşia…

Czyński confirmă cu o mişcare a capului.

— De acord. Am prevăzut totul. Ştiu că ne aşteaptă multe, poate foarte multe neplăceri, şicane, insulte. Dar având de ales între toate acestea şi renunţarea la tine, sunt gata de orice. Dintr-un motiv foarte simplu: te iubesc. Iar dacă tu nu înţelegi acest lucru, atunci se vede că m-am înşelat în privinţa sentimentelor tale, iar tu nu mă iubeşti deloc.

L-a privit cu reproş.

— Eu?… Eu nu vă iubesc?…

— Marysia!

A luat-o în braţe şi a acoperit-o cu sărutări. Vigoarea şi forţa cu care o strângea o imobilizaseră pe Marysia. Nu putea şi nici nu voia să se apere. În clipa aceea era nespus de fericită. Ar fi jurat că de la începutul lumii, nici o fată nu cunoscuse atâta fericire.

Dacă a existat vreodată în gândul ei şi cel mai mărunt reproş la adresa lui Leszek, acum nu mai rămăsese nici urmă din el. Fireşte, nu credea că proiectul căsătoriei se va realiza. Era imposibil. Dar chiar şi numai hotărârea lui, fără îndoială sinceră, chiar şi numai dorinţa lui, faptul că s-a învins pe el însuşi şi a făcut aşa ceva pentru ea, demonstra nobleţea lui, profunzimea sentimentelor, generozitatea firii lui. Dacă ar fi fost întrebată acum dacă poate exista un om mai presus decât el, ar fi negat cu conştiinţa curată.

S-a înfrânt pe el însuşi, pentru că trebuia să-şi înfrângă mândria, convingerea că cele mai bogate şi mai frumoase fete oftează după el, că cele mai bune case îl vor de ginere, că puţini îi sunt deopotrivă sub aspectul numelui, averii, instruirii. Doar atâta îi plăcea să se laude, în treacăt parcă, cu numele unor prieteni cu titluri şi vorbea cu atâta dispreţ despre oamenii din orăşel.

Şi deodată vrea s-o ia de soţie. Pe ea care în acest orăşel ridiculizat era o venetică, o orfană săracă, fără familie, fără prieteni, în afara vraciului de la moară, fără un bănuţ. E drept că în comparaţie cu alte fete din Radoliszki e mai instruită şi poate altfel educată datorită mamei ei. Dar educaţia, instruirea şi comportarea ei n-ar distona în mediul lui?…

Tatăl ei, pe care îl pierduse când avea numai câţiva ani, se pare că fusese medic, tatăl vitreg, pe care-l iubise ca pe un tată adevărat şi-i spunea tata, fusese doar conductor silvic, slujbaş modest pe o moşie, iar mama se trăgea, ce-i drept, dintr-o familie cunoscută, dar aici lumea o ştia învăţătoare săracă, de muzică şi de limbi străine, apoi doar croitoreasă.

Oare asemenea oameni ca familia Czyński, oamenii din sferele în care se acordă mai multă atenţie originii şi genealogiei decât în sferele aristocraţiei veritabile, ar putea să se împace cu gândul că fiul lor încheie o asemenea căsătorie?…

Revenindu-şi după primele emoţii, Marysia începu să-i vorbească lui Leszek exact despre aceste lucruri. El o asculta atent, n-a întrerupt-o, dar când a terminat, a întrebat-o:

— Şi ce-i cu asta?… Schimbă cu ceva faptul că ne iubim?…

— Nu, nu-l pot schimba. Eu vă voi iubi întotdeauna, numai pe dumneavoastră, până la moarte! şopti.

— Dar se vede că pentru tine asta nu-i suficient ca să lupţi, să suporţi neplăceri şi necazuri.

Scutură din cap.

— O, nu! Nu-i vorba de mine! Eu aş suporta orice sacrificiu, orice înjosire. Dar tu…

— Ce-i cu mine? întrebă aproape furios.

— Tu… Te va face nefericit, te va dezgusta, te va doborî…

Sări în picioare, disperat.

— Maryska! Maryska! Cum nu ţi-e ruşine?! Mă jigneşti! Cum poţi să nu crezi în forţele mele?!…

— Nu-i asta, se împotrivi Marysia. Eu cred, dar nu am dreptul să te expun la toate acestea. Nu vreau să-ţi fiu povară. Şi aşa sunt foarte, foarte fericită…

— O, asta-i foarte frumos. Eşti fericită. La mine însă nu te gândeşti! Poftim?… Eu pot să rămân nefericit, pentru că ţie ţi s-a năzărit că-mi poţi fi povară! Ar trebui să-ţi fie ruşine! O fată atât de inteligentă şi atât de chibzuită să spună asemenea absurdităţi! Şi în definitiv cine te-a împuternicit să-mi hotărăşti tu soarta?… Ea nu are dreptul să mă expună! Dar eu cred că am acest drept!… Eu vreau, eu trebuie, şi gata!

Tu crezi că sunt chiar atât de neajutorat, că trebuie neapărat să fiu dependent de părinţi? Nu-i lumea destul de mare ca să încăpem şi noi? Crezi că în caz de război cu familia, dacă ne-am sătura de război, n-am putea pleca în altă parte?… Nu-ţi fie teamă! Nu mă cunoşti îndeajuns. Nu sunt dintre cei cărora să le sufle cineva în ciorbă. Ai să vezi! De altfel n-avem despre ce vorbi. Hotărârea a fost luată şi gata!

Zâmbi şi o strânse din nou la pieptul lui.

— Cel puţin nu-mi îngreuna tu lupta, lupta pentru fericirea mea şi a ta, pentru fericirea noastră… Altfel înnebunesc şi-mi trag un glonte în cap!

— Leszek! Scumpul, iubitul meu. Îşi strângea braţele în jurul gâtului lui.

— Ai să vezi, Marysienka mea, că vom fi cea mai fericită pereche din lume.

— Da, da.

Se lipea de el. Nu mai era în stare să gândească, să protesteze, să se împotrivească. Îl credea. Îi spulberase îndoielile cu înflăcărarea şi voinţa lui.

Leszek scoase din buzunar cutiuţa şi îi arătă inelul cu safire.

— Iată semnul meu ocrotitor, spuse vesel punându-i inelul pe deget. Să ţii minte că eşti proprietatea mea indivizibilă.

— Cât e de frumos!

— Pietrele acestea au culoarea ochilor tăi.

Privi îndelung inelul, apoi spuse cu uimire şi cu solemnitate în voce:

— Înseamnă că sunt… logodită?

— Da, iubito, eşti logodnica mea.

— Logodnică… repetă şi adăugă cu tristeţe: Dar eu nu-ţi pot oferi un inel… Nu am. Ultimul inel, al mamei, a fost vândut pentru a acoperi… cheltuielile de înmormântare. Era tot cu safire, dar mama ţinea foarte mult la el, cu toate că era ieftin şi mult mai modest decât acesta. În ochii ei se iviră lacrimi.

— Nu te mai gândi la lucruri triste, îi spuse. Iar eu şi fără inel de logodnă nu voi putea uita că sunt de-acum sclav, cel mai fericit sclav, care nu-şi doreşte deloc eliberarea.

— Doamne! Doamne! şoptea. Mi se-nvârte capul. Totul a venit atât de repede…

Leszek izbucni în râs.

— O, nu cred că atât de repede. Ne cunoaştem de doi ani.

— Da, dar puteam eu să-mi închipui că se va termina în felul acesta!

— Se termină în cel mai bun fel care poate fi imaginat.

— Nu mă pot convinge că nu e vis, că e realitate. Şi… serios… mi-e

frică.

— De ce ţi-e frică, Marysienka?

— Că… ştiu eu, că totul se va spulbera, va dispărea, că ceva ne va despărţi.

O luă de mână.

— Se-nţelege, comoara mea, că deocamdată trebuie păstrat maximum de prudenţă, trebuie preîntâmpinată orice intrigă. Trebuie să păstrăm totul în secret. Nimeni dar absolut nimeni nu trebuie să afle de logodna noastră. Mi-am făcut un plan. Când voi finaliza acest plan atunci ţac-pac, ne cununăm, faptul e împlinit şi nu ne mai pot face nimic, chiar de s-ar da peste cap. Dar ţine minte tăcere!

Marysia se porni pe râs.

— Eu şi aşa n-aş spune nimănui. Ar râde toţi de mine, nu m-ar crede. Şi apoi îţi închipui că eu am cui să mă destăinui?… Poate numai unchiului Antoni…

— Vraciului de la moară?… Nu, nu-i spune nici lui. Bine?

— Promit.

Şi Marysia şi-a ţinut promisiunea, cu toate că în aceeaşi zi dezvăluirea adevărului ar fi scutit-o de multe neplăceri.

Neplăcerile au început odată cu venirea doamnei Szkopkowa la prăvălie. Femeie cumsecade, doamna Szkopkowa s-a lăsat antrenată de atmosfera ce domnea în Radoliszki. Găsindu-l pe Leszek în prăvălie, s-a aşezat demonstrativ în spatele tejghelei lăsând să se înţeleagă că nu va pleca atât de repede. Îndată ce tânărul Czyński a plecat, a început supărată:

— N-ai pic de măsură! Ţi-ai pierdut minţile, fetiţo! Asta ţi-e mulţumirea pentru grija şi pentru pâinea care ţi-am dat-o!

— Doamne sfinte! Marysia o privea rugător. Dar ce rău v-am făcut?

— Ce rău? răbufni doamna Szkopkowa. Tot orăşelul începe să mă arate cu degetul că permit asemenea lucruri! Ce rău?… În prăvălia mea să se întâmple aşa ceva!…

— Ce se întâmplă?!

— Scandal public! Da, da, scandal! Ruşine! De asta te-am crescut eu? De asta te-am îngrijit, ca să mă bălăcărească lumea?!… Ce caută domnişorul ăsta aici, donjuanul ăsta, craiul ăsta?…

Marysia tăcea. Doamna Szkopkowa făcu o pauză şi îşi răspunse singură la întrebare:

— Îţi spun eu ce caută! Îţi spun eu! Umblă după cinstea ta! Asta e! Vrea să facă din tine ibovnica lui! Iar tu, proasto, îţi mai dai ochii peste cap şi-l ademeneşti pe împieliţatul ăsta spre pierzania ta, spre dezonoarea ta. Ştii ce te-aşteaptă dacă te laşi ispitită?… Viaţă

amarnică şi moarte groaznică, iar după moarte osândă veşnică!… Dacă n-ai minte, ascultă-mă pe mine, femeie bătrână! Ce crezi tu că eu dau aşa din meliţă? Pentru plăcerea mea?… Nici duşmanilor mei nu le doresc aşa plăcere. Mie mi se rupe inima. Vine la mine una cum e Kropidlowska şi mă ia, că eu n-am ochi, că eu nu văd, că aia, cum îi zice, motocicleta-i în faţa prăvăliei. Că de ce-o îndemn eu pe fată la dezmăţ şi la păcat?… Eu atunci îi zic: Să am iertare, dragă doamnă Kropidlowska, dar nu-i treaba matale ce şi cum! Iar dacă vrei să ştii adevărul, uite că aluatul creşte în blid, se revarsă, şi dumneata vrei să mă duc la prăvălie?… Atunci ea: Ai grijă, stimată doamnă Szkopek, să nu-ţi crească aluatul prea mult că poate-i creşte şi fetei altceva!… Când am auzit asta am crezut că m-apucă damblaua. Din cauza ta! Aşa-mi răsplăteşti tu bunătatea şi bunăvoinţa… Orice flendură îmi scoate ochii cu tine… La bătrâneţe…

Doamna Szkopkowa se înduioşă şi începu să se smiorcăie.

Marysia îi luă mâna şi vru să i-o sărute, dar se vede că femeia era supărată de-a binelea, fiindcă îşi smulse mâna şi spuse:

— N-ajunge să-ţi ceri iertare!

— Doamnă, dar de ce trebuie să-mi cer iertare? îndrăzni Marysia.

— De… de ce? Doamna Szkopkowa era uluită.

— Da. Oamenii, sau una ca doamna Kropidlowska, văd în fiecare lucru ceva rău. Iar aici nu e nimic rău. Îl judecaţi greşit pe domnul Czyński. El nu are deloc asemenea intenţii. E un om foarte generos şi cinstit.

— Nu bagă mâna în buzunarul nimănui, o întrerupse supărată doamna Szkopkowa, dar dacă-i vorba de o fată, toţi bărbaţii sunt porci.

— Tocmai că nu-i aşa. Poate alţii. Nu ştiu, dar el nu-i aşa.

— Ai caş la gură, asta e! Iar eu îţi spun: Dă-l pe uşă afară, dacă ţii la cinstea ta. La cinstea ta şi la ocrotirea mea, accentuă ea.

— Cum să-l dau afară? Să-i spun că-i interzic să mai vină la prăvălie?

— Chiar aşa.

— Atunci el ar putea răspunde că nu e prăvălia mea, că în prăvălie poate intra oricine.

— Poate intra dar nu poate şedea la taifas.

— Şi ce se va întâmpla dacă se va supăra? Dacă familia Czyński va înceta să se mai aprovizioneze de la noi, cum au făcut cu Domnia-sa?

Doamna Szkopkowa se întunecă. De asta se temea şi ea, iar argumentul oferit de Marysia, deşi nu era sincer, venise la timp şi îşi făcu efectul.

— Ei, murmură. Aşa nu se poate. De ce încerci să mă îmbrobodeşti?

Ştii tu cum să scapi de el!

— Învăţaţi-mă cum, se încăpăţână Marysia.

— Atunci o să te-nvăţ, încheie discuţia doamna Szkopkowa, hotărându-se să ceară sfatul părintelui.

Între timp, zilele treceau, dar nu era nici una fără ca tânărul inginer să nu treacă măcar pentru o jumătate de oră pe la Marysia. Doar că stătea mai puţin în prăvălie decât înainte. Mai puţin, pentru că avea mai puţin timp liber. Spre satisfacţia părinţilor se apucase de lucru la fabrică. Făcuse cunoştinţă cu contabilitatea, cu administraţia, cu producţia, cu modul de obţinere a materiei prime şi cu desfacerea. Socotea, îşi lua notiţe, în discuţiile cu părinţii oferi în trecere câteva proiecte de reorganizare pertinente şi rezonabile.

Tatăl îl lauda deschis, iar mama tăcea, ceea ce la ea însemna şi mai mult. Într-o după-amiază îl întrebă:

— Leszek, tu chiar ai de gând să ne oferi un ajutor sistematic în conducerea fabricii?

— Da, mamă. Dădu afirmativ din cap. Dar cu anumite condiţii.

— Ce condiţii?

— Mamă, eu vreau să mă stabilizez.

— În ce fel?

— Simplu. Vreau să cunosc cadrul muncii mele, al competenţei mele, într-un cuvânt să am o funcţie bine delimitată.

Doamna Eleonora îl privi cu o oarecare uimire.

— Eşti fiul nostru.

— E o fericire pentru mine – zâmbi făcând o plecăciune – dar asta nu-mi precizează atribuţiile. Vezi, mamă, mie îmi plac situaţiile clare. Foarte clare. Chiar şi sub aspect juridic. Până acum am luat din buzunarul vostru mai mult decât am câştigat. De aici înainte vreau să lucrez şi să am un salariu. Un salariu permanent. Nu vă cer să-mi daţi conducerea deplină, dar, să zicem, încredinţaţi-mi conducerea producţiei.

— Nici acum nu te împiedică nimic să…

— Ba da. Puteţi să mă socotiţi un om ciudat, dar eu nu pot, nu vreau şi… nu voi lucra altfel. Ştiu foarte bine ce-mi vei spune, mamă. Îmi vei spune că sunt urmaşul vostru, că toate vor fi cândva ale mele şi că ar fi ridicol să mă angajez la firma părinţilor mei. Vedeţi însă că pentru fericirea mea, pentru liniştea sufletului meu şi pentru a fi satisfăcut de mine însumi am nevoie de independenţă. Trebuie să am munca mea, funcţia mea şi banii mei. Aceasta este condiţia mea!

Domnul Czyński făcu un semn nelămurit cu mâna.

— O condiţie cam ciudată, dar în definitiv nu văd nici un motiv

pentru a o socoti absurdă.

— Ce nevoie ai de aşa ceva? întrebă scurt doamna Eleonora privind scrutător în ochii fiului.

— Nu-ţi ajunge, mamă, dacă-ţi spun că e vorba de aspiraţia spre independenţă?

— Independenţa poate fi foarte rău folosită.

— Fireşte. Dar puteţi să vă luaţi măsuri de securitate. Spre exemplu, dacă se constată că nu-mi îndeplinesc bine obligaţiile, că scade calitatea sau cantitatea producţiei, că apar deficienţe în organizare, că se înregistrează pierderi din vina mea, aveţi dreptul să mă concediaţi.

Domnul Czyński râse.

— Vorbeşti de parcă ar trebui să încheiem un contract.

— De ce nu? Leszek se prefăcu mirat. Situaţiile clare uşurează relaţiile. Vreau să fiu un simplu angajat, aşa ca domnul Gawlicki sau Slupek. Ei au contracte. În aceste contracte sunt prevăzute salariile, locuinţa şi primele. Nu văd raţiunea pentru care mi-aţi refuza un astfel de contract.

Se lăsă tăcere. Leszek simţea că îndată o să audă din gura mamei întrebarea: Ce nevoie ai de aşa ceva?… Tuşi şi continuă:

— Pot fi un lucrător corect şi cinstit numai în cazul în care ştiu că mi-am asumat nişte obligaţii prin contract. Altfel îmi va fi uşor să-mi aduc aminte că sunt fiul proprietarilor şi că în cele din urmă îmi vor trece cu vederea neglijenţa sau indolenţa. Ar trebui să vă bucuraţi că doresc să mă înham benevol.

— Bine, răspunse doamna Eleonora gânditoare. O să medităm asupra acestei chestiuni.

— Vă mulţumesc. Leszek se ridică, îi sărută mamei mâna îşi sărută tatăl pe frunte şi ieşi.

Părea destins, vesel, dar în sufletul lui tremura la gândul că mama îi va ghici intenţiile şi se va opune categoric. De aceea, ca să înlăture orice suspiciune, a început să viziteze conacele din împrejurimi, ba chiar vecinii mai îndepărtaţi, iar la întoarcere povestea noutăţi, bârfe, acordând o atenţie deosebită descrierii laudative a diferitelor domnişoare. Asta trebuia să facă asupra părinţilor impresia că stabilizarea pe care o dorea era legată de nişte planuri matrimoniale şi că vizitele acelea au ca scop găsirea unei candidate pentru a-i fi soţie.

De la Ludwikowo la Radoliszki ducea un drum bătut. Adăugând însă vreo zece kilometri, se putea ajunge la orăşel mergând spre Bozyszki şi Wickuny. Împingând cât mai departe măsurile de precauţie, Leszek folosea acum numai acest drum. Doar când avea de făcut anumite cumpărături pornea direct spre Radoliszki. Iar atunci gonea ca un

nebun ca să mai smulgă un sfert de oră pentru a sta mai mult de vorbă cu Marysia.

Din cauza ocupaţiilor sale din fabrică, acum dispunea de timp mai mult după-amiază. De aceea se întâlnea deseori în prăvălie cu vraciul Antoni Kosiba de la moară. Îi era cam teamă de bărbosul acela cu ochi trişti şi cu umeri uriaşi. Era convins că vraciul îl priveşte cu neîncredere sau chiar ameninţător, cu toate că Marysia îl asigura că e cel mai bun om sub soare.

— Poate că nu prea are încredere în tine, spunea. Dar e vina ta. Dacă mi-ai permite să-i spun de logodna noastră, sunt convinsă că te-ar îndrăgi imediat.

— Prefer prudenţa. Zâmbi. Iar pentru manifestările lui de simpatie mai am răbdare. Atâta pagubă!

Marysia îl privi cu reproş.

— Leszek, nu-i frumos să râzi de cel mai generos om şi de un mare prieten al meu.

— Iartă-mă, iubito, dar mi se pare că nu-i cel mai bun loc în care să-ţi depozitezi sentimentele. Poate că acest vraci este întruchiparea onestităţii, poate că ştie şi vindecă, ceea ce nu prea cred, dar e un simplu ţăran. La ce-ţi foloseşte prietenia cu un astfel de om simplu?

Marysia scutură din cap.

— La ce-mi foloseşte?… Vezi, Leszek, tu ai părinţi şi nu ştii ce înseamnă să fii orfan. Să nu ai pe nimeni, absolut pe nimeni. Atunci orice mână întinsă spre noi, fie ea oricât de muncită, acoperită cu cea mai bătătorită piele, e o comoară, o mare comoară. O comoară de nepreţuit. Tu asta nu înţelegi!

— Ba înţeleg, Marysienka, înţeleg. Leszek se ruşina. Şi să mă ia toţi dracii dacă n-o să-l răsplătesc… Doar eu îl simpatizez.

Marysia i-a povestit ce i-a promis vraciul când se temea că-şi pierde slujba la doamna Szkopkowa.

— Acum vezi ce suflet are? încheie.

Leszek era emoţionat.

— Da. O bunătate ieşită din comun! Dar nici noi nu vom fi mai prejos. Numai să reuşesc eu, şi omul acesta va primi la Ludwikowo o casă ca lumea, şi o rentă viageră. Iar la prima întâlnire îi dau ceva bani.

Marysia izbucni în râs.

— Tu nu-l cunoşti. El nu primeşte bani. În general vindecă pe gratis. Apoi spuneai că e un simplu ţăran. Uite, închipuie-ţi că eu am serioase îndoieli.

— Şi de ce?

— Ştii că se pare că el cunoaşte franceza?

— Ei, poate a fost emigrant. Mulţi ţărani se duc după lucru în Franţa.

— Nu! îl contrazise ea. Dacă ar fi aşa, ar şti să vorbească franţuzeşte. Dar el a citit, şi încă versuri. Numai, te rog, să nu te trădezi că ştii.

— De ce?

— Pentru că numai amintirea acestui lucru face asupra lui o impresie teribilă.

— Adică tu crezi că e un intelectual, care se ascunde sub haine ţărăneşti?

— Nu ştiu dacă se ascunde. Aş jura că un om ca el nu putea săvârşi nimic condamnabil, care să-l oblige să se ascundă. Dar este inteligent. Fii atent la expresia ochilor lui, la anumite mişcări, la felul de a vorbi. Poate că nu-i decât o părere, dar când stau de vorbă cu el am impresia că din punct de vedere intelectual e mult mai presus decât mine.

— Există şi ţărani inteligenţi, observă Leszek şi căzu pe gânduri. Apoi strigă: Ştiu! E o metodă foarte simplă. Putem verifica foarte uşor şi constatăm dacă e intelectual sau ţăran. Numai să-l încolţim cu abilitate.

— Leszek, pentru nimic în lume eu nu vreau…

— Ştiu, ştiu! Nici eu nu am asemenea intenţii. Nici nu mă gândesc să mă amestec în taina lui, dacă există vreuna. E vorba numai de a constata. Te asigur că nici nu-şi va da seama.

— Totuna. Marysia luă o înfăţişare nemulţumită. Nu-i frumos.

— Cum vrei. Eu pot trăi şi fără asta, căzu de acord Leszek.

Căzu de acord doar aparent, fiindcă el se hotărâse să încerce cu prima ocazie. Avea o fire pasionată după dezlegarea misterelor. Când era mic îl citise pe Karl May, apoi citise povestirile senzaţionale ale lui Conan Doyle. Chiar şi simplele rebusuri îl captivau.

Modul care-i venise în minte, într-adevăr, nu era complicat. În discuţia cu el trebuiau folosite cuvinte, pe care un simplu ţăran nu le poate înţelege. Dacă va înţelege sensul frazei sau al întrebării, aceasta va fi o dovadă evidentă că nu este ceea ce vrea să pară. Abia atunci ar putea avansa în cercetarea cauzelor…

Într-una din zilele următoare, mergând la Radoliszki pe drumul ocolit, l-a întâlnit pe vraci. A oprit motocicleta, l-a salutat şi arătând spre mănunchiul de ierburi adunate de prin şanţurile de la marginea drumului, l-a întrebat:

— La ce boli ajută, domnule Kosiba?

— Asta-i angelică, ajută la inimă, a răspuns vraciul politicos dar rece.

Ca să-i creeze o dispoziţie mai bună şi să-l atragă într-o discuţie mai lungă, Leszek glumi:

— Dar nu ştiţi care-i cel mai bun leac în dragoste?

Vraciul îşi ridică privirile şi spuse apăsat:

— În dragoste cel mai bun leac, domnule, e cinstea.

Şi-a scos căciula şi a pornit mai departe.

Leszek a rămas o clipă nemişcat, surprins de răspunsul la care nu se aşteptase, apoi, bănuind ce voise să spună vraciul, mormăi:

— Nu i se poate nega *l'esprit d'apropos*.

Când a ajuns în orăşel, i-a povestit Marysiei de întâlnire şi a adăugat:

— Trebuie să recunosc că m-a pus în încurcătură, deşi nu meritam un asemenea tratament.

— Dar el nu ştie asta, observă ea.

— Exact. Şi al dracului m-am chinuit să nu-i trântesc tot adevărul. În general secretul acesta mă chinuie. Cu multă plăcere aş trâmbiţa peste tot ştirea logodnei noastre. Dar încă n-am voie. N-am voie. Graba mi-ar încurca rău planurile.

De aceea se străduia să nu trezească curiozitatea nimănui, nici la Ludwikowo, nici la Radoliszki, cu vizitele sale. Uneori lăsa motocicleta în faţa cârciumii sau în curte la negustorul de cai Glazer, iar la prăvălie se ducea pe jos. Nu atrăgea chiar aşa atenţia.

Se vede că la Ludwikowo nu mai ajungeau alte bârfe, fiindcă părinţii nu ziceau nimic, dimpotrivă, priveau cu ochi buni munca fiului lor la fabrică. Nu reveneau la discuţia hotărâtoare, nu insista nici Leszek, de teamă ca părinţii să nu vadă în nerăbdarea lui alte impulsuri.

Într-o vineri s-a întâlnit din nou cu vraciul Kosiba. De astă dată în prăvălie. Bătrânul vorbea cu Marysia iar când a intrat Leszek, pe faţa lui mare şi bărboasă mai stăruiau urmele unui zâmbet. Se vede că era bine dispus şi Leszek se hotărî să folosească prilejul pentru experienţa lui. L-a salutat cu căldură şi l-a întrebat în treacăt:

— Dumneavoastră sunteţi din Regat, nu vă e dor după locurile acelea?

— N-am lăsat pe nimeni acolo, aşa că nu mi-e dor.

— Ciudat. Eu sunt încă prea tânăr şi nu am experienţă, dar am auzit de la cei mai în vârstă că în străinătate sufereau de nostalgie. Dumneavoastră nu?

— De ce? Vraciul clipi din gene.

— De nostalgie, repetă dezinvolt Leszek.

— Nu. Scutură din cap. Doar e acelaşi pământ, nu e străinătate.

Leszek nu era încă edificat şi observă:

— Ei, da, însă oamenii sunt alţii, alte obiceiuri. Nu-i aşa de uşor să te aclimatizezi.

Vraciul ridică din umeri.

— Am umblat prin toată ţara. Casa mea e peste tot şi nicăieri.

Nici asta nu-l mulţumi însă pe Leszek. Vraciul putea să deducă sensul cuvântului din context. Întrebarea trebuia construită cu mai multă precizie.

— Şi aici sunt oameni care ţin la dumneavoastră, spuse. Am auzit de multe ori. Aveţi clientelă numeroasă?

Kosiba confirmă cu o mişcare a capului.

— Da. Mai ales primăvara şi iarna. Vara se îmbolnăvesc mai puţini.

Lui Leszek inima îi bătu mai puternic. Acum era aproape sigur că bănuielile Marysiei erau întemeiate. Totuşi mai adăugă:

— Aţi face avere, dacă nu aţi avea aspiraţii filantropice.

Vraciul însă ori nu-şi dădea seama că e examinat, ori îi era indiferent că i se întind capcane, fiindcă zâmbi blajin.

— Asta nu-i filantropie, spuse. Îmi place să ajut oamenii suferinzi, iar de avere… n-am nevoie. Dumneavoastră, om bogat, vă vine greu să înţelegeţi.

— De ce?

— Fiindcă bogăţia e înşelătoare. Bogăţia se câştigă pentru a sluji la ceva. Când însă ai obţinut-o, ea înăbuşă totul şi-l pune pe om să-i slujească.

— Adică din mijloc devine scop?

— Da, da.

— Pornind de la acest principiu e primejdios să posezi ceva, fiindcă poţi deveni sclavul propriei proprietăţi.

— Sigur că da, conveni cu blândeţe vraciul, dar numai dacă omul nu înţelege acest lucru, dacă se lasă înşelat.

Marysia asculta tăcută convorbirea şi ghicise că Leszek o începuse pentru a-şi verifica bănuielile. Acum nu se mai îndoia că avea dreptate. Vraciul Antoni Kosiba nu era un simplu ţăran. Trebuie să fi obţinut la vremea lui o educaţie aleasă, ori să fi fost în societatea unor oameni instruiţi. La aceeaşi concluzie ajunsese şi Leszek.

După plecarea vraciului i-a spus:

— Ştii că dă de gândit?! Omul acesta gândeşte abstract, raţionează logic şi cunoaşte sensul unor cuvinte pe care oamenii simpli nu le folosesc niciodată. Pun capul că la mijloc e un mister.

— Ei, vezi?!

— Nu despre asta e vorba acum, continuă Leszek. Cel mai mult mă uimeşte alt aspect al problemei. Omul acesta este înzestrat, fără îndoială, cu o mare inteligenţă. Să presupunem că din motive necunoscute s-a hotărât să ia înfăţişarea unui simplu ţăran. Trebuie să

fi ţinut la acest lucru, de vreme ce trăieşte consecvent ca un ţăran, se îmbracă şi se exprimă ca un ţăran. Şi deodată se lasă atras într-o conversaţie în care îmi permite să constat că e un om instruit!… Asta e de neînţeles! Cum se poate? A făcut atâtea ca să fie luat drept un om simplu, a făcut totul, şi se lasă atras într-o cursă atât de vizibilă! Ceva nu se leagă. S-ar părea că nu-l mai preocupă continuarea mascaradei. Fir-ar să fie! Mă pasionează taina asta.

Marysia îl luă de mână.

— Vezi cât eşti de rău? Doar mi-ai promis că nu te vei ocupa de asta. Nu te-aş ierta niciodată dacă din cauza ta şi, bineînţeles, şi a mea, unchiul Antoni ar avea neplăceri.

— Fii liniştită, iubito! La aşa ceva nu se va ajunge. Chiar dacă descopăr ceva, va fi taina noastră. Şi apoi avem noi timp să ne ocupăm de treburile altora? Iubito! Cum rămâne cu jurnalul tău?

Îi promisese că-i aduce jurnalul ei, abandonat, ce-i drept, de trei ani, dar care reprezenta cronica vieţii ei încă din copilărie.

I-a dat un volum gros, legat în pânză.

— Vreau să-l citeşti, îi spuse îmbujorându-se. Dar te rog să nu râzi de mine. Am fost cândva foarte prostuţă şi… nu ştiu dacă cu vremea am devenit mai deşteaptă.

— Eşti cea mai deşteaptă fată pe care am văzut-o, o asigură el patetic. Cea mai bună dovadă că m-ai ales pe mine.

— Dacă aceasta-i măsura deşteptăciunii, apoi tu ţi-ai dat un prost certificat alegând un nimic ca mine.

— Acest nimic este totul pentru mine.

În aceeaşi seară, culcându-se în pat, Leszek deschise jurnalul la pagina întâi şi citi:

— „Mă cheamă Maria Jolanta Wilczur. Am zece ani. Primul meu tată nu mai trăieşte, iar cu cel de-al doilea tată şi cu mama locuim în cantonul nostru drag, chiar în mijlocul uriaşilor Codri ai Odrynului…”

Scrisul strâmb şi neformat se înlănţuia în cuvinte obişnuite; cuvinte simple, cuvinte modeste, se aşterneau în linii vălurite, acopereau pagină după pagină.

Fără voie, zâmbetul îi apărea pe buze şi ochii i se umezeau citind aceste file, cele mai dragi de pe lume, care îi destăinuiau, zi de zi, lună de lună, an de an, bucurii mărunte, dar atât de emoţionante, sufletul luminos, atât de curat, de simţitor, de sensibil, file care-i permiteau să-i însoţească copilăria, adolescenţa, să şi le apropie şi să dorească şi mai mult ca nimic să nu-i despartă.

Capitolul XII

Începuseră să cadă primele frunze roşii de arţar. Era început de toamnă, o toamnă caldă, liniştită, însorită. În zilele de lucru, plugurile ieşeau la câmp, iar pe drum treceau căruţe încărcate cu saci grei, dar duminica era pustiu peste tot. Numai greierii cântau şi câte o pasăre se ridica de pe mirişte într-un zbor lin, ori vreun iepure bine hrănit trecea drumul în fugă.

Huruitul puternic al motorului sfâşia liniştea după-amiezii. Motocicleta trecu de drumul ce ducea la moară şi coti pe un drumeag lateral mărginit de tufişuri. Tânărul Czyński mergea repede, dar era un şofer excelent şi Marysia, care se cam temuse la primele excursii, acum se simţea în siguranţă pe şaua din spate. Doar la cotituri se ţinea mai strâns de însoţitorul ei.

Drumul ducea spre pădurea de pe lângă Wickuny. De obicei, după masă, Marysia ieşea pe şosea, în afara oraşului, şi se întâlneau departe de ochii lumii. Rareori întâlneau pe cineva pe aici, dar nici atunci Marysia nu trebuia să se teamă că ar putea fi recunoscută. Salopeta verde şi ochelarii o făceau de nerecunoscut. Până la pădure erau vreo şase kilometri şi acolo îşi petreceau ei timpul până seara, când Leszek o ducea pe Marysia la Radoliszki, apoi se întorcea pe ocolite la Ludwikowo.

Prudenţa era necesară, fiindcă gurile rele ar fi sfâşiat-o dacă s-ar fi aflat că se duce în pădure numai cu tânărul inginer.

În duminica aceea, ajutând-o să-şi încheie salopeta, Leszek îi spuse:

— Aceasta e ultima noastră zi conspirativă.

În vocea lui era ceva ciudat.

— De ce ultima? întrebă Marysia.

— Pentru că mâine anunţăm tuturor logodna noastră.

Marysia încremeni.

— Ce spui tu, Leszek?! şopti.

O cuprinse spaima la gândul ce avea să se întâmple. Fireşte, avea încredere în logodnicul său. O încredere nemărginită. Cu toate acestea, undeva în adâncuri, în subconştient, mai stăruia o îndoială potolită şi tristă. Prefera să nu se gândească la viitor. Prezentul era atât de frumos, încât i se părea că orice s-ar întâmpla ar fi mai rău.

— Urcă, iubito, o zorea Leszek, astăzi avem nevoie de mult timp ca să plănuim totul.

Se urcă tăcută în şa. Întotdeauna adierea aerului o ameţea puţin, dar astăzi se simţea aproape năucită. Nu bănuia că s-ar putea întâmpla

atât de repede, nu ştiuse de ce depindea deconspirarea logodnei lor. Nu ştiuse şi nu putuse afla, fiindcă Leszek, după o analiză profundă a situaţiei, hotărâse să nu-i împărtăşească nici ei planurile lui.

Ieri însă încheiase pregătirile şi acum avea în buzunar cel mai legal contract posibil. Documentul conţinea un acord pe trei ani între părinţi şi fiu. În baza contractului, tânărul Czyński devenea şeful producţiei la fabrică, cu un salariu, ce-i drept, nu prea mare, dar absolut suficient.

Obţinerea acestui acord al părinţilor, nu era un gest prea frumos. A trebuit să facă uz de un vicleşug, dar tocmai pentru că nu era un vicleşug cu care putea să se laude, preferase să nu-i vorbească Marysiei de el. Se temea, şi nu fără motive, că fata ar fi fost gata să se împotrivească şi să refuze să beneficieze de avantajele astfel obţinute.

Personal, Leszek nu era încântat de maşinaţiile sale, dar nici nu-şi făcea prea multe scrupule. În fond era o luptă pentru existenţă, o luptă pentru propria-i fericire şi pentru fericirea fetei iubite. Trebuia să-şi asigure atuurile necesare, aşa că şi le-a asigurat. Trebuia să-şi lipsească părinţii de mijloace agresive şi i-a lipsit.

Luni, aşa şi plănuise, îi va înştiinţa că a hotărât irevocabil, să se căsătorească cu Marysia. Atunci, fireşte, vor înţelege de ce a ţinut atât de mult la acest contract.

— Da, le va spune, e adevărat. Am prevăzut că veţi încerca să-mi împiedicaţi căsătoria, am prevăzut că punând prejudecăţile voastre de castă mai presus de fericirea fiului vostru, veţi încerca să mă determinaţi să-mi schimb hotărârea. De aceea nu văd raţiunea pentru care eu ar fi trebuit să renunţ de la bun început la mijloacele mele de apărare, în fond nu am săvârşit nici un abuz. Va trebui să-mi plătiţi salariul timp de trei ani, dar nu degeaba. În schimbul unei munci cinstite şi conştiincioase. Iar acum aveţi de ales: ori vă împăcaţi cu situaţia, o cunoaşteţi pe viitoarea mea soţie şi o acceptaţi ca pe un nou membru al familiei, ori mă scoateţi şi pe mine din familie.

Ştia foarte bine că părinţii nu vor ceda imediat. Ştia că va ploua cu rugăminţi şi cu ameninţări, că vor fi lacrimi şi supărări, că se putea ajunge într-adevăr la ruperea relaţiilor şi la un război deschis. Dar în acest caz nu mai avea ce face.

În adâncul sufletului nutrea încă speranţa că în cele din urmă va reuşi să obţină acordul lor. Numai dacă ar vrea s-o cunoască pe Marysia. Era convins că farmecul ei, inteligenţa ei, bunătatea ei şi toate calităţile pe care nu le-a întâlnit la atâtea alte fete vor reuşi să-i convingă pe părinţi.

În orice caz era pregătit pentru orice şi în funcţie de felul în care părinţii vor primi ştirea de mâine, îşi făcea şi el planurile de viitor.

În orice situaţie, de mâine Marysia trebuia să renunţe la slujba de la prăvălie. Dacă părinţii vor fi de acord cu hotărârea fiului, se va muta imediat la Ludwikowo. Dacă nu, până la cununie va trebui să plece la Vilnius. Leszek pregătise şi acolo totul. Ar locui o lună la familia lui Wacek Korczyński. Wacek fusese coleg de şcoală cu Leszek, iar doamna Korczynska, care ţinea foarte mult la Leszek, ar fi primit-o cu toată căldura pe logodnica lui.

Mai rămânea de discutat cu Marysia problemele privitoare la plecarea ei şi la despărţirea de tutorele de până acum. Orice s-ar zice, Marysia era încă minoră, iar una ca Szkopkowa, cu toate că Leszek nu lua în serios o asemenea eventualitate, putea să le facă greutăţi. În afară de aceasta, în cazul plecării la Vilnius, apărea şi problema delicată a banilor. Nu ştia dacă Marysia, care sigur nu avea bani, va fi de acord să primească suma necesară de la el. Nu ar fi de fapt o sumă mare. Doamna Korczynska s-ar ocupa personal de completarea garderobei Marysiei. Problemele financiare le-ar reglementa mai târziu. Din fericire, pentru Wacek, un avocat care câştiga foarte bine, asemenea cheltuieli mărunte nici nu contau.

Leszek se gândea la toate acestea pe drum. Marysia, care şedea în spatele lui, era şi ea dusă pe gânduri. Ca de obicei duminica, drumul era pustiu. Abia lângă pod au întâlnit o căruţă trasă de un căluţ. Calul s-a speriat de motocicletă şi a sărit într-o parte. Căruţaşul, probabil beat, în loc să strângă hăţurile, a sărit în şanţ. Pasagerul s-a luat după el. Norii de praf au învăluit această imagine, pe care n-au admirat-o decât o secundă. Leszek nici n-a oprit, numai Marysiei i se păruse o clipă că pasagerul din căruţă era cineva cunoscut.

Şi nu se înşelase: pasagerul era Zenon Wojdyllo. Când motocicleta dispăru la cotitură în norii de praf, Zenon se ridică din şanţ şi, ameninţând cu pumnul, bolborosi câteva înjurături suculente, cu atât mai suculente, cu cât era într-adevăr beat.

Dar nici Marysia, nici Leszek nu-l auziră. Drumul se lărgea şi intra într-o pădure bătrână cu copaci înalţi.

Au ajuns într-o poieniţă unde şi-au întins mica lor tabără. Tot banchetul consta din nişte fructe şi câteva pachete de ciocolată. Au lăsat totul lângă motocicleta ascunsă în tufişuri şi, prinzându-se de mâini, au pornit spre marginea unei zănoage. Aici se aşezau întotdeauna. Zănoaga era adâncă, cu pereţii abruptţi, jos curgea un pârâiaş întunecat. Adeseori, şezând aici tăcuţi, vedeau cum vin căprioarele la adăpat. Astăzi însă vorbeau, iar ecoul vocilor, trebuie să le fi speriat.

— Iubita mea, îi spunea Leszek, s-a terminat cu necazurile noastre.

Peste o lună ne cununăm. Îmi închipui ce mină va face preotul când ne vom duce să dăm ştirile! Ei, el şi alţii! O să fie o adevărată senzaţie!

Îşi frecă palmele, dar rămase mirat uitându-se la Marysia.

— Te îngrijorează ceva?

— Vezi tu, oftă ea, pentru mine nu va fi un lucru prea plăcut. Îţi poţi uşor închipui ce vor spune oamenii.

— Ce pot să spună?

— Că mă mărit cu tine pentru carieră… pentru bani, pentru poziţia ta, că fac o afacere bună, că am reuşit să pun mâna pe un asemenea soţ…

Leszek se înroşi.

— Astea sunt prostii! Cum poţi să crezi aşa ceva?

— Ştii şi tu foarte bine că aşa vor spune.

— Atunci am să le spun, izbucni el, că sunt nişte proşti. Vor să măsoare totul cu măsura lor mizeră. Dar să se ţină departe de tine! Departe! N-ai teamă, sunt în stare să-mi apăr soţia. Chiar de-ar veni diavolul în persoană! Dacă îşi are locul aici un cuvânt atât de urât ca afacere, atunci numai eu fac o afacere bună căsătorindu-mă cu tine. Da, pentru că fără tine, n-aş putea trăi. Şi nici n-aş vrea. Iar tu te-ai căsători cu mine chiar de n-aş avea un ban, chiar dacă m-ar chema Pârţolină şi aş fi un simplu muncitor. Sunt gata să jur!

Marysia se lipi de el.

— Şi n-ai jura strâmb. Cu siguranţă că aş prefera să fii sărac.

— Dar eu, iubito, sunt sărac. Nu am nimic. Totul aparţine părinţilor mei şi depinde de fantezia lor. Eu nu am decât o slujbă la Ludwikowo. Un salariu şi un mic apartament. Asta-i tot. Aşa că vezi, nu faci nici o carieră. Cea mai mare comoară a mea vei fi tu… O comoară pe care n-o voi da nimănui…

Se uita cu încântare la capul ei aplecat, la strălucirile aurii ale soarelui în părul ei lins, la profilul ei delicat.

— Tu nici nu ştii, îi spunea, cât eşti de frumoasă. Doar am văzut mii de femei. Mii. Am văzut frumuseţile acelea celebre după care lumea e înnebunită, diferite stele de cinema şi altele. Nici una nu s-ar putea compara cu tine. Şi în orice caz nici una nu are atâta farmec. Tu nu ştii că fiecare mişcare a ta, fiecare zâmbet, fiecare privire e o operă de artă. Au ştiut să te preţuiască până şi în acest târg păcătos! Dar să vezi când am să te introduc în înalta societate! O să-şi piardă toţi minţile! Ascultă-mă! Cei mai renumiţi pictori se vor întrece să-ţi facă portretul. Revistele ilustrate îţi vor publica fotografiile…

— O, Doamne! râse ea. Cum poţi să exagerezi.

— Nu exagerez deloc! Ai să vezi şi tu. Iar eu voi umbla mândru ca

un rege. Ştiu că e vanitate, dar se pare că toţi bărbaţii au acest defect. Se bucură şi sunt plini de mândrie că au femei pentru care sunt invidiaţi.

Marysia scutură din cap.

— Chiar dacă s-ar găsi unii care să vadă în mine vreo frumuseţe, tot ar fi prea puţin ca să te poată invidia. Mă cuprinde frica la gândul că mă voi compromite prin lipsa de maniere, de educaţie, prin prostie.

— Maryska!

— Aşa este. Îţi închipui că cunoştinţele tale vor uita că am fost fată în prăvălia doamnei Szkopkowa? Vor fi cu toţi cu ochii pe mine, pentru că sunt o cenuşăreasă, o gâsculiţă provincială. Nu reuşesc să mă mişc printre ai tăi, să vorbesc cu ei. Sunt lipsită de instruire. Ce-i drept, mama avea intenţii să mă pregătească pentru bacalaureat, dar după câte ştii eu nu am bacalaureatul. Te însori cu o fată simplă.

În vocea ei răsuna tristeţea. Leszek o prinse delicat de mână şi o întrebă:

— Spune-mi, Marysia, tu chiar mă consideri un găgăuţă naiv şi lipsit de simţ critic?

— Dar de unde! protestă ea.

— Consideri că sunt mai prejos decât rudele şi cunoştinţele mele sub aspectul pretenţiilor şi al calităţii criteriilor? Pentru că aşa s-ar putea înţelege din cele spuse de tine. Eu, cel din urmă prost, te iau de soţie, văzând în tine nişte calităţi pe care tu nu le ai, şi abia ei îmi pot deschide ochii.

— Nu, Leszek, negă ea hotărâtă. Tu priveşti însă lacunele mele cu îngăduinţă pentru că mă iubeşti.

— Te vor iubi şi ei.

— Să dea Domnul.

— Iar lacunele tale sunt închipuiri. Le-aş dori tuturor fetelor să fie atât de distinse ca tine, să aibă atâta inteligenţă nativă şi atâta delicateţe a simţirilor. În ceea ce priveşte manierele, sunt convins că ţi le vei însuşi fără cea mai mică greutate, iar de instruit te vei putea instrui cât doreşti. Dar nu prea mult, fiindcă n-aş vrea să am o soţie mult mai deşteaptă decât mine.

— De asta să nu te temi, râse Marysia.

— De asta mă tem cel mai mult. Luă o înfăţişare gravă. Ştii când m-am convins că Marysienka mea e o înţeleaptă?

— Nu ştiu.

— Atunci când nu mi-ai spus nici un cuvânt despre toate scandalurile acelea din târg. Doar puteam să bănuiesc că acel Sobek care ţi-a luat apărarea avea nişte drepturi asupra ta. Tu însă ai judecat

corect: N-am să mă explic în faţa lui Leszek, fiindcă dacă a fost în stare de o bănuială atât de josnică, nu merită nici o explicaţie.

Marysia nu-şi amintea să fi judecat atunci în felul acesta, dar nu l-a contrazis.

— N-am vrut să te amestec în treburile acelea neplăcute, spuse ea.

— Asta-i rău. Cine să te apere dacă nu eu?

Stătu o clipă pe gânduri apoi adăugă:

— Trebuie să trec într-o zi pe la poştă, să-i strâng mâna acelui Sobek. E drept, e o obrăznicie din partea lui că îndrăzneşte să te iubească, dar a procedat ca un bărbat cinstit.

Soarele coborâse mult. De obicei la vremea asta se pregăteau de întoarcere, astăzi însă mai aveau multe lucruri de discutat. Au stabilit că a doua zi Marysia o va înştiinţa pe doamna Szkopkowa despre logodna sa şi că nu va mai lucra în prăvălia ei.

— Mai spune-i, propuse Leszek, că dacă se consideră frustrată, îi înapoiezi cheltuielile pe care le pretinde.

— Tu n-o cunoşti – răspunse Marysia. Ea nu pretinde nimic, pentru că i-am muncit. S-ar supăra de moarte numai dacă aş aminti de aşa ceva. E o femeie foarte generoasă. Mă tem însă de altceva: nu va crede că ne-am logodit.

— Eu cred că am să vin în jurul prânzului aşa că va auzi şi de la mine. Oricum, să ai lucrurile împachetate.

— Leszek, iubitul meu, ce am făcut eu să merit atâta fericire?!

Leszek o cuprinse şi o îmbrăţişă cu dragoste. Simţea o bucurie nemărginită pentru această fată, pentru această fată minunată, care nu are pe nimeni apropiat pe lume, el este şi va fi totul. Şi se mira de el însuşi. Doar de atâtea ori ţinuse în braţe diferite femei, dar nu simţise pentru ele nimic în afară de dorinţa de posedare. Atunci de ce faţă de această fetiţă, pe care o dorea mai mult decât orice pe lume, chiar şi dorinţa era altfel, plină de dragoste statornică, de evlavie parcă. Cândva, în primele luni după ce se cunoscuseră, o privea şi pe ea ca pe toate celelalte. Dacă atunci ar fi fost singură cu el… Nimic nu l-ar fi împiedicat să săvârşească o greşeală cumplită.

— Slavă cerului că nu s-a întâmplat aşa, îşi spuse.

S-au plimbat încă multă vreme prin pădure şi aproape se întunecase, când s-au hotărât să se întoarcă. O bucată de drum, plină de hârtoape şi de rădăcini, au mers încet. De altfel n-aveau de ce se teme, Leszek cunoştea drumul ca pe propriul buzunar, cunoştea fiecare şleau, fiecare piatră, fiecare cotitură. Ar fi ajuns la şosea şi cu ochii închişi, la lumina farului puteau goni însă zdravăn. Cel puţin aşa credeau ei.

În clipa în care motocicleta ieşea din pădure, iar huruitul ei umplea câmpul adormit până la şosea, la una dintre cotiturile drumeagului se zări umbra unui bărbat.

Ex-seminaristul aştepta de mult. Dormise câteva ore în şanţ şi-i era teamă că în vremea asta motocicleta trecuse înapoi spre şosea. Din fericire neliniştea lui era lipsită de temei. Dinspre pădure se apropia huruitul motorului. Uneori, în locurile mai ridicate ale drumului, lumina farului desprindea din tufişurile negre străfulgerări de verdeaţă stridentă.

— Acum nu-mi mai scapă ei, mormăia Zenon.

De o săptămână bea de stingea. Cerşise de la o mătuşă din Swiciany câteva zeci de zloţi, şi întorcându-se la Radoliszki, mai pe jos, mai cu vreo căruţă de ocazie, nu scăpa nici o cârciumă, nici o bodegă. Se întorcea ca să-i mai ceară o dată iertare tatălui, dar cum nu credea că o va obţine, de disperare, bea până îşi pierdea cunoştinţa. Când a văzut după-amiază motocicleta lui Czyński şi i-a recunoscut pe cei doi, pe autorii izgonirii lui din casă, în mintea lui de beţiv s-a înfiripat brutal ura şi dorinţa de răzbunare.

— Acum or să-mi plătească pentru toate necazurile, îşi spunea.

Ştia că trebuiau să se întoarcă pe aici, că nu exista alt drum. S-a aşezat în şanţ, după cotitură, şi a aşteptat.

Capul îi mai vâjâia şi se mai clătina, dar de îndată ce auzi motocicleta apropiindu-se începu să acţioneze repede şi organizat. Calculase totul exact. Chiar după această cotitură, drumul urca într-o pantă destul de accentuată, iar Czyński trebuia să accelereze şi o va face cu îndrăzneală, fiindcă urma o curbă destul de lină.

Când va zări obstacolul neaşteptat, imediat după curbă, va fi prea târziu să mai frâneze şi nu va avea cum să evite accidentul.

Zenon îşi pregătise din timp materialul pentru obstacol. Două trunchiuri putrezite, destul de groase, pe care le găsise în tufişuri şi o grămadă de pietre, de care nu era lipsă prin şanţuri.

Acum le urcă în drum şi le aşează de-a curmezişul. Trecerea era complet blocată şi nici nu putea fi vorba de a ocoli obstacolul. Pe ambele părţi ale drumului erau şanţuri adânci, iar marginile lor exterioare erau mult mai înalte decât cele interioare. Acoperite cu tufişuri dese, formau parcă doi pereţi de o parte şi de alta a drumului.

Nu era încă întuneric de tot, aşa că Zenon îşi mai privi o dată opera cu o satisfacţie sumbră. Tocmai voia să plece spre şosea, când îi trecu prin minte că ascunzându-se în tufişuri, lângă baricadă, putea urmări fără teamă rezultatul răzbunării sale.

— Cel puţin să văd cum îşi frâng gâtul, spuse zâmbind. Alunecă de

câteva ori pe marginea şanţului, dar în cele din urmă ajunse sus, depărtă crengile tufişurilor şi se cuibări comod sub ele. Punctul de observaţie era excelent ales. Nu-i rămânea decât să stea liniştit şi să aştepte, iar după ce se vor răsturna să iasă în şosea şi să pornească spre oraş. Nimeni nu va putea dovedi că el a pus obstacolul, nimeni nu l-a văzut pe aici, iar ţăranul cu care venise s-a dus spre Oszmiana. Şi nici nu ştia pe cine a dus. Iar pe cei doi îi pot găsi abia dimineaţa. Pe drumul ăsta nu trecea nimeni noaptea, nu era ca pe şosea, pe unde trec căruţele la trenul de dimineaţă sau după cărămidă la Ludwikowo.

— Sigur, pot să apară unele bănuieli, îşi spunea Zenon. Nu o dată i-am ameninţat. Dar nu vor găsi dovezi împotriva mea. Iar eu am să mă răzbun… Şi o să mai am şi spectacol… Aşa ceva nu se întâmpla în orice zi!…

Minutele se scurgeau şi lui i se păreau ore. Huruitul motorului se apropia, devenea tot mai puternic. Nu-i despărţea mai mult de trei kilometri de accidentul iminent.

— Doar dacă-l previne vreun diavol, îi trecu lui Zenon prin cap.

Dar nimic nu l-a prevenit pe Czyński. Dimpotrivă. A constatat că se face destul de frig şi că Marysia poate răci. Cum după pod drumul era mult mai bun a accelerat zdravăn.

Snopul de lumină albă se înfigea în întuneric, îl despica în două făcându-i drum. Încă două curbe, după a doua, un deal destul de înclinat şi ajung în şosea. Leszek se gândea la ziua de mâine, la discuţia decisivă cu părinţii, la felul în care le-o va prezenta pe Marysia, la marea lui fericire, la serile pe care le vor petrece împreună, la dimineţile în care se vor trezi pentru a se convinge a mia oară că fericirea lor nu este un vis, ci realitate… Se gândea la o masă cu două tacâmuri, la ea, veselă, radioasă şi luminoasă umblând prin casa lui, prin casa lor…

Şi deodată zări…

Înainte ca gândul să poată străbate creierul, înainte de a înţelege că aceasta înseamnă moarte, a frânat instinctiv, şi-a coborât fulgerător picioarele şi a înfipt călcâiele în drumul ce alerga sub roţi. Cauciucurile au scârţâit, pe ambele părţi au ţâşnit două fântâni de pietriş şi răsună bubuitul surd al unei lovituri puternice.

Pe urmă totul a amuţit.

Spectacolul fusese într-adevăr nemaipomenit, iar lui Zenon nu-i scăpase nici o fărâmă, nici o fracţiune de secundă. A văzut motocicleta ieşind de după cotitură, a văzut efortul disperat al motociclistului, a văzut clipa în care motocicleta a izbit obstacolul şi cele două trupuri azvârlite înalt în văzduh.

Pe urmă s-a aşternut liniştea.

Înţelegea cu o claritate ciudată tot ce se întâmplase. Era atât de treaz, de parcă n-ar fi pus niciodată o picătură de alcool în gură. S-a răzbunat. Zac acolo în drum, morţi, ori răniţi mortal. S-a răzbunat şi nu simţea nimic, sau mai degrabă simţea în el un gol imens. Şi liniştea aceasta ciudată şi surdă.

Coborî în drum. În partea stângă, departe de obstacol, zăcea motocicleta. Zenon aprinse un chibrit. Era o grămadă de fier încolăcit. Porni mai departe şi aprinse alt chibrit.

Zăceau aproape unul lângă altul. Ea fusese aruncată mai departe. Zenon se aplecă asupra lui. Avea mâinile şi picioarele răsfirate în dezordine, capul aplecat pe umăr. Arăta ca un manechin moale. Partea de jos a feţei era zdrobită, din gura larg deschisă îi curgea sânge. Avea ochii închişi.

Doi paşi mai încolo zăcea ea. Zăcea cu faţa la pământ, cu braţele adunate, parcă plângea, parcă s-ar fi întins singură aci, ca să plângă în linişte, parcă se întinsese cum se întind toate femeile când plâng. Pe ea nu se cunoştea nimic. Zenon mai aprinse un chibrit şi se aplecă asupra Marysiei, ca să-i privească faţa dintr-o parte. Atunci a zărit o pată de sânge în păr.

Se uită în urmă. I se păruse că Czyński gemea. Trebuie să fi fost o iluzie. Băgă chibriturile în buzunar şi porni înainte.

Fără să-şi dea seama, mergea tot mai repede. În capul lui se petrecea ceva ciudat. Simţea că încolţeşte în el un sentiment nou, necunoscut, un sentiment îngrozitor. Da, se temea, se temea cumplit, dar nu de cei rămaşi în drum, ci de el însuşi, de el însuşi în acest pustiu, în întuneric, în conştiinţa că alături de el, în urma lui, aproape în el mai este cineva, monstruos, înfiorător, groaznic…

— Ucigaşul!

Şi deodată începu să alerge. Din pieptul sufocat i se smulse un strigăt:

— Ajutor! Ajutor! Ajutor!

Pe şosea se auzea un hurducăit. O să găsească acolo oameni.

— Ajutor! Ajutor! Ucigaşul!…

Strigătul se prefăcea în urlet, într-un urlet sălbatic, animalic, într-un schelălăit nearticulat, în care nu mai puteai desluşi cuvinte, ci doar o teamă dementială şi o rugăminte disperată.

Capitolul XIII

La moară se culcau seara devreme. Până şi femeile, cărora, cu toată truda din timpul zilei, le plăcea să trăncănească până târziu, de le apuca uneori miezul nopţii în faţa casei, plecaseră la culcare, fiindcă începuseră nopţile răcoroase.

Bătrânul Prokop îşi spunea rugăciunile în faţa icoanelor şi bătea cu fruntea în duşumea, cu atât mai zelos cu cât era zi de duminică. Argatul Witalis sforăia de mult în cuhnie. Tânărul Wasil stătea la Antoni Kosiba în căsuţă şi cânta încet dar iscusit la muzicuţă. Cânta şi se uita la vraci, care amesteca tăcut, într-o strachină micuţă, seu, doftorie şi fiere de porc. Prepara o alifie bună împotriva degerăturilor.

Deodată, în liniştea aceea, începu să latre câinele. Gâştele trezite se porniră pe gâgâit.

— Vine cineva la noi, spuse Wasil.

— Vezi cine e, mormăi vraciul.

Wasil şterse muzicuţa cu mâneca, o ascunse în buzunar şi fără să se grăbească ieşi afară. Auzi limpede hurducăit de căruţă şi vocile amestecate ale unor oameni. Voci multe, să fi fost vreo opt sau zece oameni. Unul alerga înainte, gâfâind de efort. Când ajunse lângă Wasil şi se opri în lumina ce cădea pe fereastră, Wasil făcu un pas înapoi.

— Ce diavol mai e şi ăsta?! întrebă ameninţător, ca să-şi dea curaj.

Omul cu faţa şi mâinile pline de sânge şi cu o înfăţişare de nebun bolborosi răguşit:

— Vraciul… Ajutor… Mai trăiesc…

— Cine?

— Mai repede, mai repede! gemu omul. Vraciul! Vraciul!

— Ce s-a-ntâmplat? se auzi din tindă vocea lui Antoni Kosiba.

— Salvează-i! Salvează-i! Salvează-mi şi mie sufletul blestemat! Alergă spre el. Mai trăiesc!

Wasil îl privi în ochi şi spuse:

— E Zenon al curelarului Wojdyllo.

— Ce s-a-ntâmplat? se auzi alături vocea lui Prokop.

— S-au răsturnat cu motocicleta! spuse Zenon scuturat parcă de febră. Mai trăiesc!

Vraciul îl prinse de umeri.

— Cine? Cine omule?!…

În vocea lui răsună disperarea.

Nu mai era nevoie de răspuns. Tocmai se apropia căruţa, în ea zăceau întinse două trupuri nemişcate. Din odaie veni în fugă Witalis,

veniră şi femeile şi aduseră lumină.

Faţa tânărului Czyński, acoperită cu cheaguri de sânge, făcea o impresie groaznică, dar avea ochii deschişi şi parcă lucizi. În schimb faţa Marysiei, palidă ca o coală de hârtie, semăna cu faţa unei moarte. Din părul auriu, de deasupra tâmplei curgea sânge. Aplecat deasupra căruţei, vraciul le luă pulsul.

Ţăranii povesteau de-a valma:

— Tocmai treceam pe lângă drumul spre Wickuny, când a ieşit ăsta strigând după ajutor. Alergăm noi să vedem ce e, când colo, Doamne iartă, ei zac în drum…

— Nici nu mai suflau.

— Cu motocicleta asta s-au răsturnat. Cineva a lăsat un trunchi în drum, iar ei s-au lovit de el, şi…

— Noi ne sfătuiam ce să facem, iar ăsta cade în genunchi şi ne sărută mâinile. Ajutaţi-i, zice, duceţi-i în târg la doctor, zice, fiţi creştini…

— Noi gata, că doar oameni suntem, dar cum să-i duci până în târg. Că-şi dau sufletul, chiar dacă mai trăiesc. Aşa că ne-am hotărât să-i aducem aici, la vraci…

— Măcar că şi aici e nevoie mai mult de preot…

Antoni Kosiba se întoarse spre ei. Chipul lui aşa împietrise, încât semăna mai mult a cadavru decât a om. Numai ochii îi ardeau.

— Singur n-o scot la capăt, spuse. Să alerge cineva după doctor.

— Witalis! strigă Prokop, înhamă calul.

— Nu mai e timp de înhămat, strigă vraciul.

— Daţi-mi un cal, mă duc eu, spuse Zenon.

— Scoate-i calul Witalis, încuviinţă Prokop, iar tu dă de ştire şi la Ludwikowo că feciorul lor zace aici.

Vraciul şi ajunsese în odaie. Cu o mişcare a mâinii mătură toate lucrurile de pe masa cea mare, cu alta curăţă laviţa. Mâinile îi tremurau, iar pe frunte îi apăruseră broboane de sudoare.

Ieşi din nou. Acum dădea dispoziţii. Răniţii au fost transportaţi cu băgare de seamă pe braţe în odaia în care Wasil mai aprinsese două lămpi. Olga aţâţă focul în sobă. Natalka turna apă în oale. Zonia tăia cu foarfecele mari pânză pentru bandaje.

Afară răsună un tropot violent. Zenon gonea deşelatelea spre orăşel.

— Îşi rupe şi ăsta gâtul, mormăi Witalis în urma lui. Mai omoară şi calul pe întuneric.

— Ce să omoare! răspunse Mielnik neliniştit de prevestirea sumbră. Drumu-i drept, bun.

— Doamne, Doamne, ce nenorocire! repeta bătrâna Agata.

— A trebuit să ispitească duhul rău în zi de sărbătoare, mormăi sentenţios un ţăran. Să meargă pe motocicletă.

— Asta nu-i păcat, ce păcat să fie? se împotrivi unul mai tânăr.

— Poate că nu-i păcat, dar nici bine nu-i.

— Oameni buni, povestiţi tot, aşa cum s-a întâmplat, spuse Prokop.

S-au adunat toţi în jurul căruţei. Au ieşit din odaie şi cei ai casei, pesemne poftiţi afară de Antoni. Au început să povestească amănunţit. Din când în când, câte unul dintre ascultători se rupea de grup şi se uita pe fereastră, împotriva obiceiului său, vraciul uitase să tragă perdelele.

De fapt vraciul nu uitase. Ştia însă că nu mai poate pierde nici o clipă. Întâi s-a apucat să-i facă un control Marysiei. Respiraţia slabă şi pulsul abia simţit păreau să indice agonia. Trebuia stabilit cât mai repede despre ce contuzii era vorba. Rana de deasupra tâmplei nu putea fi cauza unei stări atât de grave. Era superficială şi provenea probabil din contactul, în timpul căderii, cu o piatră ascuţită, care i-a despicat pielea şi a alunecat pe suprafaţa osoasă. Osul nu era atins. Şi pielea de pe mâini şi de pe picioare era jupuită în multe locuri, dar oasele erau întregi.

Degetele vraciului palpau repede, dar sistematic, trupul nemişcat al fetei, coastele, claviculele, coloana vertebrală şi au revenit la cap. Abia atinse locul în care capul se unea cu gâtul şi Marysia tresări o dată, de două, de trei ori…

Acum ştia: baza craniului era înfundată.

Dacă n-a fost afectat creierul, o operaţie imediată o mai putea ajuta. Mai putea… era o speranţă neînsemnată… dar era.

Vraciul îşi şterse cu dosul palmei sudoarea de pe frunte. Privirea lui se opri asupra instrumentelor primitive pe care le folosise până acum. Îşi dădea perfect seama că nu va putea face o operaţie atât de primejdioasă şi de grea cu ajutorul lor.

— Toată speranţa e în doctor, se gândi cu febrilitate. Să dea Domnul să ajungă la timp.

Între timp, vraciul spăla şi pansa rănile Marysiei, apoi se ocupă de Czyński. Tânărul îşi recăpătase cunoştinţa şi gemea tare. După ce-i spălă faţa şi-l curăţă de sânge, constată că are maxilarul fracturat. Mai neplăcută era fractura complicată a braţului stâng. Osul fracturat străpunsese muşchiul şi pielea.

Cu câteva tăieturi de cuţit, vraciul înlătură mâneca şi se apucă de operaţie. Din fericire accidentatul leşină de durere. În douăzeci de minute operaţia era terminată. În orice caz viaţa lui Czyński nu era în primejdie.

În acest timp Zenon gonea ca un nebun spre oraş. Era cât pe-aci să calce nişte femei în faţa bisericii şi în cele din urmă descălecă în faţa casei doctorului Pawlicki.

Medicul nu se culcase încă şi îşi dădu seama imediat ce trebuia să facă. Îşi trimise sora să telefoneze de la poştă la Ludwikowo, iar el scoase repede din dulap valiza cu instrumente chirurgicale, controlă dacă nu lipseşte ceva, mai împachetă diferite medicamente, seringa pentru injecţii şi bandaje.

Sora se întoarse cu ştirea că domnul şi doamna Czyński pleacă imediat cu maşina şi în cinci minute vor fi în Radoliszki.

— Plec cu ei, hotărî medicul.

— Plecaţi imediat, luaţi calul, îl zorea Zenon.

— Ai înnebunit! se revoltă Pawlicki. Să merg călare şi încă fără şa? Cu maşina ajung mai repede.

Şi avea dreptate. Maşina sosi neaşteptat de repede. Speriată, familia Czyński voia să-l întrebe pe Zenon ce şi cum s-a întâmplat, dar medicul declară că pentru asta mai au timp.

În mai puţin de cinci minute erau în faţa morii. Când au intrat în odaie, vraciul tocmai termina bandajarea capului celui accidentat.

— Trăieşte? Fiul meu trăieşte?! strigă doamna Czynska.

— Trăieşte, doamnă, şi n-o să aibă nimic, răspunse vraciul.

— Ce poate şti omul acesta, doctore? Salvează-mi fiul!

— Imediat îi scot zdrenţele acestea şi-l consult, spuse medicul.

— N-are rost să-l chinuiţi. Vă spun eu ce are. Are fractură de maxilar, aici, şi fractură a braţului, aici. I-am pus osul la loc.

— Te rog să nu mă deranjezi! strigă doctorul. Cred că ştiu eu mai bine decât dumneata ce trebuie să fac!

— Aici nu mai e nimic de făcut! susţinea cu îndărătnicie vraciul. Ea, domnişoara, trebuie salvată imediat.

— Ce are? întrebă doctorul.

— Osul e înfundat în creier.

— Domnule doctor! gemu doamna Czynska.

Pulsul era absolut mulţumitor.

— Îi fac doar o injecţie antitetanos şi trebuie dus la spital. Trebuie cât mai repede făcută o radiografie. Şi acum s-o consult pe fata aceasta.

Se aplecă asupra Marysiei şi încercă să-i găsească pulsul. După o clipă întoarse capul.

— E în agonie, declară.

— Salvaţi-o, domnule doctor, spuse cu vocea răguşită vraciul.

Medicul ridică din umeri.

— Aici nu se mai poate face nimic. Să-i controlez contuzia… Hâm!… Da… Fractură a bazei craniene.

Trupul nemişcat începu să tresară.

— A fost atinsă şi scoarţa cerebrală, adăugă. Dovadă tresăririle… Da… Aici nu mai ajută nici o minune. Aveţi o oglindă?

Vraciul îi oferi un ciob de oglindă. Doctorul o apropie de gura întredeschisă a accidentatei. Se acoperi cu o ceaţă uşoară.

— Ei, asta e. Îşi depărta braţele. Singurul lucru pe care pot să-l fac e să-i administrez o injecţie pentru întărirea inimii. Starea ei însă e disperată.

Deschise valiza plină cu instrumente chirurgicale strălucitoare. Vraciul se uita la ele vrăjit, nu-şi putea lua privirile de la ele.

Între timp medicul umplu seringa cu un lichid dens, incolor, extras dintr-o fiolă şi-l injectă fetei în antebraţ, sub piele.

— Păcat de muncă, mormăi. În orice clipă poate avea loc deznodământul.

Şi reveni la Czyński, apucându-se de desfăşurarea bandajelor. Vraciul îi atinse braţul.

— Domnule doctor! Salvaţi-o!

— Om prost ce eşti! Pawlicki se întoarse spre el iritat. Cum s-o salvez?

— E obligaţia dumneavoastră, îi răspunse Kosiba.

— N-o să mă înveţi dumneata care-mi sunt obligaţiile. Şi-ţi mai spun ceva: dacă acest rănit va face o infecţie din cauza bandajelor dumitale, intri la zdup. Înţelegi? Dumneata nu ai dreptul să tratezi bolnavi.

Vraciul părea că nu aude nimic.

— Vă rog să-i faceţi operaţie, spuse. Dar dacă reuşeşte?!

— Mai lasă-mă naibii! Ce dracu de operaţie?!

Şi întorcându-se spre domnul şi doamna Czyński, luându-i parcă martori, strigă:

— Să operez un cadavru?!… E fractură a bazei craniene. Cu siguranţă bucăţile de os au atins creierul. Nici cel mai mare geniu al chirurgiei n-ar putea face nimic. Şi apoi să faci o trepanaţie în aceste condiţii de igienă…

Făcu un semn rotund cu mâna, arătând spre mănunchiurile de ierburi prăfuite atârnate de tavan, la lămpile fumegânde şi la gunoiul de pe podea.

— De-aş avea instrumente ca dumneavoastră, continuă cu îndărătnicie vraciul, aş încerca chiar eu…

— Tot norocul că nu le ai. Ai ajunge mai repede la puşcărie, răspunse mai liniştit medicul, ocupat cu palparea maxilarului tânărului

Czyński. Hâm… într-adevăr – fractură. Se pare că nu-i ceva grav… Fără radiografie nu e nimic sigur… Răni superficiale…

Dezinfectă cu îndemânare rănile şi puse bandajul său. Apoi îi controlă mâna şi văzând cele două incizii, izbucni furios:

— Cum ai îndrăznit să faci aşa ceva!… Cum ai îndrăznit?!… Şi asta cu vreun briceag murdar!…

— Ieşea osul, îi explică Antoni Kosiba, iar cuţitul l-am băgat în apă fiartă…

— Am să te învăţ eu… O să răspunzi pentru asta…

— Am să răspund, mormăi resemnat vraciul. Şi ce era să fac?

— Să mă aştepţi pe mine!

— Am trimis după dumneavoastră. Noroc că v-au găsit acasă, dar ce ar fi fost dacă nu v-ar fi găsit?! Trebuia să las rănitul fără ajutor?…

— Şi îţi suntem recunoscători, spuse domnul Czyński. Omul acesta are dreptate, doctore.

— Fără îndoială, conveni nemulţumit medicul. Într-adevăr, puteam să nu fiu acasă. Acum, fereşte-ne, Doamne, de vreo infecţie.

Domnul Czyński scoase din portofel o bancnotă şi o întinse vraciului.

— Ia asta pentru ajutorul dumitale.

Kosiba scutură din cap.

— Nu-mi trebuiesc bani.

— Ia! Că-i ajuţi pe săraci fără bani, e bine, dar de la noi poţi să iei.

— Eu nu-i ajut pe săraci sau pe bogaţi, ci pe oameni. Iar pe acest domnişor, dacă mă lăsa cugetul, nu-l ajutam deloc. Mai degrabă el ar fi trebuit să piară, decât nefericita asta de fată… Moare din pricina lui…

Doamna Czynska se adresă medicului în franceză:

— Acum poate fi transportat în maşină?

— Da!… răspunse. Imediat chem nişte oameni. Numai să-mi strâng lucrurile.

Îşi adună în grabă instrumentele de pansat, închise valiza şi ieşi cu ea în faţa casei. Antoni Kosiba văzu că doctorul puse valiza în maşină. Atunci s-a hotărât:

— Trebuie s-o iau.

Folosindu-se de confuzia creată în timpul transportării tânărului Czyński, vraciul ieşi afară. Portiera maşinii era deschisă, iar şoferul stătea de cealaltă parte. Era suficientă o mişcare, urmată de revenirea în căsuţă.

Nimeni nu observase dispariţia valizei. Două minute mai târziu, maşina porni spre Radoliszki.

Vraciul nu pierdu timpul. Se închise în odaie, înşiră cu febrilitate

instrumentele obţinute pe masă, la capul Marysiei, îşi potrivit lămpile cât putu mai aproape, aşeză cu cea mai mare băgare de seamă trupul fără vlagă în poziţia convenabilă. Se închină şi trecu la operaţie.

Întâi a trebuit să-i radă părul la ceafă. În locul ras se zări o pată mică, vânătă. Inflamaţia era neînsemnată.

Îşi mai lipi odată urechea de pieptul fetei. Inima abia tresărea. Întinse mâna, luă un cuţitaş îngust şi ascuţit, cu mâner lung. Din prima incizie ţâşni un sânge de culoare închisă şi pătrunse în fâşiile de pânză. A doua incizie, a treia şi a patra… Mişcările repezi şi sigure ale mâinilor lui dezveleau locul de prindere a muşchilor. Se zări osul alb-rozaliu al craniului.

Da, doctorul Pawlicki nu se înşelase, osul era înfundat, fisurat, iar câteva bucăţele mici se deplasaseră apăsând asupra creierului.

Trebuiau extrase cu cea mai mare atenţie pentru a nu leza membrana care acoperă creierul. Era nespus de greu şi de obositor, mai cu seamă pentru că trupul pacientei începuse să tremure. Deodată tremurul se opri.

— Acesta-i sfârşitul, se gândi vraciul.

N-a întrerupt însă operaţia. Nu avea timp nici să-i ia pulsul. Nu-şi lua ochii de la rană, nu vedea că afară, turtindu-şi nasurile de geamuri, oameni urmăreau cu îndărătnicie eforturile lui disperate.

Când a sfârşit şi a cusut rana, era pe la întâiul cântat al cocoşilor. Se închină iar şi din nou îşi lipi urechea de pieptul fetei: nu desluşea nimic.

— Injecţia! îl străfulgeră un gând.

Găsi uşor în valiză cutia cu fiole şi seringa.

— Asta i-a injectat şi doctorul, constată.

După injecţie inima începu să bată perceptibil. Atunci Antoni Kosiba se prăbuşi greu pe laviţă, îşi lăsă capul în palme şi izbucni în plâns.

Şi a rămas aşa nemişcat o oră sau poate mai mult, complet epuizat, aproape fără cunoştinţă. Pe urmă s-a ridicat să controleze dacă inima Marysiei mai bate. Pulsul abia simţit nu-şi revenise, dar nici nu slăbise. Abia târându-şi picioarele, vraciul adună instrumentele, le spălă, le aşeză în valiză şi după o clipă de gândire duse valiza în şură, înlătură fânul dintr-un colţ şi o ascunse cât mai adânc. Aici era în siguranţă, n-o vor găsi şi nu i-o vor lua. Posedând această comoară, va fi mai uşor să facă mai bine şi mai repede operaţiile, chiar şi pe cele grele, ca cea de astăzi.

— Cum i-a spus doctorul? se gândi. Trepanaţie… Da, trepanaţie… E clar. Doar cunosc acest cuvânt. Cum mi-a putut zbura din minte?…

Se întoarse în odaie, controlă pulsul Marysiei, stinse lampa şi se culcă în apropiere, ca să fie gata la orice mişcare a pacientei. Nu se

aştepta însă la aşa ceva.

Când s-a trezit, soarele era sus. Cineva bătu în uşă. Ieşi şi-l zări pe şeful de post din Radoliszki, pe majurul Ziomek. Alături stăteau Mielnik şi Wasil.

— Ce face fata, domnule Kosiba? întrebă majurul. Mai trăieşte?

— Trăieşte, domnule majur, dar cine ştie dacă scapă.

— Trebuie s-o văd.

Intrară în odaie. Poliţistul se uită o clipă la fata în stare de inconştienţă şi constată:

— De interogatoriu nici nu poate fi vorba. Dar de la dumneavoastră tot trebuie să iau declaraţii. Hâm. Doctorul Pawlicki a comunicat că se întoarce astă-seară şi-i va elibera certificatul de deces. El credea că încă ieri…

— Doctorul a plecat? întrebă vraciul.

— A plecat cu Czyński cel tânăr ca să-l ducă la oraş la spital. Se zice că n-o să aibă nimic, dar acum nu poate vorbi. Una dintre victime e fără cunoştinţă, cealaltă, este lipsită de posibilitatea de a vorbi!… Şi când te gândeşti că dacă nu s-ar fi prezentat singur, criminalul ar fi putut fugi liniştit.

— Criminalul? Ce crimă? A fost un accident, se miră Wasil.

— Aşa crezi? Dar a fost vreunul dintre voi acolo, la cotitura aceea?

— Nu.

— Eu am fost în zori. Şi ce-aţi zice dacă într-o bună zi trunchiurile de copaci dintr-o curătură veche ar ieşi singure în drum şi s-ar aşeza de-a curmezişul? Şi ar mai ieşi şi pietrele singure?… Aşa minuni nu s-au mai văzut. A fost un atentat criminal.

— Şi cine-i criminalul?

— Cine?… Păi, individul acela, Zenon, fiul curelarului Wojdyllo.

Cei prezenţi se priviră uimiţi.

— Trebuie să fie o greşeală, domnule majur, spuse în cele din urmă bătrânul Prokop. Zenon a fost primul care i-a ajutat, a chemat oamenii, i-a adus aici la moară, şi s-a dus după doctor!

— Ia te uită! Poliţistul clătină din cap. Deci e adevărat ce-a spus. El a spus, dar eu nu l-am crezut. Mă gândeam că vrea să iasă basma curată, să obţină circumstanţe atenuante. Se vede că într-adevăr l-a mustrat conştiinţa.

— Şi s-a prezentat singur.

— Sigur. Zicea că diavolul l-a pus, că era beat… Ei, dar să mă apuc de scris.

Prokop l-a poftit pe poliţist în odaie, unde a avut loc audierea tuturor celor din casă în calitate de martori. A dat declaraţie şi Antoni Kosiba,

dar el a spus puţine lucruri. A adăugat la cele spuse de ceilalţi că a dat victimelor primul ajutor. Pe urmă femeile au servit micul dejun, în timpul căruia majurul l-a rugat pe vraci să-i spună ce să facă cu durerile pe care le simte de câteva luni în partea dreaptă. A primit nişte ierburi, a mulţumit, a dat dispoziţie ca în cazul în care fata ar deceda, să fie anunţat la post, şi-a luat rămas bun şi a plecat.

Marysia însă nu murea. Zilele treceau una după alta, iar ea zăcea nemişcată şi inconştientă. Singura modificare în starea ei era febra care părea să crească cu fiecare oră. Faţa ei albă ca varul devenea tot mai aprinsă, respiraţia abia simţită devenise rapidă, violentă şi sacadată.

De trei ori pe zi vraciul îi turna în gura încleştată o fiertură brună, zi şi noapte îi punea comprese proaspete de cârpe muiate în apă rece de fântână pe fruntea înfierbântată şi pe inima agitată.

Vraciul slăbise şi încărunţise şi mai mult. Chipul lui semăna cu chipul unui cadavru, numai în ochi îi ardea desperarea, îşi pierduse orice speranţă. Zadarnice toate strădaniile, zadarnice toate eforturile, zadarnică îngrijirea. Vedea cum îi scapă din mâini această viaţă tânără, viaţa singurei fiinţe de pe lume pentru care era gata, fără şovăire, să-şi dea propria-i viaţă.

A treia zi l-a rugat pe Wasil să se ducă în oraş după doctor.

— Poate că face el ceva, spunea.

Wasil s-a dus şi s-a întors fără nimic. Doctorul se oprise mai multă vreme la Vilnius şi se pare că nu avea să se întoarcă prea repede, fiindcă trebuia să-l însoţească pe Czyński cel tânăr în străinătate.

Seara, Antoni Kosiba a trimis la Pieczki după baciul de acolo. Nu credea deloc în eficienţa „descântecelor" lui, dar înecatul se agaţă şi de un fir de pai.

Baciul a venit în pofida aversiunii faţă de concurent. Vedea în asta o mare victorie pentru el. S-a uitat la muribundă, i-a atins mâna, pe urmă i-a ridicat o pleoapă, i-a ridicat a doua, i-a răsfrânt buza de jos, cercetând atent suprafaţa interioară, zâmbi uşor şi începu să mormăie ceva pe sub mustaţă, ţinând în acelaşi timp mâinile deasupra capului ei.

Degetele lui bătrâne, noduroase, se strângeau încet, de parcă adunau ceva, pe urmă coborau până la tălpi şi aici se întindeau iar, de parcă scuturau ceva nevăzut. Repetă aceste mişcări de şapte ori mormăind fără-ncetare un descântec, din care numai cuvintele de la sfârşit le pronunţa cu voce tare:

— … pe ape întinse, în zări necuprinse, în soare fierbinte, în neguri negrite, la lumina lunii, la trei sute de ani, ieşi pe fereastră!

La ultimele cuvinte alergă repede la fereastră, o deschise, scoase

mâinile afară şi porunci:

— Turnaţi-mi repede apă într-o găleată de lemn.

Unul dintre cei prezenţi îi îndeplini porunca. Atunci baciul adună pe un capac de oală câţiva tăciuni aprinşi, turnă peste ei un pumn de ierburi scoase dintr-un sac din pânză de cânepă, ce-i atârna peste umăr şi se îndreptă încet spre fiecare colţ al odăii. În colţ se oprea, sufla în tăciuni până se ridica un nor de fum, spunea Tatăl nostru şi se întorcea la căpătâiul muribundei, pentru ca apoi să se îndrepte spre alt colţ.

Toată ceremonia a durat vreo oră. În cele din urmă baciul se apropie de Marysia, îi cercetă din nou pleoapele şi dădu din cap.

— O să trăiască, spuse cu convingere. Am descântat moartea. Dar moartea e puternică. Ea nu ascultă nici de cel mai puternic descântec. Dacă se încăpăţânează, nu pleacă cu mâinile goale. De aceea alegeţi o găină şi tăiaţi-o chiar la miezul nopţii, aici, sub fereastră. Bolnava e fată ori e măritată?

— Fată, răspunse Kosiba.

— Atunci trebuie o găină albă. Aveţi o găină albă?

— Avem. Olga dădu din cap profund impresionată.

— Atunci tăiaţi-o. Pe urmă fierbeţi-o şi vreme de patru zile daţi-i-o bolnavei să mănânce. Ferească sfântul, nimic altceva, numai găina şi supa de la ea. Şi acum nu-mi mulţumiţi, că nu-i bine, iar eu mă duc. Lăudat fie!

— În vecii vecilor, răspunseră cei de faţă.

În urma baciului ieşiră toţi din odaie, a rămas numai Zonia. Îl înghionti pe vraciul dus pe gânduri şi întrebă:

— Cum e, Antoni, ajută ori n-ajută?

— Nu ştiu.

Ridică din umeri.

— Fiindcă, vezi tu, eu cred că toate astea sunt aiureli. Cum să ajute bolnavului tămâierea şi mormăiala aia?… Vorbăria şi tămâierea nu sunt leacuri. Tu vindeci altfel şi atunci de ce l-ai mai chemat pe baci?! De-acum o să spună tuturor, că acolo unde tu n-ai mai putut face nimic, a ajutat el. Iar Marysia asta dacă avea să se însănătoşească, s-ar fi însănătoşit şi aşa. Acum însă, pentru tine, ar fi mai bine să moară, fiindcă…

Când văzu privirile lui Antoni tăcu şi se lipi de perete.

— Ce-i cu tine, ce-i cu tine, Antoni?! spuse repede. Eu nimic rău… Din bunăvoinţă pentru tine… Zău. Nu doresc moartea nimănui… Iar tu imediat… Dumnezeu ştie ce-ţi închipui. Hai, nu te supăra, uite, la miezul nopţii am să tai eu găina sub fereastră. Am să aleg una albă,

albă de tot…

— Du-te, Zonia, du-te, lasă-mă singur, şopti vraciul.

— Mă duc. Noapte bună. Iar tu, Antoni, culcă-te şi te odihneşte, că te istoveşti de tot. În ce priveşte găina, fii liniştit. Am să fac cum a zis baciul. Noapte bună.

A ieşit şi în urma ei s-a lăsat liniştea. Numai respiraţia şuierătoare a Marysiei amintea că în această linişte se întâmpla ceva, că ceva se grăbeşte, se grăbeşte spre un sfârşit implacabil.

Antoni îşi apropie scăunelul, îşi sprijini cotul de marginea mesei şi se uită la vinişoarele vineţii de pe pleoapele închise ale fetei.

Făcuse tot ce-i îngăduise priceperea, ce-i spusese mintea, ba chiar împotriva ei, împotriva convingerii, făcuse ce-i dictase desperarea şi un instinct ascuns undeva în vreun colţ al sufletului căutând ajutorul şi salvarea în puterea neînţeleasă şi poate inexistentă a vrăjilor.

Timpul se scurgea, afară noaptea era tot mai adâncă. Antoni Kosiba se gândea la el, la soarta lui, la viaţa lui, atât de pustie până acum, atât de searbădă şi fără nici o legătură cu oamenii, cu lumea din jurul lui. Da, fără nici o legătură. Fiindcă numai simţirea leagă. Nu pâinea, nu viaţa, nu bunătatea şi bunăvoinţa altora, nici măcar convingerea că-i eşti de folos, cuiva, numai simţirea ta. Şi a fost de-ajuns să îndrăgească pe cineva din tot sufletul şi iată că soarta i-l ia, i-l smulge, i-l răpeşte.

Şi iar, ca atunci, se trezi ceva în el şi îşi şterse fruntea.

Şi brusc înţelese că odată, tare demult, parcă în altă viaţă, trăise ceva asemănător. Era sigur. Soarta îi luase pe cineva pe care-l iubise, fără de care nu putea trăi…

Simţea zvâcniri în tâmple, în cap gândurile se zvârcoleau într-un vârtej ameţitor.

— Cum s-a întâmplat?… Când?… Unde?… Că doar s-a întâmplat…

Strânse dinţii şi degetele până simţi cum i se înfig dureros unghiile în palme.

— Să-mi amintesc… să-mi amintesc… Trebuie să-mi amintesc…

Nervii lui chinuiţi păreau că tremură de încordare. Gândurile i se risipeau în frânturi imperceptibile, într-o spumă albă, informă, ca apa pe roata morii şi o imagine tulbure, înceţoşată începu să prindă contururi… Ovalul delicat al unui chip… Un zâmbet discret împodobeşte buzele, părul auriu şi… ochii. Negri, adânci, de nepătruns.

Din gâtlejul uscat şi sugrumat al lui Antoni Kosiba se smulse un cuvânt necunoscut şi totuşi cel mai familiar, un nume neauzit niciodată şi totuşi cel mai apropiat:

— Beata…

Îl repetă uimit, speriat şi cu speranţă. Simţea că în el se petrece

ceva, că descoperă ceva nespus de important, că încă o clipă şi în faţa lui se va deschide o mare taină.

Se strânse în el, se încrâncenă…

Deodată în liniştea de afară se auzi un ţipăt strident de pasăre. O dată, de două ori, de trei ori…

Antoni Kosiba sări în picioare şi în prima clipă nu ştiu ce s-a întâmplat. Abia după un timp înţelese.

Zonia tăia găina… Găina albă… E miezul nopţii…

Se apropie în grabă de Marysia. Cum a putut s-o lase atâta timp… îi atinse mâna, obrajii, fruntea… îi controlă pulsul, îi ascultă respiraţia.

Nu exista nici o îndoială: febra scăzuse, scăzuse brusc. Obrajii şi mâinile abia dacă erau călduţe.

— Se… răceşte, acesta-i sfârşitul – îşi spuse.

Fără să piardă timpul, aprinse focul în sobă, puse un pumn de ierburi într-o oală mică. În câteva minute băutura pentru întărirea inimii era gata. Turnă în gura bolnavei trei linguriţe, iar după o jumătate de oră pulsul părea mai puternic. Repetă doza.

Mai trecu un sfert de oră şi Marysia deschise ochii, închise pleoapele şi le deschise din nou. Buzele ei se mişcară şi parcă zâmbiră. Ochii priveau cu luciditate.

Vraciul se aplecă asupra ei şi-i şopti:

— Porumbiţa mea, fericirea mea… Mă recunoşti?… Mă recunoşti?…

Buzele Marysiei se mişcară şi cu toate că nu se putea auzi nici un cuvânt, ştia, îşi dădea seama după mişcarea lor că spunea aceleaşi cuvinte, pe care i le spunea întotdeauna:

— Unchiul Antoni…

Pe urmă respiră mai adânc, pleoapele i se închiseră şi o respiraţie ritmică şi egală începu să-i ridice pieptul.

Adormise.

Vraciul căzu cu faţa la pământ şi plângând de fericite repeta:

— Mulţumescu-ţi ţie, Doamne… Mulţumescu-ţi ţie, Doamne…

Se lumina de ziuă. Cei de la moară se sculaseră. Witalis s-a dus să ridice stăvilarele, Wasil s-a dus la grajd. Agata şi Olga se învârteau prin cuhnie iar Zonia şedea pe prag şi jumulea găina albă.

Capitolul XIV

După două săptămâni, doctorul Pawlicki s-a întors la Radoliszki şi chiar a doua zi a fost chemat la moşia Rajewszczyna, care aparţinea familiei Skirwoynilor unde maşina de tocat paie îi prinsese braţul unui argat.

Atunci a ieşit la iveală lipsa trusei chirurgicale. Doctorul susţinea că în noaptea aceea adusese valiza acasă, servitoarea însă afirma iar bătrâna Marcysia se şi jura că n-a adus-o… Au răscolit casa, din pivniţă până în pod, dar fără nici un rezultat, aşa că doctorul s-a dus la locul accidentului numai cu instrumentele din cabinet. Întorcându-se însă din Rajewszczyna a trecut pe la Ludwikowo, ca să-l întrebe pe şofer.

Şoferul ţinea foarte bine minte că domnul doctor ieşise cu valiza din casă şi o pusese în maşină, ţinea minte că la întoarcere valiza n-a fost scoasă nici în oraş, nici la Ludwikowo şi nici la gară. Îşi mai amintea că atunci când îl scoteau pe domnişor din casă, vraciul dădea târcoale maşinii…

— Dacă cineva a luat-o, atunci numai el, îşi dădu cu părerea şoferul.

— Sigur că da. Doctorul se plesni peste frunte. Cum nu m-am gândit de la început?! Fireşte. E limpede, doar spunea că dacă ar avea instrumente, ar încerca să-i facă fetei operaţie. Ei, acum am pus mâna pe el. Nu ştii dacă Marysia aceea, care s-a răsturnat cu domnul inginer, mai trăieşte?

Şoferul nu ştia, dar în Radoliszki lumea nu vorbea decât de asta şi spre mirarea lui sinceră, doctorul Pawlicki află imediat că fata trăieşte şi se pare că se însănătoşeşte. Unii socoteau că e meritul vraciului de la moară, alţii că e al baciului din Pieczki, dar toţi subliniau cu satisfacţia proprie oamenilor simpli în astfel de cazuri, că puterea tainică a vrăjilor ajutase acolo unde medicina se declarase neputincioasă.

Indiferent de iritarea pe care i-o stârniseră aceste relatări, doctorul îşi întări convingerea în justeţea bănuielilor sale. Doar o consultase pe fata aceea şi constatase fără nici un dubiu fractura bazei craniului. Chiar dacă ar fi fost chirurg, tot nu s-ar fi încumetat la o asemenea operaţie, pe care o considera inutilă. Nu excludea însă complet nici o întâmplare excepţională (o şansă la o mie) în care operaţia putea reuşi. În schimb excludea categoric eventualitatea ca accidentata să poată trăi măcar câteva ore fără trepanaţie şi fără extragerea fragmentelor de os. Cu atât mai mult excludea posibilitatea realizării unei operaţii reuşite fără instrumente chirurgicale de precizie.

Din acest raţionament rezulta că instrumentele lui au fost furate de vraciul Antoni Kosiba.

Aceste argumente le-a expus a doua zi dimineaţa la postul de poliţie în faţa majurului Ziomek, cerându-i iniţierea unei anchete, efectuarea percheziţiei şi arestarea vraciului sub acuzaţia de furt şi de practicare ilegală a medicinii.

Majurul Ziomek ascultă cu atenţie şi răspunse:

— Obligaţia mea este să închei un proces-verbal în legătură cu sesizarea dumneavoastră. Personal cred că aveţi dreptate. Numai Kosiba putea să ia valiza cu instrumente. Sigur că nu are dreptul să practice medicina şi pentru asta ar trebui să fie tras la răspundere. Pe de altă parte, dacă şi dumneavoastră spuneţi că fără aceste instrumente n-ar fi putut face nimic, iar cu ajutorul lor a salvat viaţa unui om, cu toate că nu avea dreptul, pentru asta vreţi să-l distrugeţi?…

Medicul îşi încruntă sprâncenele.

— Domnule comandant! Nu ştiu dacă dumneavoastră ca funcţionar al poliţiei aveţi calitatea să apreciaţi infracţiunile. Eu, ca cetăţean, ştiu că intră în competenţa tribunalelor. Disocierea intenţiilor bune de cele rele ale infractorului nu sunt de competenţa noastră. De aceea, făcând această sesizare, am dreptul să sper că îi veţi da curs conform procedurii. Cer percheziţia şi arestarea hoţul.

Poliţistul dădu din cap afirmativ.

— Bine, domnule doctor, voi face ce-mi cere datoria.

— Dar eu, ca parte vătămată, am posibilitatea să asist la percheziţie?

— Fireşte, răspunse sec Ziomek.

— Şi când intenţionaţi s-o faceţi?

Ziomek privi ceasul.

— Imediat. Nu vreau să mă bănuiască cineva de delăsare.

— Acum trebuie să merg la masă, spuse medicul. Poate ne ducem la moară peste vreo două ore?

— Nu, domnule doctor. Percheziţia va avea loc imediat. Dacă vreţi să fiţi de faţă…

— Ce să fac?! Merg cu dumneavoastră.

Ziomek chemă pe unul dintre cei doi subalterni ai săi şi-i ordonă să caute o căruţă.

La moară nu se aştepta nimeni la oaspeţi. Aici viaţa se scurgea după obiceiurile statornicite, cu singura deosebire că Antoni Kosiba aproape că nu mai lucra la moară şi că primea mai puţini bolnavi decât înainte, dar şi pe aceştia îi vedea afară, iar în zilele ploioase în tindă, fără să-i primească în odaie.

În odaie, pe un pat cu aşternut curat, zăcea Marysia. Fata îşi recăpăta sănătatea neaşteptat de repede. Vitalitatea organismului său tânăr îşi spunea cuvântul. Rana postoperatorie se vindeca normal, pofta de mâncare creştea. Temerile iniţiale ale vraciului că urmările accidentului ar putea afecta anumite funcţii ale organismului s-au dovedit, din fericire, neîntemeiate. Îşi mişca liber braţele, degetele şi picioarele. Creierul nu suferise nici o leziune durabilă, fiindcă vederea şi auzul funcţionau fără reproş şi vorbea cu aceeaşi voce cristalină, discutând ore întregi cu îngrijitorul său.

Prima ei grijă după recăpătarea cunoştinţei a fost: ce se întâmpla cu Leszek? Când a auzit că nu a suferit nici o contuzie primejdioasă şi că părinţii l-au trimis la tratament în străinătate, a răsuflat uşurată.

— Numai să se însănătoşească!

Nu-şi amintea cum s-a petrecut accidentul. Nu observase nimic pe drum. Ştia doar că mergeau destul de repede şi că deodată a zburat în aer. Atâta. Nu simţise nici durerile, nici febra de mai târziu. Când şi-a revenit, a fost mirată că se află într-o încăpere necunoscută şi nu pe motocicletă, între tufişuri. Nu-şi dădea seama că s-a aflat cu un picior în groapă. Antoni Kosiba nu-i spusese nici un cuvânt despre lupta tragică pe care o dusese pentru viaţa ei, nu-i spusese cât de grave şi de serioase erau leziunile.

— Porumbiţo, ai la ceafă un oscior rupt şi de aceea ţi-am pus pansamentul acela incomod. Ferească sfântul să mişti cumva capul, că nu se mai lipeşte osul cum trebuie.

I-a făgăduit ascultare, dar chiar a doua zi a început să întrebe când se poate scula din pat.

— Trebuie să stai o vreme în pat, îi răspundea evaziv vraciul. El ştia că o să dureze vreo două luni, dar nu voia să o întristeze. De aceea, când se căina că îşi va pierde slujba la doamna Szkopkowa dacă va mai sta mult în pat, când se încăpăţâna că vrea să se ridice, o repezea:

— Nu ispiti Providenţa! Fii mulţumită că eşti în viaţă. Şi ascultă ce-ţi spun eu, că mai dai de vreun necaz!

— Bine, bine, unchiule Antoni. Îi zâmbea împreunându-şi mâinile. Nu te supăra!

— Cum să mă supăr?! radia vraciul. Cum aş putea eu să mă supăr pe tine, soarele meu!

— Atâtea necazuri îţi fac…

— Ce necazuri! se revolta el. Pentru mine e cea mai mare bucurie. Iar în ce o priveşte pe doamna Szkopkowa, nu te mai gândi la întoarcere.

— Cum se poate?

— Ce nevoie ai, porumbiţo?… Te însănătoşeşti şi rămâi aici la mine…

Zâmbi şi adăugă:

— Dacă vrei.

Antoni nu amintea de necazurile de care vorbea Marysia, pentru că nimic din ce făcea pentru ea nu socotea a fi necaz. Şi făcea multe. În fiecare zi o lua pe braţe şi o muta pe patul lui în nişă şi îi scutura cu grijă aşternutul, în fiecare zi îi ştergea faţa şi mâinile cu un prosop muiat în apă caldă şi o hrănea cu lingura, ca pe un sugar.

Pentru alte treburi chema pe câte una dintre femei, de cele mai multe ori pe micuţa Natalia, care o adora pe Marysia, dar trebuia să dea şi el o mână de ajutor, pentru că ele nu aveau atâta putere încât să o ridice. La început fata se ruşina de el, dar în curând s-a obişnuit socotindu-l pe „unchiul Antoni" ocrotitorul ei, tatăl ei aproape.

Vorbea cu el sincer despre orice, fără să atingă însă o singură temă. Observase că de fiecare dată când venea vorba de tânărul Czyński chipul lui se posomora. Îşi dădea seama că el îl consideră pe Leszek vinovat de accident şi că din cauza accidentului a aflat de excursiile lor în pădure, pentru care nu-l poate ierta. Dacă ar fi putut să-i spună deschis:

— Nu fi supărat pe el, unchiule Antoni, fiindcă e băiat cinstit, mă iubeşte şi se însoară cu mine.

Dar nu avea dreptul să-i spună. Trebuia să aştepte vreo ştire de la logodnic. De aceea, din când în când, întreba dacă nu-i vreo scrisoare pentru ea.

Vraciul ghicise ce scrisoare aşteaptă ea şi de fiecare dată răspundea scurt şi morocănos:

— Nu-i.

Îi răspundea pe un asemenea ton, de parcă ar fi vrut să adauge:

— Şi nici nu va fi.

În adâncul sufletului său era sigur de asta, tot atât de sigur pe cât era Marysia de contrariu.

Tânărul acela uşuratic i-a sucit fetei capul, era cât pe-aci s-o trimită pe lumea cealaltă, a schilodit-o, iar acum o să-şi găsească alta în străinătate. N-o să scrie nici un cuvinţel.

Bănuielile lui Kosiba păreau întemeiate. Din ziua accidentului trecuse o jumătate de lună şi nici o scrisoare, nici măcar n-a venit cineva din partea lui Czyński să întrebe de sănătatea fetei.

Marysia însă nu-şi pierdea speranţa şi aştepta.

De câte ori se auzea câte un huruit şi îşi dădea seama că e o brişcă şi nu o căruţă ţărănească, inima începea să-i bată mai tare.

— Dar dacă-i brişca din Ludwikowo?!

Aşa a fost şi în ziua aceea. Nu era însă brişca din Ludwikowo, ci una împrumutată de postul de poliţie. În brişcă şedeau majurul Ziomek, încă un poliţist şi doctorul Pawlicki.

Când se deschise uşa, vraciul tocmai îşi hrănea pacienta şi aruncând o privire pe fereastră băgă iar lingura în strachină.

— Bună ziua, spuse majurul din prag. Avem o treabă cu dumneata, domnule Kosiba. Cum se mai simte domnişoara Marysia?

— Mulţumesc, domnule majur! Mă simt mai bine, răspunse veselă fata.

— Slavă Domnului.

— Daţi-i voie, vă rog, să termine masa, interveni morocănos vraciul.

— Ei, să termine. Noi aşteptăm, încuviinţă Ziomek şi se aşeză pe laviţă.

Doctorul Pawlicki se apropie de pat şi se uita tăcut la Marysia.

— N-are febră? întrebă în cele din urmă.

— A avut, dar nu mai are, răspunse Kosiba.

— Picioarele şi mâinile n-au fost afectate?… Nu a apărut nicăieri paralizie?

— Dar, domnule doctor, interveni Marysia, eu sunt complet sănătoasă. Dacă n-ar fi osciorul acesta de la ceafă, care trebuie să se sudeze, m-aş ridica imediat.

Medicul râse sec.

— Oscior?… Ăsta-i oscior! Nu te pricepi la asta, domnişoară. A fost o fractură a bazei craniene…

Vraciul îl întrerupse:

— Sunt gata. Ce doriţi, vă rog?

Puse deoparte strachina goală şi se postă în aşa fel încât îl despărţi pe doctor de patul Marysiei.

— Domnule Kosiba, spuse majurul, dumneata ai făcut operaţia după accident?… Trepanaţia?…

Vraciul îşi înfipse picioarele în pământ.

— Şi dacă-i aşa?

— Dumneata nu eşti licenţiat în medicină. Ştii că legea interzice aşa ceva?

— Ştiu. Dar mai ştiu că un licenţiat în medicină, care după lege are obligaţia să salveze un om, în acest caz a refuzat să-l salveze.

— Nu-i adevărat, interveni doctorul Pawlicki. Am vrut şi am consultat accidentata. Am considerat că starea ei era disperată. Era în agonie.

Vraciul zări ochii larg deschişi a Marysiei şi faţa care-i pălise brusc.

— Nicidecum, îl contrazise. Nu exista nici o primejdie.

Medicului i se ridicase tot sângele în cap de revoltă.

— Cum aşa? Dar ce ai spus chiar dumneata atunci?

— N-am spus nimic.

— Asta-i minciună!

Vraciul tăcea.

— N-are importanţă, se amestecă majurul. Şi într-un caz şi în altul, dumneata eşti răspunzător, domnule Kosiba. Deşi trebuie să-ţi spun că răspunderea nu este mare, fiindcă nu există nici o parte vătămată. Nu numai că nu există cineva care să fi avut de suferit în urma infracţiunii dumitale, dimpotrivă, există cineva căruia i-a fost salvată viaţa. Mai importantă însă e a doua chestiune: cu ajutorul căror instrumente ai făcut operaţia?

— Nu-i totuna?…

— Nu. Fiindcă domnul doctor Pawlicki te acuză de însuşirea instrumentelor dumisale.

— Nu de însuşire, ci de furt, sublinie dur medicul.

— De furt, repetă majurul. Recunoşti, domnule Kosiba?

Vraciul îşi plecase capul şi tăcea.

— Domnule comandat! strigă medicul. Treceţi la percheziţie. Valiza trebuie să fie aici sau ascunsă undeva prin acareturi.

— Scuzaţi-mă, domnule doctor, replică poliţistul, dar vă rog să nu-mi dictaţi dumneavoastră ce trebuie să fac. Asta e treaba mea.

Făcu o pauză şi se adresă iar vraciului:

— Recunoşti?

După o clipă de ezitare, dădu din cap.

— Da.

— De ce ai făcut-o?… Pentru profit sau pentru că fără aceste instrumente nu puteai salva victima accidentului.

— Aceasta nu e întrebare, strigă doctorul Pawlicki. E o sugestie! De altfel forţată, pentru că dacă acest… vraci ar fi avut o asemenea intenţie, mi-ar fi înapoiat valiza pe care a furat-o.

— Mai aveţi valiza aceea? întrebă poliţistul.

— O am.

— Şi o înapoiezi de bunăvoie?

— Da.

— Unde este?

— O aduc imediat.

Trecu încet pe lângă el şi deschise uşa. Îi vedeau pe fereastră statura înaltă, aplecată. În odaie se aşternuse tăcerea. După câteva minute, Kosiba se întoarse cu valiza.

— Aceasta este? se adresă majurul medicului.

— Da, e valiza mea.

— Vă rog să verificaţi dacă nu lipseşte ceva.

Pawlicki deschise valiza şi verifică superficial conţinutul.

— Nu, se pare că nu lipseşte nimic.

— Eu nu mă pot baza pe „se pare” – spuse pe un ton oficial Ziomek. Vă rog să constataţi cu toată certitudinea sau să indicaţi obiectele care au dispărut.

— Nu lipseşte nimic, se corectă medicul.

— Atunci încheiem procesul-verbal.

Ziomek scoase din servietă nişte hârtii şi începu să scrie. În odaie se lăsă tăcerea.

Doctorul Pawlicki era destul de sensibil ca să sesizeze ostilitatea cu care îl priveau toţi cei de faţă, inclusiv tăcutul şef de post. Ostilitatea şi dezaprobarea. Să aibă ei dreptate? El nu avea ce să-şi reproşeze. Proceda în deplin acord cu conştiinţa lui, proceda aşa cum îi poruncea datoria de cetăţean şi de medic. Dacă îndeplinindu-şi această datorie avea de câştigat prin înlăturarea unui concurent, totul era în ordine… În definitiv, are tot dreptul să lupte pentru existenţă şi încă prin mijloace legale. Legea şi moralitatea publică sunt de partea lui. Chiar dacă n-ar fi medic, chiar dacă acest vraci nu i-ar lua clienţii, tot ar trebui să ceară neutralizarea acestui om.

Statul ocroteşte sănătatea cetăţenilor săi prin sute de legi şi dispoziţii. Unui medic i se cer ani lungi de studii, o practică istovitoare, cunoştinţe şi etică profesională. Iar aici un ţăran simplu, primitiv, încalcă legea. Nu are nici o importanţă că i-au putut reuşi câteva operaţii. În alte mii de cazuri se poate dovedi un ucigaş. Atunci de ce un doctor în medicină, care a cheltuit atâţia bani pentru a se instrui şi şi-a sacrificat atâţia ani, să renunţe benevol la drepturile ce-i revin, să privească nepăsător la activitatea nocivă şi primejdioasă a unui om simplu şi să moară de foame?

— De ce?

Pentru că atitudinea lui nu e pe placul acestor oameni cinstiţi, fără îndoială, dar care totuşi nu sunt intelectuali? Or, tocmai ca intelectual, ca singurul om cu studii superioare, ar trebui să-i înveţe, ar trebui să le explice că el procedează just şi corect, că practica vrăjitorească reprezintă o primejdie publică, că legile trebuie să fie respectate, că furtul e furt, indiferent de mobilul acţiunii. Că o societate civilizată, statul şi toţi cetăţenii conştienţi au obligaţia să respecte în orice împrejurare ordinea existentă.

Fireşte, în mobilurile acţiunii lui Kosiba sunt numeroase motive

pentru o sentinţă blândă. Dar asta intră în atribuţiile tribunalului…

Nu, doctorul Pawlicki nu avea ce să-şi reproşeze în acest caz. Poate doar faptul că orgoliul înnăscut nu-i permitea să se coboare până acolo încât să se dezvinovăţească în faţa acestor oameni, ceea ce însă tot n-ar folosi, la nimic.

Stătea tăcut, cu capul ridicat, cu buzele strânse, prefăcându-se că nu observă privirile ostile.

Majurul Ziomek încheie procesul-verbal, îl citi şi cei prezenţi îl semnară.

— Mai trebuie să semnezi o declaraţie că nu vei părăsi locul de domiciliu, se adresă el lui Kosiba. Aici. Nu ai dreptul să pleci nicăieri fără înştiinţarea poliţiei.

— Cum se poate? se miră doctorul. Nu-l arestaţi?

— Nu văd nici un motiv. Majurul ridică din umeri.

— Cred că furtul e dovedit?…

— Şi ce-i cu asta?… Se arestează atunci când există temeri că acuzatul poate fugi, ori eu sunt sigur că nu va fugi.

— Această siguranţă se poate dovedi înşelătoare.

— Pentru asta eu voi fi tras la răspundere, domnule doctor. De altfel voi preda cazul judecătorului de instrucţie. Poate că la solicitarea dumneavoastră, el va dispune arestarea, dar mă îndoiesc. După pronunţarea sentinţei, îl vor închide, fireşte, dacă va fi condamnat. Ei, aici nu mai avem ce face. La revedere, domnule Kosiba! Multă sănătate, domnişoară Marysia!

Au ieşit şi imediat se auzi huruitul trăsurii, semn că plecaseră.

Vraciul stătea nemişcat în uşă. Când se întoarse, o zări pe Marysia în lacrimi.

— Ce-i cu tine, porumbiţo, ce-i cu tine? se nelinişti el.

— Unchiule, unchiule iubit, câte necazuri ţi-am adus eu pe cap. Eu sunt vinovată de toate!

— Linişteşte-te, porumbiţo, şi nu mai plânge. Ce necazuri? N-o să-mi facă nimic.

— Dacă te bagă la închisoare, eu mor de desperare!

— Nu mă bagă, nu mă bagă!… Iar dacă mă bagă, ce-i? Nu-mi cade coroana de pe cap.

— Nu vorbi aşa, unchiule. Ar fi o nedreptate cumplită.

— Sufleţelul meu, pe lume e mai multă nedreptate decât dreptate. Iar eu, la drept vorbind, merit să fiu pedepsit. Am furat.

— Ca să mă salvezi pe mine!

— Asta aşa e, dar tot furt se cheamă. Altă poveste că nu-mi pare rău. Ce era să fac?… Nu merită să mai vorbim de asta. Chiar şi majurul

e de partea mea.

— Numai omul acela rău, doctorul acela…

— Ştiu eu dacă-i rău, porumbiţo?… Nu ştiu. E neînduplecat. Iar pentru asta nu poţi învinovăţi pe nimeni. Aşa-i caracterul lui. Poate că nu a simţit niciodată o inimă bună, şi atunci s-a împietrit şi a lui. Şi mai ţine minte, porumbiţo, că-i e greu să se împace cu gândul că el ţi-a pus cruce, iar eu, cu ajutorul cerului, te-am salvat. Cu bună ştiinţă nu ţi-am spus până acum cât de grav a fost. Bolnavilor nu trebuie să le spui asemenea lucruri, fiindcă îşi fac griji şi asta împiedică însănătoşirea.

— Cum să te răsplătesc eu, unchiule Antoni, pentru bunătatea ta, pentru tot ce faci pentru mine!

Îşi împreună mâinile privindu-l în ochi printre lacrimi. Vraciul zâmbi şi spuse:

— Cum?… Să mă iubeşti puţin.

— Să te iubesc? strigă. Dar eu, unchiule, te iubesc cum numai pe mama am iubit-o!

— Îţi mulţumesc, porumbiţo, răspunse el cu vocea tremurândă.

Capitolul XV

Procesul lui Zenon Wojdyllo a avut loc la jumătatea lui octombrie, la Vilnius. La Radoliszki s-a aflat abia a doua zi după pronunţarea sentinţei, fiindcă, datorită faptului că acuzatul şi-a recunoscut vina, n-au mai fost chemaţi şi martorii, în afară de victimele accidentului, care, din cauza sănătăţii, nu s-au putut prezenta.

Dacă în ziare s-a făcut mare vâlvă în jurul acestui proces, aceasta se datora faptului că acuzatul a cerut singur cea mai aspră pedeapsă. Văzând însă în cererea lui Zenon o manifestare a remuşcării şi luând în considerare multe alte circumstanţe atenuante, şi fiind convins de intenţia sinceră a acuzatului de a se îndrepta, tribunalul l-a condamnat la numai doi ani de închisoare.

La moară, ştirea a adus-o Wasil, care fusese la Vilnius cu nişte treburi ale tatălui său şi, folosindu-se de acest prilej, a asistat la proces. De la el a aflat Marysia că Czyński cel tânăr nu s-a prezentat la proces fiindcă e la tratament în străinătate. Deşi auzise în sală numele localităţii respective, Wasil nu putea să o indice, pentru că fiind un nume străin, nu-l ţinea minte.

Marysia se gândea dacă n-ar trebui să-l roage pe el sau pe altcineva să afle adresa lui Leszek. Cu siguranţă că la Ludwikowo numai părinţii îi cunoşteau adresa. Se temea totuşi că dintr-o asemenea încercare s-ar putea ivi complicaţii, aşa că s-a hotărât să aştepte cu răbdare scrisoarea lui.

Luarea hotărârii era simplă, mai greu îi era să se înarmeze cu răbdare. Săptămânile se scurgeau una după alta, iar Leszek nu scria. Prin cap îi treceau gânduri tot mai triste şi tot mai puţine speranţe îi rămâneau.

Starea sănătăţii Marysiei se îndrepta neaşteptat de repede. Şedea acum în pat, iar în primele zile ale lui noiembrie, vraciul i-a dat voie să părăsească patul.

Rănile de deasupra tâmplei şi cele postoperatorii se vindecaseră complet. În locurile în care i se luase pielea de pe mâini şi de pe picioare nu mai rămăseseră decât nişte urme vagi. Puterile îi reveneau treptat, dar constant. Imediat, a doua zi după ce s-a ridicat din pat, a început să deretice prin gospodăria vraciului. După o săptămână odaia şi alcovul arătau cu totul altfel.

— Nu te obosi, porumbiţo, încerca vraciul să-i tempereze elanul. Ce ne trebuie?…

— Nu-i mai curat şi mai frumos aşa, unchiule Antoni?

— Păcat de puterile tale.

De fapt nu prea era timp pentru dereticat, frecat şi şters praful. Răcoarea toamnei îi sporise vraciului pacienţii. Erau zile când se adunau şi peste treizeci de persoane. Toţi ştiau că Antoni Kosiba a fost chemat la judecătorul de instrucţie şi că va avea proces la Vilnius. Se spunea că o să-l închidă, aşa că trebuiau să se grăbească pentru a-i cere sfatul.

Până şi Antoni se aştepta la condamnare şi voia să o pregătească pe Marysia, dar ea se revolta şi-l asigura că nici nu poate fi vorba de aşa ceva.

— Doar eu voi fi martorul căruia i-ai salvat viaţa. Asta nu-i de ajuns?

La drept vorbind şi vraciul îşi puncta puţin nădejdea în ea, ca şi în mulţi alţi pacienţi ai săi care veneau în masă, oferindu-se să depună mărturie.

Data procesului fusese stabilită pentru sfârşitul lui noiembrie şi totul părea să decurgă bine, când, deodată, Marysia se îmbolnăvi. Organismul ei slăbit de lunga şedere în pat, cedă uşor bolii. Răcise dereticând în tinda răcoroasă. Ventuzele şi ierburile pentru transpiraţie n-au dat rezultate. Trebuia să stea în pat.

Nici gând să mai meargă la proces, aşa că Antoni Kosiba plecă singur.

Cum ajunse la Vilnius, se prezentă la avocatul Maklaj, pe care i-l recomandase Judka din Radoliszki. După ce se orientă asupra situaţiei, avocatul stabili onorariul, din fericire nu prea ridicat, dar îi spuse de la început să nu se aştepte că va fi declarat nevinovat.

— Am să mă străduiesc să obţin o condamnare cât mai uşoară.

A venit şi ziua procesului. Intrând în clădirea tribunalului, Antoni îl zări pe doctorul Pawlicki şi asta îl umplu de presimţiri rele.

Într-adevăr, depunând ca martor, doctorul Pawlicki, deşi a spus adevărul curat, i-a adus acuzaţii foarte grave. A vorbit despre murdăria din odaia lui, despre duhoarea de acolo, despre faptul că personal l-a avertizat în legătură cu această practică primejdioasă şi, în sfârşit, despre furtul valizei cu instrumente chirurgicale. A recunoscut că lui Kosiba i-au reuşit câteva operaţii grele, dar le-a pus pe seama întâmplării.

Al doilea martor al acuzării, delegatul Camerei Medicale, a prezentat tribunalului date statistice referitoare la practica vracilor în regiunile din răsărit. Datele acestea confirmau faptul că uriaşul procent de mortalitate în rândurile populaţiei săteşti era urmarea tratamentelor aplicate de vracii localnici. În continuare a adus numeroase exemple de

metode de „tratament” aplicate de aceştia, exemple care au stârnit în rândul auditoriului groază, repulsie şi revoltă.

Martorii chemaţi de apărare, peste douăzeci la număr, toţi bolnavi vindecaţi de Antoni Kosiba, prin depoziţiile lor au înclinat însă balanţa în favoarea acuzatului.

Şi totul s-ar fi terminat altfel, dacă la acest proces acuzatorul n-ar fi fost un tânăr procuror, doctor în drept, Zgierski, care apărea pentru întâia oară într-un proces. Procurorul Zgierski îşi pregătise actul acuzării cu conştiinciozitatea şi pasiunea unui novice. Abordase problema din punct de vedere social şi etic.

— Câtă vreme vom mai permite, striga el, ca în ţara noastră să prolifereze monstruoasele superstiţii medievale? Câtă vreme vom mai permite să prolifereze obscurantismul şi crimele odioase ale practicilor vrăjitoreşti?… Sentinţa de astăzi trebuie să răspundă la întrebarea dacă suntem un stat civilizat, dacă facem parte din Europa, nu numai sub aspect geografic, ci şi cultural, ori vrem să tolerăm, în continuare, barbaria.

A vorbit mult şi frumos despre misiunea civilizatoare în aceste regiuni, despre obscurantismul din rândul populaţiei bieloruse, despre miile de detaşamente de medici tineri gata să vină în ajutorul celor suferinzi, dar care sunt condamnaţi la şomaj, despre eugenetică, despre armata care are nevoie de recruţi sănătoşi, în sfârşit despre obiectivele educative ale sentinţelor judecătoreşti şi despre faptul că această sentinţă trebuie să fie un avertisment dat altor hiene care trăiesc pe seama ignoranţei maselor.

La sfârşit a mai atins şi coarda patriotismului local, subliniind că o sentinţă blândă în asemenea infracţiuni ar sugera opiniei publice din alte ţinuturi ale Poloniei că braţul dreptăţii în regiunile din răsărit tolerează înapoierea şi urmările ei nocive.

Avocatul Maklaj nu dispunea nici de a zecea parte din darul oratoric al adversarului său. Aşa că alocuţiunea lui, deşi argumentată, nu a reuşit să şteargă impresia lăsată de cuvântarea fulminantă a procurorului. Nici nu a încercat să-i respingă argumentele construindu-şi apărarea în jurul persoanei acuzatului, un om dezinteresat, care, ce-i drept, şi-a însuşit instrumentele chirurgicale, dar numai în scopul salvării unei fete muribunde.

— Nu a fost adus aici nici unul, a încheiat el, căruia să-i fi dăunat ajutorul medical al lui Antoni Kosiba, nu a fost dat numele nici unui pacient care să-şi fi pierdut viaţa din cauza lui. În schimb am văzut un întreg cortegiu de oameni recunoscători, vindecaţi de el. De aceea cer achitarea lui.

Dacă în această clipă în Antoni renăscuseră unele speranţe, ele dispărură foarte repede sub loviturile replicii procurorului.

— Mă uimeşte, mă uimeşte şi mă umple de ruşine, începu el, poziţia adoptată de apărător. Mă umple de ruşine fiindcă în cuvântul apărării am auzit reproşul că m-am ocupat de problemă şi am uitat de om. Într-adevăr, onorată instanţă, aceasta-i o neglijenţă gravă din partea acuzatorului public. Dar mă uimeşte faptul că tocmai apărătorul aduce în discuţie această chestiune. Da! Cercetând însă profilul moral al lui Antoni Kosiba putem să nu considerăm, cu conştiinţa împăcată, că abaterile lui sunt şi mai condamnabile?… Acest aşa-zis binefăcător al omenirii s-a săturat într-o bună zi de munca fizică cinstită şi i s-a făcut dor după o pâine uşor câştigată. Din argat la moară a devenit un şarlatan. Fără îndoială, e mai uşor să spui unui ţăran năucit descântece aiurite, să-i dai să bea fiertură de ierburi decât să cari saci cu făină. Şi acuzatul a optat pentru ce-i mai uşor. Legenda despre dezinteresul lui este spulberată de martori, care declară că deşi nu i-au plătit pentru sfaturi, i-au adus… benevol daruri. Chiar şi Kosiba a declarat, la întrebarea domnului preşedinte, că trăieşte îndestulat. Faptul este edificator pentru vremurile crizei de astăzi şi ale mizeriei ţăranilor. Astăzi trăiesc bine la ţară numai cei care jupoaie sărăcimea, cei care prin înşelăciuni dau celorlalţi şi ultimele rezerve de hrană. Procurorul zâmbi.

— Da, onorată instanţă, acesta este un aspect al profilului moral al acuzatului, e trecutul lui. Dar care-i va fi viitorul? Ce va face el dacă va ieşi liber din această sală?… În privinţa aceasta nu există îndoieli. Însuşi acuzatul le-a risipit definitiv, răspunzând în timpul procesului la întrebarea mea. A recunoscut că şi-a continuat practicile până în ultima clipă şi că în caz de achitare, va continua să „trateze” oameni. Prin urmare, nu simte nici o remuşcare. Nu promite să se îndrepte. Dar în problema furtului? Şi-a recunoscut fapta, dar spune deschis că dacă s-ar ivi o situaţie asemănătoare ar fura din nou. Acesta e un infractor care nu poate, sau mai degrabă nu vrea să-şi înţeleagă vina, un infractor înrăit în recalcitranţa lui. Acesta este omul de care a trebuit să mă ocup la cererea domnului apărător. Omul acesta, surd la toate avertismentele, care reprezintă un pericol public, ar trebui să fie izolat imediat şi neutralizat printr-o aspră pedeapsă cu închisoare.

După o nouă replică a avocatului Maklaj, instanţa s-a retras să delibereze.

O jumătate de oră după aceea, seara târziu, s-a pronunţat sentinţa.

Trei ani de închisoare.

Procurorul Zgierski primea pe culoare felicitările rudelor şi

cunoscuţilor. Antoni Kosiba a fost pus sub stare de arest în sală şi dus la închisoare. Avocatul a anunţat că va face recurs.

Ştirea despre condamnarea şi închiderea lui Antoni Kosiba a fost adusă la moară de ţăranii care s-au întors de la proces.

În primul moment nimănui nu-i venea să creadă, iar Marysia a şi râs.

— Oameni buni! Aţi încurcat ceva! E imposibil!

— Poate trei luni? întrebă Wasil.

— Nu, trei ani, se încăpăţânau ţăranii. Şi asta pentru că procurorul era pornit rău împotriva lui.

Şi au povestit, cum se pricepeau, toată desfăşurarea procesului.

— Fie-vă milă! strigă bătrânul Prokop. Asta înseamnă că cel care i-a schilodit şi era cât pe-aci să-i omoare, a fost închis pe doi ani, iar cel care i-a salvat – pe trei. Cum se poate?

— Aşa e…

Marysia se porni pe plâns. Chiar în ziua aceea se ridicase din pat, cu toate că tusea o mai chinuia.

— Ce-i de făcut, domnule Mielnik, ce-i de făcut? îl întreba ea pe Prokop.

— Dar eu de unde să ştiu?…

— Trebuie mers la Vilnius, să-l ajutăm cumva.

— Cum să-l ajutăm? Nu poţi dărâma închisoarea.

Wasil interveni cu chibzuinţă:

— Vă spun eu, domnişoară Marysia: acum n-avem cum să-l ajutăm, dar la recurs, da. Se vede că avocatul acela e slab. Avocatul face mult… înseamnă că trebuie altul. Trebuie aflat care e mai mare acolo la oraş, şi mergem la el.

Toţi lăudară sfatul lui Wasil.

— Dar când poate avea loc recursul?

— Nu prea repede, spuse unul dintre ţărani. Când am avut eu procesul pentru brazii aceia din pădurea de la Wickuny, recursul a venit după patru luni.

— Şi aşa-i repede! observă altul. Uneori trebuie să aştepţi şi un an.

Marysia a plâns toată noaptea. A doua zi a făcut un pachet. A pus acolo lenjeria unchiului Antoni, cojocelul, tot tutunul care l-a găsit, cârnaţi, slănină.

Tocmai când făcea pachetul a venit şi Zonia.

— Ce faci? întrebă. Pachet pentru Antoni?

— Da.

— Şi prin cine-l trimiţi?

— Am să întreb. De atâtea ori trece pe aici câte unul care se duce la Vilnius.

Zonia căzu pe gânduri, pe urmă îşi scoase basmaua, îi dezlegă nodul şi scoase două monezi de câte cinci zloţi.

— Ţine, trimite-i şi banii ăştia.

— Ce bună eşti tu, Zonia! spuse Marysia. Dar Zonia se burzului.

— Pentru unii bună, pentru alţii nu. Lui îi dau, nu ţie!

Marysia observase de mult că Zonia nu o vede cu ochi buni. Îi spuse totuşi împăciuitoare:

— Atunci îţi mulţumesc în numele lui.

Zonia ridică din umeri.

— Ce eşti tu pentru el, sunt şi eu. De ce să-mi mulţumeşti tu?! O să-mi mulţumească el, când s-o-ntoarce. Şi pentru asta, şi pentru că am grijă de lucrurile lui să nu se prăpădească.

— De ce să te ocupi tu de asta, Zonia?

— Dar cine?

— Eu.

— Tu?… Şi de ce?… Ai de gând să stai trei ani la socru-meu?…

Marysia se înroşi.

— De ce trei ani?… La recurs îl achită pe unchiul Antoni.

— Îl achită ori nu-l achită. Iar el nu ţi-e nici un unchi. Cum ai de gând să trăieşti aici?… Din ce?…

Zări lacrimi în ochii Marysiei şi adăugă:

— Ei, nu plânge. Că nu te-alungă nimeni de aici. Acoperişul ajunge pentru toţi… Şi mâncarea. Am spus şi eu aşa o trăsnaie. Nu plânge, proasto. Îi pare cuiva rău de ceva? Hai…

Cu toate asigurările Zoniei, Marysia înţelese acum situaţia ei.

Într-adevăr, dacă nu mai era unchiul Antoni, nu mai avea ce căuta aici. I s-a dat de înţeles, cu mai multă delicateţe decât se obişnuieşte la oamenii simpli, dar limpede.

Aşa că atunci când a auzit chemarea la masă, nici nu s-a mişcat de la locul ei. Tremura la gândul că toată familia Mielnik se va uita la ea în timpul mesei, îi va număra lingurile de mâncare, de mâncare dăruită, şi fiecare bucată dusă la gură… Între ei îi vor spune pe ascuns venetica, linge-blide, până nu încep să-i spună în faţă.

— Trebuie să plec de aici, trebuie… Dar unde?…

Ştia de la oameni că în prăvălia doamnei Szkopkowa lucra acum altă fată. Aici nu putea găsi nici o slujbă. Nimeni nu ştia că a fost logodită cu Leszek, nimeni n-ar fi crezut-o chiar dacă ar fi avut curajul să o spună cu voce tare. În schimb toţi ştiau, mai ales după accident, că se întâlnea cu el, că se duceau numai ei doi în pădure… Cu o asemenea reputaţie nu putea spera să găsească vreo slujbă.

Şi să plece… încotro?

S-a aruncat pe pat plângând. Îşi plângea soarta nemiloasă, marea şi unica iubire, care nu i-a oferit decât suferinţă, ruşine şi nefericire…

— Leszek, Leszek, de ce m-ai uitat? repeta cu lacrimile şiroind.

— Hai, domnişoară Marysia, masa! se auzi de afară vocea lui Wasil.

Nu s-a mişcat de la locul ei, dar el intră imediat în odaie.

— De ce plângi, domnişoară Marysia? întrebă.

— Nu ştiu! răspunse printre hohote.

— Cum se poate?… Te-a supărat cineva?… Hai, spune, te rog!…

— Nu, nu…

— Atunci de ce plângi?… Nu trebuie…

Se mişca pe loc, neputincios, şi adăugă:

— Eu nu pot să te văd plângând. Hai, ajunge… ajunge… Ţi-a spus cineva ceva?

— Nu, nu…

Flăcăul îşi aminti că ceva mai devreme o văzuse pe Zonia ieşind din căsuţă. L-a cuprins furia.

— Bine, mormăi şi ieşi.

Toată familia era la masă. Wasil se opri în pragul cuhniei şi întrebă liniştit:

— De ce nu-i şi Marysia?

— Am chemat-o, nu ştiu de ce n-a venit.

Olga ridică din umeri.

— Nu ştii?…

— Nu ştiu.

— Atunci poate ştie Zonia?

Zonia îi întoarse spatele.

— De ce eu?…

Wasil urlă deodată:

— Ştiu eu, boală ce eşti!

— Ce-i, Wasil, ce-i cu tine? se miră sincer bătrânul Prokop.

— Asta e că ea plânge acolo! Şi cine a făcut-o să plângă dacă nu vrăjitoarea asta?… Ce i-ai spus?!

Zonia îşi puse mâinile în şolduri şi îşi ridică voiniceşte capul.

— Ce-am vrut, aia i-am spus. Înţelegi?!

— Liniştiţi-vă! îşi pierdu Prokop răbdarea.

— Ce vrea de la mine?… Nu i-am spus mai nimic şi chiar dacă i-aş fi spus, ce-ar fi?… Trăieşte din mila noastră, atunci să nu mai fie atât de mândră.

— Nu din mila ta! urlă Wasil fără să se mai poată stăpâni.

— Atunci să plece unde vede cu ochii! strigă Zonia înfierbântată.

— Ea?… şi Wasil râse rău prevestitor. Ea?… mai degrabă pleci tu.

Nu se ştie dacă ea n-o să fie aici mai mare stăpână decât tine. Nu uita că tata-i bătrân şi vine rândul meu. Eu pe tine te alung unde vezi cu ochii, pe tine! Iar dacă o să vrei să-mi mănânci pâinea, atunci o să-i faci ghetele!

S-a aşternut liniştea. Bănuiseră ei mai de mult că lui Wasil îi place de Marysia. Acum însă o auzeau chiar din gura lui. Şi se vede că nu-i plăcea oricum de vreme ce un flăcău de obicei liniştit s-a înfuriat într-atât încât a ameninţat că o alungă pe cumnată-sa, la care el ţinea de fapt.

Stătea palid, cu chipul încruntat şi arunca celorlalţi priviri furioase.

— Linişte! spuse Prokop, cu toate că în odaie şi aşa domnea liniştea. Linişte, zic! Tu, Wasil, scoate-ţi asta din cap. Nu fi prost. Nu-i ea de tine şi nici tu de ea. Gândeşte-te singur, şi o să-ţi dai seama. Iar tu, Zonia, du-te la ea şi roag-o să vină. Şi ai grijă, o ameninţă cu degetul, ai grijă să vrea să vină. Şi-ţi mai spun ceva, Zonia, e rău să năpăstuieşti aşa o orfană, o sărmană! Te pedepseşte Dumnezeu.

— Eu n-o năpăstuiesc, cerul mi-e martor, spuse Zonia lovindu-se cu pumnul în piept.

— Hai, du-te. Şi să mai ştii că Antoni ţine la ea ca la fata lui. Şi atunci?… A dat-nenorocirea peste el, iar eu să nu-i dau fetei adăpost şi hrană?… E păcat, Zonia. Du-te… du-te!…

— De ce să nu mă duc? Mă duc.

Zonia se duse în fugă la anexă. Îi trecuse supărarea. Poate şi gândul că domnişoara asta nu-i va fi rivală, pentru că dacă are de ales între Antoni, bătrân, şi Wasil, tânăr şi bogat, o să-l aleagă pe ultimul, poate că şi acest gând a făcut-o să-i ceară iertare cu duioşie, s-o îmbrăţişeze şi s-o sărute.

— Hai, hai, nu mai plânge. Fac orice pentru tine, numai să nu te văd plângând. Vrei basmaua asta cu flori? Dacă o vrei, ţi-o dau ţie… Hai, nu plânge, nu plânge…

A mângâiat-o pe spinare, pe faţa udă de lacrimi, pe mâini, până când Marysia s-a liniştit. Când s-au întors în cuhnie, nu s-a mai vorbit de asta.

Cu toate acestea, cu toată căldura cu care familia morarului o înconjura pe Marysia, sensibilitatea ei odată pusă la încercare nu-i mai dădea pace. O chinuia sentimentul că e o povară pentru aceşti oameni, că se foloseşte de bunătatea lor, fără să-i răsplătească în vreun fel. De atâtea ori se oferise să ajute în casă, dar aici erau femei destule şi nici una nu se lăsa înlocuită.

O rodea gândul că trebuie să facă ceva, dar vedea tot mai clar că e neputincioasă. Cum era fără nici un ban, nici nu putea fi vorba de

plecare. Îi mai rămânea speranţa ca doamna Szkopkowa s-o primească înapoi.

Cu puţin înainte de Crăciun, Marysia s-a dus în oraş. A plecat destul de târziu, ca să nu ajungă pe lumină în Radoliszki. Nu voia s-o vadă oamenii.

Când a ajuns în faţa casei doamnei Szkopkowa se înserase.

Doamna Szkopkowa tocmai venise.

— O, Marysia! o întâmpină ea cu prefăcută afecţiune. Ce mai faci, draga mea?

Marysia îi sărută mâna.

— Mulţumesc, acum bine, dar era cât pe ce să mor.

— Da, da… Trebuie aprinsă lampa…

— Imediat o aprind. Marysia se grăbi, dar doamna Szkopkowa luă chibriturile.

— Nu, lasă. În casă la mine… spuse cu un înţeles anume. Ştiu că ai fost pe moarte. Ce să-ţi fac, vina ta. Eu mi-am făcut datoria. Te-am prevenit că din asta nu iese nimic bun. N-ai ascultat-o pe bătrâna Szkopkowa. Ba… da… Ai venit după lucruri?

— După lucruri, confirmă Marysia şi întoarse capul ca să-şi ascundă lacrimile.

— Poţi să le iei. N-o să-ţi fie greu. Le-am împachetat de mult şi am vrut să ţi le trimit la moară, numai că n-am avut prin cine.

S-a lăsat tăcerea.

— Cum o duci acolo? întrebă Szkopkowa făcându-şi de lucru în jurul scrinului.

— Aşa şi aşa.

— Ei, cred că nu-ţi pare rău că eşti la ei.

— Aş fi preferat să fie ca înainte, spuse Marysia.

— Şi eu aş fi preferat, accentuă Szkopkowa. Ce să fac dacă tu ai ales alt drum. Ai preferat să-ţi primejduieşti viaţa şi să te faci de ocară, iar pe mine să mă faci de ruşine. Mama ta s-o fi răsucit în mormânt… Am fost la cimitir, am fost şi am pus pe mormântul ei o lumânare şi o cununiţă de imortele, ca s-o mai îmbunez, sărăcuţa de ea. Ce să fac, zic, dragă doamnă Oksza, nu mă învinovăţi pe mine, pentru că eu nu o dată i-am spus fetei dumitale, dar tinereţea nu crede în experienţa celor bătrâni. Roagă-te acolo pentru îndreptarea copilului dumitale… M-am rugat şi eu ca să găseşti ocrotitori mai buni ca mine… Şi aşa…

Marysiei îi curgeau lacrimile pe obraji.

— Doamnă, vă jur că n-am făcut nimic rău, vă jur!

— Copila mea. Aş vrea să te cred. Dar la ce ajută. Toţi au văzut că ai umblat cu uşuraticul acela, pe care Dumnezeu în marea lui milostivire

nu l-a pedepsit încă. Toţi ştiu că era cât pe aci să te omoare şi pe urmă te-a lăsat… Şi dacă vrei un sfat de la mine, ţi-l dau: Pleacă cât mai departe de aici, între străini, şi altă dată fereşte-te de spilcuiţi şi nebuni din ăştia. Şi ca să ai cu ce pleca şi să nu-ţi aminteşti de mine cu inima grea, cum îmi amintesc eu de tine, ai să găseşti în coşuleţul acela câţiva zloţi… Pentru început îţi ajung. Cel mai bine ar fi să pleci la Varşovia. Du-te acolo la un preot şi roagă-l să te sfătuiască, într-un oraş mare e mai uşor să găseşti de lucru.

Îşi şterse nasul şi adăugă:

— Aşa m-am gândit eu. Dar cred că iar e prea târziu. N-o să-mi asculţi sfatul.

Marysia îi luă mâna şi o sărută.

— Aşa am să fac. Mulţumesc, doamnă, mulţumesc… N-am să uit niciodată…

— Ei, du-te, fata mea, du-te cu Dumnezeu. Sfânta Fecioară să te blagoslovească şi să te ocrotească.

O îmbrăţişă şi trecând-o pragul, strigă în urma ei:

— Şi să-mi scrii!

— Am să vă scriu.

Coşuleţul de răchită nu era greu, nici conţinutul lui sărăcăcios, dar mâna îi amorţea şi tot mai des trebuia să treacă coşul dintr-o mână în alta.

De câteva zile gerul se mai îmblânzise, iar acum începuse să ningă cu nişte fulgi mari care cădeau încet, lenevos, dar atât de des, încât nu se vedea nimic la câţiva paşi. Din fericire, copacii înalţi de pe marginea şoselei nu te lăsau să te rătăceşti. Dacă Marysia mergea însă tot mai încet, aceasta nu se datora pierderii drumului. Atâtea gânduri îi treceau prin cap, atâtea sentimente îi sfâşiau inima, îi da dreptate fostei sale ocrotitoare. Într-adevăr, ar trebui să plece, să plece cât mai departe, chiar şi la Varşovia. Acum avea bani şi fiecare zi amânată era lipsită de sens…

Dar să părăsească locurile acestea, să renunţe pentru totdeauna la speranţa de a-l mai vedea măcar de departe pe Leszek… Să-l lase aşa pe unchiul Antoni?!… Doar el se va întoarce aici… I-a arătat atâta bunătate, a trezit atâtea sentimente comune… Sigur că trebuie să plece. Dar mai degrabă la Vilnius. O să-i dea voie să-l vadă la închisoare… Se vor sfătui ce-i de făcut… Da, acesta-i cel mai important lucru, singurul lucru important. Ce-i rămânea altceva de făcut?…

Găsi cu greu drumul spre moară. Ningea atât de des, încât dacă n-ar fi fost vuietul apei ce cădea pe roata morii şi fornăitul cailor, nici n-ar

fi zărit moara. Luminile le-a văzut abia când a ajuns aproape şi s-a mirat că şi ferestrele căsuţei lui Antoni erau luminate.

— Se vede că Natalka a venit să-şi facă lecţiile, îşi spuse Marysia.

În tindă îşi scutură ghetele de zăpadă, deschise uşa şi se opri înlemnită.

Odaia începuse să se învârtească cu ea cu tot, inima îi bătea de să-i sară din piept, scoase un ţipăt şi leşină.

Capitolul XVI

La începutul lunii decembrie, în sanatoriul doctorului Du Chateau din Arcachon se deschidea sezonul de iarnă provocând o afluenţă masivă de parizieni suferinzi de artrită. Aşa că pe la mijlocul lui decembrie când a venit domnul Stanislaw Czyński şi i-a comunicat doctorului că vrea să-şi ia fiul în ţară, medicul nu s-a împotrivit deloc.

— De acord, i-a spus. Fiul dumneavoastră este de fapt complet sănătos. Deocamdată nu i-aş recomanda nici un sport care solicită eforturi, dar oasele s-au sudat ireproşabil, sub influenţa masajelor musculatura s-a fortificat suficient, în ceea ce priveşte starea lui de spirit, cred că este manifestarea unei nostalgii. Întoarcerea în ţară, la familie îl va înviora şi-l va pune pe picioare.

— Aşa sper şi eu.

Domnul Czyński îi scutură mâna.

Acum, stând în vagon, în faţa fiului, nu-i mai rămăsese nimic din speranţa aceea. După ce se sfătuise cu soţia, intenţionat plecase singur la Arcachon, ca să-l aducă pe Leszek de sărbători. Erau speriaţi de scrisorile lui. După un lung bombardament de misive din partea lor, le-a trimis şi el două scrisori şi acestea scurte, deprimante, reci.

Pe tatăl său l-a întâmpinat cu aceeaşi răceală şi a fost de acord să se întoarcă.

— Mi-e totuna. Atât a spus.

Stătea tăcut, cu o ţigară stinsă de mult în mână şi părea să nu audă ce-i spunea tatăl său despre politică, despre îmbunătăţirea conjuncturii, despre noile comenzi. Se părea că nu-l interesează nimic, că nimic nu-l poate preocupa, nimic nu-l poate emoţiona. Oare şocul nervos pe care l-a făcut în timpul acelui accident nefericit avea să facă pentru totdeauna, dintr-un băiat vesel un melancolic apatic?…

În zadar se străduia domnul Czyński să-i capteze atenţia cu ceva. Leszek se rezuma la răspunsuri scurte, se uita pierdut la vârfurile ghetelor sale şi era stăpânit de o linişte stinsă, vlăguită.

Noaptea, domnul Czyński nu putea adormi şi aruncă o privire în compartimentul fiului. Avea o presimţire rea şi nu se înşelase prea mult: cu toată noaptea geroasă, Leszek deschisese fereastra şi, îmbrăcat numai într-o pijama subţire, stătea aplecat cu capul afară. Când s-a deschis uşa, un vânt rece ca gheaţa năvăli în compartiment.

— Ce faci, fiule! se sperie domnul Czyński. Te îmbolnăveşti de pneumonie.

Leszek se întoarse.

— Se poate, tată.
— Te rog, închide fereastra!
— Mi-e cald.
— Vreau să vorbesc cu tine.
— Bine.
Închise fereastra şi se aşeză.
— Eşti foarte imprudent, Leszek, începu domnul Czyński. Nu numai că nu ai grijă de sănătatea ta, dar te şi expui cu bună ştiinţă.
Tăcerea a fost singurul răspuns.
— De ce nu te-ai culcat?
— Nu mi-e somn.
— Ar trebui, totuşi. Starea sănătăţii tale necesită încă multă grijă.
— De ce? Leszek îl privi în ochi.
— Cum, de ce?!
— Aşa, de ce? Crezi că ţin la asta?
— Ar trebui să ţii.
— Aha! Şi făcu un semn cu mâna.
— Leszek!
— Tată! Dumneata chiar crezi că viaţa merită îngrijire, nelinişte, preocupare?… Crede-mă că personal nu ţin deloc la viaţă.
Domnul Czyński făcu un efort să zâmbească.
— Când eram de vârsta ta, minţi, aveam şi eu asemenea depresiuni, dar am avut destulă minte ca să le socotesc stări trecătoare.
— Şi aici ne deosebim, tată, dădu Leszek din cap. Eu ştiu că nu e o depresiune trecătoare.
— Eu te asigur că aşa e. Ai încredere în experienţa mea. Fireşte, şocul fizic şi cel psihic lasă urme. Dar trec. Şi trec cu atât mai repede cu cât vei privi mai realist actuala ta stare de spirit. Conştientizarea cauzelor depresiunii este cel mai eficient mijloc de combatere a ei.
Domnul Czyński nu avu impresia că argumentarea lui convingătoare ar fi ajuns la fiul său, aşa că adăugă:
— Şi încă ceva. Nu ai voie să uiţi de noi, de părinţii tăi, pentru care tu eşti totul. Dacă raţiunea nu acţionează asupra ta, atunci mă adresez sentimentelor tale.
Leszek tresări şi după o pauză întrebă:
— Tată, dumneata chiar crezi că sentimentele sunt o forţă atât de mare şi vrednică de stimă încât să le iei în seamă când se naşte în noi întrebarea hamletiană: a fi sau a nu fi?…
— Sigur că da, Leszek.
— Îţi mulţumesc, tată. Sunt de aceeaşi părere.
— Ei, vezi, fiule. Acum culcă-te şi încearcă să adormi. Spre

dimineaţă vom fi acasă. Da… Nu-ţi poţi închipui cât îi e de dor mamei după tine. Ea întotdeauna se străduieşte să pară o fire puternică… Dar tu ştii câtă duioşie se ascunde sub acest înveliş. Hai, dormi, fiule. Noapte bună.

— Noapte bună, tată, răspunse Leszek cu o voce uscată.

Stinse lumina, dar nu se culcă. Hurducăitul ritmic al roţilor, legănatul vagonului, fâşiile de scântei pe geamul întunecat… Aşa era şi atunci când se întorcea. Numai că atunci ar fi vrut să grăbească goana trenului. Ei îi ducea inelul de logodnă, iar lui fericirea.

În sera de la Ludwikowo o fi înflorit liliacul?… Da, liliacul şi heliotropii înmiresmaţi… O să pună să taie tot. Şi poate… Acolo sigur e totul acoperit cu zăpadă înaltă şi albă. Iar pe zăpadă nu-i nici o urmă. O ridicătură mică şi uitată…

Va păşi pe întinderea aceea albă, imaculată… Primul şi ultimul… Acolo e ţinta lui. De acolo nici un drum nu mai duce nicăieri… Va aşeza florile, va acoperi mormântul cu flori… va ajunge până la ea mireasma liliacului şi a heliotropului prin zăpadă, prin stratul de pământ şi prin capacul de lemn?… Vor ajunge şoaptele lui repetând cel mai drag nume, cele mai duioase chemări şi cele mai desperate jurăminte?… Va auzi ea bătaia tot mai slabă a inimii lui muribunde între florile ce mor, se va pregăti să-l întâmpine, îşi va petrece braţele în jurul gâtului lui şi-l va lăsa, ca mai înainte, să o privească, până se satură, în ochii ei radioşi?… Pentru totdeauna, pentru veşnicie…

Ce sentiment plăcut îl cuprindea când gândea astfel. Ce linişte coborâse peste el de când se împăcase cu acest gând. De câte ori rămânea singur se cufunda în întinderile nesfârşite ale morţii, lipsite de pasiune, uriaşe şi necuprinse ca spaţiul cosmic. De-acum făcea parte din ele.

Cât de grea şi de dureroasă a fost prima perioadă! De cum a putut articula câteva silabe, a întrebat:

— Ce-i cu ea?

Mama a tresărit atunci şi i-a răspuns scurt:

— Nu mai trăieşte, dar nu te gândi la asta.

Iar doctorul Pawlicki a adăugat:

— Fractură a bazei craniene. Cu aşa ceva nu se poate trăi mai mult de câteva zeci de minute.

Atunci şi-a pierdut cunoştinţa. Şi de câte ori şi-a recăpătat-o, conştiinţa morţii Marysiei i se părea că neagă propria lui existenţă. Zăcând cu ochii închişi, auzea convorbirea purtată în şoaptă. Doctorul îi făcea reproşuri doamnei Czynska:

— Nu trebuia să-i spuneţi de moartea fetei. A fost o imprudenţă. Ar

putea să-i înrăutăţească starea psihică.

Iar mama i-a răspuns:

— Nu ştiu să mint, doctore. În ceea ce mă priveşte am preferat întotdeauna adevărul neplăcut unor iluzii. De altfel, fiul meu nu este răspunzător de accident.

— Mă gândeam, ezită medicul, la altceva. Putea să simtă ceva pentru Marysia aceea…

— Exclus! îl întrerupse doamna Czynska cu atâta hotărâre, de parcă până şi simpla bănuială ar fi fost o jignire pentru ea.

Starea fizică a lui Leszek se ameliora cu fiecare zi. La spitalul din Vilnius i-au făcut radiografii, rănile şi contuziile se vindecau normal. În schimb starea psihică a bolnavului trezea temeri tot mai mari. De aceea, de îndată ce viaţa lui era în afara oricărei primejdii, a fost transportat întâi la o clinică de chirurgie din Viena, apoi la Arcachon, pentru convalescenţă. La Arcachon societatea internaţională, veselă, trebuia să-i influenţeze pozitiv starea de spirit. Din păcate Leszek evita oamenii. Nu participa la distracţii, la excursii, şi cu toate că se supunea automat tratamentului prescris, starea lui de spirit nu se modifica deloc.

Cel puţin aparent. În realitate, fără să-şi dea seama cei din jur, în el se maturiza o hotărâre definitivă. Se maturiza şi-i aducea alinare…

Fireşte, îşi iubea părinţii şi era conştient de durerea pe care le-o va provoca. Era dispus la mari sacrificii, dar gândul că se va condamna pentru toată viaţa la suferinţe, pe care nimic nu le putea alina, i se părea monstruos, peste puterile lui.

Şi apoi prea mult îşi dorea moartea, tocmai o asemenea moarte. Şi-o dorea ca pe o expiere. Intrase în viaţa liniştită şi fericită a celei mai minunate fiinţe nepoftit, nechemat, intrase aproape cu forţa. Dacă n-ar fi fost el, ar fi dus şi astăzi o existenţă poate simplă şi săracă, dar senină. El i-a tulburat liniştea, din cauza lui a murit, iar după moarte i-a rămas memoria pătată. Din cauza lui. N-a avut suficient curaj pentru a se împotrivi tuturor adversităţilor. A fost prea meschin. A vrut să-şi asigure o existenţă confortabilă ascunzându-şi intenţiile. Cu preţul cinstei ei!

Asta cerea o pedeapsă! Şi trebuia să şi-o administreze singur, pentru că numai astfel putea spăla pata de pe memoria fiinţei iubite mai presus de orice…

Trenul s-a oprit în staţia aceea mică şi atât de cunoscută. Pe peron aşteptau doamna Czynska, Tita Zenowiczowna, Anielka, sora ei, vărul Karol, soţia lui, Zulka, şi încă câteva persoane din familie, care se adunau de obicei la Ludwikowo de sărbători.

Zâmbetul reţinut cu care Leszek îi salută pe toţi, nu-i putea induce în eroare: abia dacă era un zâmbet convenţional. Intenţionat veniseră să-l întâmpine cu ovaţii şi cu veselie, ca să-l dezmorţească din capul locului, să-l înveselească şi să-l atragă în treburile lor zilnice, lipsite de griji. Numai Anielka îl privea tăcută şi parcă-l compătimea.

— Cum a slăbit şi cât e de trist, îi spuse în şoaptă doamnei Czynska.

— Încearcă să-l înveseleşti şi prefă-te că nu vezi la el nici o schimbare. Doamna Czynska o strânse de mână. El întotdeauna a ţinut la tine.

Patru sănii cu clopoţei traseră în faţa palatului de la Ludwikowo, ca în timpul carnavalului. Toată ziua, Leszek n-a rămas nici o clipă singur. În salon radioul se întrecea cu gramofonul.

După cină s-a retras, în sfârşit, în camera lui. Aici nu se schimbase nimic. Privi neliniştit spre birou. Jurnalul Marysiei era la locul lui.

Toată noaptea a citit, a răsfoit de câteva ori aceleaşi pagini, pe care le ştia atât de bine, aproape cuvânt cu cuvânt. A adormit abia spre dimineaţă şi s-a trezit târziu. Servitorul i-a adus micul dejun şi i-a comunicat:

— Domnul este la fabrică şi a poruncit să vă întreb dacă nu vreţi să treceţi şi dumneavoastră pe acolo.

— Nu, scutură din cap. Dar te rog să chemi grădinarul.

— Vă ascult!

— În seră sunt multe flori?

— Ca de obicei de sărbători. Anul acesta trandafirii au crescut foarte frumos.

După micul dejun şi-a făcut apariţia grădinarul şi au trecut împreună în seră. Leszek îi arăta grădinarului, ce părea cam uimit, mereu alte flori iar la sfârşit i-a spus:

— Te rog să le tai pe toate pe care ţi le-am arătat.

— Să le tai?

— Da. Şi să le înveleşti în ceva.

— Unde vreţi să le trimiteţi, vă rog?

— Le iau eu personal.

— Plecaţi, domnule inginer?

Leszek nu-i răspunse nimic şi se îndreptă spre ieşire.

— Domnule inginer, îl opri grădinarul. Mi-aţi poruncit să tai aproape toate florile. Nu e treaba mea, dar nu ştiu dacă doamna…

— Bine. Te rog să-i comunici doamnei şi s-o întrebi dacă nu are nimic împotrivă.

— Doamna a plecat cu maşina la gară şi revine abia după masă.

— Atunci o întrebi după masă. Şi eu plec tot după masă.

Leszek nu se îndoia că mama va fi de acord şi cu devastarea serei. Sigur că va înţelege imediat pentru ce are nevoie.

S-a întors în camera lui şi s-a apucat de redactat, scrisori. Cea mai lungă era destinată părinţilor. Câteva mai scurte – unor prieteni apropiaţi, una, oficială, poliţiei şi, în sfârşit, una doamnei Szkopkowa. La ultima ţinea foarte mult. Ea trebuia să constituie reabilitarea Marysiei în ochii opiniei publice din orăşel.

Tocmai terminase de scris, când la uşă bătu menajera, doamna Michalewska. Ieri nu reuşise să-l vadă pe Leszek. Era tare ocupată, cum se întâmpla de sărbători. Acum însă aflase că Leszek pleacă imediat după masă, aşa că a lăsat prăjiturile în seama bucătarului, ca să-l poată vedea pe domnul Leszek şi să-i exprime bucuria ei că mulţumită cerului îl vede iar sănătos. A început să-i povestească cum întrebau toţi de el, ce au spus şi ce au făcut…

Leszek asculta pălăvrăgeala ei şi-i trecu prin minte că această femeie, această cronică vie a judeţului trebuie să ştie exact ceea ce n-ar vrea să întrebe în orăşel.

— Michalesia dragă, i se adresă. Am o rugăminte.

— O rugăminte?

— Da. Nu ştii cumva… vocea i se frânse, n-ai putea să-mi spui… unde… a fost înmormântată…

— Cine?

— Unde a fost înmormântată… fata care a murit atunci în accident?…

Femeia căscă gura mare.

— În ce accident?

— Ei, atunci cu mine! îşi pierdu el răbdarea.

— Doamne sfinte! strigă. Ce tot spuneţi! Cum s-o îngroape?!… Pe Marysia aceea?… De la Szkopkowa?… Păi ea trăieşte!

Tot sângele i se urcă în obraji. Sări de pe scaun şi era cât pe aci să cadă.

— Cum?… Cum?… întrebă şoptind înfricoşător, încât, speriată, Michalewska se trase spre uşă.

— Mă jur! strigă ea. Cum s-o îngroape? S-a însănătoşit. A vindecat-o vraciul acela, iar pe el l-au băgat în puşcărie. Ea stă acolo la moară. Ştiu de la oameni. Iar Pawelek al nostru, cel de la bucătărie, a văzut-o cu ochii lui… Doamne! Ajutor!…

Leszek se clătină, se împletici şi căzu la pământ. Speriată, menajera crezuse că a leşinat, dar a auzit un hohot de plâns şi nişte cuvinte răzleţe. Cum nu înţelegea despre ce-i vorba şi simţindu-se răspunzătoare pentru tot ce s-a întâmplat, a ieşit în fugă strigând după

ajutor.

Toţi erau adunaţi în hol. Michalewska a dat buzna şi le-a spus cu vocea sugrumată că domnul Leszek a păţit ceva.

Înainte însă de a sfârşi, Leszek trecu în fugă prin hol şi lăsând uşa deschisă ieşi pe terasă.

— Mai şi răceşte! gemu Michalesia. Fără palton. Ce-am făcut!…

Între timp Leszek alerga spre grajduri.

— Înhamă repede! strigă primului rândaş întâlnit. Repede! Repede!

S-a apucat şi el să dea o mână de ajutor. S-a stârnit vânzoleală. Din palat venea în fugă valetul cu paltonul şi cu căciula. Cinci minute mai târziu, sania gonea spre Radoliszki, gonea ca nebună, fiindcă Leszek luase vizitiului hăţurile şi mâna el singur.

I se învârtea capul, inima îi bătea ca un ciocan. Şi gândurile îi alergau într-un galop demenţial. Îl sfâşiau sentimente contradictorii. Simţea o fericire imensă, în acelaşi timp însă o furie tot atât de mare parcă smulgea carnea de pe el. Era dispus să-i ierte pe toţi, să se arunce în braţele celui mai înverşunat duşman al său şi deodată furia îi încleştă maxilarele. L-au minţit! Au folosit un vicleşug atât de ieftin, atât de ruşinos! I-au ascuns atâta timp că ea trăieşte. Se va răzbuna, se va răzbuna fără nici o milă!

Şi deodată îl cuprindea duioşia: dar cât a trebuit să sufere ea! Cu siguranţă a aşteptat o ştire de la el, o scrisoare, un semn de viaţă. Treptat şi-a pierdut orice speranţă, singură, părăsită, uitată în nefericirea ei de omul care i-a jurat dragoste.

— Nu mă crede cumva un nemernic?… Scrâşni din dinţi.

Şi asta din cauza lor! O, nu le-o iartă el. Doctorului acela, Pawlicki, îi va da câteva palme, îi va tăia urechile în duel. Să ţină minte toată viaţa că a procedat ca un ticălos. Dar mama?… Ea va suferi şi mai mult pentru fapta ei abjectă. Îi va spune aşa:

— Din cauza minciunii tale mârşave fiul tău era să se sinucidă. Minciuna a ieşit la iveală împotriva voinţei tale. Prin urmare poţi considera că ţi-ai ucis fiul. În orice caz ai ucis toate sentimentele lui filiale. Pentru tine voi fi de-acum un străin.

Iar de acum încolo nu-i va mai adresa nici un cuvânt. Va pleca, va pleca de aici imediat şi pentru totdeauna. Nici pe tatăl său nu vrea să-l mai vadă. Cum a putut el să tăinuiască minciuna mamei?!

— Aceasta-i dragostea părintească, mânca-o-ar iadul! Şi când te gândeşti cât de aproape a fost nenorocirea: acolo, în Franţa, de mult voise să sfârşească totul. L-a reţinut doar dorinţa de a-şi împlini ultima datorie faţă de Marysia. De aceea a aşteptat, de aceea s-a întors aici…

— Se vede că cerul mi-a călăuzit paşii.

Şi deodată i se păru că întrezăreşte taina destinului său, că-i era destinată o mare şi nemăsurată fericire şi că imensitatea acestei fericiri n-ar fi putut-o preţui niciodată cum se cuvine dacă n-ar fi fost această suferinţă, această desperare neţărmurită, care i-a mistuit sufletul.

Şi se gândi: de-atâtea ori a întâlnit în viaţă bucuria, succesul, izbânda. Primise totul ca pe ceva natural, obişnuit, care i se cuvenea. Nu-şi amintea ca măcar într-un singur caz să se fi trezit în el dorinţa de a adăuga la rugăciunile spuse din obişnuinţă măcar un suspin de recunoştinţă. A fost nevoie chiar de asemenea încercări grele, ca să înveţe să preţuiască aceste mari daruri?… Să le înţeleagă valoarea ca să le merite?… Să se maturizeze pentru a primi o asemenea fericire?…

Aşa gândea, dar cum la el gândul trebuia întotdeauna să-şi găsească imediat exprimarea în faptă, la prima răscruce strânse hăţurile, încât caii îşi înfipseră picioarele de dinapoi în zăpadă, le aruncă vizitiului şi coborând îngenunche cu capul descoperit în faţa unei troiţe, privi la figura tăiată în tinichea şi înnegrită de rugină.

— Mulţumescu-ţi ţie, Doamne! Mulţumescu-ţi ţie, Doamne! – repetă.

Întotdeauna s-a considerat un om credincios, cu atât mai mult cu cât nu l-a frământat niciodată vreo îndoială fundamentală. Educat de mic în spirit religios, nu s-a remarcat niciodată printr-o râvnă deosebită, dar nici nu a neglijat practicile impuse de biserică, în limitele unui minimum admis. De aceea rugăciunea aceasta din faţa troiţei de la răscruci era şi pentru el o revelaţie. Până acum nu ştiuse ce e o rugăciune şi ce trăiri profunde poate oferi.

Când a urcat din nou în sanie, simţea că ceva s-a liniştit în el, s-a înseninat, s-a luminat. I s-au îmblânzit şi gândurile privitoare la vicleşugul mamei, a început să reflecteze. În acelaşi timp parcă sporise conştiinţa fericirii care-l aşteaptă.

Au trecut în goană prin Radoliszki şi au cotit pe drumul ce ducea la moara lui Prokop. Când s-au oprit în faţa morii, era un amurg timpuriu de iarnă.

În uşă stătea argatul Witalis.

— Aici locuieşte domnişoara Wilczurowna? îl întrebă Leszek.

— Cine?

— Domnişoara Wilczurowna.

— Nu ştiu. Nu locuieşte aici. Poate că e domnişoara Marysia?

— Da, da! Sări din sanie. Unde-i domnişoara Marysia?

— S-a dus în târg. Trebuia s-o întâlniţi în drum spre Radoliszki.

— N-am întâlnit-o. Dar se întoarce repede?

— Cred că repede.

— Atunci aştept.

În uşă se ivi capul Zoniei.

— Dacă sunteţi bun să aşteptaţi, atunci mai bine ar fi în odaie. Ori poate în anexă, la Marysia… Vă rog, poftiţi aici.

Îşi şterse mâinile în şorţ şi-l conduse pe Leszek în odaia din anexă. Găsi chibriturile pe sobă şi aprinse lampa. Leszek îşi roti privirile prin încăpere. Era sărăcăcioasă, dar curată.

— Marysia trebuie să vină îndată. S-a dus până în târg, încerca Zonia să lege vorba. Dumneavoastră văd că v-aţi însănătoşit.

— M-am însănătoşit.

— Mare noroc. Când v-au adus aici pe dumneavoastră şi pe Marysia, mi-era şi frică să mă uit. Atâta sânge, că Doamne fereşte! Ne-am şi rugat pentru sufletele dumneavoastră. Dacă n-ar fi fost Antoni!… Ce să mai vorbim! Făcu un semn cu mâna.

— Care Antoni? întrebă Leszek.

— Antoni Kosiba, vraciul care stă aici.

— Aici stă?

— Da' unde? Acuma e la închisoare. Dar aici stă, aici se-ntoarce. Aici, pe laviţa asta v-a ajutat, v-a pus oasele la loc, v-a cusut, chicoti Zonia. Am ras cu cioburi petele de sânge. Nu ieşeau. Cu dumneavoastră a fost rău, dar cu ea… nu mai era nici o nădejde. Nici nu mai sufla. I-au intrat oasele în creier. Când v-a dus la automobil, doctorul zicea că ea e caput. Sărmana asta, zicea, n-are nevoie decât de sicriu, zicea, şi-i păcat, că-i frumoasă. Şi la drept vorbind, vreme de o săptămână nimeni nu credea că mai învie. Antoni a furat cufărul cu instrumentele doctorului ca s-o scape. A îngrijit-o zi şi noapte. Nici el nu mai ştia ce să facă. L-a chemat şi pe baciul din Pieczki s-o descânte. Ea însă tot parcă era moartă. Abia când am tăiat eu o găină albă sub fereastră, i-a ajutat.

Leszek asculta cu cea mai mare atenţie şi-i veni în minte că poate pe nedrept o bănuise pe mama sa şi pe doctorul Pawlicki de minciună premeditată. Probabil că amândoi erau convinşi că Marysia, muribundă la plecarea lor, nu avea să-şi mai recapete sănătatea. Povestirea acestei femei tinere părea să pledeze în favoarea lor. Pe urmă însă mama a aflat, cu siguranţă, că Marysia trăieşte. De ce nu i-a scris atunci nici un cuvânt despre asta?… De ce nu i-a spus nimic tata, de ce a aflat abia la Ludwikowo, şi asta întâmplător?!… Aici era vina lor şi asta le reproşa. Reproşul era însă atenuat de sentimentul propriei vinovăţii. Prea aspru şi prea pripit şi-a condamnat părinţii şi pe doctorul Pawlicki.

— Dar acum domnişoara Marysia e complet sănătoasă? întrebă.

— Nu-i lipseşte nimic. Ba s-a făcut frumoasă ca mai înainte, râse

Zonia. Numai că are mari necazuri, fiindcă o văd că umblă plânsă.

— Ce necazuri?

— Eu nu ştiu, dar cred că de necazuri nu duce lipsă, întâi că şi-a pierdut slujba din pricina bolii. Doamna Szkopkowa a luat pe altcineva la prăvălie. Se zice că pe o rudă de-a ei.

— Asta nu-i nimic! Ce altceva?…

— Cu Antoni. L-au băgat pe trei ani la închisoare pentru furtul acela şi pentru că vindecă fără să aibă dreptul.

— Asta nu se poate!

— Ba se poate, pentru că l-au închis.

Şi Zonia i-a povestit lui Czyński pe larg ce şi cum s-a întâmplat.

— Ne-am sfătuit cum să-l ajutăm, dar ce ajutor îi putem da noi?! încheie Zonia. Şi acum iertaţi-mă, fiindcă trebuie să văd de gospodărie. Marysia trebuie să sosească dintr-o clipă în alta.

A ieşit, iar Leszek începu să cerceteze cu duioşie încăperea. Peste tot se vedea înclinaţia Maysiei spre curăţenie, spre estetic. Cât au trebuit să muncească mănuşiţele ei.

— Acum totul va lua sfârşit! îşi spunea şi simţea cum îl cuprinde o mare bucurie.

Afară ningea cu fulgi mari, tot mai deşi.

— Numai să nu se rătăcească! se nelinişti Leszek. Deodată auzi un bocănit în tindă. Era sigur că e ea.

Se opri în mijlocul încăperii şi aştepta. Se deschise uşa. Marysia se opri în prag, ţipă şi s-ar fi prăbuşit dacă n-ar fi prins-o la timp în braţe. Îi acoperea cu sărutări buzele, ochii; sub atingerea mâinilor lui se topea zăpada de pe palton.

Încet îşi recăpăta cunoştinţa.

— Iubita mea, îi şoptea el. Fericirea mea… În sfârşit, eşti lângă mine vie şi sănătoasă, şi a mea… Toate s-au ridicat împotriva noastră, dar acum nu ne mai desparte nimic… Ai crezut despre mine că sunt rău, că te-am uitat… Dar nu-i adevărat! Îţi jur că nu-i adevărat! Spune-mi că mă crezi!

Marysia se lipea de el…

— Cred, cred, cred…

— Şi mă mai iubeşti?…

— Te iubesc. Te iubesc mai mult decât te-am iubit vreodată.

— Soarele meu! Minunea mea! Spune, ai gândit ceva rău despre mine?…

În ochii ei zări o clipă de şovăială.

— Rău n-am gândit, răspunse în cele din urmă. Dar am fost tare tristă. Atâta am aşteptat. Atât de mult am aşteptat… Atâtea zile…

— Crede-mă, Leszek deveni grav, că şi aşa ai fost mai fericită decât mine. Şi eu am trăit tot atâtea zile, dar au fost de o sută, de un milion de ori mai grele decât ale tale. Pentru că eu nu mai aşteptam nimic.

Tăcu, apoi adăugă:

— Am fost indus în eroare.

Marysia scutură din cap.

— Nu înţeleg.

Lui însă îi era greu să spună adevărul. În cele din urmă se învinse:

— Mi s-a ascuns că trăieşti. Nu cred că au făcut-o din rea voinţă. La început starea ta era desperată, pe urmă… Nimeni nu ştia că tu eşti totul pentru mine. Aşa că nu m-au anunţat.

Dădu din cap şi în ochi îi străluciră lacrimile.

— Acum ştiu, acum înţeleg… Şi… ţi-a părut rău că nu mai trăiesc?…

— Dacă mi-a părut rău? întrebă el. Marysia, iată dovezile! Iată-le!…

Căută într-un buzunar, în al doilea, căută în toate.

— Am lăsat scrisorile la Ludwikowo pe birou. Dar ai să le citeşti mâine.

— Mi-ai scris, Leszek? se miră.

— Nu ţie, fericirea mea! negă muşcându-şi buzele. Erau scrisori de adio. Către părinţi, către prieteni. Am sosit ieri şi le-am scris azi-dimineaţă. Iar seara…

Se uită la ferestrele întunecate, acoperite până la jumătate cu zăpadă.

— Iar la vremea asta… nu mai trebuia să fiu în viaţă.

— Leszek! strigă îngrozită.

— Ce rost avea să mai trăiesc fără tine!

S-au îmbrăţişat, dar pe obraji le curgeau şiroaie de lacrimi. Îşi plângeau trecutul vitreg, îşi plângeau tristeţea, desperarea care se mistuise în ei până la sfârşit, îşi plângeau fericirea, atât de mare, de necuprins, pe care o trăiau, încât se simţeau pierduţi, mici şi sfioşi în nemărginirea ei.

Capitolul XVII

Leszek nu se înşelase. Plecând năucit de acasă, lăsase scrisorile şi plicurile neadresate pe birou. După plecarea lui, la Ludwikowo s-a stârnit un adevărat haos. De atâtea emoţii, menajera, doamna Michalewska, a făcut o criză, după care, adusă la un anumit echilibru a început să relateze convorbirea ei cu Leszek atât de încâlcit, încât a trebuit să treacă mult timp până să se afle ce s-a întâmplat de fapt.

Chemat imediat de la fabrică, domnul Czyński are meritul de a fi stabilit situaţia reală. El nu s-a limitat la informaţiile Michalewskăi; a aflat de la servitori că Leszek a chemat grădinarul, de la grădinar că i-a poruncit să taie toate florile mai frumoase din seră…

Se înţelege că domnul Czyński nu a neglijat nici afirmaţia menajerei că l-a găsit redactând nişte scrisori. Era însă atât de prudent, încât, cu toate insistenţele familiei nu a permis nimănui să intre în camera fiului. De aceea a putut citi în linişte scrisorile.

Liniştea aceasta nu excludea însă faptul că în timpul lecturii, domnului Czyński au început să-i tremure mâinile iar pe frunte să-i apară broboane mari de sudoare. Conţinutul scrisorilor confruntat cu relatările menajerei nu lăsa nici o îndoială asupra cauzelor apatiei lui Leszek şi ale plecării lui inopinate.

Aşa că de îndată ce se întoarse doamna Czynska, iar domnul Stanislaw o invită în cabinet, el putu să-i relateze numai evenimentele şi să-i înfăţişeze întreaga situaţie.

— Azi-dimineaţă Leszek a chemat grădinarul şi i-a poruncit să taie aproape toate florile din seră. Pe urmă s-a aşezat la birou să scrie nişte scrisori. Înainte de a ţi le da să le citeşti, dragă Ela, trebuie să te informez că ele nu mai sunt actuale şi că primejdia a trecut.

— Ce primejdie? întrebă pe bună dreptate doamna Czynska.

— Intenţia de sinucidere a lui Leszek.

Doamna Eleonora îngălbeni.

— E o absurditate! îşi încruntă ea sprâncenele.

— Citeşte! îi răspunse soţul, oferindu-i colile scrise.

Citea repede şi numai respiraţia precipitată îi trăda emoţia profundă. După ce a terminat lectura a rămas tăcută, cu ochii închişi.

— Unde este? întrebă în şoaptă.

— Ascultă mai departe. Scrisorile au rămas aici fiindcă în cameră a intrat Michalewska. Leszek a întrebat-o în care cimitir a fost înmormântată fata aceea despre care scrie cu atâta desperare în scrisorile sale. Fireşte, Michalewska a fost uimită şi i-a explicat că fata

trăieşte. I-a spus şi unde o poate găsi. Îţi poţi închipui ce impresie a făcut această veste asupra lui. A suferit un şoc nervos sau ceva în genul acesta. Pe urmă a alergat ca ieşit din minţi la grajduri ca să înhame caii. Înainte de a pleca, servitorul abia a reuşit să-i aducă paltonul şi căciula. A plecat spre Radoliszki, fireşte, la nefericita aceea de moară, unde, după câte ştii, locuieşte Marysia aceea.

— Ai trimis pe cineva după el?

Domnul Czyński ridică din umeri.

— Ar fi de prisos. De fapt e vizitiul cu el. Aşteptându-te pe tine, nu am luat nici o hotărâre. M-am gândit însă la toată această situaţie şi am ajuns la anumite concluzii. Dacă-mi dai voie…

— Te ascult.

— În primul rând ştim acum că sentimentele lui Leszek pentru fata aceea nu sunt deloc un amuzament trecător, ci o dragoste profundă.

— E absurd!

— Personal sunt de acord cu tine, dar trebuie să luăm în considerare faptele obiective. Este cert că el o iubeşte. Nimeni nu-şi ia viaţa pentru cineva pe care-l simpatizează doar. Asta-i una. Acum află că ea trăieşte. Suferă un asemenea şoc încât îi sperie pe toţi din casă. Nu-i de mirare. Un om care de câteva luni se află într-o depresiune teribilă şi se gândeşte numai la modalitatea prin care să-şi curme viaţa, recâştigând deodată tot ce pierduse. Atunci îşi aminteşte că tocmai tu, propria lui mamă, i-ai vorbit de moartea acelei fete. Îmi dau de asemenea seama că noi amândoi nu l-am înştiinţat de însănătoşirea ei. Şi acum gândeşte-te, cum ne judecă el pe noi, cum ne poate judeca?!

Doamna Czynska şopti:

— Eu nu l-am minţit. Eram convinsă că spun adevărul.

— Dar când te-ai convins că nu era adevărat, ai hotărât să-i tăinuieşti acest lucru.

— Nu să-i tăinuiesc. Pur şi simplu nu am considerat că e o problemă atât de importantă pentru el încât să-i scriu.

Domnul Czyński făcu cu mâna un gest nedefinit.

— Te înşeli, dragă Ela. Mi-ai spus limpede atunci că Leszek nu trebuie să afle de însănătoşirea Marysiei.

— Pentru binele lui.

— Asta-i altă chestiune.

— Pentru binele lui. Am vrut să uite de această aventură.

Domnul Czyński se mişcă nerăbdător în fotoliu.

— Mai poţi numi acum aşa ceva aventură?… Acum, după ce ai citit scrisoarea?…

— Nu am pus nici un accent pe acest cuvânt.

— Apoi, mai scrie că a fost logodit cu ea. Îi spune logodnică, ne asigură că în scurt timp trebuiau să se cunune.

— Nu aş fi fost niciodată de acord cu aşa ceva, răbufni doamna Eleonora. Nu le-aş fi dat niciodată binecuvântarea mea!…

Domnul Czyński se ridică.

— Acum mă îndoiesc că el, fiul nostru… ne-ar mai primi binecuvântarea, chiar dacă l-am ruga! Chiar dacă l-am ruga. Ela, tu chiar nu înţelegi ce s-a întâmplat şi ce se putea întâmpla? Tu nu-ţi dai seama că era cât pe aci să ne ucidem propriul copil?… Bine ar fi să nu-l fi pierdut şi aşa pentru totdeauna!…

Liniştea lui dispăruse complet. Se luă cu mâinile de cap şi repetă măsurând camera.

— Eu îl cunosc. El nu ne va ierta niciodată! Eu îl cunosc. Nu ne va ierta!

— Stăpâneşte-te, Stas, îi spuse doamna Czynska cu vocea uşor tremurătoare. Îţi înţeleg neliniştea şi poate chiar îţi împărtăşesc temerile. Vreau însă să subliniez că nu am să-mi reproşez nimic. Consider, în continuare, că datoria părinţilor e de a se îngriji de viitorul copilului…

— Are treizeci de ani.

— Exact. Cu atât mai mult dacă la cei treizeci de ani ai săi nu ştie să-şi organizeze viaţa. Ar fi o dovadă de slăbiciune şi de oportunism să renunţăm la principii pentru satisfacţia egoistă de a obţine acordul unui fiu care vrea să-şi croiască prost viitorul.

— Cu alte cuvinte, zise domnul Czyński, preferi să-ţi pierzi fiul decât să renunţi la propria-ţi concepţie asupra fericirii lui?…

— N-am spus asta.

— Atunci ce-ai spus?!

— Că trebuie să ţin la principii… dar…

— Ce dar?…

— Dar singură nu am destulă putere. Din păcate nu o găsesc nici în tine.

Doamna Eleonora îşi lăsă capul în jos.

— E absurd, draga mea, spuse cu convingere soţul. Să zicem, că suntem puternici, că nu ne abatem de la principiile noastre. Ce ar fi atunci viaţa noastră?… Săpăm o prăpastie între noi şi fiinţa care este singurul scop al existenţei noastre, singurul rod, singurul argument.

Puse mâna pe umărul soţiei.

— Spune, Ela, cine ne mai rămâne?… Ce ne mai rămâne?… Îţi poţi închipui cum va arăta viaţa noastră?…

Doamna Czynska dădu din cap.

— Ai dreptate.

— Negreşit. Şi mai ia în seamă un lucru: noi nu o cunoaştem pe fata aceea. Ne bazăm resentimentele numai pe poziţia ei socială. Nu ştim nimic despre ea decât că a fost vânzătoare într-o prăvălie, dar ştim totuşi că fiul nostru a îndrăgit-o. Crezi că ar putea îndrăgi o fiinţă vulgară, lipsită de inteligenţă, obtuză – într-un cuvânt lipsită de orice calităţi? Nu-ţi aduci aminte că tu însăţi ai sesizat spiritul lui de observaţie, aprecierile lui oportune la adresa cunoscuţilor noştri, atitudinea critică faţă de femei?… De ce să ne închipuim lucrurile cele mai rele despre o fată pe care nu o cunoaştem şi pe care el şi-a ales-o? Tot atât de bine am putea să ne închipuim că este un fenomen supraomenesc. Şi sunt convins, iar tu ştii că mie nu-mi place să arunc vorbe în vânt, că cele mai multe dintre prejudecăţile noastre se vor risipi când o vom cunoaşte.

Doamna Czynska şedea tăcută, cu capul sprijinit în mână şi părea că priveşte covorul.

— Dacă rezervele noastre vor creşte cu acest prilej, atunci, credemă, continuă domnul Stanislaw, că şi Leszek le va împărtăşi cu timpul când o va putea vedea pe fundalul nostru, în mijlocul nostru.

— Ce vrei să spui?

— Cred că cel mai bine ar fi s-o luăm pe această Marysia la noi.

— La noi?… La Ludwikowo?…

— Fireşte. Şi mai adaug că trebuie să ne grăbim cu această invitaţie.

— De ce?

— Pentru că dacă nu-i arătăm lui Leszek imediat cât mai multă bunăvoinţă, dacă se va gândi măcar o clipă că am acţionat cu premeditare şi vrem, în continuare, să-l despărţim de Marysia… Atunci va fi prea târziu. Cine ştie dacă nu a luat-o de la moară şi nu a dus-o la vreun prieten de-al lui?

— Atunci ce-i de făcut?

Doamna Czynska strânse pumnii.

— Să mergem cât mai repede acolo.

— Unde?… La moară?

— Da. Dacă nu-i prea târziu.

Doamna Czynska se ridică repede.

— Bine. Trimite după şofer, să tragă maşina.

Domnul Czyński o strânse la piept.

— Îţi mulţumesc, Ela. Nu vom regreta. Îmbătrânim, draga mea, şi avem nevoie de tot mai multă căldură.

Când Czyński ieşi din cameră, doamna Eleonora îşi ştergea

lacrimile.

Zece minute mai târziu, limuzina mare şi neagră demară din faţa cerdacului. Cufundaţi în gândurile lor, doamna şi domnul Czyński nu scoteau nici un cuvânt, ba uitaseră să-i spună şoferului unde merg.

Şoferul însă ştia singur. La Ludwikowo toţi ştiau unde şi pentru ce se duc. Şi cum putea fi altfel? Sunt lucruri care mişcă toate inimile la fel, le simt toţi şi le înţeleg toţi.

Maşina lungă şi grea coti de pe şoseaua întinsă pe un drum lateral. Aici săniile încărcate cu cereale văluriseră drumul şi trebuia mers încet, atent. Lumina puternică a farurilor urca şi cobora, scoţând la iveală, ca prin farmec, siluetele surprinzătoare ale afinilor înveşmântaţi în zăpadă, măciucile negre ale sălciilor cu crăcile lor subţiri şi în cele din urmă acoperişurile ţuguiate ale acareturilor lui Prokop şi stalactitele ţurţurilor de gheaţă, atârnând ca o cascadă îngheţată.

Ninsoarea încetase şi şoferul zări de departe sania de la Ludwikowo în faţa morii.

— Caii noştri sunt în faţa morii, spuse fără să se întoarcă.

— Slavă Domnului că mai sunt aici, îşi spuseră doamna şi domnul Czyński.

Lumina farurilor scoase din casă vizitiul, care, după ce acoperise caii cu ţoale, se încălzea în cuhnie lângă sobă, şi pe bătrânul Mielnik, care socotea de datoria lui să-i întâmpine pe boierii din Ludwikowo.

— Fiul dumneavoastră, îi înştiinţă el, e în căsuţă la domnişoara Marysia. Daţi-mi voie să vă conduc.

— Mulţumesc, Prokop! spuse domnul Czyński, şi luând-o de braţ pe doamna Eleonora, şopti: Ţine minte, Ela, că dacă vrei să câştigi inima cuiva, trebuie să-i oferi inima ta.

— Ştiu, bunul meu prieten. Îl strânse de braţ. Şi nu-ţi fie teamă.

În adâncul sufletului se împăcase cu ceea ce nu prea demult i se părea ceva degradant. Iată, pentru a doua oară în viaţă, soarta a silit-o să treacă acest prag. O fatalitate învârtise roata şi o oprise iar într-un moment critic, într-un moment de nelinişte şi de nesiguranţă, în faţa acestei căsuţe cu ferestre mici şi pătrate.

La bătaia în uşă, Leszek răspunse cu o voce puternică, sigură, poate chiar provocatoare:

— Intraţi!

Cu câteva minute în urmă, luminile farurilor îl înştiinţaseră de venirea părinţilor. Ştia că sunt ei. Dar nu ştia cu ce vin. Aşa că sări în picioare şi se postă în faţa Marysiei, parcă ar fi vrut s-o apere de o primejdie ce se apropia. Faţa i se alungi şi se îngălbeni. Îşi încleşta dinţii, fiindcă pe limbă îi veneau o sumedenie de cuvinte aspre, violente, neîndurătoare.

Aştepta.

Uşa se deschise. Intrară. Se opriră în prag şi poate că totul nu a durat mai mult de o secundă, dar suficient ca să-i înţeleagă. Pe chipul tatălui se vedea un zâmbet bun, liniştit, ochii mamei erau înroşiţi de plâns, iar buzele îi tremurau.

— Băiatul meu! abia şopti mama.

Leszek îi prinse mâinile şi i le sărută nestăpânit.

— Mamă! Mamă!…

În aceste cuvinte înăbuşite de emoţie se concentra totul, şi durerile, şi reproşurile, şi speranţele, şi regretul, rugămintea de iertare şi iertarea însăşi. Toată istoria suferinţei lor, a luptei interioare, a acuzaţiilor reciproce şi grijilor înduioşătoare, a hotărârilor nemiloase şi a celor mai sensibile duioşii se concentrau în aceste două cuvinte: băiat, mamă, în aceste expresii, cu care sunt scrise cele mai trainice tratate, cele mai intangibile alianţe, cele mai sfinte concordate.

S-au îmbrăţişat fără să-şi mai spună nimic, fără să mai gândească nimic, fără să mai dorească nimic decât ca ceea ce a reînviat în ei aureolat de un adevăr atât de strălucitor să nu se întunece niciodată.

Doamna Czynska îşi reveni prima şi spuse cu căldură:

— Dă-mi voie, Leszek, să-ţi cunosc viitoarea soţie.

— Mamă! Priveşte-o pe cea mai iubită fată de pe lume… Nu atât de iubită pe cât merită.

Marysia stătea cu ochii plecaţi, stânjenită şi timidă.

— Eu şi tata, spuse doamna Eleonora, alăturăm sentimentelor tale pe ale noastre şi poate că atunci se echilibrează.

Se apropie de Marysia, o îmbrăţişă şi o sărută cu căldură.

— Eşti superbă, copila mea, şi sunt convinsă că tânărul tău suflet e tot atât de frumos. Sper că ne vom împrieteni şi că nu mă vei considera rivala ta, deşi amândouă iubim acelaşi băiat.

Râse şi mângâie obrajii îmbujoraţi ai fetei.

— Uită-te în ochii mei, vreau să văd dacă-l iubeşti foarte mult.

— Ah, cât de mult, doamnă! spuse în şoaptă Marysia.

— Eu nu sunt pentru tine doamnă, copilă dragă. Vreau să fiu mama ta.

Marysia se aplecă şi îşi lipi buzele de mâna acestei doamne mândre, care până nu demult îi fusese străină, ameninţătoare şi inabordabilă, şi căreia acum avea dreptul să-i spună mamă.

— Dă-mi voie şi mie, domnul Czyński întinse amândouă mâinile spre Marysia, să-ţi mulţumesc pentru fericirea fiului nostru.

— Eu sunt fericită datorită lui! zâmbi cu mai mult curaj Marysia.

— Uitaţi-vă la ea, cât e de frumoasă! spuse cu exaltare Leszek, care

până atunci privea toată scena cu o uluire plină de fericire.

— Te felicit, băiete! îl bătu pe umăr tatăl.

— Am pentru ce, nu-i aşa? Leszek îşi scutură mândru capul. Dar voi încă nu o cunoaşteţi. Când o veţi cunoaşte, aşa cum o cunosc eu, o să vedeţi că e un adevărat giuvaier, că e minunea întruchipată!

— Leszek! spuse Marysia râzând, cum nu ţi-e ruşine să exagerezi aşa?! După o asemenea reclamă, părinţii tăi vor căuta măcar ceva să-ţi confirme laudele. Cu atât mai amară va fi dezamăgirea lor când vor constata că nu sunt decât o fată simplă şi prostuţă.

— Modestia ta, o întrerupse doamna Czynska, este o mare calitate.

— Nu e modestie, doamnă. Marysia scutură din cap. Vă rog să nu credeţi că eu nu-mi dau seama cine sunt şi cât îmi va fi de greu, câte eforturi şi câtă muncă mă va costa ca să mă apropii măcar într-atât de nivelul lui Leszek, al dumneavoastră şi al societăţii dumneavoastră, încât să nu-l fac de ruşine pe Leszek, cu lacunele în instruirea şi educaţia mea. Recunosc deschis că mi-e teamă de asta şi nu ştiu dacă am să reuşesc. Iar dacă am îndrăznit totuşi, dacă m-am hotărât să suport… toate dezamăgirile… toate umilinţele… e numai pentru că îl iubesc atât de mult…

Vorbea repede, fără să-i privească, iar respiraţia ei precipitată mărturisea că spune lucruri care o frământau în cel mai înalt grad.

Leszek îşi trecu privirile peste chipurile părinţilor şi parcă spunea:

— Vedeţi ce fată mi-am ales?!

— Iar astăzi sunt atât de fericită şi atât de mândră că voi fi soţia lui, continuă Marysia, nu pentru că fiecare fată săracă, vânzătoare într-o prăvălie, visează să se căsătorească cu un bărbat bogat şi elegant. Ce-i drept, mă bucur că deşi a cunoscut atâtea fete minunate şi bogate şi cu poziţie socială, m-a ales pe mine, o orfană de care nu are nimeni nevoie, dar sunt fericită şi mândră numai pentru ca m-a ales tocmai el, cel mai nobil şi mai bun om pe care-l cunosc.

Doamna Czynska o îmbrăţişă.

— Te înţelegem, copilă dragă. Şi cu atât mai mult suntem gata să te asigurăm că am putut să apreciem cinstea intenţiilor tale. Fii, de asemenea, convinsă că în mijlocul nostru nu vei avea neplăceri, ci vei găsi inimi deschise şi cel mai binevoitor ajutor în toate. Şi să nu mai spui că eşti orfană, fiindcă începând de astăzi ne ai pe noi, copilă dragă, şi casa noastră, care a devenit şi casa ta.

Marysia se aplecă din nou să-i sărute mâinile şi să-şi ascundă lacrimile care i se iviseră în ochi.

— Sunteţi atât de bună, şopti Marysia. Nici nu mi-am închipuit că sunteţi atât de bună… mamă!

Domnul Czyński, cu toate că era şi el emoţionat, zâmbi pe sub mustaţă şi tuşi:

— Ei, iar acum dacă tot am amintit de casa noastră, cred că cel mai bine ar fi să mergem acasă. O ajutăm pe Marysia să-şi împacheteze averea şi o luăm la Ludwikowo.

— Sigur că da! încuviinţă doamna Eleonora. Nu mai are de ce rămâne aici.

Marysia se îmbujoră din nou, iar Leszek spuse:

— Vezi, mamă… Mi-e teamă că Marysienka mea s-ar simţi puţin jenată. La Ludwikowo sunt atâţia oaspeţi, oameni încă străini pentru ea…

— Atunci vrei s-o laşi să rămână aici? se miră doamna Czynska.

— Ferească sfântul! Dar am o idee. Aş vrea să plec cu Marysia la Vilnius.

— Acum?… De sărbători?

— Până la sărbători mai avem cinci zile. Trebuie să mergem din două motive: în primul rând pentru că îi datorăm recunoştinţă acelui om cinstit, Kosiba, care a fost aruncat în închisoare pentru că ne-a salvat viaţa. Vreau să-i încredinţez acest caz lui Wacek Korczyński. Un avocat ca el poate orice. Şi nu mi-aş ierta nici cea mai măruntă neglijenţă faţă de omul căruia îi datorez atâta şi care i-a arătat Marysiei un ataşament neţărmurit.

— Ai perfectă dreptate, recunoscu doamna Eleonora.

— Al doilea motiv e legat de anumite completări pe care le impune garderoba reginei mele. Eu personal nu acord nici o însemnătate acestui lucru, dar nu aş vrea să se simtă stânjenită în mijlocul oaspeţilor de la Ludwikowo. De aceea sper că ajutaţi de soţia lui Wacek vom rezolva şi asta.

— Şi de data aceasta îţi dau dreptate. Doamna Czynska înclină capul. Dar nu total. Fiindcă nu accept fără rezerve gusturile doamnei Korczynska. Aşa că merg şi eu cu voi, ca să mă ocup personal de problema asta.

— Mamă! Eşti un înger, exclamă Leszek.

Şi într-adevăr, îi era recunoscător mamei sale pentru hotărârea ei. Voia ca înainte de a veni la Ludwikowo, Marysia să se apropie de cineva din familie ca să se poată obişnui cu noua ei situaţie. Cunoscând talentul înnăscut al mamei în relaţiile cu oamenii, nu se îndoia că sub influenţa ei o fată atât de inteligentă şi atât de sensibilă ca Marysia va câştiga mult, în primul rând va câştiga acea naturaleţe care lipseşte multora într-un mediu nou.

O jumătate de oră mai târziu, doamna şi domnul Czyński au plecat,

fiindcă doamna Eleonora trebuia să se pregătească de călătorie. Leszek şi Marysia au rămas şi aveau să plece peste două ore, ca să se întâlnească cu mama la gară. Între timp, în căsuţă îşi făcu apariţia bătrânul Prokop şi îi invită la cină. Faptul că boierul din Ludwikowo îşi ia soţie pe cineva de sub acoperişul lui era o onoare care merita sărbătorită, îi asigura el. Aşa că pe masă apăru o sticlă cu vişinată iar în cinstea logodnicilor gospodarul ţinu o cuvântare lungă împănată cu maxime din Sfânta Scriptură şi din propriile-i cugetări filozofice.

Cu trenul de noapte călătoreau de obicei puţini pasageri, în ziua aceea, fiind în preajma sărbătorilor. În sala de aşteptare erau numeroşi negustori din orăşel, care se duceau la Vilnius pentru a-şi completa cumpărăturile. Apariţia lui Leszek şi a Marysiei împreună cu doamna Czynska a stârnit, fireşte, senzaţie. Şeful staţiei a socotit de datoria lui să o întâmpine personal pe doamna Czynska şi s-o întrebe:

— Stimată doamnă, părăsiţi locurile noastre de sărbători?

— Nu. Ne întoarcem peste câteva zile, a răspuns doamna Czynska. Mă duc cu fiul meu şi cu viitoarea noră să facem unele cumpărături.

Şeful staţiei a rămas cu gura căscată de mirare. Leszek în schimb a zâmbit, spunându-şi satisfăcut:

— Ei, mâine o să aibă ce discuta în Radoliszki şi în împrejurimi.

Capitolul XVIII

În spatele brutăriei închisorii se spărsese o ţeava de canalizare. Deţinuţii ale căror condamnări nu erau definitive nu aveau obligaţia de a ieşi la muncă, Antoni Kosiba s-a cerut însă voluntar. Prefera munca fizică, grea, inactivităţii dintr-o celulă cu aer închis, în care trebuia să asculte povestirile celorlalţi despre loviturile date, despre încăierări şi despre proiectele lor de viitor. După astfel de zile pustii veneau cele mai chinuitoare nopţi cu insomnii. Aşa că se cerea la orice fel de muncă. Când era de descărcat cărbune, de curăţat curtea sau acoperişul de zăpadă, de cărat cartofi la bucătărie – el se anunţa primul. Pe urmă, obosit, adormea buştean şi nu mai avea timp să se gândească nici la el, nici la Marysia şi nici la altceva.

Primise condamnarea cu resemnare. Deşi socotea pedeapsa o nedreptate strigătoare la cer, nu se revolta împotriva ei. Se obişnuise de mult cu nedreptatea. Nu îl revolta, nu îl mira şi nici măcar nu îl întrista. Ştia că un om amărât trebuie să se obişnuiască cu ea, cum se obişnuieşte cu ploile şi cu gerurile. Acelaşi Dumnezeu i-a creat şi pe oamenii răi, înverşunaţi, aspri, insensibili.

Nici de la recurs nu se aştepta la cine ştie ce. Un singur lucru îl frământa, un singur lucru nu-l lăsa noaptea să doarmă: cum se descurcă Marysia?

Cunoscându-l pe Prokop Mielnik nu se aştepta să i se întâmple ceva în casa lui, dar singurătatea într-un loc atât de retras nu însemna prea mult pentru o fată ca ea?… Şi atâtea planuri îşi făcuse! Atât de frumos îşi închipuise viaţa lor sub acelaşi acoperiş. Fireşte, ar fi început să ia bani de la bolnavii lui, mai ales de la cei bogaţi, ca să aibă Marysia pentru cărţile la care ţinea atât de mult, pentru rochii frumoase, care se potrivesc mai bine cu frumuseţea ei delicată decât fustele obişnuite din percal. Dimineaţa ar lucra la moară, după-amiaza, cu ajutorul ei, ar primi bolnavii, iar seara Marysia cu vocea ei cristalină i-ar citi poezii şi romane.

Şi iată că totul s-a prăbuşit. Trei ani e o bună bucată de vreme. În trei ani multe se pot schimba, ba chiar multe trebuie să se schimbe. După expirarea pedepsei se va întoarce la moară, dar ea nu va mai fi acolo.

— Şi atunci?…

Atunci va începe iar o viaţă pustie, o viaţă lipsită de un ţel anume. Nici pentru el, nici pentru oameni, nici pentru Dumnezeu, pentru că el nu şi-o doreşte, oamenii îl condamnă, iar Dumnezeu, de undeva din

înălţimi, priveşte indiferent viaţa pe care o duce.

— Şi atunci?…

Atâţia ani a bătut lumea, ca un animal rătăcit, care nu avea alt scop decât să-şi câştige hrana şi un colţ în care să doarmă. Iar când în acest pustiu s-a aprins o singură lumină, când a început să desluşească în piept bătaia vioaie a inimii, iar în inimă un sentiment cald, omenesc, când şi-a dat seama că e şi el om, că şi-a găsit un ţel şi nevoia de a exista, a venit acea lovitură care l-a zdrobit.

Cât de vie era amintirea clipelor în care Marysia se afla între viaţă şi moarte, când, sfârşit de desperarea aceea neputincioasă, stătea lângă ea incapabil de nici un efort, de nici o speranţă, nici măcar de o rugăciune. Acum, în timpul nopţilor din închisoare, simţea acelaşi lucru. Gândurile lui se roteau iar cu îndărătnicie deasupra acelui vârtej care trăgea în abis tot ce iubea el, pentru care voia să trăiască şi pentru care putea să trăiască.

Şi pentru a doua oară s-a înfiripat în el o amintire înceţoşată, vagă, că odată, foarte de mult, mai trăise o asemenea nefericire, mai pierduse o dată totul. În zadar îşi chinuia memoria. Un singur lucru se contura cu claritate: acel nume ciudat, nemaiauzit vreodată şi totuşi atât de cunoscut: Beata.

De ce revenea acest nume cu atâta insistenţă, de ce numai pronunţarea lui trezea în el nelinişte? Ce însemna asta?…

Stătea întins pe salteaua tare, cu privirile aţintite în întuneric, de parcă ar fi vrut să-l pătrundă. Memoria lui se oprea însă mereu în acelaşi loc, se oprea în faţa unui perete înalt până la cer, dincolo de care nu putea trece.

… Era toamnă, un drum noroios şi o căruţă obişnuită trasă de o mârţoagă burtoasă… Stătea întins în căruţă şi dormea, iar capul i se lovea puternic, dureros, de scânduri. L-a trezit durerea.

Dar ce a fost mai înainte?…

Da, aici se ridica acel perete înalt până la cer, iar în spatele lui se ascundea o taină de nepătruns. O viaţă necunoscută, uitată, ştearsă, smulsă din realitate. Un singur lucru ştia: viaţa aceea fusese altfel decât cea de astăzi. Trebuia să fi avut vreo legătură cu viaţa oamenilor bogaţi şi cu acel nume misterios: Beata.

În primii ani ai pribegiei încercase să străbată acel baraj care se ridica între memoria lui şi trecut. Doar îşi dădea seama că trebuie să fi avut şi el o perioadă a adolescenţei şi a copilăriei. Din discuţiile prudente purtate cu oameni întâlniţi întâmplător aflase că toţi îşi aduc aminte de anii copilăriei. Nu a mărturisit însă nimănui ciudata infirmitate de care suferea, fiindcă nimeni nu voia să-l creadă. Râdeau de el şi

ziceau că trebuie să aibă motivele lui pentru care nu vrea să-şi aducă aminte trecutul, el însă continua să-şi muncească creierul, să reia atacurile împotriva acelui perete, pentru că de fiecare dată, obosit, istovit până la capătul puterilor, cu mintea rătăcită, să se întoarcă la realitate şi să-şi jure că nu va mai face nici o încercare.

Anii treceau. El se obişnuise, se împăcase cu situaţia lui şi nici nu mai trebuia să jure. Doar uneori, împotriva voinţei lui, câte o întâmplare trezea în el acea nelinişte, acea teamă, pe care o simte orice om în faţa unor forţe pe care nu le înţelege şi care acţionează în adâncul lui.

Cel mai bun mijloc de a nu se mai gândi la aceste lucruri era pentru el munca şi de aceea Antoni Kosiba recurgea la ea cât mai des cu putinţă.

În ziua aceea, de cu dimineaţa, era ocupat, împreună cu alţi deţinuţi, cu dezgroparea ţevii de canalizare, care plesnise. În urma dezgheţului care dura de câteva zile, pământul de la suprafaţă se prefăcuse într-o masă noroioasă, în timp ce straturile adânci mai ţineau minte gerurile, iar ei trebuiau să lucreze din greu cu cazmaua şi cu târnăcopul.

În jurul orei zece, dinspre cancelarie se apropie de el gardianul-şef Jurczak.

— Oho, cheamă pe cineva la „vorbitor”, îşi dădu cu părerea unul dintre deţinuţii mai experimentaţi.

Şi nu s-a înşelat. Îl chemau pe Antoni Kosiba.

— Te caută un domn şi o doamnă tânără, îi spuse gardianul.

— Pe mine?… Cred că-i o greşeală…

— Lasă vorba şi vino la vorbitor.

Antoni nu mai fusese la vorbitor. Nu-l vizitase nimeni, aşa că acum îşi spărgea capul cine poate fi. Dacă ar fi fost Wasil cu Zonia, gardianul nu ar fi spus „un domn şi o doamnă”.

În prima clipă, din cauza întunericului din sala despărţită de gratii, nu o putuse recunoaşte pe Marysia, mai ales că nu era îmbrăcată în paltonaşul ei şi cu beretă, ci într-o blană elegantă şi cu pălărie. Lângă ea îl zări pe Czyński cel tânăr.

Cu o mişcare bruscă, Antoni Kosiba vru să se întoarcă. O presimţire îi spunea că îl aşteaptă ceva neplăcut, o veste rea, o lovitură neaşteptată. De ce sunt împreună şi ce-i cu îmbrăcămintea Marysiei?…

— Unchiule Antoni! îl strigă fata. Nu mă recunoşti, unchiule?…

— Bună ziua, domnule Kosiba! strigă Leszek.

— Bună ziua, răspunse Antoni încet.

— Ei, vedeţi, nu aveţi de ce să vă neliniştiţi, îi spuse vesel Czyński. De-acum totul o să fie bine. Dacă aş fi aflat mai devreme de necazurile pe care le aveţi din cauza noastră, m-aş fi ocupat de procesul

dumneavoastră. Acum nu o să mai staţi mult aici. Vom face tot ce ne stă în putinţă ca să grăbim recursul, iar după recurs, sunt convins că veţi fi eliberat. Cum vă simţiţi?

— Mulţumesc, ca la închisoare…

— Aşa tare ai slăbit, unchiule dragă, spuse Marysia.

— Tu însă te-ai întremat, porumbiţo, îi spuse zâmbind.

Marysia dădu din cap.

— De fericire.

— De fericire?…

— Da, de marea fericire pe care am întâlnit-o.

— Ce fericire? întrebă Kosiba.

Marysia îl luă pe Leszek de mână şi spuse:

— S-a întors la mine şi nu ne mai despărţim niciodată.

— Marysia a acceptat să-mi fie soţie, adăugă Czyński.

Vraciul se agăţă cu amândouă mâinile de gratiile care îl despărţeau de ei, parcă s-ar fi temut să nu se clatine şi să cadă.

— Cum aşa? întrebă cu vocea înăbuşită.

— Da, unchiule, spuse zâmbind Marysia. Leszek s-a însănătoşit şi s-a întors. Vezi că l-ai condamnat pe nedrept. El mă iubeşte tare mult, aproape tot atât de mult ca mine…

— Dimpotrivă, o întrerupse vesel Leszek, eu o iubesc mult mai mult!

— Asta nu se poate. O să ne căsătorim în curând. Am venit aici împreună cu mama lui Leszek. Şi mama mi-a cumpărat toate minunăţiile acestea. Cum îţi plac în ele?

Abia acum observă ciudata întristare a bătrânului prieten.

— Unchiule, nu te bucuri de fericirea mea? îl întrebă şi deodată înţelese. E foarte urât din partea noastră, câtă vreme tu eşti aici. Nu te supăra.

Vraciul ridică din umeri.

— Dar cine se supără?… Ei… nu m-am aşteptat… Să fiţi fericiţi.

— Mulţumim, mulţumim din toată inima, reluă Leszek. Vă rog să nu fiţi îngrijorat. Am încredinţat cazul celui mai bun avocat de aici, lui Korczyński. El afirmă că vă poate elibera. Şi putem avea încredere în el.

Kosiba dădu din mână a lehamite.

— A, păcat de timp!…

— Ce spui, unchiule! se revoltă Marysia.

— Nu-i păcat de nimic, îl asigură Leszek. Dumneavoastră sunteţi cel mai mare binefăcător al nostru. Cât vom trăi nu vom reuşi să vă răsplătim… Şi credeţi-mă că am să mă dau şi peste cap ca să vă recăpătaţi libertatea, domnule Kosiba.

Pe chipul vraciului se ivi un zâmbet trist.

— Libertatea?… Dar… ce să fac cu libertatea?…

Uimiţi, tinerii se uitară unul la celălalt, dar Leszek scutură din cap.

— E o depresiune trecătoare. Să nu gândiţi aşa…

— De ce vorbeşti aşa, unchiule?

— Sigur că da, porumbiţo, oftă Antoni, nu trebuie. De ce să vorbim. Să ai parte de bucurie şi de linişte, porumbiţo… Ei, e timpul, rămâneţi cu bine. Iar de mine nu vă faceţi griji…

Se înclină încet, şi se întoarse spre uşă.

— Domnule Kosiba! strigă Leszek.

El însă grăbi pasul şi era de-acum în coridor. Mergea tot mai repede, încât gardianul nu se putea ţine după el şi se înfurie:

— Ce alergi aşa! Mai încet! Îmi rup picioarele alergând după tine.

Vraciul încetini pasul şi mergea cu capul lăsat în jos.

— Ce-i domnişoara aceea pentru tine? întrebă gardianul. Rudă sau o cunoştinţă apropiată…

— Ea? Vraciul îl privea pierdut. Ea?… Ştiu eu…

— Adică cum nu ştii?

— Păi, într-o zi un om poate fi pentru celălalt totul, iar în alta… nimic.

— Ţi-a spus unchi.

— Îţi poate spune oricum. Asta nu înseamnă nimic.

Gardianul gâfâia de furie.

— Tu eşti prea mare filozof pentru mine… Ptiu!

Îşi putea el închipui ce se petrece în sufletul acestui om? Putea el bănui că deţinutul Antoni Kosiba trece prin cel mai greu moment al vieţii lui sărace?… Atât el cât şi cei din celulă au observat doar că parcă ceva îl lovise pe vraci, parcă îl doborâse şi îl strivise. Amuţise cu totul, toată noaptea s-a zvârcolit pe salteaua lui, iar dimineaţa nu s-a mai prezentat voluntar şi a rămas singur în celulă.

Şi nu minţise când i-a spus lui Czyński că nu-şi doreşte libertatea. Acum nu-şi dorea nimic.

După atâţia ani de singurătate printre oameni străini, găsise şi el o inimă apropiată pe care avea să o piardă din nou. Când a cunoscut-o pe Marysia, când a simţit simpatia pe care a trezit-o în ea, când a înţeles că fata aceasta este pentru el mai scumpă decât orice – a început să creadă că a găsit, în sfârşit, un scop în viaţă.

Nu, niciodată nu şi-a făcut alte planuri. Bănuielile Zoniei privind proiectele lui de căsătorie i se păreau bizare. Pur şi simplu voia s-o aibă pe Marysia lângă el. Firește, dacă ar fi vrut să-i fie soţie, dacă în felul acesta ar fi putut să-i asigure o existenţă liniştită şi o anumită bunăstare, ocrotire şi apărare împotriva gurilor rele, s-ar fi însurat cu

ea. Dar parcă ar fi preferat să rămână aşa cu el. Chiar dacă l-ar fi luat pe unul ca Wasilko…

Ar locui împreună, nu s-ar despărţi niciodată, în fiecare zi i-ar vedea ochii albaştri, i-ar auzi vocea de cristal, şi-ar încălzi inima bătrână la zâmbetul ei primăvăratic. Atunci fiecare zi ar avea un sens, seara ar şti pentru ce munceşte şi pentru ce câştigă…

Şi deodată toate planurile s-au spulberat. Antoni Kosiba nu vedea fericirea Marysiei în faptul că va fi o mare doamnă, că va avea un soţ bogat. Nu-i plăcea bogăţia, deşi nu ştia de ce nu avea încredere în ea. Nu avea încredere nici în Czyński cel tânăr. Nu era nimic curios în faptul că acest domnişor a îndrăgit-o pe Marysia. Ce om care ar cunoaşte-o, ar trece nepăsător pe lângă ea? De aceea toţi tinerii din Radoliszki o curtau. Iar faptul că Czyński s-a hotărât să se însoare… Poftă boierească. N-a putut-o cuceri altfel, dar va putea, va voi el să-i asigure fericirea?… E în stare să înţeleagă ce comoară posedă, e în stare să preţuiască cum se cuvine această comoară şi să n-o risipească?…

Cât a fost Marysia la moară, Antoni Kosiba nici n-a adus vorba de Czyński. A tăcut intenţionat, cu toate că văzuse amărăciunea fetei, cu toate că nu-i scăpase nerăbdarea cu care aştepta scrisoarea. În adâncul sufletului se bucura când treceau lunile şi nu venea nici o scrisoare.

— O să sufere, porumbiţa, o vreme, gândea el, şi o să-l uite. Aşa o să fie mai bine pentru ea.

Dar lui Czyński nu putea să-i ierte tăcerea. Îl condamna cât putea de aspru. Nici acum nu putea. Îşi închipuia că Leszek s-a întors după însănătoşire, a întâlnit-o întâmplător pe Marysia de care uitase atâta vreme, şi a reînviat în el vechiul capriciu. Dar cât durează capriciile unor uşuratici ca el?…

De altfel acestea nu erau singurele temeri care-l rodeau pe Antoni Kosiba. Îl chinuia propria-i înfrângere. Cum o să trăiască şi pentru ce?… Devenind doamnă, Marysia nu va mai avea nevoie nici de ocrotirea lui, nici de ajutorul lui, va pătrunde în alte sfere, de o sută de ori mai îndepărtate decât cea dinainte, decât palatul din Ludwikowo, de moara lui Prokop Mielnik!

— Nici n-o s-o mai văd, gândea.

Cu cât chibzuia mai mult, cu atât mai amare îi erau gândurile, cu atât mai puţin voia să trăiască, să se zbată ca să obţină schimbarea sentinţei, să se întoarcă în odaia din anexă, în care viitorul începuse să se orânduiască atât de frumos, de luminos, de binefăcător, în care fiecare obiect i-ar aminti de Marysia din clipa în care a smuls-o morţii…

— A fost a mea, numai a mea, iar acum mi-au furat-o…

Stătea zile întregi chircit şi tăcut într-un colţ al celulei. Nu-l interesau nici pachetele cu hrană şi cu tutun care îi veneau acum des. Le dădea fără nici o împotrivire celorlalţi să şi le împartă între ei.

Aşa au trecut sărbătorile.

După sărbători, Antoni a fost chemat la cancelarie. Venise noul lui apărător, avocatul Korczyński. Era un brunet încă tânăr, înalt, dar corpolent, cu o figură serioasă şi cu priviri vii, pătrunzătoare.

— Ei, domnule Kosiba, îi întinse mâna, am făcut cunoştinţă cu cazul dumitale. M-am văzut şi cu colegul Maklaj, am cercetat atent dosarul. În prima instanţă procesul nu a fost condus cum trebuie şi sunt de părere că avem multe de făcut. Dacă nu obţinem achitarea, deşi eu cred în acest lucru, atunci reducem condamnarea la cel mult câteva luni. Am depus toate strădaniile pentru ca să fii eliberat…

— Nu ţin la asta, mormăi Kosiba.

— Şi cred că ai dreptate, mai ales că recursul a fost stabilit pentru întâi februarie. Prin urmare nu a mai rămas nici o lună. Pentru un timp atât de scurt, nu merita să facem toate formalităţile pentru cauţiune…

— Eu nu am nimic, de unde cauţiune?…

— Domnul Czyński s-a oferit s-o depună el pentru dumneata.

— Prea mare favoare. Nu am nevoie de ajutorul domnului Czyński.

— Dar de ce?… El este foarte bine intenţionat. În definitiv e de înţeles. Ai salvat viaţa logodnicei lui şi poate chiar şi a lui. Meritau amândoi. Dar să revenim la cazul nostru. Am şi adunat ceva material care îmi va servi la apărare. Nu prea am timp şi am să fiu scurt. În primul rând am cerut să i se facă radiografii lui Leszek şi logodnicei lui. Le-am arătat multor medici. Toţi au fost unanimi în părerea că operaţiile dumitale nu numai că sunt corecte, dar dovedesc cunoştinţe excepţionale. Mai cu seamă cea cu baza craniului. Toţi spun că a fost fenomenală. Aşa că trebuie să ştiu unde şi de la cine ai învăţat…

Vraciul ridică din umeri.

— N-am învăţat.

— Te rog să nu-mi ascunzi asta, domnule Kosiba, spuse blând avocatul. Dacă doreşti, pot s-o păstrez pentru mine, dar trebuie să ştiu. Poate ai lucrat cândva ca îngrijitor în vreun spital? Sau poate ai fost sanitar în timpul războiului?…

— Nu.

— Dar de când tratezi oameni?… Unde ai fost înainte de a te stabili la moara de lângă Radoliszki?

— N-am mai tratat. Numai aici.

— Hm… Doar nu vrei să mă convingi că ai putut să aşezi oase fracturate, să faci amputaţii cu nişte instrumente primitive şi alte

asemenea lucruri fără nici o practică.

— Eu nu vreau să vă conving de nimic.

— Lipsa dumitale de sinceritate îmi îngreunează apărarea.

— V-am rugat eu să mă apăraţi? Nu am nevoie de nici o apărare.

Avocatul îl privi cu interes.

— Preferi să stai la închisoare.

— Mi-e totuna, răspunse posomorât vraciul.

Avocatul se înfurie.

— Dar mie nu mi-e totuna. M-am hotărât şi am promis prietenului meu că te scot de aici. Şi să ştii că n-am să neglijez nimic. Nu vrei să vorbeşti, am să aflu de la alţii.

— Nu merită atâta osteneală. Vraciul dădu din mână. Eu n-am nevoie de libertate, aşa că ce nevoie ar avea altcineva?… Nimeni n-are de câştigat dacă sunt în închisoare sau dacă sunt în libertate.

— Spui prostii. Dar chiar dacă ai avea dreptate, în interesul dreptăţii…

— Nu există dreptate, îl întrerupse Kosiba. De unde v-a venit ideea că există dreptate?

Avocatul încuviinţă cu o mişcare a capului.

— Fireşte, nu vorbesc de libertatea absolută. Poate că ea există, dar în gândirea noastră, noi nu posedam nici un mijloc de a verifica existenţa ei. Vorbeam de dreptatea relativă, omenească.

Vraciul râse răutăcios.

— Nu există nici una. Omenească?… Iată, mă vedeţi pe mine aici, condamnat, la trei ani. Iar cea absolută? Dumneavoastră nu veţi găsi în gândire nici un mijloc de verificare a existenţei ei. Dar nu trebuie să o căutaţi în gândire, ci în simţire, în conştiinţă. Dar dacă cineva găseşte în conştiinţa lui numai nedreptate, dacă constată că toată viaţa lui nu-i decât o nesfârşită nedreptate, atunci unde-i libertatea aceea absolută? Că doar nu e pedeapsa! Pedeapsa se aplică în caz de vinovăţie. Asta e nedreptate. Nemeritată!

Ochii îi străluceau, iar degetele i se strângeau nervos. Avocatul tăcu o clipă, apoi întrebă pe neaşteptate:

— Ce pregătire ai dumneata?

— Nu am nici o pregătire.

— În hârtiile dumitale scrie că ai terminat două clase la şcoala populară din judeţul Kalisz. Dumneata vorbeşti însă ca un intelectual.

Vraciul se ridică.

— Viaţa îl învaţă multe lucruri pe om… Pot să plec?

— Imediat, o clipă. Prin urmare nu vrei să vorbeşti cu mine deschis.

— Nu am despre ce vorbi.

— Cum vrei. Nu te pot sili. Iar acum… poate ai nevoie de ceva?… Rufe călduroase, cărţi?…

— Nu am nevoie de nimic, spuse apăsat vraciul. Dar dacă totuşi vreau ceva, e să mă lase oamenii în pace.

Avocatul zâmbi şi îi întinse mâna împăciuitor.

— Bine, bine. La revedere, domnule Kosiba.

Părăsind închisoarea, avocatul Korczyński luase deja hotărârea: trebuia să meargă la Radoliszki, la moară, în satele din împrejurimi, să caute martori, foşti pacienţi ai vraciului şi apoi să-i aducă la tribunal, la proces.

— Cu această ocazie am să trec şi pe la Ludwikowo pentru o zi, două, îşi spuse, şi o să fac din cazul acesta un caz de amploare, iar dacă nu-l câştig, sunt un prăpădit.

Korczyński era un avocat tânăr, dar calităţile lui native, hărnicia, cunoştinţele juridice solide, ei, şi relaţiile pe care le avea i-au asigurat repede avansarea. Iar ambiţia îl făcea să urce tot mai sus, pentru ca să se remarce nu numai în baroul de aici, ci să-şi facă un nume în întreaga ţară.

Luase cazul lui Antoni Kosiba nu numai din prietenie pentru Leszek Czyński, nu numai pentru onorariul bun, pe care nu-l putea refuza, ci, în principal, şi în primul rând pentru că l-a interesat foarte mult cazul în sine şi simţea elementele de efect, care oferă unor procese o popularitate deosebită, iar avocatului, în caz de reuşită, o glorie răsunătoare.

Cum de fiecare dată când îşi asuma apărarea într-un proces nu neglija nimic, a doua zi a şi plecat la Radoliszki. I-au trebuit două zile să bată împrejurimile, să poarte discuţii dificile cu oamenii, să adune material. De aceea a trebuit să-şi scurteze vizita la familia Czyński.

A fost primit cu braţele deschise. Oaspeţii plecaseră, iar acasă nu erau decât doamna şi domnul Czyński, Leszek şi Marysia.

Korczyński le povestea amănunţit ce reuşise să adune şi îşi freca palmele.

— Sunt tot mai puternic. O să vedeţi, când îmi amplasez eu toată artileria şi deschid un foc concentrat, nu mai rămân din acuzare decât ruine şi cenuşă. Kosiba acesta este un medic excelent! Nici un caz mortal. În schimb aduc în faţa tribunalului câteva zeci de cazuri tratate de el. Dintre acestea aproape jumătate nu numai că nu au plătit pentru tratament, dar au şi fost ajutaţi de el. Mobilul câştigului cade complet. O să vedeţi! Principalul accent am să-l pun însă pe cunoştinţele lui. De aceea mi-a venit o idee.

— Anume? întrebă Leszek.

— Iată, cu o zi înainte de proces trebuie să-i am la Vilnius pe toţi martorii, şi în primul rând pe tine şi pe fermecătoarea ta logodnică. Nu ştiu dacă tribunalul va accepta propunerea mea şi dacă va fi de acord să cheme experţi. De aceea am în rezervă un argument tot atât de puternic, dacă nu şi mai puternic. Mi-a venit în minte ca un chirurg celebru să-i consulte pe toţi pacienţii lui Kosiba înainte de proces. Sigur, trebuie să fie o autoritate, care, atunci când apare ca martor al apărării, să determine tribunalul să admită opinia lui ca pe cea mai autorizată. Trebuie să fie o stea a chirurgiei.

Doamna Czynska încuviinţă cu o mişcare a capului.

— În Polonia e unul singur. Profesorul Dobraniecki din Varşovia.

— Aţi ghicit! Avocatul bătu din palme.

— Ei, nu era greu, spuse domnul Czyński râzând. Cred că mai greu va fi să-l convingeţi pe Dobraniecki să vină.

— Dacă e vorba de onorariu, interveni Leszek, te rog, Wacek, să nu-ţi faci probleme.

— Ei nici onorariul nu va fi mic, răspunse râzând Korczyński, dar mai am şi alte argumente. Soţia lui Dobraniecki e verişoară cu soţia mea. Rezolvăm noi. Trebuie să rezolvăm, pentru că trebuie să câştig.

Marysia îi zâmbi sincer.

— Vă sunt atât de recunoscătoare pentru această înflăcărare şi încurajare. Nici nu vă închipuiţi cât sunt de legată de acest om, cel mai bun de pe lume, şi cât îl iubesc. Nici nu ştiţi ce inimă are.

— Asta nu ştiu, dar vă cred pe cuvânt. În schimb Kosiba m-a uimit cu inteligenţa lui. Vorbeşte ca un om instruit, ceea ce nu se potriveşte cu înfăţişarea lui, cu şcoala aceea populară neterminată, cu ocupaţia lui de argat la moară sau cu cea de vraci!

— Vezi! se adresă Marysia lui Leszek.

— Da, da, recunoscu Leszek. Închipuie-ţi, Wacek, că Marysia a observat demult acest lucru. Iar eu am făcut o experienţă care ne-a confirmat bănuielile.

— Ce experienţă?! întrebă curios Korczyński.

— Destul de naivă, de fapt. Am început să discut cu el folosind multe cuvinte, al căror sens nu-l poate cunoaşte un ţăran simplu şi nici un semidoct.

— Şi?…

— A înţeles tot. Şi asta încă nu-i nimic. Odată a găsit-o pe Marysia citind versuri de Musset, în original. Şi a citit corect o strofă întreagă.

— Nu numai că a citit, dar pun capul că a şi înţeles, adăugă Marysia.

Avocatul căzu pe gânduri.

— Da. Asta e într-adevăr ciudat… Există însă autodidacţi… Şi teza

aceasta s-ar putea să-mi prindă bine, dacă Kosiba ar vrea să deschidă gura.

— Cum aşa?

— Tace cu încăpăţânare. Nu a vrut să-mi furnizeze nici o informaţie. A căzut într-un fel de pesimism, de mizantropie, dracu' ştie ce.

— Sărmanul! Marysia oftă. Şi eu cu Leszek am fost surprinşi. De aceea nu am vrut să mai insistăm. Ne-a primit ursuz. Nici nu mă mir. Să treci prin atâtea…

— O să-i treacă de îndată ce va fi iar liber, spuse cu convingere Leszek.

— Am să fac tot ce-mi stă în puteri, îi asigură avocatul.

— Ce bun sunteţi! spuse Marysia.

— Eu?… Bun?… Domnişoară! Aici nu încape bunătatea! Eu câştig bani…

— Ei, să nu exagerăm, interveni Leszek râzând.

— …dacă eu câştig un asemenea proces devin şi mai cunoscut, şi mai popular, capăt renume şi… imediat bani.

— Tfu, se revoltă doamna Czynska, ar trebui să vă fie ruşine să pozaţi în carierist.

— Nu, eu nu pozez. Eu sunt carierist. Şi nici nu neg. Dimpotrivă. Mă laud de câte ori am ocazia. Când eram încă student mi-am propus să fac carieră şi – fac consecvent. La noi, în mod ciudat, toată lumea îi condamnă pe carierişti. Cuvântul acesta a căpătat un sens peiorativ. În fond ce înseamnă să faci carieră? Înseamnă să foloseşti toate atuurile cu care te-a înzestrat natura, mediul, educaţia, instruirea, pentru a aplica în practică toate aptitudinile, inteligenţa, energia, priceperea de a întreţine relaţii cu oamenii. Cine nu ştie să facă uz de condiţiile pe care le are, acela le iroseşte. E un risipitor şi un nătăfleţ. Fireşte, sunt şi carierişti necinstiţi, aşa cum sunt şi boxeri necinstiţi, care folosesc în luptă mijloace nepermise. Dar asta e altă chestiune. Eu, spre exemplu, am cea mai mare încredere în carierişti, fiindcă ştiu că nu mă dezamăgesc, pentru că au ambiţie, au vigoare, pentru că vrând să-şi asigure condiţiile cele mai favorabile, le asigură şi cauzei pe care o slujesc.

Korczyński râse şi adăugă:

— Dacă aş fi dictator, toate funcţiile de demnitari le-aş ocupa cu carierişti.

Domnul Czyński scutură din cap.

— Raţionamentul dumitale mi se pare prea simplist.

— De ce?

— Pentru că la un carierist dorinţa de a face carieră e uneori atât de

puternică, încât intrând în conflict cu simţul datoriei, ea trebuie să învingă.

— Uneori? reluă avocatul. Sunt de acord cu dumneavoastră. Dar nu înregistrăm cumva pierderi mai mari din cauza incapacităţii şi indolenţei unor înfometaţi, a unor paria benevoli?… Cred că tocmai de aceea suntem un popor de oameni săraci, fiindcă la noi domină psihoza dispreţului pentru toţi cei care s-au îmbogăţit ori şi-au asigurat o poziţie socială. Avem respect numai pentru cei care au primit totul fără nici un merit personal, fără nici un efort, adică prin moştenire.

— Văd că eşti partizanul cultului american pentru milionari.

— Nu toate lucrurile sunt proaste în America, zâmbi Korczyński.

Doamna Eleonora întrerupse discuţia, revenind la procesul vraciului. Pe urmă s-a servit masa, iar seara Korczyński a plecat la gară.

— Face impresia unui om care nu ştie să cedeze, îşi dădu cu părerea doamna Czynska după plecarea lui.

— Da, confirmă Leszek. De aceea am mari speranţe în privinţa procesului. Şi cred că ar trebui să grăbim renovarea căsuţei în care îl vom instala pe Kosiba.

La casă se lucra de o săptămână sub supravegherea atentă a celor doi logodnici, cărora nici prin minte nu le trecea că truda lor este zadarnică şi că viitorul va arăta cu totul altfel decât îl planificaseră ei.

Capitolul XIX

Mica sală a Curţii de Apel s-a umplut repede cu un public ciudat. Cojoacele cărămizii ale ţăranilor din zona Radoliszki se amestecau cu paltoanele elegante de blană ale orăşenilor. Procesul trezise mare interes nu numai în cercurile juriştilor, unde demult circulau zvonuri excitante despre senzaţionala apărare pe care o pregătea Korczyński, dar făcuse vâlvă şi în lumea medicilor, atât din cauza aspectului general al problemei, cât şi datorită faptului că la proces avea să apară ca martor profesorul doctor Dobraniecki, cel mai de seamă chirurg polonez, care se bucura de consideraţie generală, de respect şi celebritate.

Printre medicii veniţi la tribunal nu lipseau foştii elevi ai celebrului profesor şi nu era nimeni care să nu aştepte cu cel mai mare interes opinia lui cu privire la practicile vrăjitoreşti. Dacă se mira cineva, apoi se mira că profesorul a fost chemat în calitate de martor al apărării şi nu al acuzării şi de aceea toţi se aşteptau să audă lucruri senzaţionale.

Că aşa avea să se întâmple într-adevăr, se putea constata şi după înfăţişarea avocatului Korczyński. Vesel şi comunicativ, şedea pe marginea mesei sale, cu toga descheiată, cu mâinile în buzunarele pantalonilor şi discuta cu câţiva colegi din barou. Alături, pe masă, stăteau vrafuri de acte şi note, la care însă nici nu se uita. Asta însemna că stăpânea perfect materialul şi că avea apărarea pregătită în amănunţime.

Şi într-adevăr era sigur pe el, mai cu seamă începând de ieri. Ieri dis-de-dimineaţă l-a întâmpinat la gară pe profesorul Dobraniecki şi l-a condus la o clinică particulară unde fuseseră aduşi foştii pacienţi ai vraciului Kosiba. Cu mici pauze, profesorul şi-a petrecut aproape toată ziua consultând pacienţii, studiind radiografiile şi dictând stenografei concluziile sale.

Avocatul Korczyński nu neglijase nimic ce putea asigura câştigarea procesului. A avut grijă să verifice prezenţa tuturor martorilor de care avea nevoie, a cercetat temeinic dosarul şi acum putea aştepta liniştit procesul.

În sală a fost adus acuzatul, care şi-a ocupat apatic locul sub supravegherea poliţistului. Înfăţişarea lui Antoni Kosiba părea să fie în cel mai strident contrast cu satisfacţia volubilă a apărătorului. S-a aşezat gârbovit, şi-a aplecat capul şi privea nemişcat la duşumea. Barba îi încărunţise şi mai mult, pielea de pe faţă se îngălbenise. Sub ochi i se conturau clar pungi vineţii. Nici nu se uita prin sală, de parcă

nu auzea vocile binevoitoare ale cunoscuţilor care îi spuneau pe nume, ori poate că într-adevăr nu le auzea, fiindcă nu a reacţionat nici la întrebarea pusă de apărător. Abia sunetul pătrunzător al clopoţelului şi ordinul poliţistului, care i-a poruncit să se ridice, l-au trezit pe Kosiba. S-a ridicat greoi şi s-a aşezat din nou adâncit în gândurile sale.

În sala aceasta el era singurul om pe care nu-l interesa câtuşi de puţin desfăşurarea şi rezultatul procesului.

A răspuns ca un automat la întrebările puse în scopul stabilirii identităţii, apoi s-a cufundat iar în imobilitatea lui apatică.

— Dacă aş avea de-a face cu curtea, cu juraţi, se gândi zâmbind Korczyński, numai înfăţişarea acestui sărman mi-ar fi suficientă pentru a obţine graţierea.

Între timp începuse audierea martorilor. Depunea majurul Ziomek. La întrebările construite cu precizie de acuzator, Ziomek era obligat să ofere răspunsuri care îl învinuiau pe acuzat. Kosiba a recunoscut furtul valizei cu instrumente, nu a înapoiat valiza, a ascuns-o şi a ţinut-o câteva săptămâni, a înapoiat-o sub ameninţarea cu percheziţia, care tot ar fi dus la descoperirea obiectului sustras.

Au urmat întrebările apărării:

— În calitatea sa de comandant al postului de poliţie din Radoliszki, martorul a avut vreo reclamaţie împotriva lui Kosiba?

— Nu, nici una.

— Înainte de momentul însuşirii instrumentelor, aţi fi considerat posibilă eliberarea unui certificat de moralitate lui Antoni Kosiba?

— Sigur că da. Era un om foarte cumsecade.

— De ce nu l-aţi arestat pe Kosiba după dovedirea furtului?

— Pentru că, după părerea mea nu exista teama că ar putea fugi. Era suficient angajamentul lui Kosiba că nu va părăsi domiciliul.

— Dumneavoastră ştiaţi că Antoni Kosiba a venit nu de mult în regiunea dumneavoastră şi că vreme de mulţi ani şi-a schimbat foarte des domiciliul?

— Ştiam.

— Şi cu toate acestea aţi avut încredere în el că îşi va respecta angajamentul?

— Da. Şi nu m-am înşelat, fiindcă nu a fugit.

— Mulţumesc. Nu mai am alte întrebări.

Următorul martor a fost doctorul Pawlicki. La început a declarat indispus că nu mai poate adăuga nimic la declaraţiile sale anterioare, dar presat de procuror a început să povestească.

— Am fost de trei ori în încăperea în care locuia acuzatul.

— În ce scop?

— Întâi ca să-l previn împotriva practicării ilegale a medicinii, pe urmă chemat la un accident şi ultima dată pentru a-mi recupera instrumentele chirurgicale furate.

— Ce condiţii igienice aţi găsit acolo?

— De-a dreptul deplorabile. Hainele acuzatului erau jegoase, mâinile foarte murdare. În multe locuri tavanul era acoperit cu pânze de păianjen. Am observat că vasele în care fierbea plantele erau acoperite de o murdărie plină de grăsime. Probabil că serveau şi la pregătirea hranei. Făceau impresia că n-au fost spălate niciodată. Duşumeaua era plină de gunoi şi de tot felul de vechituri. Era o duhoare insuportabilă.

— Unde făcea Kosiba operaţiile?

— Chiar în încăperea aceea.

— În asemenea condiţii, în cazul unor intervenţii mai serioase, pacientul era ameninţat de infecţie?

— Fireşte, nu numai în cazurile mai serioase. Chiar şi în cazul celei mai neînsemnate răni. Dacă la rană ajunge murdărie, praf sau ceva asemănător, există primejdia unei infecţii sau a unui tetanos.

— Cum a reacţionat acuzatul la avertismentele dumneavoastră?

— Le-a ignorat total.

— Aţi văzut instrumentele chirurgicale pe care le utiliza vraciul la operaţiile sale?

— Le-am văzut, dar acestea nu erau instrumente chirurgicale. Am văzut simple unelte de lăcătuş: ciocane, dălţi, cleşte şi altele. Precum şi un simplu cuţit de bucătărie şi un ferăstrău de grădinar.

— În ce stare erau acele unelte?

— Unele erau ruginite. Pe o daltă am văzut pete de sânge. Toate miroseau a petrol sau a benzină, pe care se vede că deţinutul le utiliza ca dezinfectant.

— Petrolul sau benzina sunt dezinfectante?

— Da, însă într-o măsură neînsemnată.

— În zona Radoliszki sunt mulţi vraci activi?

— În apropiere zece, douăzeci. În judeţ sunt însă vreo câteva zeci. Sunt o adevărată plagă.

— Cum explicaţi acest lucru?

— Prin înapoierea populaţiei.

— Mortalitatea în rândul populaţiei e mare?

— Foarte mare.

— Aţi fost chemat la cazuri în care moartea a survenit ca urmare a practicilor vrăjitoreşti?

— Foarte des. La dosar se află o copie a memoriului meu înaintat autorităţilor, în care dau şi cifre. Personal am notat şaptezeci şi două

de cazuri în decurs de doi ani. După datele oferite de toţi medicii, în întreg judeţul practicile vrăjitoreşti au determinat moartea a peste două sute de persoane.

Apoi martorului i s-a adresat apărarea:

— Domnul doctor a afirmat adineauri că este chemat foarte des la victime ale practicilor vrăjitoreşti?

— Aşa este.

— De câte ori aţi avut de-a face cu victime ale lui Antoni Kosiba?

— Nu-mi amintesc.

— Ah, da?! Dar atunci vă amintiţi măcar un caz de acest fel?

— Nu.

— Ciudat. Kosiba vindeca în imediata apropiere a orăşelului Radoliszki, vindeca în condiţii igienice îngrozitoare, folosea cele mai primitive unelte la operaţii, şi cu toate acestea dumneavoastră nu aţi auzit de nici un caz mortal din vina lui?… Poate că totuşi aţi auzit?

— Nu, răspunse medicul după o clipă de gândire.

— Cum se poate explica aşa ceva? Avea Kosiba puţini clienţi?

— Nu i-am numărat pacienţii.

— Vă înşelaţi, domnule doctor. Depoziţiile dumneavoastră în prima instanţă, afirmă că i-aţi numărat. Onorată instanţă, cer să se dea citire fragmentului respectiv din depoziţia martorului. Volumul doi, pagina treizeci şi trei, aliniatul unu.

Preşedintele făcu o grimasă.

— Nu e important pentru caz.

— Vreau să dovedesc că, după calculele martorului, doctor Pawlicki, Kosiba avea până la treizeci de pacienţi pe zi.

S-a citit pasajul indicat, după care apărarea s-a adresat din nou martorului:

— La întrebarea domnului procuror aţi declarat că aţi fost de trei ori în încăperea lui Kosiba, între care o dată – chemat?

— Exact.

— De ce aţi fost chemat?

— La doi grav răniţi într-un accident de motocicletă.

— Cine v-a chemat?

— Unul Wojdyllo, după cum am aflat mai târziu, chiar cel care provocase accidentul.

— La indicaţia cui aţi fost chemat?

— Se pare că la indicaţia lui Kosiba.

— Nu vă amintiţi cumva dacă Antoni Kosiba v-a explicat de ce v-a chemat?

— Ba da. Erau doi grav răniţi şi spunea că nu se poate descurca

singur.

— V-a rugat să salvaţi fata rănită?

— Da, dar am considerat starea ei lipsită de orice şansă. I-am administrat doar o injecţie pentru fortificarea inimii.

— Kosiba v-a rugat să-i permiteţi să folosească instrumentele dumneavoastră chirurgicale în scopul operării rănitei?

— Da, dar nici un medic în locul meu nu i-ar fi îndeplinit o asemenea rugăminte.

— Şi tot aşa nici un medic nu s-ar fi oferit să opereze o muribundă numai pentru că o consultare superficială i-a sugerat bănuiala că operaţia nu poate salva pacienta?

Doctorul Pawlicki se înroşi.

— Nu aveţi dreptul să mă jigniţi!

— Resping întrebarea, interveni preşedintele.

Avocatul înclină capul.

— Ce v-a determinat să credeţi că accidentata este irecuperabilă?

— Era o fractură a bazei craniului! Pulsul dispăruse aproape complet.

— Dar ştiţi că Antoni Kosiba a efectuat operaţia şi a salvat pacienta?

— Ştiu.

— Cum vă explicaţi?

Medicul ridică din umeri.

— Cel mai uimitor caz din cariera mea. Cred că e vorba de o întâmplare ieşită din comun.

— Când aţi sosit la moară, vraciul v-a comunicat diagnosticul lui?

— Da.

— Şi coincidea cu al dumneavoastră?

— Da.

— Prin urmare, nu vi se pare că stabilind corect diagnosticul şi executând cu succes o operaţie deosebit de primejdioasă, Antoni Kosiba a demonstrat un mare talent chirurgical?

Medicul ezită.

— Negreşit. Trebuie să recunosc cinstit că în multe cazuri m-a pus pe gânduri.

— Mulţumesc. Nu mai am alte întrebări. Avocatul înclină capul şi privi zâmbind spre procuror.

Pe urmă s-au citit depoziţiile câtorva martori ai acuzării la procesul anterior, după care au început să se perinde, unul după altul, martorii apărării. Prin urmare au făcut depoziţie bătrânul morar cu fiul lui, familia Czyński, în sfârşit o serie întreagă de foşti pacienţi ai lui Antoni Kosiba.

Emoţionantă a fost depoziţia lui Prokop Mielnik, care a încheiat astfel:

— Cerul l-a adus în casa mea, blagoslovindu-mă pe mine, păcătosul, familia mea şi pe oamenii din împrejurimi. L-a trimis cerul şi nu duhul rău pentru că niciodată nu s-a ferit de sfânta muncă. Putea cere de la mine orice, putea sta fără să facă nimic, numai să mănânce şi să doarmă, dar el era cel dintâi şi la muncile uşoare şi la cele grele. Şi aşa până la proces. Cu toate că nu mai e om tânăr. Aşa că noi rugăm onorata instanţă să-i dea drumul spre slava cerului şi folosul oamenilor.

Capul cărunt al bătrânului se plecă adânc, procurorul îşi încruntă sprâncenele, iar toţi cei prezenţi îşi îndreptară privirile spre acuzat.

Antoni Kosiba şedea însă tot indiferent, cu capul aplecat. Nu auzea nici întrebările abile ale procurorului, nici contraatacurile apărării, nici depoziţiile martorilor. Pentru scurt timp l-a trezit vocea sfioasă şi tremurătoare a Marysiei. Atunci şi-a ridicat privirile şi a mişcat buzele, apoi iar a căzut în apatie.

— Nu mi-a mai rămas nimic, îşi spunea, nu mă mai aşteaptă nimic…

Între timp, la bară şi-a făcut apariţia cel mai important martor; depoziţiile căruia avocatul Korczyński le acorda cea mai mare însemnătate. Nu numai el de altfel. Îl aşteptau cu nerăbdare atât judecătorii, cât şi publicul. Urma să ia cuvântul luceafărul ştiinţei, chirurgul excepţional, cel dintâi în lumea medicală, *persona gratissima*, într-un fel reprezentantul ei oficial, preşedintele şi ocrotitorul ei.

Cine nu-l cunoştea personal, cine nu l-a văzut niciodată, tocmai aşa şi-l închipuia pe profesorul Dobraniecki. Un bărbat înalt, în puterea vârstei, uşor corpolent, cu un profil acvilin superb şi cu fruntea înaltă. Fiecare mişcare a lui, sonoritatea vocii, privirea gravă demonstrau o siguranţă pe care o dă numai sentimentul propriei valori, a valorii general recunoscute şi susţinute de poziţiile cucerite în viaţă.

— Mai multe persoane, a început el, mi s-au adresat, în calitate de chirurg, rugându-mă să le controlez starea sănătăţii. Toate suferiseră diferite traumatisme sau afecţiuni grave, în urma cărora s-au supus unor intervenţii chirurgicale făcute de un vraci de ţară pe numele de Kosiba. Auscultaţia şi radioscopiile făcute cu ajutorul aparatului Roentgen au indicat cele ce urmează:

Aici profesorul a început să enumere numele martorilor audiaţi puţin mai înainte, adăugând descrierea afecţiunilor, gradul lor de periculozitate, aprecierea asupra intervenţiilor chirurgicale şi a rezultatelor tratamentului. Ploua cu denumiri latineşti, cu termeni medicali, cu expresii de specialitate.

— Rezumând, încheie profesorul, trebuie să constat că în toate

cazurile enumerate mai sus operaţiile au fost realizate absolut corect, fără îndoială cu solide cunoştinţe de anatomie şi au salvat victimele de la moarte sau de la infirmităţi iremediabile.

Preşedintele înclină capul.

— Cum explicaţi faptul că un om lipsit de orice pregătire a putut efectua intervenţii atât de riscante cu rezultate pozitive?

— Şi eu mi-am pus această întrebare, răspunse profesorul Dobraniecki. Chirurgia este prin natura ei o ştiinţă empirică, bazată pe experienţa şi observaţia a mii de generaţii. Începuturile intervenţiilor chirurgicale datează din îndepărtatele timpuri preistorice. Arheologii cunosc descoperirile din epoca de bronz, ba chiar şi a pietrei şlefuite care permit să se afirme că încă pe atunci oamenii ştiau să potrivească oasele fracturate, să amputeze membre etc. Cred că printre oamenii de la sate, familiarizaţi cu anatomia animalelor domestice, se găsesc unii cu un excepţional spirit de observaţie, care uneori vin în ajutorul oamenilor, câştigând o bună practică în cazurile mai mărunte şi mai puţin complicate.

— Aici însă, interveni preşedintele, dumneavoastră aţi calificat marea majoritate a cazurilor ca fiind afecţiuni complicate şi primejdioase.

— Într-adevăr. De aceea şi recunosc că am fost uimit. Acest vraci trebuie să posede nu numai experienţă dar şi un talent de-a dreptul fenomenal… Se gândi o clipă şi adăugă:

— Intuiţie… Da, intuiţie chirurgicală, lucru foarte rar întâlnit. Personal am cunoscut cândva un singur chirurg cu o asemenea siguranţă a mâinii şi cu o asemenea intuiţie.

— Dar ce înseamnă siguranţă a mâinii?

— Siguranţă a mâinii? În primul rând precizia inciziilor.

— Mulţumesc, spuse preşedintele. Părţile au întrebări?

Procurorul scutură negativ din cap, dar avocatul Korczyński strigă:

— Eu am. Domnule profesor, aţi întâlnit la vreunul dintre pacienţii lui Kosiba, pe care i-aţi consultat, vreo urmă de infecţie?

— Nu.

— Mulţumesc. Nu mai am alte întrebări.

Profesorul se înclină şi se aşeză în primul rând de scaune, alături de familia Czyński. Acum, pentru întâia oară îşi aruncă privirile spre banca acuzaţilor. Zări un bărbos lat în umeri, slăbit, care arăta de vreo şaizeci de ani.

— Deci aşa arată vraciul, îşi spuse. Tocmai era gata să-şi întoarcă privirile, când îl puse pe gânduri comportarea ciudată a acuzatului. Antoni Kosiba îşi aţintise asupra lui privirea parcă inconştientă.

Pe buzele lui se ivise un zâmbet indescifrabil, şovăielnic şi interogativ.

— Ce om ciudat, constată în gând profesorul şi se întoarse. După o pauză mai lungă se văzu nevoit să-şi abată din nou privirile spre vraci. Expresia feţei lui osoase nu se schimbase, dar acum îl sfredelea de-a dreptul cu privirea.

Dobraniecki se foi nervos pe scaun şi îşi îndreptă privirile spre procuror, care tocmai îşi începuse pledoaria. Vorbea cu o voce destul de monotonă, şi poate că de aceasta îi lipsea argumentele de sugestivitate, iar frazele scurte dar concrete, stăpânite şi logice – de plasticitate.

Procurorul recunoştea că sentinţa din prima instanţa poate fi considerată prea aspră de oamenii care se conduc după sentimente. Recunoştea că acuzatul Kosiba nu face parte din specia cea mai înrăită de şarlatani. Recunoştea chiar că putea fi împins spre practicile sale de porniri nobile.

— Dar, continuă el, noi nu facem acte de caritate. Suntem reprezentanţi ai legii. Şi nu avem voie să uităm că acuzatul a încălcat legea.

Profesorul Dobraniecki se străduia să-şi concentreze atenţia asupra argumentării procurorului, dar nu-l lăsa în pace acea senzaţie insuportabilă; pur şi simplu simţea, în ceafă privirea acestui Kosiba.

— Ce vrea de la mine? se irita în sine. Dacă în acest fel îşi exprimă recunoştinţa pentru depoziţia mea…

— … Fără îndoială există şi circumstanţe atenuante, continuă procurorul. Dar nu putem ignora faptele. Furtul rămâne furt. Dosirea obiectului furat…

Nu. În asemenea condiţii îi era cu neputinţă să se concentreze. Ochii acestui om aveau o forţă magnetică. Dobraniecki se întoarse spre el aproape furios, dar rămase uimit: vraciul stătea cu capul plecat. Mâinile mari îi atârnau fără vlagă peste balustradă.

Deodată în mintea profesorului încolţi o bănuială năstruşnică:

— Trebuie să-l fi văzut undeva pe acest om. Memoria începu să lucreze. Profesorul avea încredere în memoria lui. Nu-l înşelase niciodată. Iar acum, după un timp, ajunse la concluzia că a fost o clipă când îl amăgise o asemănare lipsită de importanţă. Probabil un pacient întâmplător de acum câţiva ani… De altfel, nici nu avea timp să se mai gândească la asta, fiindcă tocmai se ridicase avocatul Korczyński şi vocea lui baritonală cu sonorităţi metalice răsună electrizant:

— Onorată instanţă! Numai destinul orb şi o regretabilă neînţelegere au făcut ca acest om să se găsească în această sală în faţa tribunalului.

Nu aici este locul lui, şi nu acest areopag[11] este îndreptăţit să-i judece faptele. Antoni Kosiba ar trebui să se afle acum în aula Universităţii noastre, ar trebui să se afle în faţa senatului universităţii şi nu să-şi aştepte sentinţa, ci înmânarea diplomei de doctor honoris causa al Facultăţii de Medicină! O, nu, domnilor judecători, nu am fost furat de fantezie! Nu alerg după efecte oratorice şi nici nu visez imposibilul. Dar dacă astăzi este imposibil să se acorde unui vraci titlul de doctor, aceasta se datorează numai faptului că în legislaţia noastră există o lacună. Că în diverse meserii răspunderea este diferit apreciată. Onorată instanţă! Nu putem fi de acord să încredinţăm viaţa oamenilor unui medic ale cărui cunoştinţe şi pricepere nu sunt garantate de absolvirea medicinii. Dar o încredinţăm fără şovăire unui inginer, constructor de maşini sau de poduri. Iar titlul de inginer ca şi toate drepturile ce decurg de aci le poate obţine oricine dovedeşte prin munca sa că posedă suficiente cunoştinţe şi aptitudini profesionale, chiar dacă nu a studiat politehnica. Doriţi să citez aici numele cunoscute ale unor învăţaţi care împărtăşesc ştiinţa lor miilor de audienţi la politehnică, fără să se poată lăuda cu diploma de absolvire a unei şcoli generale? Din păcate, legiuitorul nu a prevăzut aceste posibilităţi şi pentru profesiunea de medic. Dacă ar fi fost aşa, stenograma procesului de astăzi i-ar fi fost suficientă lui Antoni Kosiba pentru a obţine titlul de doctor. Ce dovezi mai bune, mai elocvente privind cunoştinţele şi aptitudinile lui ar putea fi adunate decât cele oferite de desfăşurarea procesului, de depoziţiile martorilor, care de fapt au venit aici nu ca martori, ci ca mărturii concrete, ca dovezi vii ale cunoştinţelor medicale ale acuzatului. Au venit aici ca nişte Lazări, cărora el le-a spus: Sculaţi-vă!… şi au venit să mărturisească adevărul, au venit să-l arate cu degetul pe binefăcătorul lor şi să spună: Acesta este! Am fost infirmi, iar el ne-a făcut să umblăm, am fost bolnavi, iar el ne-a vindecat, am fost cu un picior în groapă, iar el ne-a poruncit să trăim! Dar domnul procuror îl găseşte vinovat pe Antoni Kosiba că a îndrăznit să salveze oamenii fără să aibă diplomă. Dar dacă s-ar fi aruncat în apă ca să salveze oameni de la înec, ar fi trebuit să aibă certificat de absolvire a şcolii de înot? Eu nu sunt demagog şi nici nu apăr vrăjitoria. Dar cu atât mai vehement trebuie să protestez împotriva procedeului folosit de acuzare. Au fost alăturate aici două adevăruri aparent întâmplătoare: primul, că Antoni Kosiba e vraci, şi al doilea, că vracii sunt şarlatani care operează cu un întreg arsenal de trucuri şi artificii, de farmece şi descântece şi alte nimicuri. Să-mi fie cu iertare! O astfel de alăturare e perfidă, fiindcă după câte ştim din desfăşurarea procesului, acuzatul nu a făcut niciodată uz de trucuri. În desfăşurarea

procesului a căzut cu brio şi acuzaţia conform căreia Kosiba ar fi acţionat în scopul obţinerii unor profituri. De vreme ce actul de acuzare găseşte în activitatea lui o infracţiune, singurul motiv al infracţiunii se spulberă, fiindcă unicul motiv plauzibil poate fi mania. Da, Înaltă instanţă! Acest om este un maniac. Este robul maniei ajutorării oamenilor suferinzi, al ajutorării gratuite ba, mai mult, cu preţul pierderii propriei libertăţi, cu preţul stigmatizării, cu preţul priciului închisorii şi al locului ruşinos din această boxă. N-am să mă opresc mai mult asupra faptului dacă Antoni Kosiba a fost un medic bun sau nu. M-au scutit de acest lucru martorii, m-a scutit în primul rând luceafărul chirurgiei noastre, a cărui opinie reprezintă cel mai autorizat atestat. Nu am de gând să fac uz de argumentul facil că doctorul în medicină Pawlicki nu a avut, cum a declarat el însuşi, nici un singur pacient al acestui vraci care să-i fi cerut ajutorul, în schimb acest vraci a prevenit infirmitatea într-un caz, iar în două a salvat de la moarte două persoane în faţa cărora doctorul Pawlicki s-a arătat neputincios. Domnilor judecători, vreau să vorbesc despre cea mai mare vină a lui Antoni Kosiba, vreau să vorbesc despre ceea ce acuzarea a adus în prim plan, vreau să vorbesc despre condiţiile neigienice din încăperea în care făcea operaţiile. Am fost în acea încăpere şi trebuie să-i mărturisesc domnului procuror că martorii pe care i-a chemat, au caracterizat cu multă indulgenţă condiţiile neigienice de acolo. Au uitat să adauge că la ferestre sunt crăpături prin care suflă vântul, că în duşumea sunt spărturi prin care trage umezeală, că picură din tavan, că soba scoate fum, că în încăpere nu numai că nu lipseau murdăria, păienjenişul şi praful, dar era şi plin de gândaci!… Am văzut şi instrumentele cu ajutorul cărora Kosiba făcea operaţii. Sunt nişte fiare vechi, ruginite, ştirbite şi strâmbe, legate cu sârmă şi cu sfoară. Într-o asemenea încăpere şi cu asemenea instrumente opera Kosiba oamenii. Dar, pentru numele lui Dumnezeu… Nici unul operat de el nu a murit! Nici unul nu a făcut infecţie! Văd aici în sală numeroşi medici remarcabili şi experimentaţi şi-i întreb: aceasta este meritul sau vina lui Kosiba?!… Îi întreb: dacă faptul că cineva face atâtea operaţii dificile în asemenea condiţii îngrozitoare pledează împotriva sau în favoarea lui?!… Dacă pentru asta trebuie să fie aruncat între cei patru pereţi ai închisorii, sau merită o sală de operaţii cu porţelan şi sticlă?!…

Prin sală trecu un murmur, iar când murmurul încetă, avocatul Korczyński continuă:

— Şi încă o acuzaţie apasă asupra acestui bătrân, a cărui viaţă nu a cunoscut până acum nici o pată, în care a avut deplină încredere până şi poliţia, altfel atât de circumspectă: a săvârşit un furt. Da. L-a ispitit

luciul instrumentelor chirurgicale de precizie, atât de strălucitoare, şi le-a furat. Ce-i drept înainte a încercat să împrumute aceste instrumente, dar, refuzat categoric, le-a furat. Dar de ce a făcut-o?… Ce l-a împins pe acest om cinstit la infracţiune?… În ce situaţie şi din ce motive a râvnit la bunul altuia?… În încăperea aceea, tocmai atunci era pe moarte o fată, o viaţă în floare se cufunda în abisul morţii, iar el, Antoni Kosiba, ştia, simţea, înţelegea că fără acele instrumente strălucitoare nu-i poate oferi un ajutor eficient. Întreb: cum trebuia să procedeze Antoni Kosiba?…

Avocatul îşi plimbă privirile arzătoare prin sală.

— Cum trebuia să procedeze?! strigă el. Cum ar fi procedat fiecare dintre noi în locul lui?… Eu găsesc un singur răspuns: fiecare dintre noi ar fi făcut ce a făcut şi Antoni Kosiba, fiecare dintre noi ar fi furat acele instrumente! Fiecăruia dintre noi conştiinţa ne-ar fi spus că aceasta este datoria, datoria noastră morală!

Izbi cu pumnul în masă şi tăcu o clipă.

— În vechea Austrie, continuă el, există un ordin militar deosebit. Se dădea pentru fapte curioase, pentru nesubordonare, pentru încălcarea disciplinei, pentru refuzul de a îndeplini un ordin. Era unul dintre cele mai importante şi mai rar atribuite ordine, dar reprezenta cea mai râvnită distincţie. Dacă tribunalele poloneze ar avea dreptul să dea nu numai pedepse, ci şi distincţii, un astfel de ordin pentru încălcarea legii ar trebui să strălucească pe pieptul lui Antoni Kosiba la ieşirea din această sală. Cum, din păcate, un asemenea ordin nu există, primească dar ca recompensă faptul că fiecare om cinstit va socoti o onoare pentru el să strângă această mână trudită şi murdară, ca pe cea mai curată mână de pe lume.

Korczyński se înclină şi se aşeză.

Profesorul Dobraniecki observă cu surprindere pe faţa lui şi pe pleoapele lăsate expresia unei emoţii. Emoţionat era şi el, ca şi publicul. Unul dintre judecători îşi ştergea uşor cu degetul îndoit colţurile gurii. Altul stătea cu ochii aţintiţi în hârtii.

Sentinţa de achitare părea o formalitate, cu atât mai mult cu cât procurorul renunţase la replică.

— Acuzatul are dreptul la cuvânt, spuse preşedintele.

Antoni Kosiba nu se mişcă.

— Ai dreptul la ultimul cuvânt.

Avocatul Korczyński îl scutură de cot.

— Eu nu… am nimic de spus. Mi-e totuna…

Şi se aşeză.

Dacă în clipa aceea cineva s-ar fi uitat la profesorul Dobraniecki, ar

fi rămas foarte surprins. Profesorul se îngălbenise brusc, făcuse o mişcare de parcă ar fi vrut să se ridice de pe scaun şi deschisese gura…

Nimeni însă nu observase nimic. Oamenii tocmai se ridicau, fiindcă instanţa se retrăgea să delibereze. Discuţiile umpluseră sala, mulţi îl înconjuraseră pe Korczyński felicitându-l pentru excelenta apărare. Alţii ieşiseră pe coridor la o ţigară.

Profesorul Dobraniecki porni după cei din urmă. Mâinile îi tremurau în timp ce îşi scotea portţigaretul. Găsi o bancă liberă într-un colţ îndepărtat şi se lăsă greu pe ea.

Da. Îl recunoscuse. Acum ştia sigur: Vraciul Antoni Kosiba fusese cândva profesorul Rafał Wilczur.

— Vocea aceea!

O, n-a uitat nici o clipă vocea aceea. Doar îi ascultase ani de-a rândul sonoritatea. Întâi ca tânăr student la medicină, apoi ca asistent al lui, în cele din urmă ca medic începător, sprijinit de marele om de ştiinţă… Cum nu i-a recunoscut imediat trăsăturile?! Cum nu l-a putut distinge sub barba aceea căruntă!

Mai mult! Cât de prost a putut fi mai devreme când nici nu-l văzuse pe Antoni Kosiba, dar privea uimit urmele; operaţiilor făcute de el! Nu putea concepe ca un vraci de la ţară să poată realiza atât de fantastic intervenţii atât de complicate, în faţa cărora ar ezita chiar şi el, profesorul Dobraniecki!

— Ar fi trebuit să-i recunosc imediat mâna! Ce prost am fost!

Apoi mai avea şi alte indicii. Printre cei consultaţi era şi domnişoara aceea operată de fractură a bazei craniene. Ce-i drept, pe Dobraniecki îl frapase numele ei: Wilczurowna, dar în graba aceea uitase s-o întrebe pe fată. Numele era destul de frecvent, chiar el avusese câţiva pacienţi Wilczur. Totuşi trebuia să-i dea de gândit. Vârsta acestei Wilczurowna părea să corespundă vârstei fiicei profesorului Wilczur… Când a dispărut împreună cu mama sa din Varşovia, avea… şapte ani. Da. E clar…

— Nu putea fi o întâmplare! Vraciul Kosiba… şi ea…

Profesorul aruncă ţigara neterminată şi îşi şterse fruntea. Era transpirată.

— Prin urmare nu a murit, nu a fost ucis! S-a ascuns aici în haine ţărăneşti şi sub nume străin, s-a ascuns împreună cu fiica, dar de ce nu i-a schimbat şi ei numele?…

De ce tatăl şi fiica lăsau să se creadă că sunt străini unul de celălalt?

Acum şi-a amintit cuvintele pe care i le spusese fata în timpul consultaţiei:

— Unchiul Antoni a făcut pentru mine mai mult decât m-aş fi putut aştepta de la un unchi adevărat.

Ce rost avea comedia asta?… Ei, şi tatăl ei! Ar fi fost suficient să se ridice şi să spună:

— Aveam dreptul să operez şi să tratez. Nu sunt vraciul Kosiba. Sunt profesorul Rafał Wilczur.

Ar fi fost eliberat.

— Atunci de ce ţine cu atâta îndărătnicie la masca lui? Putea să-şi dezvăluie adevăratul nume în faţa primei instanţe, dar a preferat o condamnare de trei ani.

Dacă profesorul Dobraniecki nu şi-ar fi cunoscut atât de bine fostul şef şi magistru, poate ar fi crezut că Wilczur ascundea o infracţiune sau o crimă. Dar şi acum n-ar face decât să dea din umeri dacă cineva i-ar fi sugerat o asemenea idee.

Nu, aici trebuia să se ascundă o taină mai adâncă.

În mintea lui Dobraniecki reînviară primele zile de după dispariţia profesorului. Să fi fost fuga doamnei Beata cu fiica sa, urmată de dispariţia profesorului Rafał, o comedie bine regizată?… Şi care puteau fi motivele?… Au abandonat avere, poziţie socială, glorie – totul, şi au fugit. Dar cu ce scop?

Gândirea raţională a lui Dobraniecki nu admitea nici o explicaţie care nu putea fi susţinută de nişte premise logice, care nu avea la bază un impuls raţional, uman.

Acum însă nu avea timp să se ocupe de dezlegarea enigmelor. Din clipă în clipă trebuia să se pronunţe sentinţa. Fireşte, va fi o sentinţă de achitare, dar s-ar putea să fie şi de condamnare.

— Este de datoria mea să-l anunţ imediat pe avocat şi să cer reluarea procesului; să declar pe cine am recunoscut în persoana vraciului Kosiba.

Dobraniecki îşi muşcă buzele şi repetă:

— Da, e de datoria mea.

Totuşi, nu s-a mişcat din loc. Prea repede-i alergau gândurile, prea violent pătrundeau în imaginaţia lui urmările acestui pas.

Înainte de a lua o hotărâre trebuia să ordoneze totul, să filtreze, să judece lucid şi calm… Şi să prevadă consecinţele. Nu-i plăcea şi nici nu putea să acţioneze la întâmplare, sub influenţa impulsurilor.

— În primul rând trebuie să mă liniştesc… îşi spuse pe un ton pe care îl folosea când îşi admonesta pacienţii nervoşi.

Scoase o ţigară şi o aprinse cu băgare de seamă. Constată că tutunul este prea uscat, că astăzi a fumat mai puţin ca de obicei şi că ar trebui să limiteze fumatul la douăzeci de ţigări pe zi. Aceste

preocupări simple şi reflecţii secundare îi redară echilibrul, iar consecinţa se văzu imediat: îşi aminti un amănunt nespus de important, un amănunt pe care până acum nu-l luase în considerare şi care în fond schimba întreaga situaţie. În timpul procesului vraciul Kosiba îi zâmbea, în modul cel mai evident îi zâmbea!

— Mă privea ca pe un cunoscut, pe care nu-l poţi identifica. Şi nici nu ascundea faptul că încerca să mă recunoască!… Ce poate să însemne asta?

Putea să însemne un singur lucru: profesorului Wilczur nu-i era teamă că ar putea fi identificat în persoana vraciului. Profesorului Wilczur nu-i era teamă! Atunci de ce nu a întrerupt procesul printr-o simplă declaraţie că el este Wilczur? Şi în acest caz nu putea exista decât un singur răspuns:

— Nu ştie nici el cine este…

Izbit de această descoperire, Dobraniecki sări în picioare.

— Amnezie. Pierderea memoriei. Doamne! Atâţia ani a rătăcit… A coborât până la nivelul unui simplu salahor… Pierderea memoriei…

Profesorul Dobraniecki ştia foarte bine ce trebuia făcut, pentru a-l vindeca pe nefericit. Era suficient să i se spună cine este, să i se amintească unele amănunte, să i se arate vreun obiect cunoscut.

Desigur, poate suferi un şoc psihic, dar oricât de puternic ar fi fost acest şoc, el nu ar fi fost primejdios.

După câteva ore sau după câteva zile, Wilczur şi-ar recâştiga complet memoria…

— Şi ce ar urma?…

În faţa ochilor lui Dobraniecki se conturau clar consecinţele inevitabile. În primul rând ştirea despre această tragedie şi despre sfârşitul ei fericit se va răspândi în toată ţara. Profesorul Wilczur se va întoarce în capitală. Se va întoarce în vila sa, în funcţiile sale, îşi va relua poziţia de frunte în lumea medicală. Se va întoarce şi mai celebru, mai adorat şi mai vestit, aureolat de nedreptăţile şi umilinţele suferite pe nedrept, cu aureola de vraci-făcător de minuni, care a putut fi un chirurg genial şi fără sală de operaţii, şi fără o liotă de asistenţi, şi fără instrumente…

— Se va întoarce… Şi ce se va întâmpla atunci cu mine?…

Profesorul Dobraniecki simţi în gură un gust amar. Ce se va întâmpla cu el?… Cu el, care a urcat până în vârf, şi-a câştigat întâietatea, a atins cea mai înaltă treaptă printr-o muncă anevoioasă de peste zece ani?

Fără îndoială că toţi vor primi cu aplauze descoperirea lui. Va mai trăi o zi de triumf. Dar mai târziu?… Mai târziu, prin forţa lucrurilor, va fi

trecut pe planul al doilea, prin forţa lucrurilor se va găsi în umbra gloriei lui Wilczur. Ce-i drept, nimeni nu-i va lua catedra, dar sub presiunea opiniei publice va trebui să renunţe benevol la ea. Conducerea clinicii… cabinetul directorului… Toate inovaţiile aduse în aceşti ani… Preşedinţia diferitelor societăţi şi asociaţii…

Da, să intre acolo în sala tribunalului şi să spună că acest vraci este profesorul Rafał Wilczur, înseamnă să renunţe la propriile-i realizări, la propriile-i cuceriri, la propriile-i poziţii. Înseamnă să şteargă cu buretele cea mai strălucită perioadă a carierei sale şi să renunţe de bună voie la tot ce a îndrăgit atât de mult…

Şi încă un lucru: în biografia profesorului Wilczur exista un mic fragment pe care Dobraniecki nu reuşise să-l uite de atâţia ani, pe care nu şi-l putea ierta, ca pe un exces de vanitate. Minţise scriind despre un caz din clinica universităţii, despre un diagnostic îndrăzneţ şi exact, al cărui merit şi-l atribuise singur. Şi acum se mai roşea când îşi amintea de minciuna aceea idioată şi gratuită.

Iar minciuna aceea, mică şi neînsemnată într-un context mai larg, putea fi divulgată de un singur om, de profesorul Wilczur.

Putea fi divulgată… numai în cazul în care Wilczur şi-ar recăpăta memoria…

Mâinile şi picioarele profesorului Dobraniecki parcă erau de gheaţă, dar în tâmple sângele îi zvâcnea violent.

— Cum să procedeze?…

Ar face el o mârşăvie, dacă nu ar spune nimic?… Ar fi o tragedie pentru Wilczur dacă ar rămâne în condiţiile în care a trăit până acum şi cu care a ajuns să se obişnuiască?…

— Doar e o simplă întâmplare faptul că avocatul Korczyński m-a chemat ca martor! E o întâmplare fir-ar să fie, că am fost de acord! Altfel… Antoni Kosiba ar fi rămas până la sfârşitul vieţii Antoni Kosiba şi nu aş avea nici o remuşcare.

Exact! Acesta trebuie să fie criteriul. Dacă cineva nu ştie că e nedreptăţit, nedreptate nu există. Wilczur nu-şi dă seama că a fost altcineva. Îşi consideră destinul un lucru normal. Nu există fericire fără conştientizarea existenţei ei şi nu există nefericire…

Pe culoare răsună sunetul strident al clopoţelului.

— Vă rugăm să vă ridicaţi! Curtea! ajunse la urechile lui Dobraniecki vocea aprodului din pragul sălii.

Nu se mişcă din loc. Înăuntru se dădea citire sentinţei.

— Şi ce va fi dacă-l vor condamna? îi trecu prin mintea înfierbântată un gând insistent.

Îşi strânse pumnii:

— Nu va fi, nu poate fi condamnat, îşi spunea.

O clipă mai târziu, în sală se stârni rumoare, se auzi târşâitul scaunelor şi strigăte. Uşa se deschise. Publicul se revărsa pe coridoare.

După înfăţişarea oamenilor, nu era greu de ghicit că s-a dat o sentinţă de achitare. Dobraniecki răsuflă uşurat. I se părea că i se luase de pe inimă toată greutatea răspunderii.

Oamenii treceau pe lângă el gesticulând şi vociferând. Ţărani în cojoace cărămizii, medici, avocaţi, morarul cu fiul său, domnul şi doamna Czyński. La sfârşit, înconjurat de cel mai mare grup, venea vraciul Kosiba împreună cu apărătorul său, cu Czyński cel tânăr şi cu logodnica lui.

Avocatul Korczyński îi opri pe toţi lângă profesorul Dobraniecki. Spunea ceva vesel, mulţumea pentru ceva.

Profesorul se străduia să zâmbească, la atingerea mâinilor, dar avea privirile lăsate în jos. Când le ridică o clipă, întâlni privirile lui Antoni Kosiba. Trebui să facă un mare efort ca să nu strige. Privirea lui Kosiba era agitată, insistentă, năucită.

În cele din urmă au plecat, iar Dobraniecki, complet epuizat, se lăsă într-o parte pe bancă. Korczyński, recunoscător, îi rezervase cel mai bun apartament în cel mai bun hotel. Aici avea linişte şi confort. Cu toate astea nu putea dormi. Spre dimineaţă, istovit de nesomn, apăsă pe butonul soneriei: ceru să i se aducă un ceai tare şi coniac.

Abia după ce a băut o sticlă întreagă de coniac a simţit efectul aşteptat şi a adormit.

S-a trezit târziu cu dureri de cap. Primise nişte telegrame de la Varşovia. Într-una, un asistent de la clinică îi amintea data unei conferinţe de la Zakopane, pe care profesorul urma să o prezideze, cealaltă era de la soţie, şi cerea să-şi grăbească întoarcerea.

— Au mai fost şi câţiva domni, îi comunică băiatul din hotel. Au întrebat când puteţi să-i primiţi.

— Nu primesc pe nimeni. Sunt bolnav. Aşa să le spui.

— Am înţeles, domnule profesor. Şi domnului avocat Korczyński?

— Tuturor.

S-a sculat abia seara târziu. Ar fi trebuit să-şi facă valiza şi să se întoarcă acasă. Dar nu putea face nici un efort. A bătut câteva ore străzile oraşului, apoi şi-a cumpărat toate cotidienele apărute şi s-a întors la hotel. În ziare a găsit relatări ample despre desfăşurarea procesului şi motivarea sentinţei de achitare.

— Ei, totul e în ordine, îşi spunea. Sunt eu excesiv de sensibilizat. Trebuie să mă adun.

Această hotărâre nu-l ajută însă prea mult. Când a început să împacheteze se simţi iar cuprins de o lehamite şi de o iritare atât de mare încât ceru din nou coniac în cameră. Cu toate acestea a mai avut o noapte albă.

Dimineaţa devreme se sculă cu hotărârea luată. Ieşi înainte de a lua micul dejun, se urcă în primul taxi întâlnit şi dădu adresa lui Korczyński.

L-a găsit încă în halat.

— Respectele mele, domnule profesor, îl întâmpină avocatul. Am fost ieri de două ori la dumneavoastră, dar mi s-a spus că nu vă simţiţi bine…

— Da, da… Putem vorbi între patru ochi?

— Vă rog! Korczyński se ridică şi închise uşa de la cabinet. Despre ce este vorba, domnule profesor?

— Cum o cheamă pe domnişoara aceea?… pe logodnica lui Czyński?

— Wilczurowna.

— Maria Jolanta?

— Maria ştiu sigur, dar să verificăm dacă mai era un nume.

Scoase din sertar un dosar cu hârtii. Căută un timp şi găsi.

— Da. Maria Jolanta Wilczurowna, fiica lui Rafał Wilczur şi a Beatei, născută Gontynski.

Îşi ridică privirile. Profesorul Dobraniecki stătea palid, cu ochii închişi.

— Domnule avocat, spuse parcă făcând un mare efort. Trebuie să vă comunic că este… că ea este… fiica lui.

— A cui? se miră avocatul.

— Fiica lui Antoni Kosiba.

— Nu înţeleg, domnule profesor.

— Kosiba nu ştia asta?… Nici ea nu ştia?…

Korczyński îl privi bănuitor.

— Domnule profesor, începu el, trebuie să fie o neînţelegere. Ce-i drept, Kosiba a îngrijit-o pe această domnişoară, ea nutreşte pentru el o simpatie deosebită, dar vă asigur că nu poate fi vorba de nici o înrudire…

Dobraniecki scutură din cap.

— Iar eu vă asigur că sunt tată şi fiică. Antoni Kosiba este… Rafał Wilczur.

Smulse din el această mărturisire respirând greu.

— Cum aşa?

Profesorul tăcu îndelung.

— Da, începu să vorbească parcă pentru el. Eu l-am cunoscut. Nu

pot să mă înşel şi nu m-am înşelat. Acest vraci este profesorul Wilczur, dispărut acum treisprezece ani…

Se ridică brusc.

— Unde este? Conduceţi-mă la el.

Avocatul se temea că Dobraniecki a suferit un şoc nervos.

— Vă rog să luaţi loc, stimate domnule profesor, spuse cu blândeţe, mi se pare că e o neînţelegere la mijloc.

— Nici o neînţelegere. Acesta este Wilczur. Aţi auzit vreodată de eminentul chirurg varşovian cu acest nume?

— Sigur că da. Doar dumneavoastră conduceţi spitalul ce-i poartă numele.

— Da. Acum treisprezece ani Wilczur a dispărut. Toţi credeau că s-a sinucis… A avut o tragedie în familie. Cadavrul nu a fost găsit… Am fost asistentul lui, mâna lui dreaptă. Am preluat după el catedra, conducerea spitalului… Da… El este.

— Extraordinar! spuse cu mai multă încredere Korczyński. Totuşi cred că vă înşelaţi, domnule profesor. Ar însemna că vreme de treisprezece ani s-a ascuns sub un nume străin?… De ce?

— Amnezie. Pierderea memoriei.

— Cred că e… imposibil. Treisprezece ani?…

— Sigur.

— Mă iertaţi, domnule profesor. De fapt, auzind acest lucru de la dumneavoastră, nu ar trebui să am nici o îndoială, dar din punct de vedere ştiinţific, e posibil aşa ceva?

— Absolut. Amnezie regresivă. Medicina cunoaşte numeroase cazuri de acest fel.

— E urmarea vreunui şoc psihic?

— Cauza nu are nici o importanţă. De obicei amnezia este consecinţa pierderii cunoştinţei pe un timp mai scurt sau mai lung.

— Şi este incurabilă?

— Există şi asemenea cazuri. În general însă… Dar să nu pierdem timpul. Unde este?

— Kosiba?… A plecat împreună cu familia Czyński. L-au luat cu ei. Dar asta e o adevărată revelaţie! Şi dumneavoastră sunteţi absolut sigur?

— Absolut!

— Fir-ar să fie! Dacă aş fi ştiut la proces! I-aş fi aruncat în aer şi pe procuror şi pe judecători! Vă daţi seama ce senzaţie?!…

Dobraniecki nu era însă dispus să se intereseze de această latură a problemei.

— Mi-am dat seama mai târziu, spuse evaziv. Acum însă… Puteţi

să-mi daţi adresa familiei Czyński?…

— Cu plăcere. Intenţionaţi să plecaţi acolo?

— Fireşte.

— Şi speraţi să-l trataţi pe Kosiba sau mai bine zis pe Wilczur?

— Nu-i nevoie de nici un tratament. E suficient să i se amintească cine este. Dacă asta nu-l ajută… nu mai e nimic de făcut.

— Interesant! Totuşi ceva trebuie să ţină el minte, de vreme ce nu a uitat cunoştinţele medicale?

— Da. De aceea am mari speranţe, îi spuse Dobraniecki ridicându-se.

Capitolul XX

Trenul s-a oprit, gâfâind, într-o staţie micuţă. Era o dimineaţă senină, însorită. Pe acoperişul caselor se aşternuse un strat gros de zăpadă, crengile copacilor se plecau sub greutatea omătului. Tabloul care se înfăţişa privirii de pe peron părea sărbătoresc în albul şi în lumina lui, părea că zâmbeşte cochet şi ispititor cu liniştea lui pufoasă şi intimă.

Profesorul stătea şi privea această întindere imaculată. De atâta vreme nu mai fusese la ţară. În prima clipă, peisajul acesta i se părea ceva artificial, un decor exagerat de realist, pretenţios şi frumos până la ireal. S-au scurs câteva minute până când a redescoperit în memoria sa vechile senzaţii, vechile contacte cu acest univers, vechile legături… Doar s-a născut la ţară, şi-a petrecut la ţară copilăria şi primii ani ai tinereţii.

— Şi aceasta e o amnezie, îşi spuse. Trăind în oraş, omul uită acest univers. Intră în ritmul bolnăvicios al carierei, al muncii, al cursei… Şi nu mai ştie că există o asemenea vreme, o asemenea linişte… un alt pământ, unde adevărul comunică cu omul direct, nu prin intermediul difuzoarelor radioului, al literelor negre ale tiparului… Se uită…

Dobraniecki auzi în spate scârţiit de paşi şi o voce:

— Dumneavoastră mergeţi la Radoliszki, nu?

— Nu, la Ludwikowo. Se poate găsi aici o căruţă?

— De ce nu? Se poate. Dacă porunciţi, dau o fugă până la Pawlak şi înhamă cât ai clipi.

— Te rog toarte mult.

Acel „cât ai clipi" dură însă aproape o oră. Drumul până la Ludwikowo, altă jumătate de oră. Când sania s-a oprit, în cele din urmă, în faţa palatului, se făcuse amiază.

Atrasă de lătratul câinilor, în uşă îşi făcu apariţia Michalesia şi ferindu-şi ochii cu mâna, fiindcă soarele strălucea puternic, se uita la necunoscut.

— Aţi venit în legătură cu fabrica? întrebă.

— Nu. Aş vrea să vorbesc cu domnul Czyński.

— Vă rog să poftiţi. Domnul Czyński însă nu este acasă.

— Nu-i nimic. De fapt aş vrea să o văd pe logodnica domnului Czyński, domnişoara Wilczurowna.

— Nici dânsa nu este.

— Nu este?

— Nu. Au plecat toţi la Radoliszki.

Profesorul Dobraniecki ezită.

— Dar se întorc repede?

— Nu se ştie. S-au dus să dea strigările. Ei, şi părintele nu-i lasă aşa repede. Îi opreşte la masă.

— Da?… Asta nu-i bine. Dar puteţi să-mi spuneţi?… Avocatul Korczyński din Vilnius m-a informat că familia Czyński l-a luat la ea pe un anume Antoni Kosiba, un vraci?

— Cum să nu, aşa e, l-au luat. Numai că el n-a vrut să rămână la noi.

— Nu înţeleg…

— Aşa, n-a vrut. I-au pregătit o căsuţă aşa de frumoasă… acolo, dincolo de grădină. Şi n-a vrut.

— Şi unde este?

— Unde să fie? A plecat la moară, la Prokop Mielnik. Zicea că acolo se simte cel mai bine. S-a scrântit bătrânul. Eu însă vă ţin în frig, deşi astăzi nu-i ger mare, şi nu v-am poftit înăuntru. Vă rog…

Dobraniecki rămase pe gânduri.

— Nu, mulţumesc. Trebuie să plec la Radoliszki. Am foarte puţin timp la dispoziţie şi nu pot aştepta.

— Cum doriţi. Iar dacă doriţi să-l vedeţi pe domnul Czyński, vă rog să treceţi pe la părintele paroh.

— Bine. Mulţumesc.

Surugiul atinse calul cu biciul, profesorul îşi înveli picioarele în blană şi sania porni.

Se vede însă că în ziua aceea îl urmărea ghinionul. Când a tras în faţa casei parohiale, a aflat că aici nu sunt decât domnul şi doamna Czyński, cu care nu avea nici o treabă. Vizitiul lor l-a informat pe profesor că domnul Leszek a plecat împreună cu logodnica sa la cimitir, unde este înmormântată mama ei, iar pe drum trebuiau să treacă pe la moară să-l vadă pe vraci.

— Îi găsiţi ori acolo, ori acolo, încheie vizitiul şi adresându-se surugiului care-l ducea pe profesor, întrebă: Dar tu, Pawlak, cunoşti caii bălţaţi de la Ludwikowo?

— Cum să nu-i cunosc.

— Atunci, uită-te bine. Domnişorul a plecat cu caii bălţaţi. Dacă-i vezi, înseamnă că şi domnişorul e acolo.

— Se-nţelege.

Surugiul dădu din cap şi ţocăi.

Spre cimitirul din Radoliszki duceau două drumuri. Cel mai scurt, pe care mergeau întotdeauna înmormântările, trecea pe la Trei Peri. Adăugând cam o verstă, se putea trece pe lângă moara lui Prokop

Mielnik. Drumul acesta îl alesese şi Leszek, nu pentru că era bine bătătorit, ci pentru a-l vizita cu această ocazie şi pe vraci.

În adâncul sufletului, Leszek era puţin dezamăgit. Nu putea înţelege de ce nu a primit Kosiba oferta de a se instala la Ludwikowo, de ce nu a vrut să locuiască în căsuţa din spatele grădinii, pentru a cărei restaurare el şi Marysia şi-au făcut atâtea griji. Ştia cât de mult îl iubea Marysia pe „unchiul Antoni" şi cât de mult ţinea să-l aibă alături. Refuzul vraciului a fost pentru amândoi o surpriză neplăcută.

Aşa că de îndată ce au dat strigările s-au sfătuit să-l mai asalteze o dată cu rugăminţi. Ce-i drept, cunoscându-i firea, Marysia avea slabe speranţe. Leszek însă, îndărătnic de felul lui, o asigura că-l poate convinge să se mute.

L-au întâlnit pe vraci în faţa morii, cu un sac de făină în spinare. Tocmai încărca o sanie.

Îi întâmpină pe tineri fără să zâmbească, îşi scutură mâinile de făină şi îi invită la el în căsuţă.

— Nu-i o zi friguroasă, spuse, dar încălzesc îndată samovarul. Un ceai fierbinte nu strică.

— Cu plăcere, răspunse Leszek. Noi aici nu ne ruşinăm… Ne simţim ca la noi acasă.

— Mulţumesc pentru bunăvoinţă.

— Ce-i drept, noi avem multă bunăvoinţă. Dumneata ai tratat cu dispreţ invitaţia noastră la Ludwikowo, în schimb noi o acceptăm pe a dumitale.

Vraciul nu răspunse. Scoase de după sobă o gheată veche, trase tureacul pe burlanul samovarului şi se porni să sufle în jeraticul ce mocnea înăuntru până începu să iasă pe dedesubt cenuşă şi scântei.

— Dumneata, domnule Antoni, reluă Leszek, ne produci multă tristeţe. Şi la Ludwikowo şi în împrejurimi sunt bolnavi care au nevoie de ajutorul dumitale. Iar noi trebuie să-ţi ducem dorul?…

Kosiba zâmbi palid.

— Glume, domnule! Ce nevoie aveţi voi de mine?…

— N-ar trebui să vorbeşti aşa, spuse Leszek prefăcându-se revoltat. Să nu vorbim de mine, dar nu poţi spune că Marysia nu-i ataşată de dumneata!

— Dumnezeu s-o aibă-n pază!

— Şi atunci?

— Ei, ataşamentu-i ataşament, dar viaţa-i viaţă. Altă viaţă, alte ataşamente…

— Frumos! făcu Leszek. Vezi, Marysia?… Domnul Antoni ne dă de înţeles că s-a săturat de noi, că acum se ataşează de alţi oameni.

— Unchiule Antoni, spuse Marysia luându-l de braţ, eu te rog, aşa de mult te rog…

Vraciul întinse mâna şi o mângâie pe umăr.

— Porumbiţă dragă… Pentru tine fac orice, dar eu nu-s de voi, nu-s de voi. Sunt bătrân şi trist. Numai înfăţişarea mea v-ar strica fericirea. Nu trebuie, nu. Nu trebuie. Dacă vreţi să mă vedeţi câteodată treceţi pe aici, pe la moară… Să nu mai vorbim de asta.

Se întoarse spre samovarul care începuse să bolborosească.

Leszek desfăcu braţele.

— Ei, păcat. Şi eu care îmi făcusem planuri ca în ziua în care te muţi la Ludwikowo, în casă nouă, să-ţi ofer o trusă cu instrumente chirurgicale…

Leszek aştepta efectul, dar vraciul se prefăcea că nu auzise ispita. Luă paharele de pe poliţă, le privi la lumină şi se apucă să toarne ceaiul.

Când s-au aşezat la masă, Marysia spuse:

— Am fost astăzi să facem strigările. Peste patru săptămâni ne cunună.

— Dar la nuntă trebuie să vii la noi, adăugă Leszek.

— Se poate şi fără mine. Nu mă potrivesc eu cu domnii care vor fi acolo. Apoi şi de aici vă doresc tot atât de mult bine ca şi de aproape.

— Nu vrei să fii martor la bucuria noastră, la sărbătoarea noastră?!

— Unchiule Antoni!

— De ce nu? încuviinţă vraciul. Vin la biserică, iar martor… Eu sunt de la început martorul tuturor necazurilor şi bucuriilor voastre. Slavă Domnului că totul se sfârşeşte aşa cum aţi vrut voi.

— O, domnule Antoni, îl corectă Leszek, de-abia începe. E de-abia începutul marii noastre fericiri, pe care am câştigat-o împotriva atâtor piedici, cu preţul atâtor lacrimi şi tristeţi, şi desperări… E de mirare când te gândeşti cât a trebuit să suferim…

— Cu atât mai bine pentru voi, spuse grav vraciul.

— De ce cu atât mai bine?

— Fiindcă fericirea durează atât cât omul ştie s-o preţuiască cum se cuvine. Iar omul preţuieşte numai ce se obţine greu.

Toţi trei au căzut pe gânduri. Tinerii se gândeau la viitorul fericit care se deschidea înaintea lor, Antoni Kosiba la singurătatea în care va trebui să trăiască până la moarte. Şi el trecuse prin multe, a suferit mult şi nu a câştigat nimic pentru el. Ar cârti împotriva conştiinţei lui dacă ar regreta că le-a oferit lor acea puţină fericire pe care şi-a dorit-o pentru el, că a adăugat la marea lor comoară un dar atât de nevoiaş… Nu, nu regreta, dar îi era sufletul greu, cum trebuie să-i fie oricui, care nu mai

aşteaptă nimic, nu mai speră nimic, nu mai doreşte nimic…

Se auzi o bătaie în uşă. Vizitiul intră cu o cutie în braţe.

— Mi-e teamă că îngheaţă florile. Au stat prea mult în ger.

— Bine. Lasă-le aici, spuse Leszek, cu toate că trebuie să plecăm în curând.

— Unde vă duceţi cu florile? se interesă vraciul.

— Ne ducem la cimitir, la mormântul mamei Marysiei. Vrem să împărţim cu ea bucuria noastră şi să-i cerem binecuvântarea, răspunse grav Leszek.

— Al mamei tale, porumbiţo?

— Da.

— Asta-i frumos… Foarte frumos… Mi-ai spus odată că se odihneşte aici în cimitirul din Radoliszki. Da, da… Când zăceai aici, în odaia asta, între viaţă şi moarte, am vrut să mă duc şi eu la mormântul ei, să mă rog pentru sănătatea ta… Cuvântul mamei înseamnă mult nu numai în faţa oamenilor… Grele clipe au fost… Numai că nu ştiam unde-i mormântul ei.

Se posomorî, pe urmă îşi şterse fruntea şi se ridică. Dintr-un colţ al alcovului aduse un buchet mare de imortele.

— Ţineţi şi asta. Duceţi-le ei. Florile astea nu îngheaţă. Sunt florile morţilor. Puneţi-le din partea mea.

Marysia, cu lacrimi în ochi, îl cuprinse cu braţele, pe după gât.

— Dragul meu unchi, dragul meu unchi…

— Poate mergi şi dumneata cu noi. I-ai duce dumneata personal florile, îi propuse Leszek.

Vraciul se uită în ochii Marysiei, se gândi şi încuviinţă cu o mişcare a capului.

— Bine, merg cu voi. De aici până la cimitir nu-i departe, dacă o să ştiu unde-i mormântul, o să mă duc din când în când să mai smulg buruienile, să mai pun nişte flori.

Antoni Kosiba ştia cât suferă Marysia că nu a primit să se mute la Ludwikowo şi acum dorea să-i dea o dovadă că nimic din ce o interesează pe ea, nu încetează să-l intereseze şi pe el.

Un sfert de oră mai târziu toţi trei stăteau în sanie. Caii porniră uşor la trap şi îndată ajunseră la cotitură, de unde se vedea ca în palmă capela şi toată măgura pe cate se întindea Cimitirul nou. Nou rămăsese numai cu numele, fiindcă gardul i se prăvălea, crucile erau înclinate, iar zidurile capelei sfântului Stanislaw Kostka îşi arătau în multe locuri cărămida roşie.

Cimitirul cel vechi, aşezat în spatele bisericii, aproape în centrul oraşului, era atât de înghesuit, încât de mai bine de treizeci de ani nu

mai rămăsese nici un metru liber. În schimb aici, pe o măgură cândva golaşă, acum acoperită cu copaci, morţii din Radoliszki şi din împrejurimi erau îngropaţi de-a lungul unor alei. Între alei mai erau locuri libere, fără morminte şi fără copaci. Nici copacii nu voiau să crească în nisipul acela.

Drumul trecea pe lângă cimitir şi sania s-a oprit în faţa porţii. De aici trebuia mers prin zăpada albă neatinsă, care ajungea în unele locuri până la genunchi. Troienise aici peste măsură. De îndată însă ce trecură de vârful măgurii, putură merge fără nici o greutate. Numai lângă morminte se mai adunase ceva zăpadă.

Marysia se opri la mormântul mamei sale, îngenunche şi începu să se roage. Leszek îi urmă exemplul. Vraciul îşi scoase căciula şi stătea tăcut în spatele lor.

Era un mormânt simplu, cum se face la ţară, cu o cruce mică, neagră, cu coroniţe de flori uscate, şi pe jumătate acoperită de zăpadă. Tinerii tocmai îşi încheiau rugăciunea. Leszek scoase florile din cutie, iar Marysia începu să cureţe crucea de omăt. Atunci se zări tăbliţa cu inscripţia…

Antoni îşi trecu privirile peste ea şi citi:

„Beata născută Gontynski…”

Făcu un pas înainte, întinse mâinile…

— Ce s-a-ntâmplat, ce s-a-ntâmplat? strigă speriat Leszek.

— Unchiule!…

— Doamne! gemu vraciul.

În mintea lui reînvie totul cu o claritate înfricoşătoare.

Tremura din tot trupul, iar din gâtlejul lui ieşea un geamăt surd, inuman. Nu mai avea nici un strop de putere şi s-ar fi prăbuşit la pământ dacă nu l-ar fi prins în braţe Leszek şi cu Marysia.

— Ce ai, ce ai, unchiule? şoptea speriată Marysia.

— Mariola, fetiţa mea… fetiţa mea, repeta cu vocea tremurândă şi izbucni în plâns.

Nu puteau ţine greutatea aceea lipsită de vlagă şi cu cea mai mare băgare de seamă l-au lăsat în zăpadă. Cuvintele lui îi uimi, mai cu seamă pe Marysia, fiindcă îi spusese pe numele pe care de mult, şi foarte rar, în clipele de mare tandreţe îl folosea mama ei. Nu aveau însă timp de pierdut. Se vede că Antoni Kosiba suferise un şoc nervos. Ghemuit în genunchi, cu palmele lipite de obraji nu-şi putea stăpâni hohotele de plâns.

— Trebuie să-l ducem în sanie, spuse Leszek. Mă duc după vizitiu, pentru că singuri nu reuşim.

Tocmai voia să plece, când pe alee apăru profesorul Dobraniecki.

Apariţia lui neaşteptată îi surprinse, dar îi şi bucură.

— Respectele mele, domnule profesor, începu Leszek. A suferit un şoc nervos. Ce-i de făcut?…

Dobraniecki stătea însă nemişcat privind tăbliţa de pe cruce.

— Trebuie să-l ducem în sanie, interveni Marysia.

Dobraniecki scutură din cap.

— Nu, lăsaţi-l pe tatăl dumneavoastră să plângă.

Şi văzând ochii larg deschişi ai celor doi tineri, adăugă:

— Acesta este tatăl dumneavoastră, profesorul Rafał Wilczur… Slavă Domnului, şi-a redobândit memoria… Veniţi, să mergem mai departe… Să-l lăsăm să plângă.

Stăteau în apropiere şi Dobraniecki, în frânturi de fraze, le povesti totul.

Între timp se vede că lacrimile i-au adus uşurare vraciului. Se ridică anevoios, dar nu se îndepărtă. Marysia alergă spre el şi îşi lipi faţa de braţul lui. Nu vedea nimic, fiindcă lacrimile îi umpleau ochii, dar auzea vocea lui şoptită:

— Odihnească-se-n pace…

Soarele asfinţea, cerul la orizont era scăldat în roşu şi auriu, iar pe zăpadă se întindeau umbre albăstrui, primele semne ale unui amurg de iarnă timpuriu.

Sfârşitul părţii întâi

{1} Vezi Zbigniew Mitzner, *Wstep* în Tadeusz Dołęga-Mostowicz – *Kariera Nikodema Dyzmy*, Varşovia, 1955, p. 8-9.

{2} Ibidem.

{3} Ultima brigadă (Ostatnia brygada, 1932), Fraţii Dale. et Comp (Bracia Dalcz i S-ka, 1933), Cecuri fără acoperire (Czeki bez pokrycia. 1933), Procurorul Alicja Horn. (Prokurator Alicja Horn, vol. I–II, 1933), Universul doamnei Malinowska (Swiat pani Malinowskiej, 1934), Al treilea sex (Trzecia pleć, 1934), dilogia: Masca de aur (Zlota maska, 1935) şi Praguri înalte (Wysokie progi, 1935), dilogia: Doctorul Murek anihilat (Dr. Murek zredukowany, 1936) şi A doua viaţă a doctorului Murek (Drugie życie dra Murka, 1936), Copilul lor (Ich dziecko, 1937), Trei inimi (Trzy-serca, 1937), dilogia: Vraciul (Znachor, 1937) şi Profesorul Wilczur, 1939), Jurnalul doamnei Hanka (Pamietnik pani Hanki, 1939), la care să mai adăugăm două scenarii de film: Testamentul profesorului Wilczur şi Arap alb, ultimul după piesa omonimă a lui Michal Balucki.

{4} Vezi A. Lempicka, Mostowicz – pisarz drobnomieszczanstwa (Mostowicz – scriitorul micii burghezii), „Twórczość”, z.2. p 133 – 156.

{5} Cine dă la timp, dă de două ori (din lb. lat).

{6} Broda – barbă (trad. din lb. polonă).

{7} Morar (trad. din bielorusă).

{8} Canal, jgheab prin care curge apa pentru a pune în mişcare roata morii sau a joagărului.

{9} Covor cu două feţe; broderie lucrată cu lână sau mătase pe etamină sau canava.

{10} Dans popular polonez.

{11} Tribunal suprem în Atena antică.